

Π.Μ.Σ. ΓΕΝΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

**«Εργατικό ατύχημα από παραβίαση κανόνων
οικοδομικής. Αστική και ποινική ευθύνη»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Ελένης Ι. Μιχαλοπούλου

Τριμελής Επιτροπή:

Καθηγητής Ι. Ληξουριώτης (επιβλέπων)

Αν. Καθηγητής Α. Παπανεοφύτου

Επ. Καθηγητής Α. Μπασαγιάννης

Αθήνα, Νοέμβριος 2013

Abstract

This thesis is dealing with the subject of labor accidents and particularly those caused in the constructions' area, due to the violation of rules of construction. Initially, there is a brief historical overview, which proves that long ago there were references to labor accidents and after that, an attempt of pointing out the rich legislation on the subject is taking place, based on the theory of occupational hazards. Moving on, this subject is being examined from two viewpoints, the civil and the criminal one, in order to have a comprehensive view on it. In the first chapter, there is an analysis of the scope of the Law 551/1915 "On the liability to compensate the workers or employees who faced a labor accident", an analysis of the fundamental elements that structure the meaning of an accident, as well as a reference in the consequences of a labor accident regarding the right to compensation, based on the Law 551/1915, the Civil Code and the Compulsory Law 1846/1951 "On Social Insurances" for those who are insured in IKA (Institute of Social Insurances). The study of specific procedural and jurisdictional issues, equally important from a procedural point of view in order to analyze this issue, is completing the civil law approach. In the second chapter there is an analysis of the penal provisions regarding the violation of the rules of construction, together with the valuable references on case law, while the subjects of the inaction, the particular legal obligation, the negligence of the employer and the problem of causality in the protection of life and health of workers are being examined. In conclusion, while referring to official statistics of IKA – ETAM on labor accidents, a review on the existing legislation is taking place and suggestions are being made on the ways of improving it.

Ευχαριστίες

Με το πέρας της διπλωματικής μου εργασίας, θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον επιβλέποντα Καθηγητή κ. Ιωάννη Ληξουριώτη για την ουσιαστική συνδρομή του στη συγγραφή της διπλωματικής εργασίας μου, καθώς και για τη σημαντική στήριξή του καθ' όλη τη διάρκεια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Καθηγητή κ. Αγάπιο Παπανεοφύτου, τόσο για την πολύτιμη βοήθειά του ειδικά στο ποινικό μέρος της παρούσας, όσο και για την εξ αρχής ειλικρινή συμπαράστασή του. Τέλος, έχω ηθικό καθήκον να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για την αμέριστη και διαρκή στήριξή της σε κάθε μου προσπάθεια.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΑΣΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΕΞ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΑΤΥΧΗΜΑΤΟΣ	15
1.1. Το πεδίο εφαρμογής του Ν. 551/1915	15
i) Η έννοια της εξαρτημένης εργασίας	15
ii) Οι εργοδοτικοί φορείς που υπάγονται στο Νόμο.....	16
iii) Οι εργαζόμενοι που υπάγονται στο Νόμο	20
1.2. Τα στοιχεία της έννοιας του εργατικού ατυχήματος	23
i) Το βίαιο συμβάν.....	24
ii) Η αιτιώδης συνάφεια μεταξύ του βίαιου γεγονότος και της εργασίας.....	29
iii) Η αδυναμία παροχής εργασίας εξαιτίας του εργατικού ατυχήματος	33
Α) Η πρόκληση ανικανότητας για εργασία	34
Β) Η πρόκληση θανάτου	36
1.3. Οι αποζημιωτικές συνέπειες.....	37
1.3.1. Αποζημίωση με βάση το Ν. 551/1915	37
i) Περίπτωση δόλου ή ειδικής αμέλειας του εργοδότη.....	37
ii) Οι συνέπειες συνυπαιτιότητας του εργαζομένου.....	47
1.3.2. Αποζημίωση με βάση τη νομοθεσία του ΙΚΑ	48
1.3.3. Αποζημίωση με βάση τις διατάξεις του ΑΚ	52
i) Κάλυψη της περιουσιακής ζημίας.....	52
ii) Αποζημίωση για ηθική βλάβη ή ψυχική οδύνη.....	52
Α) Οι προϋποθέσεις άσκησης της αξίωσης.....	54
Β) Το ορισμένο της αγωγής - δίκονομικά ζητήματα.....	55
Γ) Δικαιούχος της αξίωσης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης	57
Δ) Δικαιούχοι της αξίωσης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ψυχικής οδύνης.....	57
Ε) Ειδικότερα η αξίωση αποζημίωσης στην πρόστηση	60
iii) Ένσταση συνυπαιτιότητας του εργαζομένου.....	64
iv) Αγωγή κατά τρίτου υπαιτίου	66
1.4. Τα ειδικότερα διαδικαστικά - δίκονομικά ζητήματα.....	68
1.4.1. Οι υποχρεώσεις του εργοδότη σε περίπτωση εργατικού ατυχήματος.....	68
i) Η υποχρέωση αναγγελίας του ατυχήματος.....	68
ii) Η υποχρέωση τήρησης αμετάβλητων των στοιχείων	69
iii) Η υποχρέωση τήρησης βιβλίου εργατικών ατυχημάτων	70
iv) Η υποχρέωση τήρησης καταλόγου εργατικών ατυχημάτων	70
1.4.2. Παραγραφή αξιώσεων απορρεουσών από εργατικό ατύχημα	70
1.4.3. Η εγκυρότητα σύναψης συμβιβασμού επί εργατικού ατυχήματος	71

1.4.4. Η προστασία της αξίωσης καταβολής αποζημίωσης εξαιτίας εργατικού ατυχήματος	72
1.4.5. Δικαστικό ένσημο και ατέλειες	73
1.4.6. Η προνομιακή εξασφάλιση των απαιτήσεων από εργατικό ατύχημα	74
1.4.7. Καθ' ύλην και κατά τόπο αρμόδιο δικαστήριο	76
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΕΞ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΑΤΥΧΗΜΑΤΟΣ	79
2.1. Οι ποινικές διατάξεις σχετικά με την παραβίαση των κανόνων της οικοδομικής	79
2.1.1. Οι ποινικές διατάξεις της ειδικής εργατικής νομοθεσίας	79
2.1.2. Κριτική επισκόπηση της νομοθεσίας	92
2.1.3. Οι διατάξεις του ποινικού κώδικα.....	94
2.2. Τα ζητήματα της παράλειψης και της ιδιαίτερης νομικής υποχρέωσης - Η προβληματική της αμέλειας.....	102
2.3. Η προβληματική της αιτιώδους συνάφειας στον τομέα της προστασίας της ζωής και της υγείας των εργαζομένων.....	104
2.3.1. Η θεωρία της <i>conditio sine qua non</i>	104
2.3.2. Η θεμελίωση της αιτιώδους συνάφειας	106
2.3.3. Διακοπή της αιτιώδους συνάφειας.....	107
2.3.4. Περιπτώσεις αμέλειας του εργαζομένου	108
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	110
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	114
ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.....	118
ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ.....	128
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	129
Παράρτημα 1. Στατιστικά στοιχεία εργατικών ατυχημάτων	130
Παράρτημα 2. Σχηματική απεικόνιση των αξιώσεων του εργαζομένου.....	133

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΚ	Αστικός Κώδικας
Α.Ν.	Αναγκαστικός Νόμος
ΑΠ	Άρειος Πάγος
άρθρ.	Άρθρο
Αρμ	Αρμενόπουλος
ΑρχΝ	Αρχείο Νομολογίας
Β.Δ.	Βασιλικό Διάταγμα
Δ.	Δίκη
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών
ΔΕΗ	Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού
ΔΕΝ	Δελτίον Εργατικής Νομοθεσίας
ΔΕφ	Διοικητικό Εφετείο
ΔιΔικ	Διοικητική δίκη
Δικογρ.	Δικογραφία
ΔΟΕ	Διεθνής Οργάνωση Εργασίας
ΔΠρ	Διοικητικό Πρωτοδικείο
δρχ.	Δραχμές
ΔΣ	Διεθνής Σύμβαση
ΔΣΕ	Διεθνής Σύμβαση Εργασίας
ΕΑΕΔ	Επιθεώρησης ΙΚΑ Ασφαλιστικού και Εργατικού Δικαίου
εδ.	Εδάφιο
ΕΔΚΑ	Επιθεώρησης Δικαίου Κοινωνικής Ασφαλίσεως
ΕΕργΔ	Επιθεώρησης Εργατικού Δικαίου
ΕΛΙΝΥΑΕ	Ελληνικό Ινστιτούτο Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας
ΕΛΛΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη
ΕΝΔ	Επιθεώρησης Ναυτιλιακού Δικαίου
επ.	Επόμενα
ΕΤΒΑ	Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Ανάπτυξης
ΕΤΕ	Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος
Εφ.	Εφετείο

ΕφΑθ	Εφετείο Αθηνών
ΕφΘεσ	Εφετείο Θεσσαλονίκης
ΕφΚρ	Εφετείο Κρήτης
ΕφΛαρ	Εφετείο Λάρισας
ΕφΝαυπλ	Εφετείο Ναυπλίου
ΕφΠειρ	Εφετείο Πειραιά
ΗΣΑΠ	Ηλεκτρικοί Σιδηρόδρομοι Αθηνών Πειραιώς
ΙΚΑ - ΕΤΑΜ	Ίδρυμα Κοινωνικής Ασφάλισης – Ενιαίο Ταμείο Ασφάλισης Μισθωτών
ΚΑΑ	Κανονισμός Ασφαλιστικής Αρμοδιότητας ΙΚΑ
κ.λπ.	και λοιπά
ΚΠοινΔ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
ΚΥΑ	Κοινή Υπουργική Απόφαση
ΜΟΜΑ	Μικτή Ομάδα Μηχανικής Ανασυγκρότησης
ΜΠρ	Μονομελές Πρωτοδικείο
ΜΠρΑθ	Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών
ΜΠρΒερ	Μονομελές Πρωτοδικείο Βέροιας
ΜΠρΔρ	Μονομελές Πρωτοδικείο Δράμας
ΜΠρΘεσ	Μονομελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης
ΜΠρΞαν	Μονομελές Πρωτοδικείο Ξάνθης
ΜΠρΠειρ	Μονομελές Πρωτοδικείο Πειραιά
ΜΠρΡοδ	Μονομελές Πρωτοδικείο Ρόδου
ΜΠρΧαλ/κης	Μονομελές Πρωτοδικείο Χαλκιδικής
Ν.	Νόμος
ΝΔ	Νομοθετικό Διάταγμα
ΝοΒ	Νομικόν Βήμα
ΟΑΕΔ	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
ΟΛ	Ολομέλεια
ΟΣΕ	Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδος
ΟΤΕ	Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος
παρ.	Παράγραφος
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
ΠειρΝ	Πειραιϊκή Νομολογία

περ.	περίπτωση
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
ΠοινΔικ	Ποινική Δικαιοσύνη
ΠοινΧρ	Ποινικά Χρονικά
Σ.	Σύνταγμα
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
στοιχ.	στοιχείο
ΣυνθΕΕ	Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΤΑΠ	Ταμείο Αλληλοβοήθειας Προσωπικού
ΤΝΠ	Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών
ΤρΔΠρΠειρ	Τριμελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Πειραιά
Τ.Σ.	Ταμείο Σύνταξης
υπ' αριθμ.	Υπ' αριθμόν
Υ.Α.	Υπουργική Απόφαση
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης
ΧρΙΔ	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η γένεση του εργατικού δικαίου συνδέθηκε τόσο με την προστασία της υγείας και της σωματικής ακεραιότητας ορισμένων ευαίσθητων ομάδων του εργαζόμενου πληθυσμού, όσο και με τη θέσπιση γενικότερων μέτρων αντιμετώπισης των κινδύνων που απειλούν την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων¹. Η εναγώνια προσπάθεια της νομοθετικής μηχανής να παρακολουθήσει τις εξελίξεις του σύγχρονου τεχνολογικού πολιτισμού και να ανταποκριθεί στο αίτημα της αποτελεσματικής προστασίας των εργαζομένων είναι πρόδηλη και επιβεβλημένη.

Μετά τη Β΄ Βιομηχανική Επανάσταση, η ανάπτυξη της βιομηχανίας, συνοδεύτηκε από την υιοθέτηση του τείλορικού εργασιακού μοντέλου σε πολλές βιομηχανικές μονάδες. Το μοντέλο αυτό, ερειδόμενο στη μέγιστη αποδοτικότητα του εργατικού δυναμικού επιτάσσοντας στους εργαζόμενους την ακολουθία ενός συγκεκριμένου εναλλασσόμενου προγράμματος κινήσεων -ως επί το πλείστον αυτοματοποιημένου- προκειμένου να αυξάνεται η παραγωγικότητά τους, συνεπάγεται την έλλειψη αυτοσυγκέντρωσης κατά την παροχή εργασίας². Εξαιτίας λοιπόν αυτής της βαθμιαίας εξοικείωσης με τους κινδύνους από τη λειτουργία των μηχανημάτων και της επακόλουθης απορρόφησης της προσοχής στην εκτέλεση των καθηκόντων, οι εργαζόμενοι οδηγούνται σε παραμέληση της ενδεικνυόμενης προφύλαξης από τους περιστοιχίζοντες κινδύνους με αναπόφευκτη πολλές φορές συνέπεια, την πρόκληση εργατικού ατυχήματος³.

Ωστόσο, μια μικρή αναδρομή στην αρχαία Ελλάδα θα μας δείξει ότι μόνο σύγχρονος δεν είναι ο επαγγελματικός κίνδυνος. Η πρώτη αναφορά στον επαγγελματικό κίνδυνο και μάλιστα με επίκληση της έννοιας «απευκταίαι εργασίαι» εντοπίζεται στην Ιλιάδα του Ομήρου (9ος ή 8ος αιώνας π.Χ.)⁴. Ο Ιπποκράτης (460-377 π.Χ) διατύπωσε τις πρώτες σκέψεις για τις νόσους που οφείλονταν στην επαγγελματική δραστηριότητα του ανθρώπου και περιέγραφε τις τοξικές ιδιότητες του μολύβδου στους εργαζόμενους σε ορυχεία μολύβδου, την πάθηση γνωστή ως «κολικός της μολυβδίασης», τις νόσους επαγγελματικού χαρακτήρα που εκδηλώθηκαν σε εργάτες ορυχείων και είχαν τη συμπτωματολογία «αγκυλοστομίας». Ο Ξενοφών (430-354 π.Χ.) έκανε αναφορά στις συνθήκες εργασίας διάφορων τεχνιτών και υποδεικνυε μέτρα για τη μείωση των δυσμενών συνεπειών της εργασίας, ενώ τον Πλάτωνα (427-347 π.Χ.) απασχόλησαν τα επαγγελματικά στίγματα, ήτοι οι παραμορφώσεις που προέρχονται από την

1. *Λεβέντης/Παπαδημητρίου*, Ατομικό εργατικό δίκαιο, 2011, 788.

2. *Μικρούδης*, Το εργατικό ατύχημα κατά το ουσιαστικό και δικονομικό δίκαιο, 2012, 22.

3. Ολ ΑΠ 1267/1976, ΝοΒ 1976, 895· *Παπαδημητρίου*, Εργατικό δίκαιο, 1994², 293.

4. *Σαραφόπουλος*, Προστασία, Ασφάλεια και Υγιεινή των εργαζομένων, 1986, 11 επ· *Διπλάρης*, Τεχνικός ασφαλείας και Γιατρός Εργασίας: Δύο Καινοτόμοι Θεσμοί του Ν. 1568/85 περί Υγιεινής και Ασφάλειας των Εργαζομένων, 2003, 23.

επαγγελματική απασχόληση. Στα γραπτά του Αριστοτέλη (384-322 π.Χ.) εντοπίζει κανείς ότι το μονοξείδιο του άνθρακα είναι αιτία πρόκλησης κακού στον άνθρωπο καθώς «ο ατμός του άνθρακος βαρύνει την κεφαλήν και προκαλεί πολλάκις τον θάνατον». Ο Νίκανδρος (2ος αιώνας π.Χ.) είχε μελετήσει την μόλυβδωση, το ίδιο και ο Λουκρήτιος (98-55 π.Χ.) που περιέγραφε τις συνθήκες εργασίας στα μεταλλεία του Λαυρίου Αττικής. Ο Γαληνός (131-201 μ.Χ.) έγραψε δε, υιοθετώντας τις σκέψεις του Αριστοτέλη, ότι «κατά την καύσιν του άνθρακος παράγεται σύνθεσις αέρος ξένη προς το ανθρώπινον σώμα και επιβλαβής δι' αυτό». Αξίζει όμως να σημειωθεί και η αναφορά του Ομήρου στην Οδύσσεια, όπου εντοπίζεται απόδειξη της προσπάθειας των ανθρώπων να προστατευθούν από τους κινδύνους. Συγκεκριμένα, ο ποιητής έκανε μνεία για την προστασία που λάμβανε ο Λαέρτης, ο οποίος απασχολούμενος στις αγροτικές εργασίες «...περί δε κνήμησι βοείας κνημίδας ραπτάς δέδετο, γραπτὺς αλεείνων, χειρίδας τ' ἐπὶ χερσὶ βάτων ἐνεκ...» («...γύρω από τις κνήμες του είχε δεμένες κνημίδες για να αποφύγει τις αμυχές, επίσης φορούσε χειρόκτια στα χέρια του για προστασία από τα αγκάθια...»)⁵.

Το ζήτημα της υγείας και ασφάλειας των εργαζομένων έχει πια καταστεί αυτοτελές πεδίο δημιουργίας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων και έχει αποτελέσει αντικείμενο ρυθμιστικής παρέμβασης σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο⁶.

Εκκινώντας από το τελευταίο, ήδη τα τουλάχιστον 70 κείμενα Δ.Σ.Ε. που έχουν υιοθετηθεί αποδεικνύουν την προσπάθεια παρέμβασης ως προς το πεδίο της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων. Δεν πρόκειται όμως μόνο για κείμενα γενικής πρόληψης⁷ αλλά και Δ.Σ.Ε. που αναφέρονται στην προστασία των εργαζομένων από ειδικούς κινδύνους⁸. Για τη Δ.Ο.Ε. άλλωστε, τα θέματα ασφάλειας και υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία υπήρξαν βασική προτεραιότητα κατά την ίδρυσή της, το 1919.

5. Βαλαβανίδης/Σαραφόπουλος, Εργασιακό Περιβάλλον Προβλήματα υγιεινής και ασφάλειας των εργαζομένων στην Ελλάδα, 1988, 25 επ.

6. Ληξουριώτης, Ατομικές εργασιακές σχέσεις, 2011³, 582.

7. Ενδεικτικά: η Δ.Σ.Ε. 155/1981 «Για την ασφάλεια, την υγεία των εργαζομένων και το περιβάλλον εργασίας», η Διεθνής Σύσταση 164/1981 και η Δ.Σ.Ε. «Υπηρεσίες επαγγελματικής υγείας», η οποία συμπληρώθηκε με τη Διεθνή Σύσταση 171/1985· Διπλάρης, (2003), 50 επ.

8. Ενδεικτικά: η υπ' αριθμ. 13 Δ.Σ.Ε. του 1921 για την προστασία από τον ανθρακικό μόλυβδο, που κυρώθηκε με τον Ν. 2994/1922 (ΦΕΚ/Α/162/31.8.1922) «Περί κυρώσεως της διεθνούς συμβάσεως της Γ' Διεθνούς Συνδιασκέψεως Εργασίας της Γενεύης, της κανονίζουσας την χρήσιν του ανθρακικού μολύβδου (στουπετσίου) εν τοις χρωματισμοίς», η υπ' αριθμ. 115 Δ.Σ.Ε. του 1960 για την προστασία από την ιονίζουσα ακτινοβολία, που κυρώθηκε με τον Ν. 1181/1981 (ΦΕΚ/Α/195/24.7.1981) «Περί κυρώσεως της ψηφισθείσης εις Γενεύην το έτος 1960 υπ' αριθμ. 115 Διεθνούς Συμβάσεως «περί προστασίας των εργαζομένων από τας ιονιζούσας ακτινοβολίας» και η υπ' αριθμ. 139 Δ.Σ.Ε. για την προστασία από το βενζόλιο, που κυρώθηκε με τον Ν. 492/1976 (ΦΕΚ/Α/332/11.12.1976) «Περί κυρώσεως της ψηφισθείσης εν Γενεύη κατά το 1971 υπ' αριθμ. 136 Διεθνούς Συμβάσεως Εργασίας, «περί προστασίας εκ των κινδύνων δηλητηριάσεως των οφειλομένων εις το βενζόλιον»· Ληξουριώτης, Διεθνές Εργατικό Δίκαιο, 2005, 212 επ. Για το σύνολο των Δ.Σ.Ε. οράτε: http://www.elinyae.gr/el/category_details.jsp?cat_id=353.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το άρθρο 153 της ΣυνθΕΕ⁹ διευκρινίζει ότι «προκειμένου να υλοποιήσει τους στόχους του άρθρου 151, η Ένωση υποστηρίζει και συμπληρώνει τη δράση των κρατών μελών στους ακόλουθους τομείς...α) βελτίωση, ιδιαιτέρως, του περιβάλλοντος εργασίας, με σκοπό την προστασία της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων...». Πλήθος Οδηγιών έχουν εκδοθεί, που αποσκοπούν στην πρόληψη και αποφυγή των εργατικών ατυχημάτων και στην εναρμόνιση της νομοθεσίας των κρατών μελών της Ε.Ε. με τη θέσπιση άλλοτε γενικών κατευθυντήριων γραμμών όπως η Οδηγία πλαίσιο 89/391/ΕΟΚ¹⁰ για την εφαρμογή των μέσων προς βελτίωση της ασφάλειας και της υγείας κατά την εργασία, που αποτελεί και την κυριότερη κοινοτική Οδηγία στον τομέα της ασφάλειας και άλλοτε εξειδικευμένων κανόνων ασφαλείας όπως η Οδηγία 2006/25/ΕΚ «περί των ελαχίστων προδιαγραφών υγείας και ασφάλειας όσον αφορά στην έκθεση των εργαζομένων σε κινδύνους προερχόμενους από φυσικούς παράγοντες (τεχνητή οπτική ακτινοβολία)»¹¹.

Προτού γίνει σύντομη μνεία στην εθνική εργατική νομοθεσία, φρόνιμο είναι να καταστεί σαφές ότι η αξίωση της προστασίας της ζωής και της υγείας των εργαζομένων και της εξασφάλισης ασφαλών συνθηκών εργασίας ανάγεται στη γενικότερη υποχρέωση πρόνοιας που βαρύνει τον εργοδότη, όπως άλλωστε προβλέπει το άρθρο 662 ΑΚ. Η διάταξη του 662 ΑΚ, η οποία δεν αποτελεί βασικό κανόνα μόνο του εργατικού δικαίου αλλά διέπει όλο το δίκαιο, έχει χαρακτήρα κανόνα δημόσιας τάξης, συμφωνία δε, περιορίζουσα τα δικαιώματα του εργαζόμενου που απορρέουν από τη διάταξη είναι άκυρη κατά το 679 ΑΚ. Οι εργοδοτικές υποχρεώσεις οι οποίες απορρέουν από τη διάταξη αφορούν: τη διαρρύθμιση των σχετικών με την εργασία (δηλαδή ο χρόνος, ο τρόπος, η έκταση και το είδος της εργασίας, όπως προσδιορίζονται από το διευθυντικό δικαίωμα, θα πρέπει να καθορίζονται με τρόπο που να συνυπολογίζονται οι προσωπικές ιδιότητες και καταστάσεις του εργαζόμενου), των σχετικών με το χώρο εργασίας (επαρκής αερισμός, κατάλληλος φωτισμός, θέρμανση) και την ασφάλεια των μηχανημάτων και των εργαλείων που χρησιμοποιούν οι εργαζόμενοι (ανάρτηση σε εμφανή σημεία της επιχείρησης οδηγιών για τον τρόπο λειτουργίας των μηχανών). Αναμφίβολα αξιώσεις προστασίας γεννούν τα άρθρα 2 παράγραφος 1 Σ. 5 παράγραφος 2 Σ. και 106 παράγραφος 2 μέσω της

9. ΕΕ 26.10.2012, C 326/47.

10. ΕΕ 29.6.1989, L. 183/1. Στη χώρα μας το Π.Δ. 17/1996 (ΦΕΚ/Α/11/18.1.1996) «Μέτρα για τη βελτίωση της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία σε συμμόρφωση με τις Οδηγίες της ΕΟΚ» εναρμόνισε το εθνικό δίκαιο με την Κοινοτική Οδηγία.

11. ΕΕ 27.4.2006, L. 114/38. Στη χώρα μας το Π.Δ. 82/2010 (ΦΕΚ/Α/145/1.9.2010) «Ελάχιστες προδιαγραφές υγείας και ασφάλειας όσον αφορά στην έκθεση των εργαζομένων σε κινδύνους προερχόμενους από φυσικούς παράγοντες (τεχνητή οπτική ακτινοβολία), σε συμμόρφωση με την οδηγία 2006/25/ΕΚ» εναρμόνισε το εθνικό δίκαιο με την Κοινοτική Οδηγία. Ληξουριώτης, (2011³), 584 επ· Μικρούδης, (2012), 12 επ. Για το σύνολο των Κοινοτικών Οδηγιών οράτε: http://www.elinyae.gr/el/category_details.jsp.

τριτενέργειας του άρθρου 25 παράγραφος 1 Σ.. Σημαντικός ακόμη είναι ο αριθμός των νομοθετικών διατάξεων, από τις οποίες, άλλες έχουν ευρύτερο χαρακτήρα όπως το Β.Δ. της 24.7./25.8.1920 «Περί κωδικοποίησης των νόμων περί ευθύνης προς αποζημίωσιν των εξ ατυχήματος εν τη εργασία παθόντων εργατών ή υπαλλήλων»¹² και άλλες αφορούν συγκεκριμένα επαγγέλματα όπως το Π.Δ. 778/80 «Περί των μέτρων ασφαλείας κατά την εκτέλεσιν οικοδομικών εργασιών»¹³ ή συγκεκριμένους κλάδους δραστηριότητας όπως το Π.Δ. 1396/1983 «Υποχρεώσεις λήψης και τήρησης των μέτρων ασφαλείας στις οικοδομές και λοιπά ιδιωτικά τεχνικά έργα»¹⁴. Στο βασικό άξονα νομοθετικής προστασίας της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων θεμελιώδης κρίνεται ο Ν. 1568/1985 «Υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων»¹⁵ του οποίου οι διατάξεις όπως και του Π.Δ. 17/1996 έχουν κωδικοποιηθεί στον Κώδικα για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων ήτοι τον Ν. 3850/2010 «Κύρωση του κώδικα νόμων για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων»¹⁶, όπως ήδη τροποποιήθηκε με τον Ν. 4144/2013 (άρθρο 36) «Αντιμετώπιση της παραβατικότητας στην Κοινωνική Ασφάλιση και στην αγορά εργασίας και λοιπές διατάξεις αρμοδιότητας του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας»¹⁷. Ο Νόμος αυτός περιλαμβάνει πρόβλεψη δημιουργίας Εξωτερικών Υπηρεσιών Προστασίας και Πρόληψης, εισάγει ειδικούς θεσμούς πρόληψης όπως το Γιατρό Ασφαλείας και τον Τεχνικό Ασφαλείας, ενώ παράλληλα προσφέρει στους εργαζόμενους τη δυνατότητα να παρεμβαίνουν μέσω «Επιτροπών Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας» εκφράζοντας τις απόψεις τους και συμμετέχοντας στη λήψη αποφάσεων σχετικών με την υγεία και ασφάλεια στην επιχείρηση. Επίσης εισάγει τη δημιουργία οργάνων κοινωνικού διαλόγου σε εθνικό και κοινωνικό επίπεδο όπως το «Συμβούλιο Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας» και τις «Νομαρχιακές Επιτροπές Υγιεινής και Ασφάλειας» με τη συμμετοχή σε αυτά κρατικών οργάνων και εκπροσώπων εργοδοτών και εργαζομένων.

Αντιληπτό καθίσταται ότι η πληθώρα των νομοθετημάτων επιβεβαιώνει την προσήλωση του νομοθέτη στους προληπτικούς μηχανισμούς απόκρουσης των πολύμορφων επαγγελματικών κινδύνων¹⁸.

Νομιμοποιητική βάση της νομοθεσίας για την προστασία της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων εκτός από την αναγκαιότητα της προστασίας του ασθενέστερου έναντι

12. ΦΕΚ/Α/191/25.8.1920.

13. ΦΕΚ/Α/193/26.8.1980.

14. ΦΕΚ/Α/126/15.9.1983.

15. ΦΕΚ/Α/177/18.10.1985.

16. ΦΕΚ/Α/84/2.6.2010.

17. ΦΕΚ/Α/88/18.4.2013.

18. Για το σύνολο των νομοθετημάτων, τα οποία δε θα μπορούσαν να απαριθμηθούν στο πλαίσιο της παρούσας ένεκα του μεγάλου αριθμού τους, οράτε <http://www.elinyae.gr>.

του οικονομικώς ισχυρότερου¹⁹ είναι η αρχή του επαγγελματικού κινδύνου του εργοδότη, η οποία ερείδεται στο σκεπτικό ότι εφόσον ο εργοδότης ωφελείται από τα εκ της εργασίας κέρδη του εργαζομένου, είναι δίκαιο να πρέπει να υφίσταται και τις ζημιές και τις συνέπειες της εργασίας αυτού²⁰. Εφόσον λοιπόν, η εργασία παρέχεται στη σφαίρα εξουσίασης και επιρροής του εργοδότη, ο εργαζόμενος εκτίθεται σε καταστάσεις κινδύνων, τις οποίες δεν είναι σε θέση να επηρεάσει ούτε να αποφύγει^{21, 22}.

Στο προϊσχύσαν βυζαντινορωμαϊκό δίκαιο, αυτός που είχε υποστεί στα πλαίσια της εργασίας του εργατικό ατύχημα, έπρεπε για να αποζημιωθεί να αποδείξει το πταίσμα ή την εκ δόλου ενέργεια του προξενήσαντος τη βλάβη κατά τις διατάξεις του «ακουίλιου νόμου»²³, κάτι που καθιστούσε δικονομικά δυσχερή τη θέση του εργαζομένου καθότι δύσκολα κατόρθωνε να αποδείξει την υποκειμενική πταισματική ευθύνη του εργοδότη, προσέτι δε, αν το ατύχημα οφειλόταν σε δικό του πταίσμα ή σε τυχαίο γεγονός ή σε ανωτέρα βία, δεν είχε δικαίωμα αποζημίωσης.

Η απαλλαγή από το κρίσιμο στοιχείο της υπαιτιότητας ήρθε περί τα μέσα του 1835 όταν ο Εμπορικός Νόμος²⁴ στα άρθρα 262, 263, 400 εδ. 6 αναγνώρισε στον παθόντα ναυτικό δικαίωμα αποζημίωσης²⁵, ανεξαρτήτως πταίσματός του. Ακολούθησαν²⁶, ο Ν. 639/1861 «Περί συστάσεως Ναυτικού Απομαχικού Ταμείου»²⁷ και ο Ν. 690/1861 «Περί Μεταλλείων»²⁸ προέβλεπαν ότι οι εργαζόμενοι των ειδικών αυτών κατηγοριών έπρεπε να αποδείξουν εκτός της βλάβης ότι το ατύχημα συνέβη κατά το χρόνο της εργασίας, χωρίς να υποχρεούνται να αποδείξουν πταίσμα του εργοδότη τους, ενώ δεν ασκούσε επιρροή

19. Παπαδημητρίου, (1994²), 293.

20. Ροϊλός, Περί επαγγελματικού κινδύνου και της σχετικής εργατικής ελληνικής νομοθεσίας, 1928, 30.

21. Ζερδελής, Εργατικό δίκαιο, Ατομικές Εργασιακές Σχέσεις, 2011², 811.

22. Η αρχή του επαγγελματικού κινδύνου προκρίθηκε ως δικαιοπολιτικά ορθότερη των άλλων δύο που κατέστησαν ανεπαρκείς, ήτοι της θεωρίας της συμβατικής ευθύνης του εργοδότη κατά την οποία ο εργοδότης ευθυνόταν εκ της σύμβασης της εργασίας, εκτός αν απεδείκνυε ότι το ατύχημα προήλθε από τυχαίο γεγονός ή πταίσμα του εργαζομένου, αλλά και της θεωρίας της νομίμου ευθύνης ή της ευθύνης εκ των άψυχων πραγμάτων, σύμφωνα με την οποία η ευθύνη του εργοδότη χωρούσε ανεξάρτητα από την υπαιτιότητα τούτου ακόμα και σε τυχαίο γεγονός, ενώ ο εργαζόμενος απαλλασσόταν από το βάρος απόδειξης, παραλείποντας όμως να κάνει αναφορά σε ατυχήματα που δεν προέρχονταν από άψυχους παράγοντες και στην περίπτωση πταίσματος του εργαζομένου. Αναλυτικά οι θεωρίες Ροϊλός, (1928), 26 επ.

23. Ροϊλός, (1928), 7· Μικρούδης, (2012), 6.

24. Β.Δ. «Περί του Εμπορικού Νόμου» (ΦΕΚ/Α/15/11.5.1835).

25. Τα άρθρα αυτά καταργήθηκαν με το άρθρο 294 του ΚΙΝΔ, που κυρώθηκε με τον Ν. 3816/1958 «Περί κυρώσεως του Κώδικα Ιδιωτικού Ναυτικού Δικαίου» (ΦΕΚ/Α/32/28.2.1958).

26. Στα πρώτα νομοθετήματα για την προστασία των εργαζομένων κατατάσσονται ο Ν. ΒΩΜΑ/1901 «Περί περιθάλψεως των εν μεταλλείοις και μεταλλουργείοις» (ΦΕΚ/Α/72/23.3.1901), ο Ν. ΓΥΝΕ/1909 «Περί Κυριακής αργίας και εορτών» (ΦΕΚ/Α/286/7.12.1909) και ο Ν. ΓπΛΔ/1911 «Περί υγιεινής και ασφάλειας της εργασίας και ωρών εργασίας» (ΦΕΚ/Α/319/21.11.1911)· Παπανεοφύτου, Ποινική ευθύνη νομικών προσώπων: μια κατασκευή ποινικής ασυλίας του επιχειρηματία- δράστη;, 2012, 196.

27. ΦΕΚ/Α/49/5.9.1861.

28. ΦΕΚ/Α/44/24.8.1861.

τυχόν ίδιο πταίσμα του παθόντος, πλην της περίπτωσης εκ δόλου πρόκλησης βλάβης από τον ίδιο τον εργαζόμενο²⁹.

Την 25η Νοεμβρίου 1913, ο τότε Υπουργός της Εθνικής Οικονομίας Α. Μιχαλακόπουλος υπέβαλε το πρώτο νομοσχέδιο για τη ρύθμιση των εργατικών ατυχημάτων³⁰, κύρια βάση του οποίου αποτέλεσαν ο Γαλλικός Νόμος της 9.4.1898 και ο Ιταλικός Νόμος της 31.1.1904. Κύριος υπεύθυνος για τα εργατικά ατυχήματα αναγορεύθηκε ο εργοδότης. Εισήχθη δε, σύστημα αντικειμενικής ευθύνης συνδυασμένο με περιορισμένες κατά ποσό αποζημιώσεις προς το θύμα και τους οικείους του³¹. Ο Νόμος 551/ 31 Δεκεμβρίου 1914/ 8 Ιανουαρίου 1915 «Περί ευθύνης προς αποζημίωσιν των εξ ατυχήματος εν τη εργασία παθόντων εργατών ή υπαλλήλων»³² περιέχει 19 άρθρα και τα επιμέρους κεφάλαια, στα οποία διαρθρώνεται είναι: Ι) Γενικά προϋποθέσεις αποζημιώσεως, ΙΙ) Έκτασις αποζημιώσεως, υπολογισμός, δικαιούμενα πρόσωπα, ΙΙΙ) Ασφαλιστικά μέσα, ΙV) Βεβαίωσις ατυχημάτων και εκδίκασις αγωγών, V) Γενικά διατάξεις. Ο Νόμος αυτός κωδικοποιήθηκε με το Β.Δ. της 24.7./25.8.1920 «Περί κωδικοποιήσεως των νόμων περί ευθύνης προς αποζημίωσιν των εξ ατυχήματος εν τη εργασία παθόντων εργατών ή υπαλλήλων»³³ και διατηρήθηκε σε ισχύ με το άρθρο 38 του ΕισΝΑΚ³⁴.

Για όσους όμως υπάγονται στην ασφάλιση του ΙΚΑ ο Α.Ν. 1846/1951 «Περί Κοινωνικών Ασφαλίσεων»³⁵ προέβλεψε την πλήρη απαλλαγή του εργοδότη από την εκ του Ν. 551/1915 ευθύνη και την υποκατάσταση τούτης από τις ασφαλιστικές παροχές του

29. Παρόμοια προστασία είχαν και οι εργαζόμενοι στα μεταλλεία του Λαυρίου και της Σερίφου Β.Δ. «Περί συστάσεως ειδικού ταμείου προς βοήθειαν και περίθαλψιν των εν τοις μεταλλείοις εργαζομένων εργατών και των οικογενειών αυτών εν περιπτώσει δυστυχημάτων» (ΦΕΚ/Α/40/3.6.1982)· Μικρούδης, (2012), 7.

30. Μιχαλακόπουλος, Ο νόμος περί εργατικών ατυχημάτων, ΕΕργΔ, 1968, 1121.

31. Ρούσσος, Αστική ευθύνη εξ Εργατικών Ατυχημάτων, ΧρίΔ, 2005, 865, όπου ο γράφων επισημαίνει ότι ο περιορισμός των αποζημιώσεων δικαιολογείται από τη διευρυμένη έννοια του εργατικού ατυχήματος, η οποία διαστέλλει το πεδίο εφαρμογής του νόμου.

32. ΦΕΚ/Α/11/8.1.1915.

33. ΦΕΚ/Α/191/25.8.1920.

34. Τροποποιήθηκε εν συνεχεία επανειλημμένως με τον Ν. 2193/1920 (ΦΕΚ/Α/129/13.6.1920) «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων εργατικών τινών νόμων», το Ν.Δ. 20.1 23 (ΦΕΚ/Α/23/24.1.1923) «Περί τροποποιήσεως του Νόμου 551 περί ευθύνης προς αποζημίωσιν των εξ ατυχήματος εν τη εργασία παθόντων εργατών ή υπαλλήλων», καθώς και το Ν. 4705/1930 (ΦΕΚ/Α/160/14.5.1930) «Περί τροποποιήσεως του Β.Δ. «περί κωδικοποιήσεως των νόμων περί ευθύνης προς αποζημίωση των εξ ατυχήματος εν τη εργασία παθόντων εργατών ή υπαλλήλων, ως και του νόμου ΒΩΜΑ περί ταμείου μεταλλευτών και των τροποποιησάντων αυτόν μεταγενέστερων νόμων και διαταγμάτων», το Ν. 5241/1931 (ΦΕΚ/Α/267/11.8.1931) «Περί αυθεντικής ερμηνείας του άρθρου 1 παρ. 2 του νόμου 4705 «περί τροποποιήσεως του Β.Δ. «περί κωδικοποιήσεως των νόμων περί ευθύνης προς αποζημίωση των εξ ατυχήματος εν τη εργασία παθόντων εργατών ή υπαλλήλων κλπ», το Ν. 6234/1934 (ΦΕΚ/Α/265/14.8.1934) «Περί τροποποιήσεως κλπ διατάξεων τινών του από 24 Ιουλίου 1920 Β.Δ. «περί κωδικοποιήσεως των νόμων περί ευθύνης προς αποζημίωση των εξ ατυχημάτων παθόντων εργατών ή υπαλλήλων» και το Ν.Δ. 408/1941 (ΦΕΚ/Α/287/23.8.1941) «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών της εργατικής και κοινωνικής νομοθεσίας».

35. ΦΕΚ/Α/179/21.6.1951.

ΙΚΑ³⁶, περιορίζοντας έτσι την πρακτική σημασία της αντικειμενικής ευθύνης του εργοδότη σε ορισμένους επιλεγμένους τομείς της οικονομίας, όπως τα ναυτικά επαγγέλματα και άλλες εργασίες μη εντασσόμενες στο ασφαλιστικό σύστημα του ΙΚΑ.

Κατά το έτος 2008 καταγράφηκαν από το ΙΚΑ-ΕΤΑΜ 10.843 εργατικά ατυχήματα³⁷. Από την καταγραφή των Δελτίων Εργατικών Ατυχημάτων συγκεντρώθηκε δείγμα 9.113 εργατικών ατυχημάτων εκ των οποίων τα 83 ήταν θανατηφόρα³⁸.

Ο χώρος των οικοδομικών εργασιών ως ένα ιδιαίτερα επικίνδυνο από τη φύση του εργασιακό πεδίο παρουσιάζει υψηλά ποσοστά εργατικών ατυχημάτων³⁹. Πράγματι, με βάση τα επίσημα στοιχεία του ΙΚΑ για το έτος 2008, τη δεύτερη αναφορικά με τον αριθμό ατυχημάτων θέση, καταλαμβάνει ο κλάδος των κατασκευών με το ποσοστό των ατυχημάτων να αγγίζει το 22,7%, ενώ την πρώτη θέση καταλαμβάνει ο κλάδος της μεταποίησης με ποσοστό 31% στο σύνολο των εργατικών ατυχημάτων⁴⁰.

Καθίσταται έτσι προφανής ο λόγος ύπαρξης πληθώρας νομοθετημάτων από πλευράς αστικού και ποινικού δικαίου προκειμένου να εξασφαλιστεί ένα πραγματικά υγιές εργασιακό περιβάλλον που να θωρακίζει την ασφάλεια και τη σωματική ακεραιότητα των εργαζομένων. Με κύριο άξονα τούτη την κατηγορία των εργατικών ατυχημάτων, θα αναλυθούν τα σχετικά με την αστική και την ποινική ευθύνη του εργοδότη και των προστηθέντων του, προκειμένου να αποτιμηθούν η σημασία και η αποτελεσματικότητα της έννομης προστασίας των εργαζομένων.

36. Οι ειδικές ρυθμίσεις αναλύονται στο κύριο μέρος της παρούσης.

37. Οράτε την Εικόνα 1 στο Παράρτημα 1 της παρούσης, στο οποίο περιλαμβάνονται ορισμένα εκ των διαγραμμάτων που το ΙΚΑ- ΕΤΑΜ δημοσίευσε στο Δελτίο εργατικών ατυχημάτων του έτους 2008. Προς ενδελεχή μελέτη http://www.ika.gr/gr/infopages/stats/stat_report.cfm.

38. Οράτε την Εικόνα 5 στο Παράρτημα 1 της παρούσης.

39. Οράτε την Εικόνα 4 στο Παράρτημα 1 της παρούσης.

40. Οράτε την Εικόνα 3 στο Παράρτημα 1 της παρούσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΑΣΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΕΞ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΑΤΥΧΗΜΑΤΟΣ

1.1. Το πεδίο εφαρμογής του Ν. 551/1915

ι) Η έννοια της εξαρτημένης εργασίας

Ο Ν. 551/1915 εφαρμόζεται σε κάθε περίπτωση εργατικού ατυχήματος που συνέβη σε εργαζόμενο που απασχολείται με σχέση εξαρτημένης εργασίας, ανεξάρτητα από το κύρος της σύμβασης εργασίας⁴¹. Εφαρμόζεται και στην απλή εργασιακή σχέση, που συνάπτεται κατά παράβαση ειδικών προϋποθέσεων ή περιορισμών, που έχουν τεθεί σε διάφορα επαγγέλματα είτε χάριν του δημοσίου συμφέροντος είτε για λόγους προστασίας κάποιας ειδικής κατηγορίας εργαζομένων (όπως ειδική άδεια εργασίας για τους αλλοδαπούς, βιβλιάριο υγείας για τους εργαζόμενους σε υγειονομικού ενδιαφέροντος επιχειρήσεις, επαγγελματική άδεια οδήγησης για τους οδηγούς φορτηγών αυτοκινήτων)⁴². Ούτε όμως στο χώρο της κοινωνικής ασφάλισης η ακυρότητα επηρεάζει την ασφαλιστική κάλυψη του εργαζομένου⁴³. Η εργασία η οποία παρέχεται υπό διαφορετικές, έστω και παρεμφερείς νομικές μορφές, όπως αυτή της σύμβασης έργου και της παροχής ανεξάρτητων υπηρεσιών είναι εκτός πεδίου εφαρμογής του Νόμου⁴⁴.

Στην ελληνική θεωρία και νομολογία οι θεωρίες που έχουν επικρατήσει είναι αυτή της «προσωπικής» και της «νομικής εξάρτησης», χωρίς όμως να γίνεται αυστηρή διάκριση μεταξύ τους. Οι νεότερες δικαστικές αποφάσεις υιοθετούν τη δεύτερη θεωρία θέτοντας ως κριτήρια της ύπαρξης σύμβασης εξαρτημένης εργασίας α) την παροχή εργασίας έναντι αμοιβής ανεξάρτητα από τον τρόπο καθορισμού και καταβολής της και β) την άσκηση από τον εργοδότη του δικαιώματος ελέγχου και εποπτείας. Σύμφωνα με τη θεωρία τούτη όμως απαιτείται και γ) η ύπαρξη της αντίστοιχης υποχρέωσης του εργαζομένου να δέχεται τον έλεγχο και να συμμορφώνεται με τις οδηγίες του εργοδότη σχετικά με τον τρόπο, τόπο,

41. ΕφΘεσ 2072/2002, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ· *Ληξουριώτης*, (2011³), 570.

42. «Εφόσον το ατύχημα οφείλεται σε υπαιτιότητα του εργοδότη ή προστηθέντα προσώπου, ο εργοδότης ευθύνεται σε αποκατάσταση της ζημίας του εργαζομένου και για την καταβολή χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης του, ακόμη κι αν είναι αλλοδαπός ο οποίος εργάζεται παράνομα στην Ελλάδα», ΕφΠειρ 227/1998, ΕλλΔ/νη, 1998, 911.

43. Οράτε και τη ΣτΕ 267/2013, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, σύμφωνα με την οποία «οι αλλοδαποί εργαζόμενοι υπάγονται στην ασφάλιση του ΙΚΑ, έστω και αν δεν έχουν εφοδιασθεί με άδεια εργασίας»· *Μικρούδης*, (2012), 81 επ.

44. «Η σύμβαση εξαρτημένης εργασίας διακρίνεται από τη **σύμβαση μισθώσεως έργου**, κατά την οποία οι συμβαλλόμενοι δεν αποβλέπουν στην εργασία καθ' εαυτή, αλλά στην επίτευξη ορισμένου αποτελέσματος, χαρακτήρας που δεν μεταβάλλεται, ακόμη και αν η καταβολή της αμοιβής γίνεται κατά χρονικά διαστήματα, κατά τα οποία ο εργολάβος είναι υποχρεωμένος να παράγει και να διατηρεί το έργο», ΑΠ 1472/2000, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ· Επιπλέον, «**σύμβαση παροχής ανεξαρτήτων υπηρεσιών** υπάρχει όταν ο εργαζόμενος παρέχει αντί μισθού την εργασία του χωρίς να υπόκειται στον έλεγχο και την εποπτεία του εργοδότη, ως προς τον τόπο, χρόνο και τρόπο της παροχής της», ΑΠ 1093/2001, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

χρόνο ή το είδος της παροχής εργασίας⁴⁵. Τυχόν ανάπτυξη πρωτοβουλίας του εργαζόμενου, αλλά και παροχή εργασίας σε χρόνο επιλογής του ίδιου και τόπο εκτός της επιχείρησης του εργοδότη δεν αναιρούν αυτές καθαυτές την εξάρτηση.

Ο όρος εξαρτημένη εργασία είναι νομική έννοια, η οποία ελέγχεται αναιρετικά από το δικαστήριο, ενώ ο χαρακτηρισμός που δίνουν τα μέρη στη σύμβαση δε δεσμεύει το δικαστή⁴⁶.

Το στοιχείο της εξαρτημένης εργασίας θα πρέπει να αναφέρεται στην αγωγή από εργατικό ατύχημα για το ορισμένο αυτής, είναι δηλαδή θεμελιωτικό στοιχείο της αγωγής η αναφορά της ύπαρξης έστω και άκυρης εργασιακής σχέσης.

ii) Οι εργοδοτικοί φορείς που υπάγονται στο Νόμο

Κατά το άρθρο 2 του Νόμου 551/1915 προβλέπεται ότι «εις την κατά το άρθρον 1 αποζημίωσιν υποχρεούνται: οι εργοδότης οικοδομικών και άλλων τεχνικών έργων, οι κύριοι επιχειρήσεων διεξαγομένων εις παντός είδους βιομηχανικά και βιοτεχνικά εργοστάσια, εργαστήρια, άλλους τόπους εργασίας, ή συνεργεία, εν οίς γίνεται χρήσις μηχανικών εργαλείων, οι κύριοι επιχειρήσεων μεταφοράς δια γης ή ύδατος, φορτώσεως, εκφορτώσεως και αποθηκεύσεων παντός είδους, οι κύριοι των μη περιλαμβανομένων εν άρθρω 1 του ΒΩΜΑ' νόμου της 21 Φεβρουαρίου 1901 επιχειρήσεων ορυχείων και λατομείων, ως και πάσης εν γένει επιχειρήσεως ή εκμεταλλεύσεως, εν αίς κατασκευάζονται ή χρησιμοποιούνται εκρηκτικά ή τοξικά ύλαι, ή γίνεται χρήσις μηχανής, κινουμένης δια δυνάμεως άλλης, πλην της του ανθρώπου ή του ζώου. Εις την αυτήν αποζημίωσιν υποχρεούται το Δημόσιον και παν εν γένει νομικόν πρόσωπον, απασχολούν, απ' ευθείας εργάτας ή υπαλλήλους εις εργασίας ή επιχειρήσεις, περί των το εδάφιον 1 του άρθρου τούτου».

Στο Νόμο δεν αναλύεται ο όρος «οικοδομικά έργα», όρος που καλύπτει όπως πρέπει να γίνει δεκτό όχι το αποτέλεσμα των έργων δηλαδή το οικοδόμημα, αλλά την απαιτούμενη για την επίτευξη του αποτελέσματος εργασία. Καλύπτοντας λοιπόν τα

45. Ενδεικτικά Ολ ΑΠ 28/2005· ΑΠ 109/1990· ΑΠ 668/1991, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ. Σημειωτέον ότι οι άλλες τρεις θεωρίες πλην της θεωρίας της «νομικής εξάρτησης» που αναπτύχθηκαν για τον προσδιορισμό της έννοιας της εξαρτημένης εργασίας είναι η **θεωρία της «προσωπικής εξάρτησης»** σύμφωνα με την οποία η εργασία είναι εξαρτημένη όταν τίθεται όλη η εργασιακή δύναμη του εργαζομένου στη διάθεση του εργοδότη, ο οποίος την εξουσιάζει πλήρως, η **θεωρία της «οικονομικής εξάρτησης»** κατά την οποία η εργασία είναι εξαρτημένη όταν ο εργαζόμενος εξαρτάται οικονομικά από τον εργοδότη, εξασφαλίζοντας κατά μοναδικό ή κύριο λόγο τη διαβίωσή του από το μισθό που λαμβάνει και η **θεωρία της «ετερόνομης οργανωτικής εξάρτησης»** σύμφωνα με την οποία η εξάρτηση προκύπτει από τη σχέση εργασίας - εκμετάλλευσης και όχι τη σχέση εργαζόμενου - εργοδότη, η δε εργασία είναι εξαρτημένη και όταν ακόμη καθορίζεται με τη συμμετοχή των εργαζομένων ή αποκλειστικά από αυτούς. Για τις θεωρίες οράτε *Καρακατσάνης/Γαρδικας*, Ατομικό εργατικό δίκαιο, 1995⁵, 43 επ.

46. Ενδεικτικά ΑΠ 1575/1999· ΑΠ 777/2006· ΑΠ 433/2011, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

συστατικά του οικοδομήματος κατά το άρθρο 954 παρ. 2 ΑΚ⁴⁷, καθίσταται αντιληπτό ότι στο πεδίο ισχύος του Νόμου ανήκει το εργατικό ατύχημα που συμβαίνει κατά την ανέγερση του οικοδομήματος ή τη «συνάρμωση» των επιμέρους κινητών, δεν ανήκουν όμως αυτές καθεαυτές οι εργασίες κατασκευής ή μεταφοράς των συστατικών του οικοδομήματος που θα τοποθετηθούν στο όλο οικοδόμημα στη συνέχεια (κατασκευή ή μεταφορά θυρών, ειδών υγιεινής)⁴⁸ καθότι αυτές εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Νόμου υπό την έννοια των «εις παντός είδους βιομηχανικά και βιοτεχνικά εργοστάσια, εργαστήρια, άλλους τόπους εργασίας, ή συνεργεία, εν οίς γίνεται χρήσις μηχανικών εργαλείων» εργασιών. Επίσης ως τεχνικό έργο κατά την έννοια του Νόμου νοείται κάθε κατασκευή με χρήση κατάλληλου εξοπλισμού από ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό. Δεν νοούνται αυτές καθεαυτές οι εργασίες κατασκευής ή μεταφοράς του ειδικού εξοπλισμού (ειδικά εργαλεία, όργανα μέτρησης) αφού υπάγονται στα έργα που γίνονται σε παντός είδους βιομηχανικά εργοστάσια.

Αναφορικά με τη διάταξη περί ευθύνης Δημοσίου να τονιστεί ότι κατόπιν της επέκτασης της κοινωνικής ασφάλισης σε όλους τους εργαζόμενους του Ελληνικού Δημοσίου η ασφαλιστική κάλυψη των δημοσίων υπαλλήλων διέπεται από το Π.Δ. 169/2007 «Κωδικοποίηση σε ενιαίο κείμενο, με τον τίτλο «Κώδικας Πολιτικών και Στρατιωτικών Συντάξεων» των διατάξεων που ισχύουν για την απονομή των πολιτικών και στρατιωτικών συντάξεων»⁴⁹ όπου προβλέπεται σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 1 στ' ότι «Ισόβια σύνταξη λαμβάνει ο τακτικός δημόσιος υπάλληλος αν απομακρυνθεί οπωσδήποτε από την υπηρεσία γιατί έγινε σωματικά ή διανοητικά ανίκανος από τραύμα ή νόσημα που προήλθε πρόδηλα και αναμφισβήτητα εξαιτίας της υπηρεσίας».

Επιπροσθέτως, ο Νόμος 5733/1932 «Περί των κοινωνικών ασφαλίσεων»⁵⁰ προέβλεψε την ίδρυση του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων, ενός κεντρικού αυτόνομου ασφαλιστικού οργανισμού που θα κάλυπτε όλους τους εργαζόμενους του ιδιωτικού τομέα αναφορικά με τον κίνδυνο εργατικού ατυχήματος, ασθενείας, μητρότητας, γήρατος και θανάτου. Η επέκταση της κοινωνικής ασφάλισης με το άρθρ. τρίτο του Ν. 1305/1982 «Για την κύρωση της πράξης νομοθετικού περιεχομένου «για την αύξηση των κατώτατων ορίων και των λοιπών συντάξεων του ΙΚΑ και άλλες διατάξεις»⁵¹ έχει περιορίσει το πεδίο εφαρμογής του Νόμου 551/1915, ωστόσο η ατομική ευθύνη του εργοδότη δεν εγκαταλείπεται, δεδομένης της αξίωσης της χρηματικής ικανοποίησης

47. «Συστατικά του οικοδομήματος είναι όλα τα κινητά που χρησιμοποιήθηκαν για την ανέγερσή του ή συναρμώστηκαν σ' αυτό».

48. *Οικονόμου*, Δίκαιον εργατικών ατυχημάτων και επαγγελματικών νόσων, 1948, 251· *Μικρούδης*, (2012), 77.

49. ΦΕΚ/Α/210/17.9.2007.

50. ΦΕΚ/Α/364/11.10.1932.

51. ΦΕΚ/Α/146/9.8.1982.

σύμφωνα με τον ΑΚ. Κατά μία άποψη, η απαλλαγή του εργοδότη που έχει ασφαλίσει τον παθόντα εργαζόμενο στο ΙΚΑ από την καταβολή της αποζημίωσης του Ν. 551/1915, ισχύει μόνο για το ΙΚΑ και όχι για άλλο ασφαλιστικό φορέα⁵², άποψη όμως που έχει κατακριθεί καθώς η προνομιακή αντιμετώπιση του ΙΚΑ συνιστά παράβαση της συνταγματικής αρχής της ισότητας⁵³. Πάντως μετά τη συγχώνευση διάφορων ασφαλιστικών ταμείων στο ΙΚΑ με τον Νόμο 3655/2008 «Διοικητική και οργανωτική μεταρρύθμιση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης και λοιπές ασφαλιστικές διατάξεις»⁵⁴ η προβληματική για το ποιες κατηγορίες εργοδοτών εξαιρούνται από την καταβολή της αποζημίωσης του Νόμου 551/1915 περιορίζεται ουσιαστικά.

Υπόχρεος προς αποζημίωση είναι ο κύριος της επιχείρησης ο οποίος απασχολεί τον παθόντα εργαζόμενο. Είναι το άτομο που ρυθμίζει τη δραστηριότητα της επιχείρησης και λαμβάνει αποφάσεις γι' αυτήν. Κατά το εργατικό δίκαιο, εργοδότης θεωρείται κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο⁵⁵, στην υπηρεσία του οποίου διατελεί, με σχέση εξαρτημένης εργασίας, άλλο φυσικό πρόσωπο, το οποίο του παρέχει την εργασία αυτή έναντι μισθού. Σαφές πρέπει να καταστεί ότι πρόκειται για το πρόσωπο που ωφελείται από την παροχή της εργασίας και όχι αναγκαστικά αυτό που προσέλαβε τον εργαζόμενο⁵⁶.

Στο δίκαιο κοινωνικής ασφάλισης η έννοια του εργοδότη είναι ευρύτερη καθώς εκεί αποβλέπει όχι στην έννοια παροχής της εργασίας αλλά στον προσδιορισμό του υποχρέου για την καταβολή των ασφαλιστικών εισφορών⁵⁷. Στο άρθρο 8 παρ. 5 α' και γ' του Α.Ν. 1846/1951 δίδεται ο ορισμός του εργοδότη: «είναι τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου δια λογαριασμόν των οποίων τα υπαγόμενα εις την ασφάλισιν πρόσωπα προσφέρουν την εργασίαν των»....«δια τας οικοδομικάς εργασίας ως εργοδότη θεωρούνται αλληλεγγύως ο κύριος του ανεγειρομένου, συμπληρουμένου, μεταρρυθμιζομένου, επισκευαζομένου ή κατεδαφιζομένου κτίσματος και οι οικείοι εργολάβοι».

Είναι δυνατό όμως το ατύχημα να προκληθεί από πρόσωπο προστηθέντα του εργοδότη, η δε ευθύνη του εργοδότη όμως παραμένει ανεξάρτητα από την τυχόν ευθύνη του τρίτου προστηθέντος. Δικαιολογητικός λόγος της ευθύνης εξ αλλοτρίων πράξεων είναι η ωφέλεια που αποκομίζει ο προστήσας από την ανάμειξη του ενδιάμεσου προσώπου, το

52. ΕφΑθ 105/1992, ΝοΒ 41, 503.

53. Οι εργοδότες οι οποίοι δεν υπάγονται στο ΙΚΑ οφείλουν να καταβάλουν σε περίπτωση εργατικού ατυχήματος και την αποζημίωση βάσει του Νόμου 551/1915 και τις ασφαλιστικές εισφορές που τους βαρύνουν, *Μικρούδης*, (2012), 111.

54. ΦΕΚ/Α/58/7.4.2008. Στα άρθρα 1-3 γίνεται αναφορά στη συγχώνευση των ΤΑΠ ΟΤΕ (όπου και εργαζόμενοι ΟΣΕ), Τ.Σ. ΗΣΑΠ, Τ.Σ. Ε.Τ.Ε, Τ.Σ. ΕΤΒΑ, ΟΑΠ ΔΕΗ κ.λπ..

55. Αν ο εργοδότης είναι νομικό πρόσωπο, η άσκηση του διευθυντικού δικαιώματος γίνεται από τα καταστατικώς προβλεπόμενα πρόσωπα.

56. *Μικρούδης*, (2012), 93.

57. *Ρούσσος*, ΧρΙΔ 2005, 867.

οποίο εντάσσει στην επαγγελματική του δραστηριότητα. Η ωφέλεια δε, εντοπίζεται κυρίως στη διεύρυνση της δράσης και της δυνατότητας των κερδών του εργοδότη, με αποτέλεσμα να κρίνεται εύλογο ο εργοδότης που την καρπώνεται να πρέπει να ευθύνεται για τους απορρέοντες από την εργασία κινδύνους. Η καθιέρωση της ευθύνης του προστήσαντος έχει και έναν πρόσθετο ρόλο: ενισχύει την ασφάλεια του παθόντος καθότι προσθέτει ένα ακόμη πρόσωπο στους υπόχρεους προς αποζημίωση⁵⁸.

Η ευθύνη του προστήσαντος προϋποθέτει ότι η ζημιογόνος ενέργεια του προστηθέντος σχετίζεται με την ανατεθείσα σε αυτόν εργασία, υπό την έννοια ότι η ενέργεια αυτή δε θα ήταν δυνατό να υπάρξει χωρίς την πρόστηση⁵⁹. Αυτό που απαιτείται είναι η ύπαρξη της αιτιώδους συνάφειας ανάμεσα στη βλαπτική πράξη του προστηθέντος και την υπηρεσία του⁶⁰. Διαφορετικά όταν η παράνομη και υπαίτια πράξη του προστηθέντος οφείλεται σε προσωπικούς και άσχετους με την υπηρεσία λόγους δεν νοείται ευθύνη του προστήσαντος εργοδότη.

Ως κύριος του οικοδομικού έργου νοείται ο ιδιοκτήτης του ακινήτου επί του οποίου ανεγέρθηκε η οικοδομή, ο δε επιβλέπων μηχανικός νοείται προστηθείς. Συνυπεύθυνος επομένως προς αποζημίωση του παθόντος είναι και ο ιδιοκτήτης το έργου υπό την προϋπόθεση ότι είχε επιφυλάξει στον εαυτό του ανάμειξη στην εκτέλεση του έργου. Στο άρθρο 8 του Ν. 551/1915 σαφές καθίσταται ότι εάν μεσολαβούν εργοδότες ή υπεργολάβοι στις αναφερόμενες στο άρθρο 2 του νόμου εργασίες και επιχειρήσεις, η αποζημίωση βαρύνει αλληλεγγύως και εις ολόκληρον τόσο τον κύριο όσο και τους υπεργοδότες και υπεργολάβους⁶¹, με δικαίωμα να στραφεί ο καταβάλων αναγωγικά κατά των λοιπών όπως επιτάσσει ο ΑΚ, ήτοι κατά το βαθμό πταίσματος του καθενός. Αν δεν είναι εφικτό να εξακριβωθεί ο βαθμός πταίσματος, η ζημία κατά το 927 ΑΚ κατανέμεται εξίσου σε όλους.

Σε περίπτωση δανεισμού του εργαζομένου ο παθών εργαζόμενος μπορεί να στραφεί κατά του νέου εργοδότη, καθόσον έννομη σημασία έχει η ιδιότητα του εργοδότη κατά την επέλευση του ατυχήματος και όχι κατά την πρόσληψη του παθόντος και μέχρι το δανεισμό του⁶². Πάντως εις ολόκληρον ευθύνη και των δύο εργοδοτών δε θα πρέπει να αποκλείεται, άλλωστε τούτο καλύπτεται από το άρθρο 8 του Νόμου 551/1915⁶³.

Ιδιαίτερη περίπτωση συνιστά ο όμιλος επιχειρήσεων, καθώς θεωρία και νομολογία δείχνουν να μη συμφωνούν στο αν μπορεί να λογιστεί ως εργοδότης ο ίδιος ο όμιλος.

58. ΕφΝαυπλ 456/2002, ΕΕργΔ 2003, 480· Γεωργιάδης, Ενοχικό δίκαιο: Γενικό μέρος, 1999, 625.

59. ΕφΑθ 5095/1999, ΕλλΔνη 1999, 1602.

60. ΕφΑθ 5675/2005, ΕλλΔνη 2007, 566· ΕφΠειρ 367/2011, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

61. Στις εργασίες που εκτελούνται για λογαριασμό του Δημοσίου και ΝΠΔΔ η αποζημίωση οφείλεται μόνο από τον ανάδοχο ή τον εργολάβο ή τον υπεργολάβο ή επί πλειόνων αναδόχων, εργολάβων και υπεργολάβων από όλα τα πρόσωπα αλληλεγγύως (άρθρ. 8 παρ. 2 Ν. 551/1915).

62. ΑΠ 1116/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

63. Μικρούδης, (2012), 99.

Σύμφωνα με την νομολογία, όταν ο εργαζόμενος συνάπτει σύμβαση εργασίας με μία εταιρεία του ομίλου, αλλά η αξιοποίηση της εργασίας του γίνεται από άλλη εταιρεία του ίδιου ομίλου, εργοδότης είναι η πρώτη εταιρεία, ασκούσα το διευθυντικό δικαίωμα και υπεύθυνη καταβολής των αποδοχών του εργαζομένου⁶⁴. Πρέπει όμως να γίνει δεκτό ότι η περίπτωση καλύπτεται από το άρθρο 8 του Νόμου 551/1915 και ότι εις ολόκληρον ευθύνη προς καταβολή αποζημίωσης έχει και ο υπεργοδότης⁶⁵.

Επίκληση του άρθρ. 479 ΑΚ επιβάλλεται στην περίπτωση της μεταβίβασης επιχείρησης, σύμφωνα με την οποία ο αποκτών την επιχείρηση ευθύνεται εις ολόκληρον με τον μεταβιβάζοντα μέχρι την αξία της μεταβιβαζόμενης επιχείρησης, εφόσον πρόκειται για μεταβίβαση ομάδας περιουσίας ή επιχείρησης. Συνεπώς ο αγοραστής μιας επιχείρησης είναι υπεύθυνος καταβολής της εκ του Νόμου 551/1915 αποζημίωσης όταν πριν την μεταβίβαση είχε συμβεί εργατικό ατύχημα. Δεν είναι απαραίτητο ο αγοραστής να γνωρίζει τα χρέη του μεταβιβάζοντος, αλλά ότι το μεταβιβαζόμενο αποτελεί το μόνο ή έστω το πιο σημαντικό στοιχείο της περιουσίας του μεταβιβάζοντος⁶⁶.

iii) Οι εργαζόμενοι που υπάγονται στο Νόμο

Όπως επισημάνθηκε, η σχέση εξαρτημένης εργασίας είναι προϋπόθεση εφαρμογής του Νόμου 551/1915. Γίνεται μάλιστα δεκτό ότι στην εξαρτημένη εργασία η συμμόρφωση των εργαζομένων στις οδηγίες του εργοδότη είναι κλιμακούμενη. Παροχή εξαρτημένης εργασίας υπάρχει όχι μόνο στην πλήρη συμμόρφωση στο χρόνο εργασίας αλλά και στην περίπτωση της χαλαρής τήρησης –με παράδοση όμως της εργασίας εντός προθεσμίας-ελάχιστων οδηγιών. Τόσο οι κατ' οίκον όσο και εργαζόμενοι με ελεύθερο ωράριο δηλαδή, υπάγονται στο Νόμο αρκεί όντως να παρέχουν την εργασία τους υπό καθεστώς εξαρτημένης εργασίας.

Με το ίδιο καθεστώς απασχολούνται και εργαζόμενοι με μερική ή εκ περιτροπής απασχόληση⁶⁷. Σημειωτέον ότι δυνάμει του Νόμου 3846/2010 «Εγγυήσεις για την εργασιακή ασφάλεια και άλλες διατάξεις»⁶⁸ υπάρχει τεκμήριο εξαρτημένης εργασίας όταν η διάρκεια της απασχόλησης υπερβαίνει τους 9 συνεχείς μήνες.

64. ΑΠ 1222/2003, ΔΕΝ 2004, 710.

65. Μικρούδης, (2012), 100.

66. ΕφΠειρ 399/2004, ΔΕΕ 11, 70.

67. Ληξουριώτης, Ειδικές μορφές απασχόλησης, μερική και προσωρινή απασχόληση στις διατάξεις του πρόσφατου Ν. 3846/2010, ΔΕΕ 2010, 645.

68. ΦΕΚ/Α/66/11.5.2010. Στο άρθρο 1 «Η συμφωνία μεταξύ εργοδότη και απασχολούμενου για παροχή υπηρεσιών ή έργου, για ορισμένο ή αόριστο χρόνο, ιδίως στις περιπτώσεις αμοιβής κατά μονάδα εργασίας (φασόν), τηλεργασίας, κατ' οίκον απασχόλησης, τεκμαίρεται ότι **υποκρύπτει σύμβαση εξαρτημένης εργασίας**, εφόσον η εργασία παρέχεται αυτοπροσώπως, αποκλειστικά ή κατά κύριο λόγο στον ίδιο εργοδότη για εννέα (9) συνεχείς μήνες». Στο άρθρο 2 παρ.1 εδ.1 «Κατά την κατάρτιση της σύμβασης εργασίας ή κατά τη διάρκειά της ο εργοδότης και ο μισθωτός μπορούν με έγγραφη ατομική σύμβαση να συμφωνήσουν, ημερήσια ή εβδομαδιαία ή δεκαπενθήμερη ή μηνιαία εργασία, για ορισμένο ή αόριστο χρόνο, η οποία θα είναι μικρότερης διάρκειας από την

Πάντως οι εργαζόμενοι σε δικηγορικά γραφεία, συμβολαιογραφεία, ιατρεία, αν δε γίνεται χρήση μηχανολογικού εξοπλισμού δεν καλύπτονται από το Νόμο. Εξαιρούνται ακόμη τα τραπεζικά ιδρύματα, τα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια, καθώς κρίθηκε ότι δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερη επικινδυνότητα⁶⁹. Είναι δυνατή η εκούσια υπαγωγή στο Νόμο πριν ή μετά την επέλευση του ατυχήματος με ειδική συμφωνία αρκεί να μην υπάρχει ειδικότερος νόμος που να παρέχει μεγαλύτερη προστασία στον εργαζόμενο.

Με δεδομένο ότι ο Νόμος 551/1915 καλύπτει και τους απασχολούμενους με άκυρη σύμβαση εργασίας, τη σχετική αποζημίωση δικαιούται τόσο ο ανήλικος κάτω των 15 που δεν καλύπτεται από τις εξαιρέσεις που αφορούν απασχόληση σε θεατρικές παραστάσεις, καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, διαφημιστικά προγράμματα, επιδείξεις μόδας κλπ –πάντα με την άδεια της Επιθεώρησης Εργασίας και εφόσον δε βλάπτεται η σωματική ή ψυχική υγεία τους-, όσο και ο ανήλικος 15-18 ετών που δεν έχει λάβει άδεια από τους γονείς του ή ελλείψει σχετικής δικαστικής απόφασης όπως επιτάσσει το άρθρ. 136 ΑΚ. Τότε ο ανήλικος νομίμως διεξάγει τη δίκη μόνος του δίχως εκπροσώπηση από τους νόμιμους αντιπροσώπους του⁷⁰.

Στην γνήσια σύμβαση μαθητείας που θεωρείται σχέση διδασκαλίας και όχι εργασίας δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας και ακολούθως δεν οφείλεται μισθός. Τα άρθρα 660-663 ΑΚ περί υποχρέωσης προνοίας του εργοδότη εφαρμόζονται αναλογικά. Στον αντίποδα, η σύμβαση εργασίας μαθητευόμενου, στην οποία ο εργοδότης έναντι μισθού προσλαμβάνει για τις ανάγκες της επιχείρησής του νέους εργαζόμενους με παράλληλη μαθήτευση των τελευταίων στην τέχνη ή στο επάγγελμα, στο οποίο απασχολούνται. Εδώ εφαρμόζονται τόσο οι ειδικές όσο και οι γενικές διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας⁷¹.

Με εργατικά εξομοιώνονται τα ατυχήματα εκπαιδευόμενων – μαθητευόμενων διαφόρων ειδικοτήτων όπως: τα ατυχήματα κατά το χρόνο της πρακτικής εκπαίδευσης ή εξέτασης των μαθητών στα Κέντρα Επαγγελματικής Μόρφωσης του ΟΑΕΔ ή στα χρησιμοποιούμενα για τον ίδιο σκοπό, ιδιωτικά ή δημόσια συνεργεία, εργοστάσια κ.λπ.⁷². Επίσης τα ατυχήματα που συμβαίνουν κατά το χρόνο και εξ αφορμής των κατ' εφαρμογή προγραμμάτων ταχύρρυθμης εκπαίδευσης επαγγελματικώς καταρτιζόμενων ή μετεκπαίδευσης εργαζομένων ή πρακτικής εξάσκησης ή παραγωγικών – πτυχιακών

κανονική (μερική απασχόληση)» και στο άρθρο 2 παρ. 3 εδ. 2 «**Εκ περιτροπής απασχόληση** θεωρείται η απασχόληση κατά λιγότερες ημέρες την εβδομάδα ή κατά λιγότερες εβδομάδες το μήνα ή κατά λιγότερους μήνες το έτος ή και συνδυασμός αυτών κατά πλήρες ημερήσιο ωράριο εργασίας».

69. *Οικονόμου*, (1950), 273.

70. *Δαβερώνας/Ζαφειροπούλου/Μούτου/Τέλλου*, Εργατικό δικονομικό δίκαιο, 2012, 44.

71. *Μικρούδης*, (2012), 91.

72. Άρθρ. 1 Ν. 4504/1966 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών της εργατικής νομοθεσίας και περί έτερων τινών διατάξεων» (ΦΕΚ/Α/57/14.3.1966).

εξετάσεων τούτων, στους χώρους του ΟΑΕΔ ή σε χώρους χρησιμοποιούμενους από αυτόν⁷³, τα ατυχήματα που συμβαίνουν κατά το χρόνο πρακτικής εξάσκησης των μαθητών της Δημόσιας Ναυτικής Σχολής Μηχανικών και των αντίστοιχων ιδιωτικών⁷⁴, τα ατυχήματα κατά το χρόνο της πρακτικής άσκησης των σπουδαστών τριτοβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης⁷⁵, τα ατυχήματα κατά το χρόνο απασχόλησης των κρατουμένων των φυλακών του Κράτους⁷⁶, τα ατυχήματα κατά το χρόνο εκπαίδευσης ή απασχόλησης των μαθητών - τεχνιτών της ΜΟΜΑ, σύμφωνα με το άρθρ. 99 ΚΑΑ.

Στην προστασία του Νόμου, σύμφωνα με το άρθρ. 5, υπάγονται και οι αλλοδαποί που εργάζονται στην Ελλάδα, εφόσον: α) διέμεναν στην Ελλάδα κατά το χρόνο του ατυχήματος, β) κατόπιν σύμβασης με την πολιτεία των αλλοδαπών αναγνωρίστηκαν και για εκείνους δικαιώματα, γ) η νομοθεσία της πολιτείας του αλλοδαπού προβλέπει τέτοια δικαιώματα υπέρ των εκεί αλλοδαπών. Ωστόσο, ήδη κρίθηκε ότι λόγω της οικουμενικότητας της Διεθνούς Σύμβασης της Ρώμης (που δε θέτει καμμία προϋπόθεση αμοιβαιότητας δικαίου μεταξύ των συμβαλλομένων μερών) οι διατάξεις της εν λόγω διεθνούς σύμβασης έρχονται σε ευθεία αντίθεση με τις αντίστοιχες «απαρχαιωμένες» περί αμοιβαιότητας διατάξεις του Ν. 551/1915, που ως παλιότερες και ήσσονος νομοθετικής ισχύος πρέπει να θεωρούνται καταργημένες⁷⁷. Η άποψη αυτή συνάδει με το σύγχρονο

73. Άρθρ. 2 ΝΔ 1104/1972 «Περί θεμάτων τινών ασφαλίσεως και εκπαιδεύσεως των επαγγελματικώς καταρτιζομένων» (ΦΕΚ/Α/11/24.1.1972).

74. Άρθρ. 44 ΝΔ 3538/1956 «Περί ρυθμίσεως θεμάτων τινών αφορώντων την εκπαίδευσιν στελεχών του Εμπορικού Ναυτικού» (ΦΕΚ/Α/194/8.9.1956).

75. Άρθρ. 12 Ν. 1351/1989 «Εισαγωγή σπουδαστών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ/Α/56/26.4.1983).

76. Άρθρ. 73 παρ. 1 Ν. 1851/1989 «Κώδικας βασικών κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ/Α/122/16.5.1989), σε συνδυασμό με το άρθρ. 18 παρ. 22 του Α.Ν. 869/1937 «Περί ιδρύσεως γενικής εταιρείας φυλακών και προστατευτικών εταιρειών αποφυλακισμένων, οργανώσεως ποινικού μητρώου και τροποποιήσεως διατάξεων περί διοικήσεως φυλακών και σωφρονιστικού προσωπικού» (ΦΕΚ/Α/376/27.9.1937).

77. Ενδεικτικά: στην ΑΠ 541/2001, ΕΕργΔ 2002, 1029 «Επειδή από τις διατάξεις των άρθρων 2, 3 παρ. 1, 6 παρ. 1 και 2 και 7 παρ. 2 της Σύμβασης της Ρώμης του 1980 «για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές», που κυρώθηκε με το νόμο 1792/1988 «Κύρωση σύμβασης για την προσχώρηση της Ελληνικής Δημοκρατίας στη σύμβαση για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές» (ΦΕΚ/Α/142/24.6.1988) και ισχύει ως εσωτερικό δίκαιο από 1-4-1991, προκύπτει ότι η Σύμβαση αυτή έχει οικουμενικό χαρακτήρα και οι διατάξεις της εφαρμόζονται σε κάθε ενοχική σύμβαση που καταρτίζεται μετά την 1-4-1991 και έχει στοιχεία αλλοδαπότητας. Κατ' αρχήν η ενοχική σύμβαση διέπεται από το δίκαιο που επέλεξαν τα συμβαλλόμενα μέρη (αρθρ. 3 παρ. 1). Εντούτοις στην ατομική σύμβαση εργασίας (χερσαία ή ναυτική) η επιλογή του **εφαρμοστέου δικαίου** από τους συμβαλλομένους δεν μπορεί να στερήσει τον εργαζόμενο από την προστασία που του εξασφαλίζουν οι αναγκαστικού δικαίου διατάξεις του δικαίου που θα ήταν εφαρμοστέο αν δεν είχε γίνει η επιλογή (αρθρ. 6 παρ.1), ήτοι του δικαίου της χώρας που συνδέεται στενότερα με τη σύμβαση ναυτολογήσεως (αρθρ. 6 παρ. 2β εδ. τελευταίο), άλλως του δικαίου της χώρας, όπου ο εργαζόμενος παρέχει συνήθως την εργασία του σε εκτέλεση της συμβάσεως το οποίο στην περίπτωση της συμβάσεως ναυτολογήσεως είναι το δίκαιο της σημαίας του πλοίου (αρθρ. 6 παρ. 2α) αν δε ο εργαζόμενος δεν παρέχει συνήθως την εργασία του σε μία μόνο χώρα, του δικαίου της χώρας που βρίσκεται η εγκατάσταση ήτοι η επιχείρηση που τον προσέλαβε. Περαιτέρω κατά την έννοια του άρθρου 7 παρ. 2 της ως άνω Διεθνούς Συμβάσεως, ανεξάρτητα από το εφαρμοστέο, σύμφωνα με το ανωτέρω, δίκαιο, εφαρμόζονται σε κάθε περίπτωση οι θεμελιώδεις κανόνες του

πνεύμα του νομοθέτη ενόψει της υφιστάμενης ανά την οικουμένη τάσης παγκοσμιοποίησης της οικονομίας και του πνεύματος απάλειψης των διακρίσεων με κριτήρια εθνικά, φυλετικά, οικονομικά, ταξικά, γλωσσικά, θρησκευτικά κτλ. μεταξύ των ημεδαπών και των αλλοδαπών πολιτών των διαφόρων κρατών⁷⁸.

Δικαιούχος της αποζημίωσης είναι ο ίδιος ο παθών, ενώ σε περίπτωση θανάτου του, στο άρθρο 6 του Νόμου 551/1915 προσδιορίζονται λεπτομερώς οι δικαιούχοι (σύζυγος, κατιόντες, ανιόντες, αδελφοί, Ελληνικό Δημόσιο), το δικαίωμα των οποίων προς απόληψη της αποζημίωσης του Νόμου γεννάται απευθείας στο πρόσωπό τους και δεν είναι κληρονομικό⁷⁹.

1.2. Τα στοιχεία της έννοιας του εργατικού ατυχήματος

Το άρθρο 1 του Νόμου 551/1915 δίνει τον ορισμό της έννοιας του εργατικού ατυχήματος: «Ατύχημα εκ βιαίου συμβάντος, επερχομένου εις εργάτην ή υπάλληλον των εν τω άρθρω 2 εργασιών και επιχειρήσεων εν τη εκτελέσει της εργασίας ή εξ αφορμής αυτής, παρέχει εις τα, κατά τας διατάξεις του παρόντος νόμου δικαιούμενα πρόσωπα, δικαίωμα αποζημιώσεως απέναντι του κυρίου της επιχειρήσεως, εάν η εις τον παθόντα εκ του ατυχήματος προελθούσα διακοπή της εργασίας διήρκεσε πλέον των τεσσάρων ημερών, εξαιρουμένης μόνον της περιπτώσεως, καθ' ην ο παθών εκ προθέσεως προεκάλεσε το επελθόν ατύχημα».

Παρόμοιο ορισμό δίνει και ο ασφαλιστικός νόμος στο άρθρο 34 του Α.Ν. 1846/1951 όπου το εργατικό ατύχημα «οφείλεται εις βίαιον συμβάν επελθόν κατά την εκτέλεσιν της εργασίας ή εξ αφορμής αυτής ή εις επαγγελματική ασθένεια». Δηλαδή η διάταξη του νόμου περί Κοινωνικών Ασφαλίσεων προσδίδει τον ορισμό του εργατικού ατυχήματος και

δικαίου της χώρας του δικάζοντος δικαστή (ius Fori) η εφαρμογή των οποίων είναι αναγκαία για τη διατήρηση της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής οργανώσεως της χώρας αυτής». Να σημειωθεί ότι η Διεθνής Σύμβαση αντικαταστάθηκε ήδη από τον Κανονισμό 593/2008 «Για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές» (Ρώμη I) (ΕΕ. 4.7.2008 L. 177) όπου στα άρθρα 8 και 9 περιέχονται ανάλογες προβλέψεις. **Για τον προσδιορισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας** εφαρμογή έχει ο Κανονισμός των Βρυξελλών 44/2001 «Για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις» (ΕΕ. 16.1.2001, L. 12), ο οποίος αντικατέστησε τη Διεθνή Σύμβαση των Βρυξελλών της 27^{ης}/9/1968. Στο άρθρ. 19 αυτού προβλέπεται ότι αν και τηρείται η βασική δικονομική αρχή ότι ο εργοδότης ενάγεται ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους που έχει την κατοικία του, αυτός μπορεί να εναχθεί και ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου όπου ο εργαζόμενος εκτελεί την εργασία του ή του τελευταίου τόπου όπου συνήθως εργαζόταν και αν ο εργαζόμενος δεν εκτελεί ή δεν εκτελούσε συνήθως την εργασία του στην ίδια πάντα χώρα, ενώπιον των δικαστηρίων στην περιφέρεια του οποίου είναι ή ήταν εγκατεστημένη η επιχείρηση που τον προσέλαβε. Αντίθετα η αγωγή εργοδότη κατά του εργαζομένου μπορεί να ασκηθεί μόνο ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου κατοικίας του εναγομένου. Συμφωνίες παρέκτασης κατά το άρθρο 21 του Κανονισμού είναι έγκυρες όταν είναι είτε μεταγενέστερες από τη γέννηση της διαφοράς είτε επιτρέπουν στον εργαζόμενο να προσφύγει σε άλλα δικαστήρια εκτός από αυτά που προβλέπονται στην προηγούμενη παράγραφο.

78. Μικρούδης, (2012), 275.

79. Καρακατσάνης/Γαρδίκας, (1995), 354.

στην επαγγελματική ασθένεια, εν αντιθέσει με το εργατικό δίκαιο για το οποίο η επαγγελματική νόσος κατ' αρχήν δεν αποτελεί εργατικό ατύχημα⁸⁰.

Χρηρίζει δε ανάλυσης το κάθε ένα από τα τρία στοιχεία της έννοιας, πρωτίστως με τη συνδρομή της νομολογίας: το βίαιο συμβάν, η αιτιώδης συνάφεια μεταξύ του βίαιου συμβάντος και της εργασίας και η πρόκληση στον εργαζόμενο ανικανότητας για εργασία ή θανάτου αυτού εξαιτίας του ατυχήματος.

i) Το βίαιο συμβάν

Κατά τη σαφή έννοια του άρθρου 1 του Νόμου 551/1915 που κωδικοποιήθηκε με το Β.Δ. της 24.7/25.8.20 και διατηρήθηκε σε ισχύ μετά την εισαγωγή του ΑΚ με το άρθρο 38 του ΕισΝΑΚ, ως ατύχημα από βίαιο συμβάν που επήλθε κατά την εκτέλεση της εργασίας ή με αφορμή αυτή σε εργάτη ή υπάλληλο των εργασιών ή των επιχειρήσεων των αναφερόμενων στο άρθρο 2 του Β.Δ. της 24.7/25.8.20, θεωρείται κάθε βλάβη του σώματος ή της υγείας, η οποία είναι αποτέλεσμα βίαιης και αιφνίδιας επενέργειας εξωτερικού αιτίου, μη αναγόμενου αποκλειστικώς σε οργανική ή παθολογική προδιάθεση του παθόντος, το οποίο και δε θα συνέβαινε αν δεν υπήρχε η σχέση παροχής των υπηρεσιών και η υπό συγκεκριμένες περιστάσεις προσφορά τους⁸¹.

Απόδοση του εκ του γαλλικού νόμου όρου «accident»⁸², ο όρος βίαιο συμβάν είναι ο πυρήνας της έννοιας του εργατικού ατυχήματος⁸³.

Τα δικαστήρια, ερμηνεύοντας την έννοια, έκριναν μεταξύ άλλων ότι αποτελούν εργατικά ατυχήματα: η σύνθλιψη των ποδιών εργάτη κατά την προσπάθεια εκφόρτωσης μαρμαροπλακών από καρότσα φορτηγού στην αποθήκη εργοστασίου, λόγω μη λήψης από την εργοδότηρια επιχείρηση εμπορίας μαρμάρων των απαιτούμενων μέτρων προστασίας και δη καβαλέτου αντιστήριξης που θα εμπόδιζε την ανατροπή των πλακών και της χορήγησης στον εργάτη ειδικών ενισχυμένων υποδημάτων⁸⁴, η ηλεκτροπληξία κατά την εκτέλεση εργασίας⁸⁵, η πτώση ναυτικού στη θάλασσα και ο εξαιτίας της πνιγμός του⁸⁶.

80. Ληξουριώτης, Έννοια εργατικού ατυχήματος, ΕΕργΔ, 1994, 465.

81. ΟΛ ΑΠ 1287/1986, ΕΕργΔ 1987, 73· ΑΠ 1586/1995, ΕΕργΔ 1997, 469· ΑΠ 600/1996, ΕΕργΔ 1997, 945· ΑΠ 1616/2003, ΕΕργΔ 2004, 623· ΕφΑθ 1758/2000, ΕΛΛΔνη 2000, 818· ΕφΘεσ 111/2003, Αρμ 2003, 1648· ΕφΘεσ 7/2006, Αρμ 2006, 266.

82. Ροϊλός, (1928), 42.

83. Αδιάφορο είναι αν έπληξε ευθέως τον οργανισμό του παθόντος, είναι δε εργατικό ατύχημα αυτό που προκάλεσε βλάβη σε τεχνητό μέλος του εργαζόμενου. Μικρούδης, (2012), 25.

84. ΑΠ 169/1999, ΕΕργΔ 2000, 497.

85. ΑΠ 1357/2001, ΕΕργΔ 2003, 787· ΑΠ 937/2011, ΝοΒ 2012, 127· ΠΠρΠειρ 230/1996, ΕΕργΔ 1997, 39.

86. ΑΠ 87/1999, ΕΕργΔ 2001, 755.

Το βίαιο συμβάν μπορεί να είναι απλό γεγονός άσχετο με οποιαδήποτε ανθρώπινη συμπεριφορά⁸⁷, να οφείλεται σε αθέμιτη ή και θεμιτή συμπεριφορά του εργοδότη ή των προστηθέντων του⁸⁸.

Δεν απαιτείται να επενεργεί το αιφνίδιο και βίαιο γεγονός άμεσα και στιγμιαία αλλά αρκεί η βίαιη επενέργεια⁸⁹, υπό την έννοια της σύνδεσης του συμβάντος με την εργασία με τη σχέση αιτίου και αποτελέσματος, ως εκ του ότι, λόγω της εργασίας, δημιουργήθηκαν οι ιδιαίτερες εκείνες πραγματικές συνθήκες αναγκαίες για την επέλευσή του και οι οποίες δε θα υπήρχαν χωρίς την εργασία. Έτσι μπορεί να συνιστά βίαιο γεγονός και η απλή πρόκληση αμυχής στο σώμα του εργαζόμενου, η οποία όμως μολύνεται προοδευτικά και προκαλεί σοβαρές επιπλοκές στην υγεία του. Το στοιχείο της βίαιης επίδρασης του ζημιογόνου συμβάντος ανάγεται στην εκτίμηση των πραγματικών δεδομένων σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση⁹⁰.

Οι ειδικές συνθήκες απασχόλησης του εργαζομένου φέρουν βίαιο και αιφνίδιο χαρακτήρα, όταν επιφέρουν εξαιρετική καταπόνηση του οργανισμού του εργαζομένου, απότοκος της οποίας υπήρξε η βλάβη ή ο θάνατος του⁹¹.

Να σημειωθεί ότι η υπερωριακή απασχόληση του μισθωτού δεν εισάγει, καταρχάς, απρόβλεπτες και αιφνίδιες συνθήκες εργασίας, οι οποίες οδηγούν σε εξαιρετική δοκιμασία του οργανισμού⁹². Ακόμη και οι δυσμενείς και έκτακτες καιρικές συνθήκες, που επικρατούν κατά το χρόνο επέλευσης του ατυχήματος, εφόσον είναι σύμφυτες και συγγενείς με το αντικείμενο της παρεχόμενης εργασίας, δεν συνιστούν βίαιο συμβάν, ικανό να θεμελιώσει σχετική ευθύνη του εργοδότη⁹³. Ο όρος της επενέργειας βίαιου γεγονότος όμως,

87. Μπορεί να οφείλεται σε τυχαίο και απρόβλεπτο γεγονός, ακόμα και σε ανωτέρα βία αρκεί να μη διακόπτεται ο αιτιώδης σύνδεσμος. *Ψηλός*, Ο σεισμός ως αιτία εργατικού ή εξωεργατικού ατυχήματος, ΔΕΝ 1999, 1245· Για περαιτέρω μελέτη *Γεωργιάδης*, Η αστική ευθύνη από σεισμό, ΕλλΔνη 2001, 1181.

88. ΑΠ 1149/1994 ΕλλΔνη 1996, 656.

89. *Μικρούδης*, (2012), 26. Χαρακτηριστικό το παράδειγμα στην εργασία μεταλλωρύχων, όπου ο θάνατος στην περίπτωση αυτή είναι αργός ένεκα της βαθμιαίας έλλειψης οξυγόνου.

90. *Χατζηδημητρίου/Ψηλός*, Ασφαλιστική νομοθεσία, 1991, 705. Στο παράδειγμα των μεταλλωρύχων το χρονικό σημείο που εντοπίζονται οι βλαπτικές συνέπειες στον ανθρώπινο οργανισμό είναι η νέκρωση των καρδιακών λειτουργιών του εργαζομένου που εγκλωβισμένος βρίσκει αργό θάνατο.

91. ΑΠ 582/1985, ΝοΒ 1986, 210.

92. Τυχόν καταπόνηση οργανισμού εξαιτίας υπερωριακής απασχόλησης δεν συνιστά βίαιο συμβάν ΕφΠειρ 973/1979, ΕΝαυτΔ 1980, 156· Δεν αποτελεί αιφνίδιο και βίαιο γεγονός η ασθένεια του ναυτικού κατά τη διάρκεια της συνηθισμένης υπερωριακής απασχόλησης, ΑΠ 275/1991, ΕΕργΔ 1993, 163· ΕφΠειρ 1584/1991, ΠειρΝομ 1991, 801.

93. Δεν αποτελεί αιφνίδιο και βίαιο γεγονός η ασθένεια του ναυτικού κατά τη διάρκεια της απασχόλησης κάτω από συνήθεις δυσμενείς καιρικές συνθήκες, ΕφΠειρ 1584/1991, ΠειρΝομ 1991, 801.

πληρούται αναμφίβολα, όταν ο εργαζόμενος κατέβαλε υπέρμετρη προσπάθεια, προκειμένου να ανταποκριθεί σε ασυνήθιστους όρους εργασίας⁹⁴.

Βίαιο συμβάν μπορεί να συνιστά και η **ασθένεια εργαζομένου**, η οποία όμως θα πρέπει να επήλθε όχι από βαθμιαία και προοδευτική εξασθένηση και φθορά του οργανισμού του, έστω και αν αυτή οφείλεται στη φύση και στο είδος της εργασίας αλλά από αιφνίδιο και απρόβλεπτο γεγονός, άσχετο με την ιδιοσυστασία του οργανισμού του παθόντος, σε αιτιώδη συνάφεια ωστόσο με την εργασία^{95,96}. Τέτοια είναι η περίπτωση νόσου του εργαζομένου η οποία προκλήθηκε ένεκα παροχής εργασίας κάτω από εξαιρετικά έκτακτες και ανώμαλες συνθήκες, όταν παρέχεται από τον εργαζόμενο επί σημαντικό χρόνο εργασία πέρα από τα προβλεπόμενα ανώτατα όρια υπερωριακής απασχόλησης⁹⁷. Είναι δε, εργατικό ατύχημα η σωματική πάθηση η οποία επήλθε κατά την εκτέλεση της εργασίας λόγω καταβολής εξαιρετικής εντάσεως μυϊκής δύναμης, αλλά δεν είναι η απλή οσφυαλγία σε οικοδόμους που οφείλεται στη συχνή αλλά συνήθη μεταφορά βάρους, ιδίως όταν ο εργοδότης είχε λάβει μέτρα περιορισμού των δυσμενών συνεπειών⁹⁸. Ούτε όμως η βαρηκοΐα του μηχανοδηγού του ΟΣΕ από το θόρυβο των μηχανών του τρένου αποτελεί βίαιο συμβάν πληρούν τους όρους του Νόμου⁹⁹. Αντιθέτως, είναι βίαιο συμβάν η προσβολή του οργανισμού του εργαζομένου από μικροβιακές ασθένειες εφόσον συνδέεται αιτιωδώς με την εργασία όπως στην περίπτωση εργαζομένου που τελεί χρέη νοσοκόμου¹⁰⁰.

Δεν είναι όμως μόνο σωματικές οι παθήσεις και οι βλάβες που υφίσταται ο εργαζόμενος κατά την εκτέλεση ή εξ αφορμής της εργασίας του. Σήμερα οι πιεστικοί αγχωτικοί και γρήγοροι ρυθμοί εργασίας δημιουργούν καταστάσεις που μπορεί να

94. Θάνατος εργαζομένου από θρόμβωση δεξιάς στεφανιαίας αρτηρίας, την οποία προκάλεσε η υπερβολική προσπάθεια που κατέβαλε για τη μετακίνηση φορτίου υπερβολικού βάρους 215 κιλών χωρίς τη βοήθεια ανυψωτικού μηχανήματος, ΑΠ 1616/2003, ΕΕργΔ 2004, 623 · Περίπτωση εγκεφαλικού επεισοδίου, που υπέστη ο εργαζόμενος ύστερα από καταβολή αυξημένων προσπαθειών για την αντιμετώπιση αντίξων συνθηκών απασχόλησης κατά την ημέρα του ατυχήματος, όπως η εργασία υπό δριμύ ψύχος ή υπό δυσμενείς καιρικές συνθήκες. ΣτΕ 3833/2001, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ· Θάνατος του ασφαλισμένου που οφείλεται στις ιδιαίτερες προσπάθειες που κατέβαλε κατά τη μεταφορά μαρμαροπλακών, με τα χέρια του, από το ισόγειο στους ορόφους οικοδομής, ΣτΕ 1673/2003, Διδικ 2005, 153.

95. ΟΛ ΑΠ 1287/1986, ΕΕργΔ 1987, 73· ΑΠ 1823/1990, ΕΕργΔ 1991, 794· ΑΠ 275/1991, ΕΕργΔ 1993, 163· ΑΠ 600/1996, ΕλλΔνη 1999, 117· ΑΠ 1316/2000, ΕλλΔνη 2002, 413· ΑΠ 1335/2004, ΕλλΔνη 2005, 1444· ΑΠ 154/2006, ΝοΒ 2006, 1100· ΕφΑθ 5095/1999, ΕλλΔνη 1999, 1602· ΕφΑθ 1758/2000, ΕλλΔνη 2000, 818· ΜΠρΘεσ 14927/2012, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

96. Θάνατος οφειλόμενος σε ενδογενείς αιτίες, και συγκεκριμένα σε έλκος που προϋπήρχε, και όχι σε απρόβλεπτο εξωτερικό αίτιο, ούτε και στην καταπόνηση και φθορά του οργανισμού κατά την εκτέλεση της εργασίας του δεν συνιστά εργατικό ατύχημα, ΑΠ 275/1991, ΕΕΝ 1992, 158.

97. ΑΠ 1230/1998, ΕλλΔνη 2000, 103.

98. ΑΠ 1235/2003, ΕλλΔνη 2005, 439. Κρίθηκε δε ότι δε συνιστά εργατικό ατύχημα η ισχιαλγία ναύτη που δεν οφειλόταν στις δυσμενείς συνθήκες εργασίας, ΕφΠειρ 23/2013 ΕΝΔ 2013, 33.

99. ΑΠ 184/2005, ΕλλΔνη 2006, 488.

100. ΑΠ 1048/1989, ΔΕΝ 1990, 1017 που αφορούσε μόλυνση προσωπικού του νοσοκομείου από ηπατίτιδα.

νοηθούν ως βίαιο συμβάν καθότι οδηγούν σε αποσταθεροποίηση του ψυχικού κόσμου του εργαζομένου. Απαραίτητο είναι η ψυχική νόσος να συνδέεται με εξαιρετικά και ασυνήθιστα δυσμενείς συνθήκες¹⁰¹. Τέτοιες καταστάσεις είναι το σοκ που υπέστη πλοίαρχος όταν από πυρκαϊά που ξέσπασε στο πλοίο αντίκρισε απανθρακωμένους συναδέλφους, ενώ κλονίστηκε επιπρόσθετα η ψυχική του υγεία όταν αντιμετώπισε την οργή των συγγενών των θυμάτων¹⁰², αλλά και η περίπτωση ναυτικού, ο οποίος ένεκα της στρεσογόνου κατάστασης κατά την εκτέλεση της εργασίας του, η οποία επέβαλε την επείγουσα επισκευή ρήγματος δεξαμενής, εκδήλωσε ψυχονεύρωση επιδεινώνοντας την προϋπάρχουσα ψυχολογική νόσο του Crown από την οποία έπασχε¹⁰³. Ομοίως, χαρακτηριζόμενη ως εργατικό ατύχημα ψυχική νόσος μπορεί να είναι η εμφάνιση παρανοειδούς συνδρόμου, υπό τον όρο η εκδήλωσή της να μην έχει ως αιτία ενδογενείς παράγοντες που συνίστανται στην ειδική δομή της προσωπικότητας του εργαζομένου ή σε παράγοντες που δεν έχουν καμμία σχέση ή συνάφεια με τις συνθήκες εκτέλεσης της εργασίας, όπως η πληροφόρησή του για την ύπαρξη οικογενειακών προβλημάτων¹⁰⁴.

Σε περίπτωση που η ασθένεια προϋπήρχε στον εργαζόμενο, χωρίς να έχει εκδηλωθεί, **η εκδήλωση ή η επιδείνωση** αυτής δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ατύχημα από βίαιο συμβάν κατά την εκτέλεση της εργασίας ή από αφορμή της, όταν η εργασία παρέχεται σύμφωνα με τη σύμβαση υπό κανονικές συνθήκες, δίχως τη μεσολάβηση άλλου εξωτερικού γεγονότος, ξένου προς τον οργανισμό του παθόντος¹⁰⁵. Όταν όμως και μετά την εκδήλωση προϋπάρχουσας νόσου, εξακολουθεί η ίδια απασχόληση με αποτέλεσμα την επιδείνωση της υγείας του εργαζομένου, τότε πληρούνται οι όροι του βίαιου συμβάντος, αφού ο εργοδότης δεν επιτρέπεται να αξιώσει την εν λόγω παροχή εργασίας σύμφωνα με τα άρθρα 288 και 662 ΑΚ¹⁰⁶. Έτσι οι κανονικές συνθήκες εργασίας μετατρέπονται σε εξαιρετικά και ασυνήθιστα δυσμενείς, τούτο δε το γεγονός τους προσδίδει το χαρακτήρα του βίαιου συμβάντος. Προϋπόθεση όμως είναι η γνώση της ασθένειας από πλευράς του εργοδότη ή έστω η υπαίτια άγνοιά της. Αν ο εργοδότης δεν τελούσε εν γνώσει της ασθένειας του εργαζομένου, η οποία δεν επέτρεπε τη συνέχιση της απασχολήσεώς του και δεν παραβίασε την υποχρέωση προνοίας, η προκληθείσα ή επιδεινωθείσα νόσος υπό συνήθεις δυσμενείς όρους και συνθήκες παροχής της εργασίας,

101. ΑΠ 250/1995, ΕΕργΔ 1996, 25· ΜΠρΑθ 947/1991, ΕΕργΔ 1991, 780.

102. ΕφΠειρ 162/2003, ΕΝΔ 2003, 104.

103. ΕφΠειρ 745/2008, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

104. ΑΠ 650/1979, ΕΕργΔ 1980, 161· Αντίθετα, όταν η αγχώδης νεύρωση είναι ενδογενούς φύσης που προϋπήρχε του βίαιου συμβάντος και δεν προκλήθηκε ούτε επιτάθηκε από αυτό, δε συντρέχει περίπτωση εργατικού ατυχήματος ΑΠ 782/1991, ΕΕργΔ 1993, 603· *Ληξουριώτης*, ΕΕργΔ 1994, 466.

105. ΑΠ 337/2000, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

106. ΑΠ 1048/1989, ΔΕΝ 1990, 1017· ΑΠ 1732/1990, ΕΕργΔ 1991, 692· ΑΠ 1468/1995, ΔΕΝ 1996, 238· ΑΠ 1720/1997, ΕΕργΔ 1999, 135· ΑΠ 1316/2000, ΕΛΛΔνη 2002, 413· ΑΠ 944/2001, ΕΛΛΔνη 2001, 922· ΑΠ 792/2008, ΕΕργΔ 2009, 359.

δεν αποτελεί εργατικό ατύχημα¹⁰⁷. Η γνώση απορρέει από γνωστό ιατρικό ιστορικό εργαζομένου, ή όταν ο τελευταίος έχει ενημερώσει τον εργοδότη για ενοχλήσεις που αισθάνεται ζητώντας την απαλλαγή του από την εργασία ή την απασχόληση σε άλλο αντικείμενο, όταν «δια γυμνού οφθαλμού» είναι κακή η κατάσταση του εργαζομένου, όπου ο εργοδότης οφείλει να απαλλάξει τον εργαζόμενο, κάτι το οποίο είναι υποχρεωμένος να κάνει δεδομένης της ύπαρξης διαφορετικών ιατρικών γνωματεύσεων ακόμα και όταν ο ίδιος ο εργαζόμενος συνεχίσει να προσφέρει την εργασία του οικειοθελώς¹⁰⁸.

Στην ελληνική έννομη τάξη **οι επαγγελματικές ασθένειες**¹⁰⁹ δεν εντάσσονται στην προστασία του εργατικού δικαίου, αλλά αντιμετωπίζονται μόνο στα πλαίσια του δικαίου κοινωνικής ασφάλισης. Βέβαια με την επέκταση της κοινωνικής ασφάλισης και τον κατ' αρχήν αποκλεισμό της αστικής ευθύνης του εργοδότη, η διάκριση έχασε έως ένα βαθμό τη σπουδαιότητά της.

Χαρακτηριστικό είναι ότι υφίσταται κατάλογος του ΙΚΑ που περιλαμβάνει τις επαγγελματικές ασθένειες, απαλλάσσοντας από το βάρος απόδειξης τον εργαζόμενο, αφού δημιουργεί τεκμήριο για τον επαγγελματικό χαρακτήρα της ασθένειας. Να σημειωθεί ότι κατά το άρθρο 34 του Α.Ν.1846/1951, για τη χορήγηση των παροχών της ασφάλισης δεν απαιτείται η συμπλήρωση των καθοριζόμενων ημερών εργασίας, αν το γεγονός που θεμελιώνει το δικαίωμα σε παροχές οφείλεται σε βίαιο συμβάν, που επήλθε κατά την εκτέλεση της εργασίας ή με αφορμή αυτήν, ή σε επαγγελματική ασθένεια.

Οι επαγγελματικές ασθένειες λοιπόν, προσδιορίζονται είτε με τον καθορισμό του καταλόγου ασθενειών, ο οποίος απαλλάσσει τον παθόντα από το βάρος απόδειξης είτε με τη γενική κάλυψη κάθε ασθένειας υπό την προϋπόθεση όμως ότι θα συνδεθεί η επέλευσή της με την παροχή εργασίας, είτε με συνδυασμό των ανωτέρω τρόπων¹¹⁰.

107. ΑΠ 226/1987, ΔΕΝ 1988, 301· ΑΠ 528/1997, ΔΕΝ 2000, 501· ΑΠ 1720/1997, ΕΕργΔ 1999, 135· ΑΠ 154/2006, ΝοΒ 2006, 1100· ΕφΑθ 10867/1997, ΕΕργΔ 1999, 666.

108. Μικρούδης, (2012), 30 επ

109. Σε αντίθεση με το εργατικό ατύχημα, η επαγγελματική νόσος δεν ενεργεί βιαίως αλλά με βραδύ τρόπο, τούτη δε η έλλειψη βίαιης και αιφνίδιας επενέργειας του εξωτερικού αιτίου είναι η κύρια διάκρισή τους. Χαρακτηριστική περίπτωση επαγγελματικής νόσου είναι αυτή που οφείλεται στη συνήθη και χρόνια έκθεση σε βλαπτικούς παράγοντες όπως η ακτινοβολία. Κρίθηκε δε, ότι η προσβολή από πνευμονικό νόσημα, που εξελίχθηκε σε φυματίωση, ενός φορτοεκφορτωτή του ΟΛΠ, που ήταν υποχρεωμένος να εισέρχεται συχνά στους χώρους ψυγείων πλοίων και να υποβάλλεται σε συχνές μεταβολές θερμοκρασίας, φέρει το χαρακτήρα επαγγελματικής νόσου και όχι εργατικού ατυχήματος, ΑΠ 205/1964, ΔΕΝ 1965, 758. Επιπλέον, ενώ στο εργατικό ατύχημα η εργασία είναι η αιτία της έκθεσης στον κίνδυνο και η αφορμή του ζημιογόνου συμβάντος, στην επαγγελματική ασθένεια η εργασία είναι η ίδια τόσο η αφορμή όσο και η αιτία του συμβάντος. Υπάρχει άλλωστε, στενότερος δεσμός με την εργασιακή δραστηριότητα στην περίπτωση της επαγγελματικής ασθένειας. Μικρούδης, (2012), 73.

110. Βλαστός, Επίτομο Ατομικό Εργατικό Δίκαιο, 2011², 629· Κουκιάδης, Εργατικό Δίκαιο Ατομικές εργασιακές σχέσεις και το δίκαιο της ευελιξίας της εργασίας, 2011⁵, 584.

Το γεγονός της δυσχερούς διάκρισης της επαγγελματικής νόσου από το εργατικό ατύχημα επιβεβαιώνεται από τη νομολογία¹¹¹. Παράδειγμα τέτοιας διάκρισης είναι το εγκεφαλικό επεισόδιο, καθότι είναι δύσκολο να επιβεβαιωθεί αν το έντονο συμβάν είναι η κύρια αιτία της πρόκλησης του επεισοδίου ή αν αυτό οφείλεται στο χρόνιο εκφυλισμό των εγκεφαλικών λειτουργιών. Πάντως υπό ορισμένες προϋποθέσεις και ιδίως ανάλογα με τις συνθήκες η ασθένεια είτε συνήθης είτε επαγγελματική μπορεί να θεωρηθεί εργατικό ατύχημα. Τούτο άλλωστε αποδείχθηκε πιο πάνω και δη όταν έγινε λόγος για ασυνήθεις και εξαιρετικές συνθήκες εργασίας όπως η εξοντωτική υπερωριακή απασχόληση, οι ανθυγιεινές συνθήκες εργασίας και οι δυσμενείς κλιματολογικές συνθήκες¹¹².

Οι ασθένειες που σχετίζονται με ψυχολογικής ή νευρολογικής φύσης προβλήματα θεωρούνται επαγγελματικές υπό την προϋπόθεση ότι η προσβολή του οργανισμού του εργαζομένου δε γίνεται βιαίως και αιφνιδίως αλλά κατά τρόπο αργό και βαθμιαίο εξαιτίας των αγχωτικών συνθηκών εργασίας, αλλά και ως συνέπεια σεξουαλικής ή ηθικής παρενόχλησης (mobbing)¹¹³.

ii) Η αιτιώδης συνάφεια μεταξύ του βίαιου γεγονότος και της εργασίας

Είναι εργατικό ατύχημα αυτό που –πλην των λοιπών προϋποθέσεων που πρέπει να πληρούνται- συμβαίνει κατά την εκτέλεση της εργασίας ή εξ αφορμής αυτής. Είναι απαραίτητο λοιπόν, να διαπιστώνεται η αιτιώδης συνάφεια μεταξύ βίαιου συμβάντος και ατυχήματος.

Η πρώτη περίπτωση είναι σαφής: προϋποθέτει να βρίσκεται το ατύχημα σε άμεση σχέση και συνάρτηση από άποψης χρόνου και τόπου με την εργασία, δηλαδή ο εργαζόμενος να υφίσταται τη βλάβη στο χρόνο και τόπο απασχόλησης και μάλιστα ως άμεση συνέπεια της εργασίας του, όπως συμβαίνει στον τραυματισμό από πτώση του εργαζομένου¹¹⁴ ή από ηλεκτροπληξία κατά την διάρκεια της εργασίας¹¹⁵.

111. ΑΠ 106/2003, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, όπου κρίθηκε ότι «η ασθένεια του ενάγοντος (μεσοθηλίωμα (μορφή καρκίνου) δεξιού ημιθωρακίου στον υπεζωκότα στο περικάρδιο και στον πνεύμονα) δεν οφείλεται σε βαθμιαία και προοδευτική εξασθένηση και φθορά του οργανισμού του από τη φύση και το είδος της εργασίας του (εργασία με έκθεση σε αμίαντο) και των σύμφυτων προς την εργασία αυτή δυσμενών επαγγελματικών όρων, αφού αυτοί οι δυσμενείς όροι μπορούσαν να αποφευχθούν αν οι διοικήσεις των εργοδοτριών εταιριών και τα προστηθέντα από αυτές όργανα διευθύνσεως του εργοστασίου τους είχαν φροντίσει εγκαίρως να λάβουν τα προαναφερόμενα προσήκοντα μέτρα ασφαλείας των εργαζομένων». Το δικαστήριο έκρινε πως πρόκειται για εργατικό ατύχημα. Ομοίως η ΜΠρΑθ 169/2009, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, όπου η «μακροχρόνια εισπνοή ινών αμιάντου, οι οποίες αιωρούνταν στο αμαξοστάσιο των εναγομένων» οδήγησε σε εργατικό ατύχημα.

112. Ρούσσος, ΧρΙΔ 2005, 867.

113. Πρόκειται στην ουσία για υβριστική και ταπεινωτική συμπεριφορά του εργοδότη έναντι του εργαζομένου. Στη χώρα μας δεν έχει τύχει ειδικής ρύθμισης και διέπεται από τις διατάξεις περί αδικοπραξίας.

114. ΑΠ 782/1991, ΕΕργΔ 1993, 603.

115. ΑΠ 280/2009, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

Εργατικό ατύχημα υπάρχει όμως και όταν συνδέεται έστω έμμεσα με την εργασία¹¹⁶. Πρόκειται για την περίπτωση που κατά την κοινή πείρα και τη συνήθη πορεία των πραγμάτων δε θα επήρχετο το ατύχημα αν ο εργαζόμενος δεν προέβαινε στις απαραίτητες κινήσεις, προκειμένου να εκτελέσει τις υποχρεώσεις του που απορρέουν από τη σύμβαση εργασίας¹¹⁷.

Ο σύνδεσμος υφίσταται όταν το ατύχημα γίνεται πριν ή μετά την εκτέλεση της εργασίας ή κατά το διάλειμμα¹¹⁸ αρκεί να υπάρχει συνάφεια με την εργασία¹¹⁹.

Κρίθηκε εργατικό το ατύχημα από τροχαίο επεισόδιο που υπέστη ο εργαζόμενος κατά τη μετάβασή του για αγορά οικοδομικών υλικών εκτός των εγκαταστάσεων της επιχείρησης και έπειτα από την εντολή του εργοδότη του¹²⁰. Ομοίως κρίθηκε η περίπτωση τροχαίου κατά την επιστροφή του εργαζομένου στην εργασία του από το ΙΚΑ, όπου είχε μεταβεί προκειμένου να θεωρήσει το βιβλιάριο υγείας του¹²¹.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα «έμμεσου συνδέσμου» όταν το ατύχημα προκαλείται μετά τη λήξη του ωραρίου είναι η περίπτωση ατυχήματος κατά τη μετάβαση του εργαζομένου από το σπίτι του προς τον τόπο εργασίας, καθώς και η αντίστροφη πορεία κατά την αποχώρησή του, εφόσον όμως ακολουθείται η συνήθης διαδρομή και δεν υπάρχει αδικαιολόγητη παρέκκλιση¹²². Αρκεί να υπάρχει πρόθεση στον εργαζόμενο να φθάσει στον τόπο εργασίας του ή να επιστρέψει στην κατοικία του από αυτή¹²³. Είναι δε αδιάφορο αν η μετακίνηση γίνεται με μεταφορικά μέσα του εργοδότη ή δικά του ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο¹²⁴. Πάντως η διαδρομή από και προς την εργασία θα πρέπει να έχει χρονική συνέχεια, δηλαδή στάσεις και διακοπές κατ' αρχήν δε δικαιολογούνται. Δεν αναιρούν, όπως έχει κριθεί, τον εργατικό χαρακτήρα του ατυχήματος, η σύντομη και συνήθης στάση του εργαζομένου για αγορά ειδών διατροφής¹²⁵, ούτε η ολιγόλεπτη στάση για ξεκούραση¹²⁶. Διακοπή του αιτιώδους συνδέσμου από την άλλη πλευρά, υπάρχει αν κατά

116. ΑΠ 1286/1984, ΕΕργΔ 1985, 779· ΑΠ 1404/1986, ΔΕΝ 1988, 301· ΣτΕ 659/1993, ΕΕργΔ 1994, 478.

117. Μικρούδης, (2012), 44.

118. ΣτΕ 1264/1960, ΕΔΚΑ 1960, 345.

119. ΣτΕ 227/1987, ΔΕΝ 1987, 1124.

120. ΔΕφΘεσ 316/1996, ΕΔΚΑ 1996, 691.

121. ΤρΔΠρΠειρ 3186/1990, ΕΔΚΑ 1991, 391.

122. ΑΠ 485/2000, ΕΕργΔ 2001, 712· ΑΠ 1687/2000, ΕΕργΔ 2002, 1307· ΣτΕ 3219/1990, ΔΕΝ 1992, 358· ΣτΕ 2574/1992, ΔΕΝ 1993, 662.

123. ΑΠ 1404/1986, ΕΕργΔ 1987, 636.

124. Βέβαια δε θα πρέπει το μέσο να πολλαπλασιάζει τον κίνδυνο πρόκλησης ατυχήματος όπως θα έκανε η χρήση ποδηλάτου σε μέρα χιονόπτωσης, τη στιγμή που ο εργοδότης εξασφαλίζει μέσο μετάβασης στην εργασία όπως μισθωμένο λεωφορείο. Αντίθετη η ΕφΠειρ 51/1983, ΕΝΔ1983, 209 που έκρινε ότι δεν είναι εργατικό το ατύχημα που συνέβη σε απολυθέντα ναυτικό ο οποίος αντί για το μισθωμένο από την εργοδότηρια λεωφορείο χρησιμοποίησε όχημα δικής του επιλογής.

125. Ντάσιος, Εργατικό δικονομικό δίκαιο, 1999⁵, 457.

126. Μικρούδης, (2012), 58 με παραπομπή στο Corte Costituzionale 11/1/2005, n. 1, RIDL 2005, p. II, 795.

τη διαδρομή ο εργαζόμενος έκανε παρεκκλίσεις οι οποίες θα έδιναν στην μετακίνηση απολύτως ιδιωτικό χαρακτήρα. Όταν η παροχή βοήθειας όμως επιβάλλεται ως ιδιαίτερο καθήκον και εκδήλωση κοινωνικής αλληλεγγύης προς τον συνάνθρωπο, ενώ ενδεχόμενη παράλειψή της μπορεί να στοιχειοθετήσει ακόμη και ποινικές σε βάρος του ευθύνες, είναι εργατικό το ατύχημα που συνέβη στον εργαζόμενο καθ' οδόν προς τον τόπο της εργασίας του ή αντίστροφα, κατά τη διακοπή της διαδρομής του προκειμένου να παράσχει βοήθεια σε άτομα που τελούσαν σε κίνδυνο, όπως σε θύματα τροχαίου δυστυχήματος¹²⁷. Ο αιτιώδης σύνδεσμος εν προκειμένω δε διασπάται.

Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί το εργατικό ατύχημα εργαζομένου προκληθέν κατά τη μετάβαση ή απομάκρυνση στο χώρο εργασίας μετά τη λήξη της εργασιακής σχέσης προκειμένου να εισπράξει ή να διεκδικήσει οφειλόμενους μισθούς¹²⁸. Αντίθετη κρίση, η οποία δε δέχεται την ύπαρξη εργατικού ατυχήματος¹²⁹ έχει ως πυρήνα το σκεπτικό ότι αφής στιγμής λύεται η σύμβαση εργασίας ουδείς λόγος γίνεται για εργατικό ατύχημα, αφού λείπει ο βασικός όρος του, ήτοι η ύπαρξη εργασιακής σχέσης.

Επιπροσθέτως, υπηρεσίες που προσφέρονται από τον εργαζόμενο κατ' εντολή του εργοδότη, ακόμη και εάν τίθενται εκτός του πεδίου των ειδικότερων καθηκόντων του, όπως προσδιορίζονται στη σύμβαση εργασίας και εξειδικεύονται κατά την άσκηση του διευθυντικού δικαιώματος του τελευταίου, τελούν εντός του πεδίου έρευνας της παρούσης¹³⁰. Θα πρέπει να γίνει δεκτό, ότι ο αιτιώδης σύνδεσμος διατηρείται ακόμη και όταν το ατύχημα επήλθε από ενέργεια ή παράλειψη του εργαζομένου, η οποία σημειώθηκε χωρίς ρητή εντολή του εργοδότη τάσσεται, παρ' όλα αυτά, προς εξυπηρέτηση των συμφερόντων της επιχειρηματικής δραστηριότητάς του¹³¹. Πρόκειται όμως περί διακοπής του αιτιώδους συνδέσμου όταν ο εργαζόμενος υπέστη ατύχημα καθώς εισήλθε στον εργασιακό χώρο παράνομα μετά το πέρας του ωραρίου του με πρόθεση να κλέψει ή να προκαλέσει φθορές.

127. ΣΤΕ 4697/1983, Δελτίο Νομολογίας 1984, 1.

128. ΕφΠειρ 810/2003, ΔΕΕ 2004, 815, όπου εργαζόμενος, συνεπεία έντονης ψυχικής φόρτισης ύστερα από διαπληκτισμό με εκπροσώπους της ναυτιλιακής εταιρείας στην οποία εργαζόταν, υπέστη εργατικό ατύχημα από πτώση από το μοτοποδήλατο κατά την επιστροφή του από τα γραφεία της εν λόγω εταιρείας όπου είχε μεταβεί για να διεκδικήσει τα δικαιώματά του.

129. ΑΠ 479/2007, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, όπου ο εργαζόμενος υπέστη τραυματισμό ύστερα από διένεξη με τον εργοδότη του μέσα στον εργασιακό χώρο μετά την έξοδό του από το λογιστήριο. Το δικαστήριο, με ιδιαίτερη ίσως αυστηρότητα ως προς τα χρονικά πλαίσια της εργασιακής σχέσης, έκρινε ότι δεν πρόκειται περί εργατικού ατυχήματος αφού ο τραυματισμός έγινε μετά τη λύση της εργασιακής σύμβασης· *Οικονόμου*, (1950), 187.

130. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η μεταφορά συγγενών του εργοδότη από εργαζόμενο οδηγό κατ' εντολή του εργοδότη έστω και αν δε σχετίζεται έστω και κατ' ελάχιστο με την επίτευξη των παραγωγικών στόχων της εκμετάλλευσης. Αντίθετος ο *Λαναράς*, Νομοθεσία εργατική και ασφαλιστική, 2003, 252.

131. ΣΤΕ 844/1969, ΔΕΝ 1970, 100.

Σε περίπτωση πρόσθησης, ο προσθήσας εργοδότης ευθύνεται για τις αδικοπραξίες του προστηθέντος ακόμη και εάν αυτές επήλθαν κατά κατάχρηση ή υπέρβαση της ανατεθείσας σε αυτόν υπηρεσίας, εκτός εάν ο αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της ζημιογόνου συμπεριφοράς και της άσκησης ή κατάχρησης της ανατεθείσας στον προστηθέντα υπηρεσίας είναι τόσο χαλαρός, ώστε η αδικοπραξία του να μη συνδέεται ουσιαστικώς και οργανικώς με την υπηρεσία¹³².

Στην έννοια του εργατικού ατυχήματος εμπίπτει, σύμφωνα με τα πορίσματα της νομολογίας, και η επενέργεια βίαιου γεγονότος κατά τη διάρκεια νόμιμης απεργίας. Τούτο βρίσκει έρεισμα στην παραδοχή ότι η συμμετοχή του εργαζόμενου σε νόμιμα κηρυγμένη απεργία δεν διακόπτει την εργασιακή σχέση και δεν οδηγεί σε αδράνεια της ιδιαίτερης υποχρέωσης πρόνοιας του εργοδότη έναντι των εργαζομένων¹³³. Η εργασιακή σχέση δεν λύεται αλλά αναστέλλεται. Επίσης θεωρείται εργατικό ατύχημα αυτό που λαμβάνει χώρα κατά τη διάρκεια της άσκησης της συνδικαλιστικής δραστηριότητας του παθόντος συνδικαλιστή¹³⁴.

Με μεγάλη ελαστικότητα υπέρ του ναυτικού¹³⁵ κρίνεται στην περίπτωση του ναυτεργατικού ατυχήματος η στοιχειοθέτηση του αιτιώδους συνδέσμου ανάμεσα στην εργασία και το ατύχημα, κάτι που ανάγεται στη φύση του ναυτικού επαγγέλματος. Εμπίπτει έτσι στην έννοια του εργατικού ατυχήματος ο θάνατος ή ο τραυματισμός ναυτικού κατά την ψυχαγωγία του έξω από το πλοίο. Είναι εργατικό ατύχημα ο θάνατος ναυτικού από αυτοκινητικό ατύχημα που συνέβη κατά την έξοδό του στο λιμάνι για να επικοινωνήσει τηλεφωνικώς με τους οικείους του¹³⁶. Ομοίως η εξαφάνιση ναυτικού στη θάλασσα κατά την διάρκεια του πλου, συνιστά εργατικό ατύχημα είτε εξαφανίστηκε κατά την εκτέλεση εργασίας είτε μετά απ' αυτήν, αφού η εργασία είναι η αιτία της παραμονής του ναυτικού στο πλοίο¹³⁷.

Ο Νόμος 551/1915 αποκλείει την ύπαρξη εργατικού ατυχήματος όταν αυτό επέρχεται μετά από πρόθεση του εργαζομένου, καθώς τότε επέρχεται διακοπή του αιτιώδους

132. ΕφΠειρ 1292/1996, ΔΕΕ 1997, 622.

133. ΣτΕ 3216/1990, ΔΕΝ 1991, 1079· ΣτΕ 3280/1992, ΕΕργΔ 1994, 477· *Ληξουριώτης*, σχόλιο υπό την απόφαση του ΑΠ 4149/1988, ΕΕργΔ 1990, 361· *Τραυλός-Τζανετάτος*, Προβληματισμοί για τις συνέπειες της απεργίας στην έννομη θέση των απεργών, ΕΕργΔ 1994, 132, ο οποίος συνηγορεί υπέρ της εφαρμογής του Νόμου για το εργατικό ατύχημα και σε τραυματισμό εργαζομένου στα πλαίσια παράνομης απεργίας υπό προϋποθέσεις· Αντίθετος ο Λεβέντης, Εργατικό ατύχημα κατά τη διάρκεια απεργίας, ΔΕΝ 1993, 1, ο οποίος γράφει ότι «...ατύχημα που συμβαίνει κατά τη διάρκεια αποχής λόγω της απεργίας δεν είναι εργατικό, επειδή δεν επέρχεται κατά την παροχή της εργασίας ή έστω εξ αφορμής αυτής»· Οράτε και ΣτΕ 4149/1988, ΕΕργΔ 1990, 366· ΜΠρΑθ 2663/1984, ΔΕΝ 1987, 1184.

134. *Καρακατσάνης/Γαρδίκας*, (1995), 353.

135. *Καρακατσάνης/Γαρδίκας*, (1995), 351.

136. ΕφΠειρ 262/1982, ΠειρΝομ 1982, 43.

137. ΑΠ 853/1979, ΝοΒ 1980, 252.

συνδέσμου¹³⁸. Η αυτοκτονία, όπως και η απόπειρα αυτοκτονίας και αυτοτραυματισμού, εκφεύγουν κατ' αρχήν από την έννοια του εργατικού ατυχήματος. Κρίθηκε ωστόσο, ότι αν η αυτοκτονία δεν οφείλεται αποκλειστικά σε ενδογενούς φύσης νεύρωση του εργαζομένου, δεν αποκλείεται να εμπίπτει στην έννοια. Μπορεί να οφείλεται σε ψυχολογική διαταραχή εργαζομένου προκληθείσα από ατύχημα προσφιλούς συναδέλφου του¹³⁹, ή από προσβολές και απειλές στον εργασιακό χώρο¹⁴⁰. Εδώ μπορεί να γίνει λόγος για εργατικό ατύχημα. Όταν όμως ο λόγος της λήψης της απόφασης είναι άσχετος με την εργασία και προσωπικός, δεν στοιχειοθετείται η έννοια του βίαιου συμβάντος όπως επιτάσσει ο Νόμος. Να σημειωθεί ότι διάσπαση της αιτιώδους συνάφειας επέρχεται, όταν ο δόλος του εργαζομένου αναφέρεται στην πρόκληση του ατυχήματος καθ' εαυτή, και όχι όταν εγκαταλείπει την εργασία του και στη συνέχεια υφίσταται ατύχημα, οπότε το πταίσμα του εντοπίζεται και περιορίζεται μόνον στην απομάκρυνση από τη θέση απασχόλησης του, ουδεμία δε υπαιτιότητα τον βαρύνει ως προς τις συνθήκες επέλευσης του ατυχήματος¹⁴¹.

iii) Η αδυναμία παροχής εργασίας εξαιτίας του εργατικού ατυχήματος

Προϋπόθεση του εργατικού ατυχήματος, σύμφωνα με τον ορισμό του Νόμου, είναι η αδυναμία παροχής εργασίας πλέον των τεσσάρων ημερών. Τούτο σημαίνει ότι ο εργαζόμενος αναγκάστηκε εξαιτίας του εργατικού ατυχήματος να διακόψει την εργασία για τουλάχιστον 5 ημέρες. Προκύπτει δε από το άρθρο 1 του Νόμου 551/1915 και από το άρθρο 3 παρ. 3 και 4 όπου ο υπολογισμός της αποζημίωσης σε περίπτωση πλήρους και μερικής πρόσκαιρης ανικανότητας καταβάλλεται από την πέμπτη ημέρα μετά το ατύχημα. Υποστηρίζεται όμως η άποψη που θέλει τη διακοπή να ανέρχεται στις 4 μόνο ημέρες¹⁴². Θεωρείται ότι ελλείπει διάκρισης εκ του νόμου ως προς το είδος των ημερών αποχής από την εργασία, πρέπει να γίνει λόγος για 5 ημερολογιακές ημέρες, μη προσμετρούμενης της

138. ΑΠ 1286/1984, ΝοΒ 1985, 811, όπου «Υφίσταται εργατικό ατύχημα αν ο μισθωτός ενήργησε τη ζημιογόνο πράξη ευρισκόμενος σε κατάσταση ανικανότητας για καταλογισμό η οποία προκλήθηκε από εξαιρετικά δυσμενείς συνθήκες κατά την εκτέλεση της εργασίας του ή με αφορμή την εργασία του». ΑΠ 71/1991, ΕΕργΔ 1992, 808, όπου «Δεν θεωρείται εργατικό το ατύχημα που προκάλεσε από πρόθεση ο παθών. Αυτό συμβαίνει όταν ενέργησε πράξη στρεφόμενη αμέσως κατά του εαυτού του, εκτός εάν κατά την ενέργεια αυτής βρισκόταν σε κατάσταση που του αφαιρούσε την ικανότητα προς καταλογισμό».

139. Μικρούδης, (2012), 32.

140. ΑΠ 998/2012, ΝοΒ 2013, 157, όπου «αποτελεί εργατικό ατύχημα ο αυτοτραυματισμός εργαζομένης, την οποία εξύβρισε ο φορέας της επιχείρησης, διότι δήλωσε ότι δεν μπορούσε να ανταποκριθεί σε πρόσθετη εργασία που της ανατέθηκε, ανεξάρτητα από το ότι οφειλόταν σε πράξη εκούσια της εργαζομένης, διότι επήλθε από αιφνίδιο και βίαιο συμβάν κατά την εκτέλεση της εργασίας της αναιρεσίβλητης και εξ αφορμής αυτής, το οποίο δεν θα ελάμβανε χώρα χωρίς την εργασία της και την εκτέλεσή της υπό τις δεδομένες συνθήκες και περιστάσεις».

141. ΑΠ 1823/1990, ΕΕΝ 1991, 758. Ναυτικός που πνίγηκε στην προσπάθειά του να επιστρέψει κολυμπώντας στο πλοίο, παρά την ηλικία του και την απόσταση του πλοίου από την ξηρά, και αφού δεν έγινε αντιληπτός από συνάδελφό του που παρέμενε σ' αυτό.

142. Καρακατσάνης/Γαρδίκας, (1995), 351· Ντάσιος, (1999⁵), 682.

ημέρας του ατυχήματος¹⁴³. Η ανικανότητα αυτή μπορεί να είναι συνέπεια σωματικής κάκωσης ή βλάβης ή και πνευματικής ή ψυχικής διαταραχής από το ατύχημα¹⁴⁴.

Μικρότερης διάρκειας αποχή δύναται να εμπίπτει στην εκ σπουδαίου λόγου αποχή της διάταξης 657 ΑΚ, με βάση την οποία ο εργαζόμενος διατηρεί την αξίωσή του για καταβολή του μισθού ύστερα από δεκαήμερη τουλάχιστον παροχή εργασίας.

Ο Νόμος διαβαθμίζει από πλευράς σοβαρότητας την ανικανότητα σε τέσσερα επίπεδα με άξονα τον πρόσκαιρο ή διαρκή χαρακτήρα της¹⁴⁵: α) μερική πρόσκαιρη, β) πλήρης πρόσκαιρη, γ) μερική διαρκής και δ) πλήρης διαρκής ανικανότητα. Υπάρχει βέβαια και η περίπτωση πρόκλησης θανάτου του εργαζομένου.

Δεν καθορίζεται όμως εκ του νόμου πότε υπάρχει πλήρης ή μερική ανικανότητα προς εργασία, ούτε ποια είναι η μέθοδος υπολογισμού της, η δε κρίση του δικαστηρίου της ουσίας περί του είδους της ανικανότητας δεν ελέγχεται αναιρετικά.

Α) Η πρόκληση ανικανότητας για εργασία

Πλήρης διαρκής ανικανότητα: καθιστά τον εργαζόμενο ανάκανο προς εργασία εφ' όρου ζωής. Προϋποτίθεται ότι η ανικανότητα διαρκεί άνω των 2 ετών. Ο εργαζόμενος για υπαχθεί σε αυτό το επίπεδο ανικανότητας θα πρέπει να αποδείξει ότι δεν μπορεί να ασκήσει την επαγγελματική δραστηριότητα που ασκούσε μέχρι την ημέρα του ατυχήματος και θα συνέχιζε κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων να ασκεί αν δε μεσολαβούσε το εργατικό ατύχημα. Υποστηρίζεται ότι για να είναι πλήρης η ανικανότητα είναι απαραίτητο να αποκλείεται η άσκηση και κάθε άλλου κοινωνικά και οικονομικά ισοδύναμου επαγγέλματος¹⁴⁶. Δηλαδή ο εργαζόμενος θα πρέπει να τίθεται εκτός οικονομικής δραστηριότητας και να στερείται της δυνατότητας να εργασθεί στο επάγγελμα που ασκούσε έως τότε ή σε άλλη ισοδύναμη κοινωνικοοικονομικά εργασία¹⁴⁷. Δεν μπορεί όμως να απαιτηθεί από τον εργαζόμενο η πλήρης κοινωνική και οικονομική του μετάταξη ώστε να υποχρεωθεί να ασκήσει μια άλλη υποδεέστερη και λιγότερο αμειβόμενη εργασία¹⁴⁸. Η αποζημίωση που λαμβάνει ο εργαζόμενος¹⁴⁹ είναι εφάπαξ αποζημίωση 6 ετών που δεν μπορεί να είναι μικρότερη των 55.000 δρχ., εάν δε το σύνολο των μισθών των 6 ετών υπερβαίνει τις 110.000 δρχ., προστίθεται στο ποσό αυτό των 110.000 δρχ. το ένα τέταρτο της υπέρβασης. (Ήδη δυνάμει της ΚΥΑ 124/1998¹⁵⁰ τα όρια ορίστηκαν σε 350.000 δρχ. ή 1.027,15 ευρώ και 1.000.0000 δρχ. ή 2.934,70 ευρώ αντίστοιχα).

143. Μικρούδης, (2012), 42.

144. Καρακατσάνης/Γαρδίκας, (1995), 351.

145. Ληξουριώτης, (2011³), 572.

146. Οικονόμου, (1950), 481.

147. ΑΠ 288/2004, ΔΕΝ 2005, 1145.

148. ΑΠ 131/2007, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

149. Άρθρο 3 παρ. 1 Ν. 551/1915.

150. ΦΕΚ/Β/884/19.8.1998.

Μερικής διαρκής ανικανότητα: πρόκειται για σωματική βλάβη ή βλάβη της υγείας του εργαζομένου με μόνιμο χαρακτήρα, που αν και δε θα αποστερήσει εντελώς τον παθόντα από τη δυνατότητά του να απασχοληθεί, θα επιφέρει μείωση των εισοδημάτων του, σε σχέση με αυτά που θα εισέπραττε κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων αν δε συνέβαινε το ατύχημα¹⁵¹. Θα πρέπει δε να γίνει δεκτό, ότι η αποζημίωση του Νόμου δίνεται ανεξάρτητα από το αν ο παθών υπέστη μείωση εισοδημάτων¹⁵². Ο βαθμός ανικανότητας κρίνεται με βάση τις ικανότητες του κάθε εργαζομένου, ενώ το ποσοστό αναπηρίας πρέπει να αναφέρεται στο δικόγραφο της αγωγής με την οποία ζητείται αποζημίωση άλλως πάσχει από αοριστία. Η αποζημίωση που λαμβάνει ο εργαζόμενος¹⁵³ είναι το εξαπλάσιο του ποσού κατά το οποίο ελαττώθηκε ή δύναται να ελαττωθεί το ετήσιο εισόδημα του παθόντος, το οποίο δεν μπορεί να είναι λιγότερο από 16.500 δρχ. Σε περίπτωση που η ελάττωση υπερβαίνει μετά τον πολλαπλασιασμό τις 55.000 δρχ. προστίθεται στο ποσό των 55.000 δρχ. το ένα τέταρτο της υπέρβασης. (Ήδη το ποσό των 55.000 δρχ. αναπροσαρμόστηκε στις 350.000 δρχ. ή 1.027,15 ευρώ).

Πλήρης πρόσκαιρη ανικανότητα: ο εργαζόμενος δεν έχει τη δυνατότητα να εργασθεί πρόσκαιρα, όμως μετά την ίαση της βλάβης που υφίσταται, καθίσταται εκ νέου εξίσου ικανός όπως και πριν από το ατύχημα να αξιοποιήσει τις εργασιακές του ικανότητες. Σημασία έχει ότι η ανικανότητα δεν πρέπει να διαρκεί πέραν των 2 ετών, καθώς τότε τεκμαίρεται ακόμα και αν υπάρχει προοπτική αποκατάστασης της υγείας του εργαζομένου ότι πρόκειται για πλήρη διαρκή ανικανότητα¹⁵⁴. Στο δικόγραφο της αγωγής με την οποία ζητείται αποζημίωση πρέπει να αναφέρεται η διάρκεια της ανικανότητας¹⁵⁵. Ως προς ποσό της αποζημίωσης¹⁵⁶, να σημειωθεί πως αυτή είναι ίση με το μισό του μισθού που λάμβανε ο παθών κατά την ημέρα του ατυχήματος. Ενώ οι προηγούμενες περιπτώσεις είχαν βάση υπολογισμού τον ετήσιο μισθό, τούτη έχει βάση το μισθό κατά την ημέρα του ατυχήματος. Η αποζημίωση δε υπολογίζεται για όλες τις ημέρες ανικανότητας είτε είναι εργάσιμες είτε όχι¹⁵⁷. Είναι προφανές δε, ότι δεν είναι δυνατή η αθροιστική αποζημίωση για πλήρη πρόσκαιρη ανικανότητα και για μερική διαρκή ανικανότητα, αλλά ο παθών δικαιούται αποζημίωση για την κατάστασή του όπως τελικώς διαμορφώθηκε¹⁵⁸.

Μερική πρόσκαιρη ανικανότητα: ο εργαζόμενος μη δυνάμενος να παρέχει την εργασία του για διάστημα που κυμαίνεται από 10 ημέρες έως 2 έτη, δεν τίθεται εκτός αγοράς

151. ΑΠ 288/2004, ΔΕΝ 2005, 1145.

152. ΜΠρΠειρ 1690/1990, ΕΝΔ 1992, 243, όπου επιδικάστηκε αποζημίωση χωρίς να διαλάβει κρίση το δικαστήριο για το αν η αναπηρία του ναυτικού επηρέασε τη μείωση των αποδοχών του.

153. Άρθρο 3 παρ. 2 Ν. 551/1915.

154. ΜΠρΠειρ 5194/2005, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

155. Ντάσιος, (1999⁵), 688.

156. Άρθρο 3 παρ. 3 Ν. 551/1915.

157. Πίκουλας, Το εργατικό ατύχημα, ΔΕΝ 1996, 215.

158. ΕφΠειρ 1112/1992, ΕΕργΔ 1993, 554.

εργασίας, ενώ μετά την αποκατάσταση της υγείας του θα είναι και πάλι σε θέση να αξιοποιήσει τις εργασιακές του δυνάμεις. Τεκμήριο υπάρχει σε περίπτωση που ξεπερασθεί το χρονικό διάστημα των 2 ετών καθότι τότε θα πρόκειται για διαρκή μερική ανικανότητα. Στο δικόγραφο της αγωγής με την οποία ζητείται η αποζημίωση πρέπει να αναφέρονται η διάρκεια και το ποσοστό ανικανότητας του εργαζομένου¹⁵⁹. Το ποσό της αποζημίωσης¹⁶⁰ είναι το μισό της ελάττωσης που υφίσταται ή μπορεί να υποστεί ο μισθός που λάμβανε ο παθών κατά την ημέρα του ατυχήματος. Και σε αυτή την περίπτωση η αποζημίωση είναι ημερήσια, υπολογίζεται δε για όλες τις ημέρες ανεξάρτητα αν είναι εργάσιμες ή όχι¹⁶¹.

Β) Η πρόκληση θανάτου

Η πρόκληση θανάτου εξαιτίας εργατικού ατυχήματος είναι δυστυχώς ένα πραγματικό γεγονός και μάλιστα όχι σπάνιο. Την αποζημίωση λόγω θανάτου, ως ημερομηνία του οποίου θεωρείται η αναγραφόμενη στη ληξιαρχική πράξη θανάτου του εργαζομένου¹⁶², προβλέπει το άρθρο 3 παρ. 5 του Νόμου 551/1915. Πρόκειται για εφάπαξ αποζημίωση, το ποσό της οποίας είναι μισθοί 5 ετών, δεν μπορεί να είναι λιγότερο από 66.000 δρχ. Εάν το σύνολο των μισθών των 5 ετών υπερβαίνει τις 110.000 δρχ., προστίθεται σε αυτές το ένα τέταρτο της υπέρβασης. (Ήδη τα όρια είναι 350.000 δρχ. ή 1.027,15 ευρώ και 1.000.000 δρχ. ή 2.934,70 ευρώ αντίστοιχα). Το έτος υπολογίζεται πλήρες όπως και στις άλλες περιπτώσεις της πλήρους διαρκούς και μερικής διαρκούς ανικανότητας. Επίσης για την αποζημίωση λόγω θανάτου θα ληφθούν υπόψη οι αποδοχές που λάμβανε ή που θα μπορούσε να λάβει ο εργαζόμενος στους προ του θανάτου 12 μήνες, με όλα τα επιδόματα και προσαυξήσεις μεταξύ των οποίων τα επιδόματα εορτών και αδείας¹⁶³, όμως όχι αυτές που θα έπαιρνε μετά το θάνατο ακόμα και αν θα λάμβανε μεγαλύτερες αποδοχές βάσει αποφασισμένης προαγωγής ή αύξησης¹⁶⁴. Ο υπόχρεος προς αποζημίωση, σε περίπτωση θανάτου, θα πρέπει να καταβάλει και τα ιατρικά και φαρμακευτικά έξοδα και τα τυχόν έξοδα νοσηλείας, καθώς και τα έξοδα κηδείας¹⁶⁵.

Αυτά είναι τα όρια της αποζημίωσης του Ν. 551/1915, τα οποία αναπροσαρμόζονται περιοδικά με κοινές υπουργικές αποφάσεις, η τελευταία δε ήταν του 1998. Ωστόσο, η καθήλωση στα ποσά που προβλέπει ο νόμος δεν έχει ουσιαστικές συνέπειες στην

¹⁵⁹. Ντάσιος, (1999⁵), 688.

¹⁶⁰. Άρθρο 3 παρ. 4 Ν. 551/1915.

¹⁶¹. Πίκουλας, ΔΕΝ 1996, 215.

¹⁶². Πίκουλας, ΔΕΝ 1996, 215.

¹⁶³. ΕφΑθ 4957/1998, ΕλλΔνη 2000, 513· Κατζέλα σε Ληξουριώτης (Επιμελητής)/Αγγελόπουλος/Βαφειάδου/Κατζέλα/ Παπαϊωάννου/Ταραντίλης/ Τσολάκη, Εφαρμογές εργατικού δικαίου : ατομικές & συλλογικές εργασιακές σχέσεις, 2008, 663.

¹⁶⁴. ΕφΑθ 853/1981, ΕΝΔ 1983, 248.

¹⁶⁵. Άρθρ. 7 Ν. 551/1915· Ληξουριώτης, (2011³), 573.

πλειοψηφία του εργατικού δυναμικού, καθώς, δεδομένης της υπαγωγής της μεγαλύτερης μάζας των εργαζομένων στην ασφάλιση του ΙΚΑ και της απαλλαγής του εργοδότη, σύμφωνα με το άρθρ. 60 παρ. 3 του Α.Ν. 1846/1951, από την οριζόμενη στο Ν. 551/1915 υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης και εξόδων νοσηλείας ή επί θανάτου, εξόδων κηδείας, υπόχρεο για την καταβολή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και λοιπών παροχών, δηλαδή επιδόματος ασθενείας ή σύνταξης αναπηρίας, είναι το ΙΚΑ¹⁶⁶.

1.3. Οι αποζημιωτικές συνέπειες

Το «διπολικό σύστημα αποζημίωσης»¹⁶⁷ περιλαμβάνει τη δυνατότητα του εργαζομένου - παθόντος να στραφεί κατά του εργοδότη του, στηριζόμενος στην αντικειμενική ευθύνη που καθιερώνει ο Νόμος 551/1915 αιτούμενος ένα *minimum* αποζημίωσης, και την υπό προϋποθέσεις δυνατότητα να στραφεί κατά του εργοδότη του με τις κοινές περί αδικοπραξίας διατάξεις ζητώντας πλήρη αποζημίωση¹⁶⁸.

1.3.1. Αποζημίωση με βάση το Ν. 551/1915

Σε συνέπεια προς τις αρχές της θεωρίας του «επαγγελματικού κινδύνου», ο Ν. 551/1915 καθιέρωσε την αντικειμενική ευθύνη του εργοδότη ή των προστηθέντων του προς αποκατάσταση της ζημίας εργαζομένου εξαιτίας εργατικού ατυχήματος. Ο παθών - εργαζόμενος δικαιούται λοιπόν, πέραν της ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψής του¹⁶⁹, να αξιώσει την αποζημίωση που περιγράφηκε στο αμέσως προηγούμενο κεφάλαιο, κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρ. 3 του Ν. 551/1915 και αυτό πάντα σε συνάρτηση με την βλάβη που υπέστη, την έκταση και τη διάρκεια της ανικανότητάς του για εργασία. Η αντικειμενική ευθύνη του εργοδότη ή των προστηθέντων αυτού¹⁷⁰ συνεπάγεται την υποχρέωση του εργοδότη να καταβάλει την προαναφερθείσα αποζημίωση ανεξάρτητα από τυχόν πταίσμα του ή από πταίσμα των προστηθέντων του.

ι) Περίπτωση δόλου ή ειδικής αμέλειας του εργοδότη

Κατά τη διάταξη του άρθρου 16 παρ. 1 του Ν. 551/1915 «Οι παθόντες εξ ατυχήματος του άρθρου 1, δυναμένου να αποδοθεί εις δόλον του εργοδότη ή του υπ' αυτού προστηθέντος προσώπου, ως και τα αντ' αυτών κατά τας διατάξεις του άρθρου 6 δικαιούμενα πρόσωπα, έχουν το εκλεκτικόν δικαίωμα ν' ασκώσι είτε την εκ του παρόντος

166. Ληξουριώτης, ΕΕργΔ 1994, 467.

167. Όπως το χαρακτηρίζει ο Μικρούδης, (2012), 185.

168. Αναφορικά με την αξίωση αποζημίωσης περιουσιακής βλάβης, γιατί όπως θα εκτεθεί κατωτέρω η αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης είναι διαφορετικής φύσης και προϋποθέτει πταίσμα υπαιτίου κατά τις επιταγές του αστικού κώδικα. Για σχηματική απεικόνιση των αξιώσεων του εργαζομένου οράτε το Παράρτημα 2 της παρούσης.

169. Κατά το άρθρο 7 του Ν. 551/1915.

170. Οράτε άρθρ. 922 ΑΚ. Μεταξύ πολλών η ΕφΑθ 1758/2000, ΕλλΔνη 2000, 818.

νόμου είτε την εκ του κοινού αστικού δικαίου προσήκουσα αυτοίς προς αποζημίωσιν αξίωσιν. Το αυτό ισχύει και δια την περίπτωση καθ' ήν το ατύχημα επήλθεν εν εργασία ή επιχειρήσει εν ή δεν ετηρήθησαν αι διατάξεις ισχυόντων νόμων, διαταγμάτων ή κανονισμών περί των όρων ασφαλείας και ένεκα της μη τηρήσεως τούτων».

Η παραβίαση των όρων ασφαλείας που προβλέπονται σε ειδικές διατάξεις χαρακτηρίζεται κατά πάγια νομολογία ως ειδική αμέλεια¹⁷¹. Οι εργαζόμενοι λοιπόν σε περίπτωση δόλου ή ειδικής αμέλειας του εργοδότη ή των προστηθέντων του, έχουν το δικαίωμα να εγείρουν αγωγή του κοινού δικαίου και να ζητήσουν βάσει των άρθρ. 16 του Ν. 551/1915, 297, 298 και 914 ΑΚ, την πλήρη αποζημίωση και να μην αρκεστούν στην περιορισμένη αποζημίωση του Ν. 551/1915¹⁷². Για την πληρότητα της αγωγής με την οποία ζητείται η πλήρης αποζημίωση λόγω ειδικής αμέλειας του εργοδότη εκ της μη τήρησης των διατάξεων για τους όρους ασφάλειας των εργαζομένων θα πρέπει να αναφέρονται τα συγκεκριμένα μέτρα προς επίτευξη της ασφάλειας, χωρίς πάντως να μνημονεύονται ειδικώς οι ισχύοντες νόμοι, διατάξεις, κανονισμοί¹⁷³. Δεν είναι αόριστη η αγωγή στην οποία δεν διαλαμβάνεται ότι το εργατικό ατύχημα επήλθε από δόλο ή από ειδική αμέλεια, αρκεί όμως να αναφέρονται τα περιστατικά ειδικής αλλά και γενικής αδικοπρακτικής αμέλειας του εργοδότη¹⁷⁴.

Η άσκηση του εκλεκτικού δικαιώματος της αξίωσης για αποζημίωση του Νόμου 551/1915 ή για αποζημίωση κοινού αστικού δικαίου έχει σημασία, διότι ο δικαιούχος στην πρώτη περίπτωση δεν υποχρεούται στην επίκληση και απόδειξη της υπαιτιότητας του εργοδότη ή του από αυτόν προστηθέντα και η αποζημίωση καθορίζεται ανάλογα με την ανικανότητα προς εργασία. Αντιθέτως, στη δεύτερη περίπτωση απαιτείται να επικαλεσθεί και να αποδείξει το δόλο του εργοδότη ή του από αυτόν προστηθέντα ή την ειδική αμέλεια αυτών για την τήρηση των διατάξεων των νόμων, των διαταγμάτων ή κανονισμών περί των όρων ασφαλείας των εργαζομένων, το μέγεθος της ζημίας και την ύπαρξη του αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της υπαίτιας συμπεριφοράς του εργοδότη και της συγκεκριμένης βλάβης που υπέστη¹⁷⁵. Η πλήρης αποζημίωση περιλαμβάνει την μείωση της περιουσίας (θετική ζημία) και το διαφυγόν κέρδος, αυτό δηλαδή που προσδοκά κανείς

171. ΟΛΑΠ 1267/1976, ΝοΒ 1977, 895.

172. Ενδεικτικά: ΑΠ 1045/2007, ΕΕργΔ 2008, 470· ΑΠ 1047/2007, ΝοΒ 2007, 2438· ΑΠ 1122/2007 ΔΕΕ 2007, 1009· ΑΠ 1085/2008, ΝοΒ 2008, 2680· ΑΠ 11/2012, ΝοΒ 2012, 1233· ΑΠ 259/2012, ΝοΒ 2012, 1782· ΑΠ 81/2013, ΝοΒ 2013, 1274.

173. ΑΠ 633/2000, ΝοΒ 2001, 1141· ΕφΑθ 7910/2004, ΕλλΔνη 2005, 865, όμως ΑΠ 242/2008, ΝοΒ 2009, 595: δεν καθιστά αόριστη την αγωγή η μη αναφορά: α) του ονόματος του προστηθέντος, β) των συγκεκριμένων μέτρων κ.λπ. που έπρεπε να ληφθούν για την ασφάλεια των εργαζομένων, γ) της ειδικότερης εργασίας που εκτελούσε ο εργαζόμενος κατά τη στιγμή του ατυχήματος κ.λπ., διότι πρόκειται περί διευκρινιστικών της αγωγής περιστατικών, τα οποία μπορεί να προκύψουν από τις αποδείξεις.

174. ΕφΛαρ 51/2005, Δικογρ. 2005, 313.

175. Παπαδημητρίου, (1994)², 302.

με πιθανότητα σύμφωνα με τη συνηθισμένη πορεία των πραγμάτων ή τις ειδικές περιστάσεις και ιδίως τα προπαρασκευαστικά μέτρα που έχουν ληφθεί¹⁷⁶.

Με την άσκηση του δικαιώματος επιλογής η αποζημίωση υπολογίζεται αποκλειστικά με βάση την επιλεγείσα ομάδα διατάξεων και αποκλείεται οποιαδήποτε σώρευση, διαδοχική ή ταυτόχρονη με τις μη επιλεγείσες αξιώσεις¹⁷⁷. Δεν αποκλείεται όμως η επικουρική άσκηση της μιας αγωγής σε σχέση με την άλλη που ασκείται κυρίως, διότι κατά την αληθή έννοια της διατάξεως αποκλείεται μόνο η σωρευτική ικανοποίηση των παραπάνω απαιτήσεων, είναι δε αδύνατο μετά την επιλογή της μιας εκ των δύο αποζημιώσεων να επιδιώξει την άλλη ακόμα και αν παραιτηθεί από το δικόγραφο της αρχικής αγωγής και εν συνεχεία ασκήσει άλλη¹⁷⁸.

Στο αστικό δίκαιο η έννοια της αμέλειας προσδιορίζεται στο άρθρο 330 ΑΚ. Ο προσδιορισμός όμως της **έννοιας του δόλου** αφήνεται στην επιστήμη και τη νομολογία όπου και γίνεται δεκτό ότι συμπίπτει με εκείνη του άρθρου 27 παρ. 1 ΠΚ. Ως δόλος του εργοδότη, νοείται η ενδιάθετη κατάσταση αυτού, όταν προβλέπει και επιθυμεί τα αποτελέσματα της ενέργειας ή παράλειψής του, τελώντας εν γνώσει της κατά νόμο απαγόρευσης και έχοντας συνείδηση του άδικου χαρακτήρα της¹⁷⁹. Δε χρειάζεται να είναι άμεσος δηλαδή α' βαθμού, αρκεί ο ενδεχόμενος δόλος¹⁸⁰. Ο εργοδότης πρέπει να αποσκοπεί στην παραγωγή του επελθόντος ατύχηματος του εργαζομένου και όχι στην παράβαση του νόμου και των κανονισμών ασφαλείας στην οποία υποπίπτουν συχνά οι εργοδότες αποβλέποντας στην επίτευξη μεγαλύτερου κέρδους, αποδεχόμενοι έστω ως δυνατό οποιοδήποτε αποτέλεσμα, πιστεύοντας ότι το ατύχημα δε θα επέλθει¹⁸¹.

Από την άλλη πλευρά, αναφορικά με τις **ειδικές διατάξεις ασφαλείας**, είναι εύλογο να επισημανθεί ότι ακόμα και ο πιο ειδικός κανόνας ασφαλείας είναι αδύνατο να συλλάβει

176. ΑΠ 1697/2006, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

177. ΕφΘεσ 755/2000, ΑρχΝ 2002, 41· ΕφΠειρ 93/2009, ΕΝΔ 37, 201.

178. ΑΠ 804/2008, ΝοΒ 2008, 2454: «Όμως, δεν αποκλείεται η επικουρική άσκηση της μίας σε σχέση με την άλλη, που ασκείται κυρίως, εφόσον δεν έχει γίνει η επιλογή αυτή, που είναι αμετάκλητη. Η επιλογή αυτή, η οποία μπορεί να γίνει και με την άσκηση της σχετικής αγωγής, είναι μονομερής, απευθυντέα, διαπλαστική δικαιοπραξία, ανεπίδεκτη αίρεσης και προθεσμίας, είναι δε και αμετάβλητη ή αμετάκλητη (άρθρ. 306 Α.Κ.), αφότου δηλαδή περιέλθει στο άλλο μέρος δεν μπορεί να ανακληθεί μονομερώς από τον δικαιούχο και επιφέρει την ανάλωση των λοιπών αξιώσεων, που συρρέουν διαζευκτικά, αφού, κατά το άρθρο 307 Α.Κ., με την επιλογή η διαζευκτική ενοχή γίνεται απλή. Επίσης, εάν η επιλογή ασκήθηκε από τον δικαιούχο δανειστή με την σχετική αγωγή, που άσκησε κατά του οφειλέτη, η από μέρους του δανειστή ανάκληση ή παραίτηση από το δικόγραφο της αγωγής κατ' άρθρο 295 ΚΠολΔ, που αποτελεί διαδικαστική πράξη, περιορίζεται στο δικονομικό πεδίο και δεν επεκτείνεται και σ' αυτή την ανάκληση του δικαιώματος επιλογής, που ασκήθηκε, διότι, διαφορετικά, θα ήταν ευχερής, ανάλογα με τις εκάστοτε διαθέσεις του δανειστή, η καταστρατήγηση της διάταξης του άρθρου 306 Α.Κ., σύμφωνα με την οποία, όπως προεκτίθεται, η επιλογή μίας από τις διαζευκτικά συρρέουσες αξιώσεις είναι αμετάκλητη».

179. Αγγελής, Έκτασις ευθύνης προς αποζημίωσιν κατά το κοινόν δίκαιον υπό το καθεστώς των κοινωνικών ασφαλίσεων, ΕΕργΔ 1947, 676.

180. ΜΠρΑθ 1130/2004, ΕΕργΔ 2004, 1100 επ στην υπόθεση της «ΡΙκομέξ», που κατέρρευσε το κτίριο της επιχείρησης από το σεισμό του 1999.

181. ΕφΑθ 2718/1985, ΑρχΝ 36, 403.

και να περιγράψει όλες τις ζημιογόνες συμπεριφορές που μπορεί να προκαλέσουν ατύχημα. Έτσι, μπορεί να χρησιμοποιεί γενικές ρήτρες, με τις οποίες επιτάσσονται οι ενδιαφερόμενοι να λάβουν «τα κατάλληλα μέτρα», ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που κανόνες χρήζουν ερμηνείας¹⁸² ώστε να ενταχθεί η συμπεριφορά του εργοδότη ή των προστηθέντων στο πραγματικό τους.

Κατά τη νομολογία, ο νόμος αναφέρεται σε διατάξεις οι οποίες προβλέπουν ειδικώς τους όρους ασφαλείας των εργαζομένων, δηλαδή προσδιορίζουν τους όρους που πρέπει να τηρηθούν μνημονεύοντας συγκεκριμένα μέτρα προς επίτευξη της ασφάλειας των εργαζομένων. Δεν αρκούν γενικόλογες περιγραφές, ούτε η επίκληση ότι το ατύχημα επήλθε από μη τήρηση όρων, οι οποίοι επιβάλλονται από την κοινή αντίληψη, την υποχρέωση προνοίας του εργοδότη και την απαιτούμενη σύνεση και επιμέλεια στις συναλλαγές, χωρίς να προβλέπονται από ειδική διάταξη νόμου¹⁸³.

Υπάρχει δε αρκετά μεγάλος αριθμός νόμων ή κανονισμών που περιέχουν διατάξεις ασφαλείας για διάφορους χώρους επαγγελματικής δραστηριότητας¹⁸⁴. Τέτοιες διατάξεις από το χώρο των οικοδομικών εργασιών είναι:

Τα άρθρα 11, 18 παρ. 3, 19 παρ. 1 και 14 και το άρθρο 20 του Π.Δ. 778/1980 «Περί των μέτρων ασφαλείας κατά την εκτέλεσιν οικοδομικών εργασιών»¹⁸⁵. Πιο συγκεκριμένα κρίθηκε ότι τραυματισμός εργαζομένου κατά τη διάρκεια οικοδομικής εργασίας συνιστά εργατικό ατύχημα όταν επέρχεται εξαιτίας της μη λήψης των απαιτούμενων μέτρων για την ασφάλεια των εργαζομένων από μέρους της υπεργολάβου και πιο συγκεκριμένα εξαιτίας της έλλειψης προστατευτικών ζωνών ασφαλείας προσδεδεμένων σε σταθερό σημείο, της έλλειψης ασφαλούς και κατάλληλου δαπέδου εργασίας, προσδεδεμένου σε σταθερό σημείο και της έλλειψης οριζόντιας προστατευτικής διάταξης (δίχτυ ασφαλείας) κάτω από το χώρο (στέγη) εργασίας¹⁸⁶. Σε άλλη περίπτωση κρίθηκε ότι η θανάτωση εργαζομένου επήλθε συνεπεία της παραβίασης του άρθρου 20 του Π.Δ. 778/1980, ήτοι της μη λήψης προστατευτικών μέτρων και πιο συγκεκριμένα της μη τοποθέτησης

182. Ρούσσος, ΧρΙΔ 2005, 870.

183. Ενδεικτικά: ΑΠ 1357/2001, ΕΕργΔ 2003, 762· ΑΠ 1502/2001, ΕΕργΔ 2003, 801· ΑΠ 963/2007, ΕΕργΔ 2007, 1306· ΑΠ 2014/2007, ΕΕργΔ 2007, 370· ΜΠρΧαλ/κης 136/2013, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

184. Καρακατσάνης/Γαρδίκας, (1995), 332 επ· Ρούσσος, ΧρΙΔ 2005, 869.

185. ΦΕΚ/Α/193/26.8.1980.

186. ΕφΘεσ 7/2006, Αρμ. 2006, 266. Ο παθών εργαζόμενος στη στέγη του εργοστασίου, πάτησε σε μια ήδη τοποθετημένη λαμαρίνα επικάλυψης καθώς επιχειρούσε να βιδώσει τις ντίζες των φύλλων της λαμαρίνας για να σταθεροποιηθούν επάνω στο σκελετό (τεγίδες). Όμως η λαμαρίνα, στην οποία πατούσε, λύγισε από το βάρος του ενάγοντος, με αποτέλεσμα αυτός να γλιστρήσει και να πέσει στο έδαφος από ύψος 9 μέτρων. Από την πτώση του αυτήν τραυματίστηκε σοβαρά στα δύο του χέρια.

περιμετρικά ανθεκτικών κιγκλιδωμάτων ή θωρακίων άλλως σιδηρούντος πλέγματος οπλισμού κατά την εκτέλεση της εργασίας του^{187,188}.

Επίσης, τα άρθρα 1, 78, 79 και 111 του Π.Δ. 1073/1981 «Περί μέτρων ασφαλείας κατά την εκτέλεσιν εργασιών εις εργοτάξια οικοδομών και πάσης φύσεως έργων αρμοδιότητος Πολιτικού Μηχανικού»¹⁸⁹ τα οποία συνιστούν ειδικές διατάξεις που μνημονεύουν συγκεκριμένα μέτρα προς επίτευξη της ασφάλειας των εργαζομένων παραβιάστηκαν όταν ο πολιτικός μηχανικός επιβλέπων την κατασκευή οικοδομικού έργου και έχων νομική υποχρέωση να δίνει οδηγίες στον ιδιοκτήτη ή στον εργολάβο ειδικά για την ύπαρξη ηλεκτροφόρων αγωγών προς πρόληψη ατυχήματος, δεν έπραξε ως όφειλε¹⁹⁰. Ειδική διάταξη είναι και το άρθρ. 46 του Π.Δ. 1073/81, η δε παραβίαση έχει κριθεί ότι συνίστατο στην παράλειψη της εργολήπτριας να μεριμνήσει ώστε η είσοδος και η κίνηση του προσωπικού του εργοταξίου (της υπό ανέγερση οικοδομής) στο χώρο όπου λειτουργούσε το εκσκαπτικό μηχάνημα να γίνεται μόνο σε ειδικά προβλεπόμενες και οριοθετημένες κατά τρόπο ασφαλή διαδρομές¹⁹¹.

187. ΑΠ 69/2007, ΝοΒ 2007, 1175. Η μη τοποθέτηση περιμετρικά ανθεκτικών κιγκλιδωμάτων ή θωρακίων άλλως σιδηρούντος πλέγματος οπλισμού την κατασκευή της πλάκας για την προφύλαξη από πτώση των εργαζομένων οδήγησε στην πτώση του εργαζομένου ενώ βρισκόταν στο δάπεδο του ισογείου και πλησίον του φρεατίου και εν συνεχεία στην πτώση στο επίσης μη καλυμμένο δεύτερο φρεάτιο από ύψος 3,40 μέτρων. Ο εργαζόμενος υπέστη κρανιοεγκεφαλικές κακώσεις οι οποίες επέφεραν το θάνατό του.

188. Οράτε και ΑΠ 52/2011 ΕλλΔνη 2011, 1613· ΑΠ 260/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 261/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 727/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 115/2012, ΝοΒ 2012, 1213· ΑΠ 1021/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 1022/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

189. ΦΕΚ/Α/260/16.9.1981.

190. ΑΠ 937/2011, ΝοΒ 2012, 127. Ειδικότερα η αμέλεια του τελευταίου συνίσταται στο ότι παρέλειψε να εκπληρώσει την εκ της σύμβασης και εκ του νόμου υποχρέωσή του ως επιβλέπωντος μηχανικού της ανεγειρόμενης οικοδομής α) να δώσει οδηγίες στον ως άνω εργολάβο και στους εργάτες για τη λήψη των απαραίτητων μέτρων ασφαλείας, ώστε να αποκλείεται η προσέγγιση των εργαζομένων εις ηλεκτροφόρους αγωγούς και να επιβλέπει την τήρηση αυτών, β) παρέλειψε να παραστεί στην οικοδομή πριν την έναρξη των εργασιών, και να επιβλέπει αν έχουν τηρηθεί μέτρα ασφαλείας, ώστε ενόψει του προφανούς κινδύνου ηλεκτροπληξίας λόγω των διερχομένων πάνω από την στέγη της ως άνω οικοδομής ηλεκτροφόρων καλωδίων να δώσει οδηγίες για άμεση διακοπή των εργασιών. Επίσης παρέλειψε α) να ειδοποιήσει εγγράφως τη ΔΕΗ και να ζητήσει από εκείνη τη λήψη του μέτρου της μεταφοράς των ηλεκτροφόρων αγωγών μακριά από την οικοδομή ή τη λήψη άλλου ισοδύναμου μέτρου, όπως ανύψωση των αγωγών, διακοπή του ρεύματος και να εξετάσει μαζί με τα αρμόδια όργανα της ΔΕΗ τα μέτρα ασφαλείας που έπρεπε να ληφθούν, όπως ιδίως την κατασκευή προστατευτικών σανιδωμάτων, καθώς και να λάβει οποιοδήποτε άλλο μέτρο ώστε να αποκλειστεί η προσέγγιση των εργαζομένων με τους ηλεκτροφόρους αγωγούς, β) παρέλειψε να παραστεί κατά τη διάρκεια των εργασιών στην ως άνω οικοδομή, και να ενημερώσει τους εργαζομένους ότι δεν είχε ληφθεί κανένα από τα ανωτέρω μέτρα ώστε να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί κατά την εκτέλεση της εργασίας τους. Συνεπεία της ειδικής αμέλειάς του, επήλθε ο θάνατος λόγω ηλεκτροπληξίας οικοδόμου ο οποίος εκτελούσε εργασίες επιχρισμάτων στην οικοδομή και συγκεκριμένα επιχειρούσε αφαίρεση πήχους αλουμινίου μήκους 5 μέτρων τον οποίο χρησιμοποιούσε για την επιτεδοποίηση επιχρισμάτων επί τοίχου ύψους 50 εκατοστών που βρίσκονταν στη στέγη του πρώτου ορόφου της οικοδομής και τον οποίο ανύψωσε τυχαία στο ύψος των ηλεκτροφόρων καλωδίων της ΔΕΗ, με αποτέλεσμα να υποστεί ακαριαίο θάνατο λόγω ηλεκτροπληξίας.

191. ΑΠ 1667/1999, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ. Εν προκειμένω, το μηχάνημα κινείτο χωρίς κανένα περιορισμό στο χώρο της εκσκαφής, και χωρίς ο χειριστής του - προστηθείς της εργολήπτριας- να

Άλλες ειδικές διατάξεις περί των όρων ασφαλείας των εργαζομένων αποτελούν και τα άρθρα 3¹⁹², 5, 7 Ν 1396/1983 «Υποχρεώσεις λήψης και τήρησης των μέτρων ασφαλείας στις οικοδομές και λοιπά ιδιωτικά τεχνικά έργα»¹⁹³. Έτσι, η παραβίαση του άρθρου 7 συγκεκριμένα, οδήγησε σε θάνατο εξαιτίας ηλεκτροπληξίας του εργολάβου με ευθύνη των επιβλεπόντων μηχανικών¹⁹⁴, καθώς οι τελευταίοι δεν είχαν λάβει τα απαιτούμενα από τον νόμο μέτρα ασφαλείας σε οικοδομή, και μάλιστα δεν μερίμνησαν να ειδοποιήσουν την αρμόδια υπηρεσία της ΔΕΗ για την ύπαρξη κοντά στην οικοδομή ηλεκτροφόρων αγωγών ώστε να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα ασφαλείας για την αποφυγή ατυχήματος, με αποτέλεσμα την επέλευση θανατηφόρου λόγω ηλεκτροπληξίας εργατικού ατυχήματος¹⁹⁵.

Νομολογιακά, στον «κατάλογο» των διατάξεων που προσδιορίζουν τους όρους εργασίας μνημονεύοντας συγκεκριμένα μέτρα προστασίας των εργαζομένων εντάσσονται πλην άλλων τα άρθρα 26 παρ ιη και 2, 34, 36, 55 Π.Δ. 190/1984 «Υγιεινή και ασφάλεια των εργαζομένων στις ναυπηγικές εργασίες»^{196, 197} αλλά και τα άρθρ. 2 παρ. 3, 5 του μεταγενέστερου Π.Δ. 70/1990 «Για την υγιεινή και ασφάλεια των εργαζομένων σε ναυπηγικές εργασίες»¹⁹⁸, όπως και το Π.Δ. 338/2001 «Προστασία της υγείας και ασφάλειας των εργαζομένων κατά την εργασία από κινδύνους οφειλόμενους σε χημικούς παράγοντες»¹⁹⁹ και δη τα άρθρ. 7 παρ. 2γ και 5γ αυτού²⁰⁰ που αποτελούν ειδικές με την έννοια που προηγήθηκε διατάξεις²⁰¹.

απαιτήσει την τήρηση των παραπάνω προστατευτικών μέτρων. Συνέπεια ήταν ο θάνατος του εργαζομένου ο οποίος επιχείρησε να διέλθει από το κενό μεταξύ οικοδομής και μηχανήματος, χωρίς να ειδοποιήσει το χειριστή του που δεν τον αντιλήφθηκε, συμπιέστηκε έτσι από το μηχάνημα στον τοίχο της οικοδομής, λόγω του ότι το μηχάνημα δεν παρέμεινε σε απολύτως σταθερό σημείο. Οράτε και ΑΠ 114/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 115/2012, ΝοΒ 2012, 1213· ΑΠ 838/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 1776/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ για την παραβίαση των άρθρ. 85 παρ. 3, 86 και 87 Π.Δ. 1073/1981 και την ΜΠρΧαλ/κής 136/2013, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

192. Το άρθρο αφορά τις «Υποχρεώσεις εργολάβου και υπεργολάβου για όλο το έργο» και είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα ειδικού κανόνα που περιέχει γενική ρήτρα «να λαμβάνουν και να τηρούν όλα τα μέτρα ασφαλείας που αφορούν ολόκληρο το έργο», «να τηρούν σύμφωνα με τους κανόνες της επιστήμης και της τέχνης τις οδηγίες του επιβλέποντος», «να εφαρμόζουν σύμφωνα με τους κανόνες της επιστήμης και της τέχνης τη μελέτη μέτρων ασφαλείας που ορίζεται στο άρθρ. 6 του νόμου». Η νομολογία έκρινε τη διάταξη ως ειδική διάταξη των όρων ασφαλείας με την έννοια του άρθρ. 16 του Ν. 551/1915· ΑΠ 60/2003, ΝοΒ 2003, 1627 «Μεταφορά καδρονιών από χέρι σε χέρι και παραλαβή από εργάτη στο ισόγειο και η φόρτωση προς μεταφορά σε άλλη οικοδομή δεν είναι ενδεδειγμένος και ασφαλής τρόπος μεταφοράς, καθώς πρέπει να γίνεται με χρήση μηχανικών μέσων το κατέβασμα από τους ορόφους. Άλλωστε είναι απαραίτητη η απασχόληση ατόμου επιβλέποντος τη μεταφορά και φόρτωση».

193. ΦΕΚ/Α/126/15.9.1983.

194. ΑΠ 855/2010, ΝοΒ 2010, 2483.

195. Οράτε και τις ΑΠ 875/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 876/2012, Αρμ 2012, 1534.

196. ΦΕΚ/Α/64/15.5.1984.

197. ΜΠρΠειρ 42/1994, ΕΝΔ 1994, 217.

198. ΦΕΚ/Α/31/14.3.1990.

199. ΦΕΚ/Α/227/9.10.2001.

200. ΕφΠειρ 559/2010, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

201. Πρόκειται για ενδεικτική απαρίθμηση.

Στην ίδια «κατηγορία» εντάσσονται το Π.Δ. 377/1993 «Προσαρμογή της Ελληνικής νομοθεσίας στις οδηγίες 89/392/ΕΟΚ και 91/368/ΕΟΚ του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών κοινοτήτων σχετικά με τις μηχανές»²⁰² και δη το άρθρο 5 του Π.Δ. αυτού σύμφωνα με το οποίο ο εργοδότης πρέπει να χρησιμοποιεί μηχανές, που είναι σύμφωνες προς το σύνολο των διατάξεων του εν λόγω Π.Δ. συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών πιστοποίησης που προβλέπονται στο κεφάλαιο ΙΙ, ήτοι μηχανές που φέρουν τη σήμανση «CE» και συνοδεύονται από τη δήλωση πιστότητας ΕΚ²⁰³, τα άρθρα 5,9 του Π.Δ. 395/1994 «Ελάχιστες προδιαγραφές ασφαλείας και υγείας για τη χρησιμοποίηση εξοπλισμού εργασίας από τους εργαζόμενους κατά την εργασία τους σε συμμόρφωση με την Οδηγία 89/655/ΕΟΚ»²⁰⁴, όπως τροποποιήθηκε με την παρ. 8 του άρθρου 2 του Π.Δ. 89/1999²⁰⁵, το άρθρο 10 του Π.Δ. 16/1996 «Ελάχιστες προδιαγραφές ασφαλείας και υγείας στους χώρους εργασίας σε συμμόρφωση με την Οδηγία 89/654/ΕΟΚ»²⁰⁶, τα άρθρα 11 παρ.1β, 12 παρ.1α του Π.Δ. 17/1996 «Μέτρα για τη βελτίωση ασφάλειας και υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία σε συμμόρφωση με τις Οδηγίες 89/391/ΕΟΚ και 91/383/ΕΟΚ»²⁰⁷ και το άρθρο 10 του Π.Δ. 396/1994 «Ελάχιστες προδιαγραφές ασφαλείας και υγείας για τη χρήση από τους εργαζόμενους εξοπλισμών ατομικής προστασίας κατά την εργασία σε συμμόρφωση με την Οδηγία 89/656/ΕΟΚ»^{208, 209}.

Επίσης και οι διατάξεις του Π.Δ. 305/1996 «Ελάχιστες προδιαγραφές ασφαλείας και υγείας που πρέπει να εφαρμόζονται στα προσωρινά ή κινητά εργοτάξια σε συμμόρφωση προς την Οδηγία 92/57/Ε.Ο.Κ»²¹⁰ είναι τέτοιου είδους διατάξεις και μάλιστα σχετιζόμενες με το εξεταζόμενο στην παρούσα πεδίο των οικοδομικών εργασιών. Ειδικότερα, κρίθηκε νομολογιακά ότι συνιστά εργατικό ατύχημα η πρόκληση πλήρους αισθητικοκινητικής παραπληγίας από πτώση που υπέστη οικοδόμος κατά την ανέγερση οικοδομής εξαιτίας

202. ΦΕΚ/Α/160/15.9.1993.

203. ΕφΠειρ 886/2008, ΠειρΝ 2009, 342.

204. ΦΕΚ/Α/220/19.12.1994.

205. ΦΕΚ/Α/94/13.5.1999.

206. ΦΕΚ/Α/10/18.1.1996.

207. ΦΕΚ/Α/11/18.1.1996.

208. ΦΕΚ/Α/220/19.12.1994.

209. ΜΠρΘεσ 4628/2010, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ. Μη ενημέρωση και μη εκπαίδευση του εργαζομένου -εργατοτεχνίτη μαρμάρων και ειδικότερα χειριστή λειαντικής μηχανής, ως προς τη χρήση γερανογέφυρας, μη τοποθέτηση στο καβαλέτο τροφοδοσίας της λειαντικής μηχανής διάταξης προστασίας έναντι πτώσης των μαρμάρων, η οποία είναι απαραίτητη και θα προστάτευε τον εργαζόμενο από την απώλεια ισορροπίας των πλακών μαρμάρων και την υποχώρησή τους, ανεπαρκής εξοπλισμός ατομικής προστασίας (υποδήματα ασφαλείας), μη ανάρτηση πινακίδων προστασίας στο χώρο εργασίας. Ο παθών υπέστη κρανιοεγκεφαλική κάκωση και πολλαπλά λοιπά κατάγματα, όταν οι πλάκες μαρμάρου κατέρρευσαν σε κομμάτια και έπεσαν επάνω του.

210. ΦΕΚ/Α/212/29.8.1996.

της παραβίασης των μέτρων ασφαλείας στις πτώσεις από ύψος του άρθρου 5 του ως άνω Π.Δ.²¹¹ εκ μέρους του εργολάβου²¹².

Δεν είναι όμως τέτοιες διατάξεις οι γενικοί κανονισμοί εσωτερικής υπηρεσίας του πλοίου όπου ρυθμίζεται η εσωτερική κατανομή ρόλων και αρμοδιοτήτων μεταξύ των μελών του πληρώματος ανά ειδικότητα²¹³ και συγκεκριμένα οι διατάξεις των άρθρων 67 παρ. 1 εδ. α, 72 παρ. 1 και 77 παρ. 1 και 3 του Β.Δ. 806/16.12.1970 «Περί εγκρίσεως και θέσεως εις εφαρμογήν Κανονισμού περί εργασίας επί των ελληνικών φορτηγών πλοίων ολικής χωρητικότητας 800 κόρων και άνω»²¹⁴ που αναφέρονται στα καθήκοντα και την εν γένει ευθύνη του Α' Μηχανικού²¹⁵, καθότι κρίθηκε ότι δεν προβλέπουν ειδικώς όρους ασφαλείας του προσωπικού της μηχανής του πλοίου, κατά την έννοια της διατάξεως του άρθρου 16 παρ. 1 Ν. 551/1915, δηλαδή δεν προσδιορίζουν συγκεκριμένα μέτρα, μέσα και τρόπους προς επίτευξη της ασφαλείας του προσωπικού της μηχανής του πλοίου και τούτο γιατί η συντήρηση και η καλή λειτουργία των μηχανημάτων για τις οποίες είναι υπεύθυνος ο Α' Μηχανικός, δεν είναι ειδικά μέτρα ασφαλείας αλλά αποτελούν το σκοπό για την επίτευξη του οποίου πρέπει να λαμβάνονται τα εξειδικευμένα κατάλληλα μέτρα, ώστε από την καλή λειτουργία των μηχανημάτων να υπάρχει ασφάλεια στους εργαζομένους.

211. Σύμφωνα με το άρθρο 5: «5.1. Οι πτώσεις από ύψος πρέπει να προλαμβάνονται, ιδίως μέσω στερεών κιγκλιδωμάτων με επαρκές ύψος που θα διαθέτουν τουλάχιστον ένα εμπόδιο στη στάθμη του δαπέδου, ένα χειρολισθήρα και ενδιάμεσο οριζόντιο στοιχείο, ή άλλο ισοδύναμο μέσο, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία. 5.2. Οι εργασίες σε ύψος μπορούν να πραγματοποιούνται μόνο με την βοήθεια του κατάλληλου εξοπλισμού ή με μηχανισμούς συλλογικής προστασίας όπως κιγκλιδώματα, εξέδρες ή δίκτυα προστασίας. Σε περίπτωση που η χρήση αυτών των μέσων δεν είναι δυνατή λόγω της φύσης των εργασιών, πρέπει να προβλέπονται τα κατάλληλα μέσα πρόσβασης και να χρησιμοποιούνται ζώνες ασφαλείας ή άλλες μέθοδοι ασφαλείας με αγκύρωση, με τις προϋποθέσεις της κείμενης νομοθεσίας».

212. ΑΠ 814/2011, ΕΕργΔ 2012, 158. Οράτε και ΑΠ 545/2010· ΑΠ 547/2010· ΑΠ 599/2011· ΑΠ 727/2011· ΑΠ 814/2011· ΑΠ 1840/2011· ΑΠ 1021/2012· ΑΠ 1022/2012, όλες οι προαναφερθείσες στην ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

213. Ολ ΑΠ 26/1995, ΕΕργΔ 1996, 459· ΑΠ 289/2004, ΝοΒ 2005, 284.

214. ΦΕΚ/Α/275/16.12.1970.

215. Σύμφωνα με το άρθρο 67 παρ. 1 εδ. α': «Ο Α' Μηχανικός προκειμένου να αναλάβει την διεύθυνση της υπηρεσίας μηχανής οφείλει α) να προβεί εις την επιθεώρηση των μηχανών, μηχανημάτων και εξαρτημάτων εν γένει της δικαιοδοσίας του και των λεβήτων τη βοήθεια του Β' Μ., οδηγούμενος προς τούτο εκ του ημερολογίου της μηχανής και των σχεδιαγραμμάτων του μηχανοστασίου και λεβητοστασίου». Σύμφωνα με το άρθρο 72 παρ. 1 «Ο Α' Μηχανικός επιμελείται της εκτελέσεως εν πλω και εν όρμω πασών των επισκευών μηχανικής φύσεως των δυναμένων να εκτελεσθώσι, δια του υπ' αυτόν προσωπικού και των μέσων τα οποία διαθέτει το πλοίο. Προς τούτο δέον να συνεννοείται μετά του πλοιάρχου, ώστε να προτιμώνται οι επειγούσης φύσεως και μη απαιτούσαι χρόνον περισσότερον του διατιθεμένου». Σύμφωνα με το άρθρο 77 παρ. 1 «Ο Α' Μηχανικός κατανέμει το προσωπικόν μηχανής εις τας διαφόρους εργασίας και είναι υπεύθυνος δια την εργασία, απόδοσιν, συμπεριφοράν, διαγωγήν, πειθαρχίαν και καλήν εν γένει διοίκησιν αυτού» και παρ.3 «Ευθύνεται δια την λήψιν των εκάστοτε ενδεικνυόμενων μέτρων αερισμού, φωτισμού και ασφαλείας εν γένει της εργασίας, εις τρόπον ώστε οι κατά την διάρκειαν της ημέρας ή της νυκτός εργαζόμενοι να προφυλλάσσονται πλήρως εκ παντός κινδύνου, δυναμένου να προέλθει εκ δηλητηριωδών αερίων ως και εκ θραύσεως, εμπλοκής, αποσυνθέσεως ή πλημμελούς εν γένει λειτουργίας των μηχανών, μηχανημάτων και εξαρτημάτων της δικαιοδοσίας του».

Κρίθηκε βέβαια ότι ειδικά μέτρα ασφαλείας υπέρ των εργαζομένων διαλαμβάνει το άρθρ. 10 του Β.Δ. 806/1970 σύμφωνα με το οποίο ο Πλοίαρχος από τη στιγμή που λάβει γνώση ασθένειας ή ατυχήματος σε κάποιον από τους επιβαίνοντες (άρα λογικά και σε μέλος του πληρώματος) μεριμνά να παρασχεθούν αμέσως οι πρώτες βοήθειες και ζητεί με τον ασύρματο, συμβουλευόμενος τον ιατρικό οδηγό, ιατρική συνδρομή τηλεγραφώντας τα συμπτώματα της νόσου²¹⁶.

Ωστόσο, η διάταξη του άρθρ. 3 του Β.Δ. της 30.11.1911 «Περί ασφαλείας και εκμεταλλεύσεως των σιδηροδρόμων» είναι ειδική διάταξη με βάση τα δεδομένα του άρθρ. 16 του Ν. 551/1915. Καθιερώνει υποχρέωση εγκαταστάσεως κινητών φρακτών, στα σημεία, όπου διασταυρώνεται ο σιδηρόδρομος με οδό. Κρίθηκε ότι το μέτρο της εγκαταστάσεως κινητών φρακτών, στα σημεία, όπου διασταυρώνεται ο σιδηρόδρομος με οδό, δεν θεσπίζεται για την ασφάλεια των εργαζομένων και ειδικότερα του φύλακα της ισόπεδης διάβασης, αλλά για την "εξασφάλιση της κυκλοφορίας των αμαξοστοιχιών και του κοινού", δηλαδή των διερχομένων από εκεί οχημάτων, των επιβατών τους και των πεζών. Για το σκοπό δε αυτό και ο φύλακας της ισόπεδης διάβασης, όταν δεν λειτουργούν τα δρύφακτα οφείλει να τοποθετείται σε κατάλληλο μέρος της διαβάσεως, ώστε ν' αναπληρώνει, κατά ένα τρόπο την έλλειψη των δρυφάκτων για την ασφάλεια των τρίτων, χωρίς να υποχρεούται να στέκει πάνω στη διάβαση. Εν ολίγοις, οι κινητοί φράκτες αποτελούν μεν μέτρα ασφαλείας, προβλεπόμενα από ειδική διάταξη, αλλά τα μέτρα αυτά δεν έχουν ληφθεί για την ασφάλεια των εργαζομένων, ώστε η μη τήρησή τους από τον ΟΣΕ με την άμεση αποκατάσταση των καταστραφέντων φρακτών, να θεμελιώνει ευθύνη του τελευταίου (ΟΣΕ) προς αποζημίωση κατά το κοινό αστικό δίκαιο²¹⁷.

Καθίσταται αντιληπτό ότι ενιαία κριτήρια προσδιορισμού της έννοιας τη ειδικής διάταξης που επιβάλλει μέτρα ασφαλείας των εργαζομένων και της έννοιας της ειδικής αμέλειας δεν υπάρχουν. Ωστόσο, πράγματι, η νομολογία, αναφορικά με τις διατάξεις της οικοδομικής δραστηριότητας, κάνει ευρεία ερμηνεία υπάγοντάς τις στις ειδικές διατάξεις του άρθρ. 16 του Νόμου 551/1915. Έτσι θεωρείται ότι οι επιβαλλόμενες υποχρεώσεις που

216. Μικρούδης, (2012), 192 με παραπομπή σε ΕφΠειρ 662/2004, ΕΝΔ 2005, 38· ΕφΠειρ 901/2005, ΕΝΔ 2005, 265. Ομοίως κρίθηκε ότι το άρθρ. 115 το Β.Δ. 806/1970 που αναφέρεται στο καθήκον του αξιωματικού φυλακής να επαγρυπνεί για την ασφαλή διακυβέρνηση του πλοίου, να ελέγχει τα όργανα και σε περίπτωση που υπάρχει διαφορά από την αρχικά καθορισθείσα πορεία να ειδοποιεί τον πλοίαρχο εντάσσεται στις ειδικές διατάξεις, Μικρούδης, (2012), 192 με παραπομπή σε ΜΠρΠειρ 4961/2006 αδημσ..

217. ΑΠ 1185/1993, ΕλλΔνη 1995, 360: εργαζόμενη του ΟΣΕ στεκόταν μπροστά στο φυλάκιο και δεξιά της κινουμένης εκείνη την ώρα αμαξοστοιχίας και σε απόσταση δύο μέτρων από τις σιδηροτροχιές, κρατώντας φανό με ερυθρό φως, απαγορευτικό για τα οχήματα, που επρόκειτο να περάσουν από τη διάβαση αυτή ελλείψει δρύφακτου. ΙΧ όμως παρασύρθηκε από τη διερχόμενη αμαξοστοιχία, με συνέπεια να εκτραπεί και να πέσει πάνω στην εργαζόμενη, την οποία και θανάτωσε.

απορρέουν από τις διατάξεις αυτές σχετίζονται με την προστασία των εργαζομένων στον οικοδομικό τομέα²¹⁸.

Τίθεται σε αυτό το σημείο το ερώτημα εάν το άρθρ. 662 ΑΚ μπορεί να επιτελέσει τη λειτουργία της ειδικής κατά το άρθρ. 16 του Νόμου 551/1915 διάταξης. Θεωρία και νομολογία διχάζονται, με την πρώτη να υποστηρίζει την υπαγωγή του άρθρου στην έννοια²¹⁹ και την κρατούσα στη νομολογία θέση²²⁰ να αρνείται την υπαγωγή αυτή ένεκα της ιδιότητας αυτής ως γενικού κατευθυντήριου κανόνα.

Αναφορικά με την ειδική αμέλεια, να επισημανθεί ότι συνιστά ειδική μορφή «αντικειμενικής υπαιτιότητας» η οποία συντρέχει όταν παραβιάζεται ειδική διάταξη, που προβλέπει συγκεκριμένα μέτρα πρόληψης και ασφάλειας. Κατά τη νομολογία όμως φαίνεται ότι για τη συνδρομή της ειδικής αμέλειας αρκεί και η διάταξη, η οποία είναι μεν ειδική ως προς τον επαπειλούμενο κίνδυνο που εντοπίζει από ορισμένη δραστηριότητα δεν περιγράφει όμως εξειδικευμένα τα μέτρα ασφαλείας²²¹. Δε φαίνεται δε, να λαμβάνεται υπόψη το αν οι συνθήκες που επικρατούσαν στον τόπο και το χρόνο του ατυχήματος επέτρεπαν αντικειμενικά στον εργοδότη ή στους προστηθέντες του τη συμμόρφωση προς την ειδική διάταξη και τη λήψη όλων εκείνων των μέτρων που προβλέπει. Η αντικειμενικοποίηση αυτή της ειδικής αμέλειας είναι μεν αποδεκτή στο πλαίσιο εφαρμογής του Νόμου 551/1915, δεν ανταποκρίνεται όμως στην έννοια της κλασικής υποκειμενικής ευθύνης του άρθρ. 914 ΑΚ και υπό το πρίσμα αυτό, της κοινής αστικής ευθύνης είναι αποδοκιμαστέα²²².

Προκύπτει όμως και ένα ακόμη ερώτημα, κατά πόσο έχει τη δυνατότητα ο παθών να ζητήσει την πλήρη αποζημίωση του κοινού δικαίου στηριζόμενος εξ αρχής στις περί αδικοπραξίας διατάξεις, δηλαδή μη διεκδικώντας την αποζημίωση του άρθρου 3 του Νόμου 551/1915 ή την πλήρη αποζημίωση με έρεισμα την παραβίαση ειδικών περί ασφαλείας διατάξεων. Για άλλη μια φορά θεωρία και νομολογία ερίζουν ως προς την απάντηση. Η θεωρία κάνοντας τελολογική ερμηνεία της διάταξης του άρθρ. 16 του Νόμου υποστηρίζει ότι δεν ήταν σκοπός του νομοθέτη να αποκλείσει την επιλογή της

218. Ρούσσος, ΧρΙΔ 2005, 871.

219. Ρούσσος, ΧρΙΔ 2005, 871.

220. ΟΛ ΑΠ 26/1995 ΕΕργΔ 1996, 459· ΑΠ 1296/1976 ΕΕργΔ 36, 228· ΕφΠειρ 718/2003, ΕΝΔ 2003, 356.

221. «Κατά τις παραδοχές της νομολογίας όταν πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρ. 16 παρ. 1 του Ν. 551/1915, ο εργαζόμενος έχει εκλεκτικό δικαίωμα να ασκήσει κατά του εργοδότη του είτε την αξίωση αποζημίωσης του Νόμου είτε την αξίωση αποζημιώσεως από το κοινό αστικό δικαιο (άρθρα 914 επ. Α.Κ.), κατά το οποίο η υπαιτιότητα έγκειται, στην περίπτωση αυτή, στην ειδική αμέλεια της μη τήρησης των όρων ασφαλείας. Διατάξεις δε περί των όρων ασφαλείας, η μη τήρηση των οποίων παρέχει στον παθόντα το δικαίωμα να ασκήσει την αξίωση αποζημίωσης του κοινού δικαίου, είναι εκείνες που ειδικώς προβλέπουν τους όρους ασφαλείας των εργαζομένων, ήτοι προσδιορίζουν τους όρους που πρέπει να τηρηθούν, μνημονεύοντας μέτρα, μέσα και τρόπους προς επίτευξη της ασφάλειας των εργαζομένων», ΑΠ 408/2003, ΔΕΕ 2003, 1257.

222. Ρούσσος, ΧρΙΔ 2005, 872.

αποζημίωσης του κοινού δικαίου στις περιπτώσεις του ατυχήματος που οφείλεται σε υπαιτιότητα αλλά να διασφαλίσει στον παθόντα από ατύχημα εκ δόλου ή εκ παραβιάσεως ειδικής διάταξης ασφαλείας το επιλεκτικό δικαίωμά του. Αντιθέτως η νομολογία, με πάγια θέση της υποστηρίζει ότι «η αποζημίωση κατά τις διατάξεις του κοινού αστικού δικαίου αξιώνεται μόνο στην περίπτωση, κατά την οποία το ατύχημα οφείλεται σε δόλο του εργοδότη ή των προστηθέντων του, ή σε μη τήρηση (παράβαση) των όρων ασφαλείας που προβλέπονται ειδικά από νόμους, διατάγματα ή κανονισμούς και υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος (συνάφεια) μεταξύ της παραβιάσεως των όρων και του ατυχήματος. Αποκλείεται η αγωγή αποζημιώσεως κατά το κοινό αστικό δίκαιο, όταν το ατύχημα έχει αιτία αμέλεια του εργοδότη ή των προστηθέντων του ή παράβαση γενικών διατάξεων και κανόνων που καθορίζουν την υποχρέωση του εργοδότη να προστατεύει τη ζωή και την υγεία των εργαζομένων»²²³.

ii) Οι συνέπειες συνυπαιτιότητας του εργαζομένου

Είναι δυνατή η μείωση της εκ του νόμου 551/1915 αποζημίωσης όταν κατά το άρθρο 16 παρ. 4 του νόμου ο υπόχρεος προς αποζημίωση αποδείξει ότι το ατύχημα προήλθε από αμέλεια του παθόντος, μείωση που δεν μπορεί όμως να φτάσει κάτω από το μισό του ποσού της κατά το άρθρο 3 του νόμου αποζημίωσης²²⁴. Ο σχετικός ισχυρισμός είναι ένσταση²²⁵. Η κρίση του δικαστηρίου της ουσίας για το βαθμό μείωσης της αποζημίωσης δεν ελέγχεται αναίρετικά, ενώ κατά το γράμμα του νόμου ο δικαστής «έχει το δικαίωμα να μειώσει κατά την κρίση του το ποσό της» κάτι που συνεπάγεται τη δυνητική και όχι υποχρεωτική μείωση της αποζημίωσης του εργαζόμενου από το δικαστήριο. Γίνεται δεκτό δε, ότι δεν αναίρεείται η έννοια του εργατικού ατυχήματος, ακόμη και αν αυτό οφείλεται στην αποκλειστική αμέλεια του παθόντος, όχι όμως και σε δόλο αυτού²²⁶.

Η αμέλεια του παθόντος, ωστόσο, δεν είναι η κοινή αμέλεια, δηλαδή η προσοχή που όφειλε και μπορούσε, κατά τις περιστάσεις, να καταβάλει ο εργαζόμενος. Η εν λόγω μείωση αφορά όχι κάθε μορφή συντρέχοντος πταίσματος του εργαζομένου αλλά μόνο την ειδική αμέλεια ως προς την τήρηση των όρων ασφαλείας²²⁷. Το κοινό σφάλμα του

223. ΕφΠειρ 272/1989 ΕΝΔ 1992, 225· ΜΠρΠειρ 2038/1993, ΕΝΔ 1993, 446.

224. ΑΠ 914/1990, ΕΕργΔ 1991, 318· ΑΠ 1139/1993, ΕΕργΔ 1995, 328· ΕφΑΘ 3553/1994, ΕΕργΔ 1996, 273.

225. Δαβερώνας/Ζαφειροπούλου/Μούτου/Τέλλου, (2012), 120.

226. ΑΠ 1823/1990, ΕΕργΔ 50, 794.

227. ΑΠ 1404/1986, ΔΕΝ 1988, 301: «Ο τραυματισμός ναυτικού λόγω απερίσκεπτης διέλευσής του από σιδηροδρομική γραμμή σε μη επιτρεπόμενο σημείο, συνιστά εργατικό ατύχημα, αφού η αμέλεια του παθόντος δεν συνίσταται σε αδικαιολόγητη παράβαση διατάξεων περί των όρων ασφαλείας». ΑΠ 1107/1987, ΕΕργΔ 1988 305: «Απόρριψη της ενστάσεως συνυπαιτιότητας που πρότείνει ο εργοδότης για το λόγο ότι ο εργαζόμενος μη εξειδικευμένος και έμπειρος τεχνίτης εκτέλεσε την εργασία του, όπως είχε αντιληφθεί να την εκτελεί ο ειδικευμένος τεχνίτης, ενώ ο προϊστάμενος του δεν του επέστησε την προσοχή ως όφειλε στον κίνδυνο από την λειτουργία της

εργαζομένου που οφείλεται σε απροσεξία, ολιγωρία, απειρία ή βαθμιαία εξοικείωση του εργαζομένου με τους κινδύνους της εργασίας δεν μειώνει την προστασία του εκ του νόμου, ακόμη και αν οφείλεται σε αποκλειστική του υπαιτιότητα²²⁸. Έτσι κατά το άρ. 16 παρ. 4 εδ. β. απαιτείται να έχουν παραβιαστεί αδικαιολόγητα διατάξεις νόμων ή διαταγμάτων περί των όρων ασφαλείας εκδοθέντων από τη δημόσια αρχή ή κανονισμών οι οποίοι όταν έχουν εκδοθεί από τον εργοδότη πρέπει για να στοιχειοθετήσουν μείωση της αποζημίωσης να έχουν επικυρωθεί από την προαναφερθείσα αρχή. Πρόκειται για κανονισμούς αναρτημένους κατά τρόπο ευανάγνωστο και σε καταφανή μέρη του τόπου εργασίας. Σύνηθες παράδειγμα στα εργοτάξια η έγγραφη αναρτημένη υπόμνηση για την ανάγκη οι εργαζόμενοι να φορούν τα απαραίτητα μέσα προστασίας: το κράνος, τα άρβυλα, τις διόπτρες σε περίπτωση χρήσης φλόγας και τον εξοπλισμό τους με ιμάντες πρόσδεσης προκειμένου να διαφύγουν του κινδύνου πτώσης στο κενό.

Πάντως αποκλείεται τέτοια μείωση όταν σύμφωνα με το άρθρ. 16 παρ. 4 γ' του Νόμου 551/1915 ανεξάρτητα από τυχόν παράβαση στην οποία προέβη ο εργαζόμενος, το ατύχημα οφείλεται σε δόλο του εργοδότη ή των προστηθέντων του ή σε παραβίαση εκ μέρους των προσώπων αυτών, των ειδικών διατάξεων νόμων, διαταγμάτων κανονισμών για την ασφάλεια των εργαζομένων²²⁹. Δικαιολογητική βάση της διάταξης είναι το ότι σε αυτές τις περιπτώσεις ήτοι του δόλου και της ειδικής αμέλειας, η πρωταρχική ευθύνη βαρύνει τον εργοδότη.

Ο εργοδότης δεν μπορεί να προβάλει την ένσταση του 300 ΑΚ επικαλούμενος την ύπαρξη συντρέχοντος πταίσματος, τούτος δε ο αποκλεισμός αφορά τόσο την ίδια την πρόκληση του ατυχήματος όσο και την έκταση της ζημίας ή των τραυμάτων του παθόντος²³⁰. Όπως θα εκτεθεί σε επόμενο κεφάλαιο η ένσταση του άρθρ. 300 ΑΚ θα ληφθεί υπόψη μόνο κατά την επιδίκαση του κονδυλίου της ηθικής βλάβης.

1.3.2. Αποζημίωση με βάση τη νομοθεσία του ΙΚΑ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η έκταση της εφαρμογής της προαναφερθείσας ειδικής νομοθεσίας έχει περιοριστεί σημαντικά, καθότι η κάλυψη των εργατικών ατυχημάτων έγινε κλάδος ασφάλισης στο ΙΚΑ²³¹.

μηχανής»· ΑΠ 1687/2000, ΕΕργΔ 2002, 1307 «Οι διατάξεις του κώδικα οδικής κυκλοφορίας, δεν περιέχουν όρους ασφαλείας των εργαζομένων στην εργασία».

228. Μικρούδης, (2012), 147.

229. Πρόκειται δε για αντένσταση του εργαζομένου επί της ένστασης του εργοδότη, που μπορεί να προβληθεί είτε καθ' υποφοράν με το δικόγραφο της αγωγής είτε με τις προτάσεις του.

230. ΑΠ 727/1964, ΝοΒ 1965, 557· ΑΠ 1404/1986 ΕΝΔ1988, 523· ΑΠ 185/1998, ΝοΒ 1999, 601.

231. Καρακατσάνης/Γαρδίκας, (1995), 357.

Από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 34 παρ. 2, 60 παρ. 3 ΑΝ 1846/1951²³² και του άρθρ. 16 παρ. 1 Ν. 551/1915 προκύπτει ότι σε περίπτωση που ο εργαζόμενος υπάγεται στην ασφάλιση του ΙΚΑ και υποστεί εργατικό ατύχημα έχει δικαίωμα να αξιώσει μόνο τις χορηγούμενες από το ΙΚΑ παροχές, ο εργοδότης δε, απαλλάσσεται από κάθε υποχρέωση αποζημίωσης, τόσο ως προς την κατά το κοινό δίκαιο ευθύνη του, όσο και ως προς την κατά το άρθρ. 3 του Νόμου 551/1915 ειδική αποζημίωση, εκτός αν πρόκειται για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης του εργαζομένου, η οποία σε κάθε περίπτωση διατηρείται. Η απαλλαγή από κάθε υποχρέωση προς αποζημίωση, δηλαδή για αξίωση εντελώς περιουσιακού χαρακτήρα, δεν καλύπτει και την μη περιλαμβανόμενη σε αυτή αξίωση για χρηματική ικανοποίηση αφού καμμία χορηγούμενη από το ΙΚΑ παροχή δεν μπορεί να δικαιολογήσει τον αποκλεισμό της εν λόγω διαφορετικής αξίωσης, η επιδίκαση ή μη της οποίας εξαρτάται από την εύλογη κρίση του δικαστηρίου²³³. Η ίδια απαλλαγή ισχύει και για τον προστηθέντα από τον εργοδότη²³⁴. Αν όμως το ατύχημα οφείλεται σε δόλο του εργοδότη ή των προστηθέντων του, ο εργοδότης έχει την υποχρέωση να καταβάλει στον εργαζόμενο- παθόντα ή στα μέλη της οικογένειάς του τη διαφορά μεταξύ του ποσού της κατά το κοινό δίκαιο αποζημίωσης και του ποσού των παροχών που χορηγεί το ΙΚΑ. Επίσης οφείλει να καταβάλει στο ΙΚΑ κάθε δαπάνη που έκανε αυτό από τη χορήγηση παροχών λόγω του ατυχήματος. Η δόλια πρόκληση του εργατικού ατυχήματος πρέπει να βεβαιώνεται με δικαστική απόφαση, αστική ή ποινική, χωρίς να αρκεί η απλή κρίση των οργάνων του ΙΚΑ²³⁵.

232. Το άρθρο 34 παρ. 2 Α.Ν.1846/1951 ορίζει ότι «Εάν δια δικαστικής αποφάσεως βεβαιούται ότι το ατύχημα εν τη εκτέλεσει της εργασίας ή εξ αφορμής αυτής οφείλεται εις δόλον του εργοδότη ή του υπ' αυτού προστηθέντος προσώπου ο εργοδότης υποχρεούται όπως καταβάλει: α) εις το Ι.Κ.Α. πάσαν την δαπάνην τούτου την προκληθείσαν εκ της λόγω του ατυχήματος χορηγήσεως παροχών και β) εις τον παθόντα ή εν περιπτώσει θανάτου τούτου εις τα κατά το άρθρο 28 πρόσωπα την διαφοράν μεταξύ του ποσού της κατά τον Αστικόν Κώδικα ανηκούσης αυτοίς αποζημιώσεως και του ολικού ποσού των κατά τον παρόντα νόμον χορηγητέων αυτοίς παροχών. Δια κανονισμού ορισθήσεται ο τρόπος υπολογισμού των εν εδαφίω α' της παραγράφου ταύτης δαπανών» και το άρθρο 60 παρ. 3 ότι «εις περίπτωσιν ανικανότητος προς εργασίαν ή θανάτου οφειλομένου εις ατύχημα εκ βιαίου συμβάντος, επελθόντος εν τη εκτέλεσει της εργασίας ή εξ αφορμής αυτής, εάν ο παθών περιλαμβάνεται μεταξύ των ασφαλιστέων κατά τον παρόντα νόμον προσώπων ή εν περιπτώσει θανάτου του τα εν τω άρθρω 28 παρ. 6 αναφερόμενα πρόσωπα δικαιούνται των παροχών της ασφαλίσεως του παρόντος νόμου, ο οικείος εργοδότης απαλλάσσεται της εκ των διατάξεων του Β.Δ. της 24^{ης} Ιουλίου 1920 "περί κωδικοποιήσεως των νόμων περί ευθύνης προς αποζημίωσιν των εξ ατυχήματος εν τη εργασία παθόντων εργατών ή υπαλλήλων", ως αύται ετροποποιήθησαν μεταγενεστέρως, υποχρεώσεως προς καταβολήν της παρά τούτων προβλεπομένης αποζημιώσεως εξόδων νοσηλείας και κηδείας».

233. Ολ ΑΠ 1117/1986, ΝοΒ 1987, 891· ΑΠ 1276/1976 ΝοΒ 1977, 895· ΑΠ 1600/2005, ΝοΒ 2006, 305· ΕφΘεσ 1602/2005, Αρμ 2006, 1064.

234. Ολ ΑΠ 1117/1986, ΝοΒ 1987, 891· ΑΠ 1276/1976, ΝοΒ 1977, 895· ΑΠ 270/1988, ΕΕργΔ 1989, 381· ΑΠ 1600/2005 ΝοΒ 2006, 305.

235. Χατζηδημητρίου/Ψηλός, (1991), 737· Ενδεχόμενη ανακοίνωση του παθόντα προς το αρμόδια όργανα του ασφαλιστικού οργανισμού, σύμφωνα με την οποία φέρεται να δηλώνει ότι το ατύχημα οφείλεται σε απροσεξία του, δεν θεωρείται ότι περιέχει δήλωση βούλησης ούτε συνιστά εξώδικη ομολογία, ΕφΘεσ 2431/2000, Αρμ 2001, 229.

Ως δικαιολογητικός λόγος της απαλλαγής, χάρη στον οποίο δεν προσκρούει αυτή στο περί δικαίου αίσθημα είναι ότι σε πολλές περιπτώσεις η καταβολή της αποζημίωσης θέτει εν κινδύνω την ίδια την ύπαρξη της επιχείρησης του εργοδότη, διότι εργοδότες είναι και φτωχοί βιοπαλαιστές, μικρέμποροι κλπ., η οικονομική κατάσταση των οποίων είναι συχνά χειρότερη των εργατοϋπαλλήλων που απασχολούν, οι οποίοι έχουν προστασία από την εργατική νομοθεσία²³⁶.

Η απαλλαγή του εργοδότη προϋποθέτει την υπαγωγή στην ασφάλιση του ΙΚΑ ανεξάρτητα από τη υπεισέλευση στην ασφαλιστική σχέση με την εγγραφή στο μητρώο των ασφαλισμένων, την αναγγελία της απασχόλησης και την καταβολή ή οφειλή των ασφαλιστικών εισφορών²³⁷. Αρκεί δηλαδή η αυτοδίκαιη ασφάλιση του εργαζόμενου²³⁸, προκειμένου να ακολουθήσει η εκ του νόμου προαναφερθείσα απαλλαγή²³⁹. Προβληματική σε αυτό το σημείο μπορεί να κριθεί η περίπτωση που απαλλάσσεται εργοδότης από την αποζημίωση ακόμα και όταν πρόκειται για εργατικό ατύχημα σε ανασφάλιστο εργαζόμενο κυρίως λόγω του γεγονότος ότι άδικα επωφελείται των ευεργετημάτων του νόμου ο εργοδότης που δε μερίμνησε για την έναρξη της ασφάλισης του παθόντα. Διατυπώνεται δε η άποψη, ότι ο εργοδότης εν προκειμένω, θα πρέπει να ευθύνεται ατομικώς, είτε με απευθείας εναντίον του αγωγή είτε με άσκηση αναγωγής από το ΙΚΑ για ό, τι ποσό αυτό έχει δαπανήσει, κατ' αντιστοιχία με την ευθύνη του κατόχου ανασφάλιστου ζημιογόνου οχήματος²⁴⁰.

Κατά μία άποψη η απαλλαγή αφορά μόνο το ΙΚΑ και κανένα άλλο ασφαλιστικό φορέα²⁴¹, ενώ κατά άλλη άποψη ισχύει και για ασφαλισμένους άλλων ασφαλιστικών οργανισμών, αρκεί να παρέχουν τουλάχιστον ίση ή μεγαλύτερη αποζημίωση από αυτή του Ν 551/1915²⁴². Η νόμιμη απαλλαγή του εργοδότη από την ευθύνη όπως εκτέθηκε, κρίθηκε σύμφωνη με το Σύνταγμα και την αρχή της ισότητας²⁴³. Άξιο μνείας είναι ότι δεν έχουν δικαίωμα να ζητήσουν την εφαρμογή του Ν. 551/1915 οι υπαγόμενοι στην ασφάλιση του ΙΚΑ ούτε με την επίκληση της αρχής της ίσης μεταχείρισης²⁴⁴.

236. Ασπρογέρακας-Γρίβας, Συρροή αξιώσεων προς αποζημίωση εξ αδικήματος και εξ εργατικού ατυχήματος - Σχέσις μεταξύ των δύο παροχών, ΕΕργΔ 1977, 457.

237. Παπαδημητρίου, (1994²), 305.

238. Από τη στιγμή που το εργατικό ατύχημα λαμβάνει χώρα σε εργασία εντός της ασφαλιστικής περιοχής του ΙΚΑ – τώρα πια επεκτάθηκε αυτοδικαίως η ασφάλιση σε όλη τη χώρα δυνάμει του άρθρ. 3 του Ν. 1305/1982- .

239. ΑΠ 717/1990, ΔΕΝ 1991, 1150· ΣΤΕ 3665/1988, ΔΕΝ 1989, 807.

240. Μικρούδης, (2012), 117 επ.

241. ΕφΑθ 105/1992, ΝοΒ 1993, 503.

242. ΕφΑθ 1758/2000, ΕλλΔνη 2000, 819.

243. ΑΠ 307/1986, ΕΕργΔ 1987, 20· ΑΠ 1438/2004, ΕΕργΔ 2005, 1213. Αντίθετη η ΜΠρΞαν 259/1981, ΔΕΝ 1982, 232.

244. ΑΠ 307/1986, ΕΕργΔ 1987, 20.

Ο εργοδότης απαλλάσσεται - όσον αφορά τις αξιώσεις περιουσιακής φύσης²⁴⁵- και στην περίπτωση της ειδικής αμελείας, κατά την οποία το ατύχημα έγινε γιατί δεν τηρήθηκαν οι διατάξεις ισχυόντων νόμων ή διαταγμάτων ή κανονισμών περί των όρων ασφαλείας²⁴⁶.

Ο ασφαλισμένος που υπέστη εργατικό ατύχημα δικαιούται να τύχει ιατρικής περίθαλψης και να λάβει επίδομα ασθενείας από τον Οργανισμό, ενώ σε περίπτωση αναπηρίας ή θανάτου, του παρέχεται σχετική προς τούτο σύνταξη²⁴⁷. Εξάλλου, σε περίπτωση θανάτου ασφαλισμένου στο ΙΚΑ, η αξίωση των δικαιούχων μελών της οικογένειάς του από το άρθρο 928 ΑΚ μεταβιβάζεται από 24.11.1986 και εφεξής αυτοδικαίως στο ΙΚΑ από τότε που γεννήθηκε η αξίωση κατά του υποχρέου, βάσει του άρθρ. 18 Ν. 1654/1986 «Υπαγωγή του τακτικού προσωπικού των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου στις διατάξεις του άρθρου 11 Ν.Δ. 4277/1962 και άλλες διατάξεις²⁴⁸, το οποίο συμπληρώνει τη διάταξη του άρθρ. 10 παρ. 5 του Ν.Δ. 4104/1960 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως της νομοθεσίας περί κοινωνικών ασφαλίσεων και άλλων τινών οργανωτικών και διοικητικών διατάξεων»²⁴⁹ όπως ισχύει μετά την αντικατάστασή του από το άρθρ. 18 παρ. 1 Ν. 4476/1965 «Περί προσθέτου παρά τω ΙΚΑ προαιρετικής ασφαλίσεως και άλλων τινών μεταρρυθμίσεων της περί ΙΚΑ νομοθεσίας»^{250,251}. Ακόμη, ο παθών όπως έχει ήδη επισημανθεί δεν δικαιούται να αξιώσει σωρευτικά αποζημίωση από τον εργοδότη και ασφαλιστικές εισφορές από το Ι.Κ.Α., δικαιούται, όμως, να αξιώσει, πλέον των ασφαλιστικών παροχών, την καταβολή των αποδοχών του, σύμφωνα με τους όρους των άρθρων 657 και 658 ΑΚ²⁵².

Η απαλλαγή ισχύει και στις οικοδομικές εργασίες. Επομένως, όταν ο εργαζόμενος είναι ασφαλισμένος στο ΙΚΑ, τόσο ο κύριος του έργου (οικοπεδούχος) που θεωρείται «πλασματικός εργοδότης» όσο και ο πραγματικός εργοδότης, δηλαδή το πρόσωπο με το οποίο ο εργαζόμενος είχε συνάψει τη σύμβαση εργασίας, όπως ο εργολάβος, ο υπεργολάβος, ο μηχανικός, απαλλάσσονται από την υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης που αφορά την περιουσιακή ζημία²⁵³.

245. Καλύπτεται και η διάταξη του 931 ΑΚ αφού σκοπεύει στην αποκατάσταση της περιουσιακής ζημίας του εργαζομένου. Ο εργοδότης δηλαδή απαλλάσσεται από την καταβολή της αποζημίωσης του 931 ΑΚ. Έτσι η ΑΠ 52/2011, ΝοΒ 2011, 1298.

246. Ολ ΑΠ 1267/1976, ΝοΒ 1977, 895· Ολ ΑΠ 1117/1986, ΝοΒ 1987, 891· ΑΠ 1600/2005, ΝοΒ 2006, 305· ΑΠ 1481/2006, ΔΕΝ 2007, 1195· ΕφΠειρ 93/2009, ΕΝΔ 2009, 201.

247. Εγκ ΙΚΑ 88/1988, ΕΔΚΑ 1988, 599.

248. ΦΕΚ/Α/177/24.11.1986.

249. ΦΕΚ/Α/147/20.9.1960.

250. ΦΕΚ/Α/103/31.5.1965.

251. ΑΠ 526/1991, ΕλλΔνη 1993, 565· ΜΠρΚιλκίς 80/1991, Αρμ 1991, 579· Πίκουλας, Το εργατικό ατύχημα, ΔΕΝ 2003, 83· Ληξουριώτης, (2011³), 577.

252. Πίκουλας, ΔΕΝ 2003, 85.

253. ΕφΑθ 6064/1990, ΕλλΔνη 1991, 571.

Στην περίπτωση αυτοκινητιστικού ατυχήματος που είναι εργατικό, εφόσον πρόκειται περί παθόντος ασφαλισμένου στο ΙΚΑ, ο εργοδότης κύριος και κάτοχος του αυτοκινήτου και ο παρ' αυτού προστηθείς οδηγός απαλλάσσονται από την ευθύνη για την περιουσιακή ζημία τρίτων, η δε απαλλαγή αυτή ισχύει τόσο για την ευθύνη εκ του ΑΚ όσο και για την ευθύνη εκ του ΓΠΝ. Η απαλλαγή, όμως, δεν εκτείνεται και στην ασφαλιστική εταιρεία, που έχει αναλάβει την κάλυψη της αστικής ευθύνης του ιδιοκτήτη του αυτοκινήτου έναντι των τρίτων και εξακολουθεί να ευθύνεται από την ασφαλιστική σύμβαση και μέχρι το ποσό αυτής, κατά τους ορισμούς του άρθρου 10 περ. 1 του Ν. 489/1976²⁵⁴.

1.3.3. Αποζημίωση με βάση τις διατάξεις του ΑΚ

i) Κάλυψη της περιουσιακής ζημίας

Όπως εκτέθηκε ήδη, όταν το εργατικό ατύχημα αποδίδεται σε δόλο του εργοδότη ή των προστηθέντων του ή σε παραβίαση διατάξεων νόμων, διαταγμάτων, κανονισμών για τους όρους ασφαλείας των εργαζομένων, ο εργαζόμενος έχει το εκλεκτικό δικαίωμα να ζητήσει αντί της αποζημίωσης του άρθρ. 3 του Ν. 551/1915, την πλήρη αποζημίωση κατά τα άρθρ. 297, 298 και 914 ΑΚ²⁵⁵.

ii) Αποζημίωση για ηθική βλάβη ή ψυχική οδύνη

Από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 1, 2, 16 παρ. 1 Ν. 551/1915, 34 παρ. 2, 60 παρ. 3 ΑΝ 1846/1951 και των διατάξεων των άρθρων 299, 914, 922 και 932 ΑΚ, προκύπτει ότι επί εργατικού ατυχήματος, το οποίο οφείλεται είτε σε πταίσμα του κυρίου της επιχειρήσεως είτε σε πταίσμα των προστηθέντων απ' αυτόν προσώπων, γεννάται υπέρ του εργάτου ή υπαλλήλου που ζημιώθηκε αξίωση χρηματικής ικανοποιήσεως λόγω ηθικής του βλάβης. Η αξίωση αυτή γεννάται έναντι του εργοδότη του παθόντος και των προσώπων που προστήθηκαν απ' αυτόν, έστω και αν ο ζημιωθείς είναι ασφαλισμένος στο ΙΚΑ²⁵⁶. Αρκεί να συντρέχει οποιαδήποτε αμέλεια των ως άνω προσώπων και δεν απαιτείται η συμβολή της διαγραφόμενης από το άρθρο 16 του Ν. 551/1915 «ειδικής αμέλειας»²⁵⁷.

254. ΑΠ 496/1999, ΕλλΔνη 2000, 65· Στην περίπτωση που το εργατικό ατύχημα φέρει ταυτόχρονα και το χαρακτήρα αυτοκινητιστικού ατυχήματος, εφόσον ο νόμος δε ρυθμίζει σχετικά, απόκειται στο ζημιούμενο από το ατύχημα και παθόντα να επιλέξει τη διαδικασία που θα ακολουθήσει, δηλαδή είτε αυτή των άρθρ. 663 έως 676 του ΚΠολΔ ήτοι των εργατικών διαφορών, είτε αυτήν του άρθρ. 681 Α ήτοι των διαφορών για ζημίες από αυτοκίνητο, καθώς και από τη σύμβαση της ασφάλισής του, ΜΠρΔρ 19/1998, ΑρχΝ 2000, 107· *Κατζέλα σε Ληξουριώτης/Αγγελόπουλος/Βαφειάδου/Κατζέλα/Παπαϊωάννου/Ταραντίλης/Τσολάκη*, (2008), 678.

255. Απαιτώντας δηλαδή αποκατάσταση θετικής ζημίας, άμεσης, έμμεσης, ενεστώσας και μέλλουσας ζημίας και διαφυγόντος κέρδους.

256. ΕφΘεσ 432/1999, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

257. ΑΠ 1102/2003, ΕλλΔνη 2005, 140· ΑΠ 73/2007, ΝοΒ 2007, 1149.

Όταν το εργατικό ατύχημα συνίσταται σε θάνατο του εργαζομένου, τότε στο πρόσωπο των συγγενών του γεννάται η αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ψυχικής οδύνης. Επίσης, σε περίπτωση εργατικού ατυχήματος συνεπεία του οποίου επήλθε θάνατος του εργαζομένου, οι συγγενείς του εργαζομένου μπορούν να αιτηθούν με αγωγή τους εκτός από τη χρηματική ικανοποίηση λόγω ψυχικής οδύνης και προσωπική κράτηση τόσο του προστήσαντος όσο και του προστηθέντος²⁵⁸, γιατί κατά τη διάταξη του άρθρ. 1047 ΚΠολΔ δεν γίνεται διάκριση μεταξύ αποζημίωσης που οφείλεται λόγω υποκειμενικής ευθύνης και αποζημίωσης που οφείλεται λόγω αντικειμενικής ευθύνης του υποχρέου²⁵⁹.

Νομολογιακά έχει διευκρινιστεί, ότι η αξίωση χρηματικής ικανοποίησης για ηθική βλάβη ή ψυχική οδύνη στοχεύει στην εξισορρόπηση των δυσμενών καταστάσεων που δημιουργούνται συνεπεία μίας αδικοπραξίας και στην παροχή της απαιτούμενης οικονομικής ευχέρειας για την υπερπήδηση ή τη μείωση της επελθούσας μη περιουσιακής βλάβης για την ανακούφιση του δικαιούχου από την λύπη, τη στενοχώρια και τον πόνο που του προκάλεσε η προσβολή ενός αγαθού, μη αποτιμητού σε χρήμα, αλλά και κάθε άλλου αγαθού, που εκτός από την περιουσιακή του αξία έχει για τον αιτούντα ιδιαίτερη ψυχολογική αξία²⁶⁰.

Παλαιότερα η νομολογία ήταν ιδιαίτερα φειδωλή στην επιδίκαση αξιόλογων χρηματικών ποσών, λόγω ηθικής ή ψυχικής οδύνης. Ωστόσο, με την πάροδο των ετών, την αύξηση των χρηματοοικονομικών μεγεθών, τη δραστηριοποίηση των ασφαλιστικών εταιρειών, αλλά και τη συνειδητοποίηση της αξίας της ανθρώπινης υγείας και ζωής, τα ποσά αναπροσαρμόσθηκαν προς τα πάνω^{261, 262}.

258. ΑΠ 860/2005, ΔΕΝ 2005, 1658.

259. ΑΠ 1530/2004, ΕΛΛΔνη 2005, 788· Μούτου σε Δαβερώνας/Ζαφειροπούλου/Μούτου/Τέλλου, (2012), 243.

260. ΜΠρΑθ 130/2012, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

261. Μικρούδης, (2012), 174.

262. Ενδεικτικά για την ηθική βλάβη: στην ΑΠ 1840/2011, ΝοΒ 2012, 1225, επιδικάστηκε το ποσό των 105.000 ευρώ, ως εύλογη χρηματική ικανοποίηση, συνεπεία της αδικοπραξίας των συγκυρίων της ανεγειρόμενης οικοδομής στην επέλευση του χημικού εγκαύματος κερατοειδούς που υπέστη ο εργαζόμενος εξαιτίας της έλλειψης μέτρων προστασίας κατά τη διάρκεια οικοδομικών εργασιών· στην ΑΠ 11/2012 ΝοΒ 2012, 1233, αφού η αναπηρία του παθόντος -η οποία προκλήθηκε εξαιτίας του μη καθαρισμού του προαύλιου χώρου από τους εργοδότες του- αποδόθηκε σε δική του συνυπαιτιότητα κατά 60%, κρίθηκε ότι δικαιούται χρηματική ικανοποίηση για την εξ αυτού ηθική βλάβη, η οποία ορίσθηκε στο ποσό των 40.000 ευρώ· στην ΕφΝαυπλ 456/2002, ΕΕργΔ 2003, 480, επιδικάστηκε το ποσό των 293.470 ευρώ σε εργαζόμενη που υπέστη ακρωτηριασμό χειρός εξαιτίας της μη ενημέρωσής της από τον εργοδότη για το χειρισμό της μηχανής κοπή κιμά· ΜΠρΘεσ 20884/2010 ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, επιδικάστηκε το ποσό των 20.000 Ευρώ σε εργαζόμενο που υπέστη πολλαπλά κατάγματα από πτώση κατά τη διάρκεια στοκαρίσματος εξαιτίας της έλλειψης μέτρων ασφαλείας με ποσοστό συνυπαιτιότητας του παθόντος 40%· στην ΜΠρΡόδ 7/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ όπου ο παθών μετά από πτώση από ανυψωτικό μηχάνημα από λάθος του οδηγού σε σκάμμα τριών μέτρων υποστάς κατάγματα κρίθηκε ανάπηρος σε ποσοστό 20%. Επιδικάστηκε δε, αποζημίωση για την αποκατάσταση της ηθικής του βλάβης ύψους 10.000 ευρώ.

Α) Οι προϋποθέσεις άσκησης της αξίωσης

Η επιδίκαση της χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης του παθόντα (ή ψυχικής οδύνης των συγγενών του σε περίπτωση που αυτός έχει αποβιώσει) προβλέπεται στο 932 ΑΚ, το οποίο προβλέπει ότι ανεξάρτητα από την αξίωση για περιουσιακή ζημία, το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει εύλογη κατά την κρίση του χρηματική ικανοποίηση ιδίως σε εκείνον που έπαθε προσβολή της υγείας του, της τιμής ή της αγνοίας του ή στερήθηκε την ελευθερία του²⁶³. Ως βλάβη υγείας δε, θεωρείται κάθε διατάραξη των εσωτερικών ζωικών λειτουργιών ενός προσώπου ακόμη και αν επήλθε αντανakλαστικά λόγω ψυχικής επίδρασης²⁶⁴. Η ψυχική βλάβη της υγείας θα πρέπει να νοείται ως παθολογική και να ορίζεται με βάση τους παραδεδεγμένους κανόνες της ιατρικής επιστήμης, χωρίς να αρκεί για τη στοιχειοθέτηση αυτής η απλή διατάραξη της ψυχικής γαλήνης του προσώπου²⁶⁵.

Για να θεμελιωθεί απαίτηση χρηματικής ικανοποίησης θα πρέπει να υπάρχει αδικοπραξία, με την έννοια της υπαίτιας ζημιογόνου πράξεως κατά την 914 ΑΚ. Δηλαδή προϋποθέσεις είναι η ύπαρξη ζημίας, παράνομης πράξης ή παράλειψης του ζημιώσαντος, υπαιτιότητας αυτού και αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της ζημιογόνου πράξης ή παράλειψης και της ζημίας που επήλθε. Το τελευταίο εντοπίζεται όταν κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας και της λογικής, η συμπεριφορά του ζημιώσαντος ήταν ικανή, κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων να επιφέρει το ζημιογόνο αποτέλεσμα²⁶⁶. Από την άλλη, η ζημία είναι παράνομη όταν εξαιτίας της συμπεριφοράς του ζημιώσαντος προσβάλλεται δικαίωμα ή και απλό συμφέρον του παθόντος προστατευόμενο από το νόμο, η δε υπαίτια παράλειψη γεννά υποχρέωση προς αποζημίωση, όταν ο ζημιώσας ήταν υποχρεωμένος

Ενδεικτικά για την ψυχική οδύνη: Στην ΕφΠειρ 716/2003, ΔΕΕ 2005, 84, επιδικάστηκε το ποσό των 55.000 ευρώ για ψυχική οδύνη σε κάθε ανήλικο τέκνο απολεσθέντος ναυτικού, για τον οποίο η εργοδότη εταιρεία δεν προέβη σε έγκαιρες ενέργειες για τον εντοπισμό και τη διάσωσή του· στην ΕφΠειρ 367/2011, ΕΝΔ 2011, 287, επιδικάστηκε το ποσό των 40.000 ευρώ και 30.000 ευρώ στη σύζυγο και στα τέκνα αντίστοιχα ναυτικού, ο οποίος προσεβλήθη από έμφραγμα του μυοκαρδίου συνεπεία βαρύτατης μέθης, οι συνέπειες της οποίας υποτιμήθηκαν και δεν αντιμετωπίστηκαν με τον ενδεδειγμένο τρόπο από τον πλοίαρχο και το πλήρωμα. Ο θανών κρίθηκε συνυπαίτιος κατά 70%· στην ΜΠρΑθ 2113/2005, ΕΠΙΔΙΚΙΑ 2006, 101, επιδικάστηκε το ποσό των 150.000 ευρώ και 50.000 ευρώ στους γονείς και τους αδερφούς αντίστοιχα νεαρού ηλεκτρολόγου, ο οποίος έχασε την ισορροπία του και έπεσε στο κενό από ύψος 12 μέτρων κατά τη διάρκεια εργασιών αποσυναρμολόγησης ικριώματος εξαιτίας της αποκλειστικής ευθύνης της εργοδότης που δεν του χορήγησε ζώνη ασφάλειας και που δεν τοποθέτησε κιγκλιδώματα ασφάλειας στις δυο πλευρές του ικριώματος.

263. Το άρθρο 932 ΑΚ παρέχει στο δικαστήριο της ουσίας τη δυνητική ευχέρεια όπως, με γνώμονα την κοινή πείρα και λογική, εκτιμώντας τα πραγματικά περιστατικά που τέθηκαν υπόψη του στη συγκεκριμένη περίπτωση και ιδίως το βαθμό του πταίσματος, το είδος και τη σοβαρότητα της σωματικής βλάβης του παθόντος, το σωματικό και ψυχικό πόνο αυτού και την περιουσιακή κατάσταση των μερών, να προσδιορίσει το ποσό της χρηματικής ικανοποίησης το οποίο θεωρεί εύλογο, ΑΠ 1293/1984, ΕΕργΔ 1985, 694· ΑΠ 1107/1987, ΕΕργΔ 1988, 305.

264. ΕφΠειρ 203/2002, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

265. Μικρούδης, (2012), 158 επ.

266. ΑΠ 1653/2001, ΕλλΔνη 2002, 1031· ΑΠ 50/2002, ΕλλΔνη 2002, 701.

στην πράξη είτε από ειδική διάταξη νόμου, είτε από δικαιοπραξία, είτε βάσει της αρχής της καλής πίστης, η οποία σε περίπτωση που κάποιος δημιουργήσει επικίνδυνη κατάσταση από την οποία μπορούσε να προέλθει ζημία, επιβάλλει στον υπαίτιο να προβεί στην ενδεδειγμένη θετική ενέργεια προς αποτροπή της ζημίας²⁶⁷. Κρίθηκε δε, ότι η παράβαση από τον εργοδότη γενικών ή ειδικών διατάξεων για τους όρους ασφαλείας των εργαζομένων ή και μόνης της γενικής υποχρέωσης πρόνοιας αυτού για τις συνθήκες ασφαλούς παροχής της εργασίας (κατ' άρθρ. 662 ΑΚ), η οποία είχε ως συνέπεια τη βλάβη του σώματος ή της υγείας των εργαζομένων, συνιστά αδικοπραξία, εφόσον η παράβαση των άνω διατάξεων ή υποχρεώσεων οφείλεται σε πταίσμα στου εργοδότη ή των προστηθέντων αυτού²⁶⁸.

Β) Το ορισμένο της αγωγής - δικονομικά ζητήματα

Για την πληρότητα της αγωγής με την οποία αξιώνεται η καταβολή χρηματικής ικανοποιήσεως προς αποκατάσταση της ηθικής βλάβης του παθόντος από εργατικό ατύχημα, θα πρέπει να εκτίθεται η ύπαρξη εργασιακής σχέσης μεταξύ του παθόντα και του υπόχρεου, η βλάβη του σώματος ή της υγείας του εργαζομένου, η επέλευση του ατυχήματος κατά την εκτέλεση της εργασίας ή εξ αφορμής αυτής, η απόδοση του ατυχήματος σε πταίσμα ή ειδική αμέλεια, οπότε όμως θα πρέπει να γίνεται μνεία συγκεκριμένων μέτρων προς επίτευξη της ασφάλειας των εργαζομένων και ότι το ατύχημα δε θα συνέβαινε χωρίς τη συγκεκριμένη εργασία και τις περιστάσεις εκτέλεσής της²⁶⁹, οι συνθήκες τελέσεως της αδικοπραξίας, η βαρύτητα και η έκταση της βλάβης του παθόντος, ο βαθμός της προσβολής της προσωπικότητάς του και η περιουσιακή και κοινωνική κατάσταση των μερών, χωρίς να αναφέρεται αναγκαίως και σε τι συνίσταται η κατάσταση αυτή²⁷⁰.

Η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της ζημίας και του νόμιμου λόγου ευθύνης, στον οποίο συγκαταλέγεται και η παράνομη πράξη ή παράλειψη είναι πραγματική κρίση του δικαστηρίου που δεν ελέγχεται αναιρετικώς. Αντιθέτως, η κρίση περί του ότι η συγκεκριμένη αιτία είναι κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων πρόσφορη για την πρόκληση του ζημιογόνου αποτελέσματος, είναι νομική, ελέγχεται αναιρετικώς, από την άποψη της έλλειψης νόμιμης βάσης, καθώς και παραβίασης των διδαγμάτων της κοινής πείρας κατά την υπαγωγή των πραγματικών περιστατικών στον κανόνα δικαίου²⁷¹.

267. ΑΠ 1760/2001, ΕλλΔνη 2002, 1350· ΑΠ 81/2013, ΝοΒ 2013, 1274.

268. ΑΠ 1235/2003, ΕλλΔνη 2005, 439.

269. ΑΠ 106/2003, ΕλλΔνη 2003, 970.

270. ΜΠρΘεσ 14927/2012, ΕΕργΔ 2012, 183.

271. Μικρούδης, (2012), 164 με παραπομπή σε ΑΠ 571/2004, ΔΕΝ 2005, 1146.

Ελέγχεται ακόμα αναιρετικώς, το αν τα πραγματικά περιστατικά που δέχθηκε το δικαστήριο, συγκροτούν ή όχι την έννοια της υπαιτιότητας²⁷².

Ο προσδιορισμός του ποσού της χρηματικής ικανοποίησης η οποία επιδικάζεται στον παθόντα, αφήνεται στην ελεύθερη κρίση του δικαστηρίου της ουσίας, η οποία δεν υπόκειται στον έλεγχο του Αρείου Πάγου, αφού σχηματίζεται υπό την εκτίμηση πραγματικών γεγονότων, χωρίς την υπαγωγή του πορίσματος σε νομική έννοια, ώστε να μπορεί να νοηθεί εσφαλμένη εφαρμογή του νόμου είτε ευθέως είτε εκ πλαγίου. Η κρίση αυτή του δικαστηρίου της ουσίας δεν υπόκειται σε αναιρετικό έλεγχο ούτε και από την άποψη της παραβίασης ή μη της αρχής της αναλογικότητας, η οποία εισάγεται ως νομικός κανόνας με τη διάταξη του άρθρου 25 παρ. 1 Σ.. Τούτο γιατί στο πεδίο των αδικοπρακτικών σχέσεων και ειδικότερα στο ζήτημα του μέτρου της επιδίκασης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, εφαρμοστέα είναι η διάταξη της 932 ΑΚ και δεν έχει άμεση εφαρμογή η ως άνω συνταγματική επιταγή για την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας, η δε απόφαση του δικαστηρίου της ουσίας που καθορίζει την επιδικαστέα χρηματική ικανοποίηση σε ποσό δυσανάλογα υψηλό ή χαμηλό δεν παραβιάζει τη συνταγματική διάταξη, αφού αυτή δεν είναι εφαρμοστέα²⁷³.

Ελέγχεται όμως αναιρετικώς, με τον από το άρθρ. 559 αριθμ. 8 ΚΠολΔ λόγο η μη λήψη υπ' όψιν από το δικαστήριο της ουσίας των καθοριστικών για τον προαναφερθέντα προσδιορισμό του ύψους της χρηματικής ικανοποίησης στοιχείων, τα οποία υπεβλήθησαν στην κρίση του, για να είναι δε ορισμένος ο λόγος πρέπει να αναφέρεται στο αναιρετήριο και ότι οι σχετικοί ισχυρισμοί (οι αφορώντες τα κριτήρια καθορισμού) προτάθηκαν παραδεκτώς στο δικαστήριο της ουσίας²⁷⁴.

Είναι ακόμα δυνατή η σώρευση στο ίδιο δικόγραφο της αξίωσης για επιδίκαση της αποζημίωσης του Ν. 551/1915 και της αξίωσης για επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης ένεκα της διαφορετικής νομικής φύσης των δύο αξιώσεων²⁷⁵. Πρέπει όμως να υφίσταται πταίσμα του εργοδότη ή του προστηθέντος με την προαναφερθείσα έννοια του 914 ΑΚ, δηλαδή της υπαίτιας ζημιογόνου πράξεως. Αρκεί να υπάρχει δηλαδή οποιαδήποτε αμέλεια προκειμένου να ασκηθεί η αξίωση²⁷⁶. Σε καμμία περίπτωση δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι αρκεί η αντικειμενική ευθύνη του υποχρέου, καθότι για την επιδίκαση της χρηματικής ικανοποίησης πρέπει πάντα να υπάρχει υπαιτιότητα²⁷⁷.

Η αγωγή του εργαζόμενου κατά του εργοδότη για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης συνεπεία εργατικού ατυχήματος, δεν κρίνεται καταχρηστική από το

272. Ολ ΑΠ 15/2006, ΕλλΔνη 2006, 1324.

273. ΑΠ 58/2009, ΕΕργΔ 2009, 897.

274. ΑΠ 1719/2008, ΕΕργΔ 2009, 906.

275. ΑΠ 1605/2005, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

276. ΑΠ 73/2007, ΝοΒ 2007, 1149.

277. ΑΠ 289/2004, ΝοΒ 2005, 284.

γεγονός ότι ο τελευταίος κατέβαλε οικειοθελώς προς αυτόν χρήματα για την κάλυψη των αναγκών του από το ατύχημα²⁷⁸.

Γ) Δικαιούχος της αξίωσης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης

Από τη στιγμή που ο παθών ζει, την αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης διατηρεί μόνο αυτός και όχι τρίτοι, ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για πρόσωπα που λόγω στενού συγγενικού δεσμού υφίστανται μεγάλη στενοχώρια²⁷⁹.

Σε περίπτωση που το εργατικό ατύχημα οφείλεται αποκλειστικά σε αμέλεια του εργαζομένου ή σε τυχαίο κι απρόβλεπτο γεγονός, δεν υπάρχει ευθύνη του εργοδότη για καταβολή χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης²⁸⁰.

Δ) Δικαιούχοι της αξίωσης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ψυχικής οδύνης

Σε περίπτωση θανάτου του εργαζομένου, η χρηματική ικανοποίηση λόγω ψυχικής οδύνης (άρθ. 932 εδ. γ' ΑΚ) επιδικάζεται στην οικογένεια του θύματος. Ο θεσμός της οικογένειας από τη φύση του υφίσταται επιδράσεις από το κοινωνικό περιβάλλον και από τις αντίστοιχες αντιλήψεις κατά τη διαδρομή του χρόνου. Αυτό έχει ως συνέπεια να μη δίδεται εκ του νόμου ορισμός της έννοιας²⁸¹. Κρίθηκε ότι περιλαμβάνονται οι εγγύτεροι και στενώς συνδεόμενοι συγγενείς του θανατωθέντος που δοκιμάσθηκαν ψυχικά από την απώλειά του, αδιαφόρως αν συζούσαν μαζί του ή διέμεναν χωριστά. Υπό την έννοια αυτή μεταξύ αυτών των προσώπων, περιλαμβάνονται εκτός από την/ τον σύζυγο, ακόμη και αυτόν με τον οποίο βρίσκεται σε διάσταση, εκτός αν είχε εγκαταλείψει από μακρόν τον θανατωθέντα σύντροφό του, τα τέκνα, οι εγγονοί, οι αδελφοί και οι αγχιστείες πρώτου βαθμού, όπως η πεθερά, ο πεθερός, ο γαμβρός από κόρη, η νύφη από υιό, η μητριά²⁸², όχι όμως περαιτέρω αγχιστείες όπως ο σύζυγος και ο υιός της αδελφής του θανόντος, εξαδέλφια, ανήψια, θείοι, ακόμη και αν αυτοί είναι οι μόνοι εγγύτεροι συγγενείς του²⁸³. Δεν

278. ΜΠρΒερ 15/2003, Αρμ 2004, 690.

279. ΑΠ 58/2009, ΕΕργΔ 2009, 897. Γίνεται βέβαια λόγος περί «έμμεσης ηθικής βλάβης» που υφίσταται συγγενής σε εξαιρετικές περιπτώσεις τραυματισμών με ανίατες συνέπειες στο στενό οικογενειακό περιβάλλον όπως αυτή της συζύγου παθόντος από ατύχημα, ο οποίος κατέστη σεξουαλικά ανίκανος λόγω του τραυματισμού του, *Μικρούδης*, (2012), 170 με περαιτέρω παραπομπές.

280. Εκδήλωση ελonoσίας σε ναυτικό ως εξαιρετικό γεγονός και όχι ως ασθένεια, που θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί από τον πλοίαρχο με τον πρόχειρο ιατρικό οδηγό. ΜΠρΠειρ 18/2002, ΕΕργΔ 2003, 857.

281. ΜΠρΘεσ 29101/2002, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, όπου «Κατά το άρθρο 932 εδάφιο γ' του ΑΚ, σε περίπτωση θανάσεως προσώπου, η χρηματική ικανοποίηση μπορεί να επιδικαστεί στην οικογένεια του θύματος, λόγω ψυχικής οδύνης. Στη διάταξη αυτή δεν γίνεται προσδιορισμός της έννοιας του όρου οικογένεια του θύματος, προφανώς γιατί ο νομοθέτης δεν θέλησε να διαγράψει δεσμευτικώς τα όρια ενός θεσμού, ο οποίος, ως εκ της φύσεώς του, υφίσταται αναγκαίως τις επιδράσεις από τις κοινωνικές διαφοροποιήσεις κατά τη διαδρομή του χρόνου».

282. ΕφΠειρ 878/1999, ΔΕΕ 2000, 1024.

283. Ολ ΑΠ 21/2000, ΔΕΝ 2001, 569.

περιλαμβάνεται ούτε ο σύζυγος αν ο γάμος έχει λυθεί αμετακλήτως²⁸⁴, με εξαίρεση την περίπτωση που παρά τη λύση του γάμου τους, υπήρχε στενός δεσμός κατά το χρόνο θανάτου του εργαζομένου και διατηρούσαν αληθινά αισθήματα αγάπης και στοργής.

Προβληματισμός υφίσταται ως προς τα πρόσωπα που συζούσαν με το θανόντα σε κατάσταση ελεύθερης συμβίωσης. Η ψήφιση του Ν. 3719/2008 «Μεταρρυθμίσεις για την οικογένεια, το παιδί, την κοινωνία και άλλες διατάξεις»²⁸⁵ που προβλέπει και την εξ αδιαθέτου κληρονομική διαδοχή του συντρόφου, θα οδηγήσει σε μεταστροφή της μέχρι σήμερα νομολογίας, κατά την οποία, στην οικογένεια του θύματος, δεν περιλαμβάνονται και τα πρόσωπα εκείνα τα οποία συζούσαν με αυτό σε κατάσταση ελεύθερης συμβίωσης, χωρίς καμμία πρόθεση για μελλοντική σύναψη γάμου²⁸⁶.

Δικαιούχος της χρηματικής ικανοποίησης λόγω ψυχικής οδύνης είναι και το ανήλικο τέκνο γιατί, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, είχε αναπτύξει τότε –κατά το θάνατο– διανοητική κατάσταση, η οποία δεν του επέτρεπε μεν την εκτίμηση των συνθηκών του θανάτου του πατέρα του, ήταν όμως ικανή να προσπορίσει σ' αυτόν την αντίληψη της ύπαρξης ενός θλιβερού γεγονότος και να διαταράξει τον συναισθηματικό του κόσμο, με συνέπεια την επέλευση δυσμενών συγκινησιακών μεταβολών²⁸⁷.

Ακόμη και το κυοφορούμενο όμως δικαιούται χρηματική ικανοποίηση κατά το χρόνο του θανάτου μέλους της οικογένειάς του, αφού ως προς τα δικαιώματα που του επάγονται θεωρείται γεννημένο, αν τελικά γεννηθεί ζωντανό²⁸⁸. Γιατί ναι μεν επιδικάζεται η χρηματική αυτή ικανοποίηση, όταν το ενάγον μέλος της οικογένειας του θύματος είχε κατά τον χρόνο του θανάτου του τελευταίου σχηματισμένη ήδη ηθική προσωπικότητα και συναισθηματικό

284. ΕφΠειρ 878/1999, ΔΕΕ 2000, 1024.

285. ΦΕΚ/Α/241/26.11.2008.

286. «...Άρα δυνατότητα χορήγησης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ψυχικής οδύνης που προκλήθηκε στον επιζώντα από το θάνατο του συντρόφου του δεν προβλέπεται από το νόμο. Ούτε όμως με ανάλογη εφαρμογή εδώ της ως άνω διάταξης του άρθρου 932 εδ. γ ΑΚ, μπορεί να επιδικαστεί τέτοια χρηματική ικανοποίηση για την εξισορρόπηση των δημιουργούμενων από την απώλεια του θύματος δυσμενών καταστάσεων και συνεπειών. Αντίθετη άποψη θα ήταν *contra legem*, αλλά και ανατρεπτική του και συνταγματικά κατοχυρωμένου θεσμού του γάμου. Επί πλέον γιατί δεν υπάρχει κάποιο κενό δικαίου... Ο Έλληνας νομοθέτης ενσυνείδητα απέφυγε μέχρι σήμερα να ρυθμίσει τα θέματα αυτά, εισάγοντας και στην Ελλάδα το θεσμό "των ληξιμαχικώς καταχωρισμένων σχέσεων" που ισχύει σε ορισμένα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι δεν υφίσταται η απαραίτητη για την αναλογική εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 932 εδ. 3 ΑΚ ομοιότητα της τυχόν αρρύθμιστης περίπτωσης προς την ρυθμιζόμενη». ΑΠ 775/2011, ΝοΒ 2012, 330. Την άποψη περί μεταστροφής της νομολογίας εκφράζει και ο *Μικρούδης*, (2012), 162.

287. ΑΠ 1471/1997, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, όπου επιδικάστηκε χρηματική ικανοποίηση σε ανήλικο τέκνο ηλικίας, κατά το χρόνο θανατώσεως του πατέρα του εξ εργατικού ατυχήματος, ενάμιση έτους (δυόμιση κατά το χρόνο άσκησης της αγωγής). Πάντως κρίθηκε ότι αν στην αγωγή, με την οποία ζητείται η λόγω ψυχικής οδύνης χρηματική ικανοποίηση, περιλαμβάνονται ως δικαιούχοι και ανήλικα τέκνα του θανόντος, δεν απαιτείται, ως απαραίτητο στοιχείο του κύρους της, να προσδιορίζεται και η ηλικία των τελευταίων, γιατί αυτό είναι στοιχείο που μπορεί να συμπληρωθεί με τις προτάσεις, κατά την πρώτη συζήτηση της αγωγής, χωρίς έτσι να μεταβάλλεται η βάση της (άρ. 216 παρ. 1, 224 εδ. β' Κ.ΠολΔ). ΑΠ 1667/1999, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

288. ΑΠ 1652/2002, ΕλλΔνη 2003, 1562· ΑΠ 911/2003, ΕλλΔνη 2004, 1606.

κόσμο, ώστε να επιδέχεται τις εκ του εξωτερικού κόσμου επιδράσεις και τις από το θάνατο ψυχικές συγκινήσεις, γεγονός το οποίο κρίνεται από το δικαστήριο κατά τους κανόνες της κοινής πείρας, με βάση τα πραγματικά περιστατικά που τίθενται υπόψη του, το δικαστήριο όμως μπορεί επίσης να αποκαταστήσει όχι μόνο την ενεστώσα, αλλά και τη μέλλουσα ηθική βλάβη ή ψυχική οδύνη, όπως μπορεί ν' αποκαταστήσει και τη μέλλουσα περιουσιακή ζημία (298 ΑΚ). Μπορεί να επιδικάσει χρηματική ικανοποίηση σε κυοφορούμενο υπό την προϋπόθεση ότι θα γεννηθεί ζωντανό, για την ψυχική οδύνη που είναι βέβαιο ότι θα δοκιμάσει κατά τη συνηθισμένη πορεία των πραγμάτων αργότερα, όταν θα φθάσει σε ηλικία που θα είναι ικανό να δέχεται τις ψυχικές επιδράσεις του εξωτερικού κόσμου και να αισθάνεται τον ψυχικό πόνο από την έλλειψη του μέλους της οικογενείας του²⁸⁹.

Ο καθένας από τους δικαιούχους, κατά τη σαφή έννοια της διατάξεως 932 ΑΚ, έχει δικό του αυτοτελές δικαίωμα να αξιώσει χρηματική ικανοποίηση, το οποίο δεν εξαντλείται με την ικανοποίηση ενός από τα μέλη της οικογένειας²⁹⁰.

Για το ορισμένο της αγωγής με την οποία ζητείται η επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ψυχικής οδύνης από θανάτωση προσώπου σε εργατικό ατύχημα εξαιτίας του οποίου οι ενάγοντες, μέλη της οικογένειας του, υπέστησαν ψυχικό πόνο και στενοχώρια, πρέπει να εκτίθεται σ' αυτή (αγωγή) ο βαθμός συγγενείας των εναγόντων με τον θανατωθέντα εργαζόμενο, η ύπαρξη εργασιακής σχέσεως μεταξύ αυτού και του υποχρέου, η βλάβη του σώματος ή της υγείας και ο απ' αυτές θάνατος του εργαζόμενου, η επέλευση του ατυχήματος κατά την εκτέλεση της εργασίας ή εξ αφορμής αυτής, η απόδοση του ατυχήματος σε πταίσμα, ήτοι οποιασδήποτε μορφής αμέλεια του εργοδότη ή των προσώπων που αυτός έχει προστήσει στην υπηρεσία του, και στην περίπτωση της ειδικής αμέλειας η μη τήρηση των ειδικών διατάξεων των ισχυόντων νόμων, διαταγμάτων ή κανονισμών για τους όρους ασφαλείας των εργαζομένων και ότι το ατύχημα δεν θα συνέβαινε χωρίς την εργασία και τις περιστάσεις εκτελέσεώς της. Η παράλειψη όμως αναφοράς στην αγωγή: α) του ονόματος του προστηθέντος από πταίσμα του οποίου επήλθε το ατύχημα, β) των συγκεκριμένων μέτρων και μέσων που έπρεπε να ληφθούν για την εξασφάλιση της ασφαλείας των εργαζομένων, γ) της ειδικότερης εργασίας την οποία εκτελούσε ο εργαζόμενος κατά τη στιγμή του ατυχήματος, του τρόπου με τον οποίο ο θανών βρέθηκε στο ακριβές σημείο του συμβάντος και των συγκεκριμένων συνθηκών της επελεύσεως του θανάτου του, δεν καθιστά αυτή (αγωγή) αόριστη, διότι πρόκειται περί διευκρινιστικών της αγωγή περιστατικών, τα οποία μπορεί να προκύψουν από τις αποδείξεις. Επίσης, ειδικότεροι προσδιορισμοί, όπως η έκταση της βλάβης που υπέστη ο

289. ΑΠ 835/2005, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

290. ΕφΑθ 1757/1992, ΕΛΛΔνη 1993, 1489.

παθών, η βαρύτητα του πταίσματος του υπαιτίου, καθώς και οι συμπαρομαρτούσες συνθήκες, δηλαδή η περιουσιακή κατάσταση των διαδίκων, η κοινωνική τους θέση, οι προσωπικές σχέσεις των διαδίκων, ο ποινικός χαρακτήρας της πράξεως του υπαιτίου κλπ., αποτελούν είτε ιδιότητες των στοιχείων που συνθέτουν την ιστορική βάση της αγωγής (έκταση βλάβης, βαρύτητα πταίσματος), είτε περιστατικά που λαμβάνονται υπόψη για να καθοριστεί το εύλογο χρηματικό ποσό για την ικανοποίηση του παθόντος (συμπαρομαρτούσες συνθήκες). Δηλαδή δεν αποτελούν ίδια και αυτοτελή στοιχεία, ώστε η παράθεσή τους να είναι απαραίτητη για την πληρότητα της αγωγής, ούτε περί τούτων διατάσσεται απόδειξη, αλλά το δικαστήριο αποφαινεται γι' αυτά κατά κρίση ελεύθερη και μη υποκείμενη σε αναιρετικό έλεγχο²⁹¹.

Ε) Ειδικότερα η αξίωση αποζημίωσης στην πρόστηση

Κατά την έννοια του άρθρου 922 Α.Κ. «προσθηθείς», για την αδικοπραξία του οποίου ευθύνεται κατά τους όρους της διάταξης αυτής το πρόσωπο που δέχεται τις υπηρεσίες του, είναι εκείνος που με τη βούληση του τελευταίου ως «προστήσαντος» απασχολείται διαρκώς ή παροδικώς στη διεκπεραίωση υποθέσεως και γενικά στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων αυτού υπό τις οδηγίες και τις εντολές τούτου ως προς τον τρόπο εκπλήρωσεως των καθηκόντων του εντασσόμενος στον κύκλο των επαγγελματικών δραστηριοτήτων του.

Δεν είναι απαραίτητη η ύπαρξη δικαιοπρακτικής σχέσης, αλλά η πρόστηση μπορεί να στηρίζεται και σε πραγματικό γεγονός ή να γίνεται ευκαιριακά για μία μόνο συγκεκριμένη πράξη. Έτσι, δεν έχει σημασία ο τρόπος πρόσληψης του προστηθέντος, ούτε αν η πρόσληψή του έγινε από άλλον και όχι από τον προστήσαντα, αρκεί ότι ο προσθηθείς ενεργούσε υπό τον έλεγχο ή τις οδηγίες και εντολές του τελευταίου (ακόμα και υπό γενικές οδηγίες ή γενική εποπτεία) ως προς τον τρόπο εκπλήρωσης των καθηκόντων του²⁹². Για να υπάρχει δηλαδή σχέση πρόστησης θα πρέπει να υπάρχει εξάρτηση, έστω και χαλαρή, ανάμεσα στον προστήσαντα και στον προστηθέντα, ώστε ο πρώτος να μπορεί να δίνει στον δεύτερο εντολές ή οδηγίες και να τον ελέγχει ή να τον επιβλέπει κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας που του ανέθεσε²⁹³. Είναι δε αδιάφορο εάν η σχέση επί της οποίας στηρίζεται είναι νόμιμη ή παράνομη, καθώς και αν ο προσθηθείς αμείβεται ή όχι²⁹⁴.

Ο προστήσας ευθύνεται εφόσον η πράξη του προστηθέντος δεν είναι άσχετη ή ξένη, αλλά βρίσκεται σε εσωτερική αιτιώδη συνάφεια με την εκτέλεση της ανατεθείσας σε αυτόν υπηρεσίας, υπό την έννοια ότι η επιβλαβής ενέργεια δεν ήταν δυνατόν να υπάρξει άνευ

²⁹¹. ΕφΘεσ 1447/2012, Αρμ 2012, 1436.

²⁹². ΜΠρΘεσ 14927/2012, ΕΕργΔ 2012, 183.

²⁹³. ΑΠ 1840/2011, ΝοΒ 2012, 1225.

²⁹⁴. Βλαστός, Εργατικό ατύχημα, ΕΕργΔ 2009, 896.

της πρόσθησης ή ότι η τελευταία υπήρξε το αναγκαίο μέσο για την επιχείρηση της ζημιογόνου πράξης. Επιρρίπτονται δηλαδή στον προστήσαντα όλοι οι τυπικοί κίνδυνοι που συνδέονται οργανικά με τη δραστηριότητα, την οποία ανάθεσε στον προστηθέντα και αν ακόμα προσήλθαν από κατάχρηση των καθηκόντων του προστηθέντος ή παράβαση των διαταγών και οδηγιών που του δόθηκαν²⁹⁵.

Από τα άρθρα 681, 688-691 ΑΚ συνάγεται ότι ναι μεν γενικώς ο εργολάβος, αφού δεν εξαρτάται από τον εργοδότη, δεν θεωρείται ότι βρίσκεται σε σχέση πρόσθησης μαζί του και συνεπώς είναι ανεύθυνος ο εργοδότης για τα πταίσματα του εργολάβου κατά τις άδικες πράξεις που διαπράττει κατά την εκτέλεση του έργου, σε περίπτωση όμως που ο εργοδότης έχει επιφυλάξει στον εαυτό του τη διεύθυνση και επίβλεψη της εκτέλεσης του έργου, ο εργολάβος, αφού υπακούει στις οδηγίες του, θεωρείται προστηθείς²⁹⁶.

Άξιο μνείας είναι ότι σε αντίθεση με τον κύριο του έργου, ο οποίος δεν ευθύνεται ως προστήσας για τις παράνομες πράξεις ή παραλείψεις του εργολάβου, αν δεν επιφύλαξε για τον εαυτό του την διεύθυνση και επίβλεψη της εκτελέσεως του έργου, ο εργολάβος που ανέλαβε την εκτέλεση ολόκληρου ή τμήματος του έργου και ανέθεσε την εκτέλεση τμήματος τούτου σε υπεργολάβο, είναι συνυπεύθυνος με αυτόν για την λήψη και τήρηση των μέτρων ασφαλείας, έστω και αν δεν επιφύλαξε για τον εαυτό του το δικαίωμα διευθύνσεως και επιβλέψεως του τμήματος που ανέθεσε στον υπεργολάβο ή και αν συμφώνησαν ότι δεν θα έχει την διεύθυνση και επίβλεψη του τμήματος αυτού. Τούτο διότι ο εργολάβος ευθύνεται σε κάθε περίπτωση με τις αναγκαστικού δικαίου διατάξεις του Ν. 1396/1983, για την λήψη και τήρηση των μέτρων ασφαλείας και η ανάθεση της εκτελέσεως τμήματος του έργου σε υπεργολάβο, με οποιαδήποτε συμφωνία, δεν τον απαλλάσσει από την υποχρέωση επιβλέψεως και ελέγχου του υπεργολάβου, ειδικά για την λήψη και τήρηση των παραπάνω μέτρων²⁹⁷.

Μεταξύ άλλων αποφάσεων²⁹⁸, η ΑΠ 1840/2011 αναφέρεται στην ευθύνη του κυρίου της οικοδομής εργολάβου και του πολιτικού μηχανικού σε περίπτωση εργατικού ατυχήματος κατά τη διάρκεια εργασιών επιχρισμάτων. Το εργατικό ατύχημα όπως απεδείχθη οφείλετο στο ότι ο ελαστικός αγωγός, μέσω του οποίου μεταφέρονταν, υπό πίεση αέρος, το ασβεστοκονίαμα από το μηχάνημα παρασκευής στους ορόφους, για την πραγματοποίηση των επιχρισμάτων, με εκτόξευσή του, στις επιφάνειες που έπρεπε να καλυφθούν, από άλλον εργαζόμενο του ίδιου συνεργείου, έφραξε από στερεοποιημένο τεμάχιο του μείγματος, σε συνδυασμό με το ότι δεν λειτουργούσε το σύστημα αυτόματης

295. ΕφΝαυπλ 456/2002, ΕΕργΔ 2003, 483.

296. Ενδεικτικά: ΑΠ 300/1980, ΝοΒ 1980, 1723· ΑΠ 1554/1980, ΝοΒ 1981, 883· ΑΠ 2101/1986, ΝοΒ 1987, 1239· ΑΠ 1158/2012, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ· ΕφΘεσ 2591/1995, ΕΕργΔ 1996, 967 .

297. ΑΠ 379/2012, ΝοΒ 2012, 1796.

298. ΑΠ 455/2005, ΔΕΝ 2005, 1495· ΑΠ 2165/2007, ΕΕργΔ 2008, 1391· ΑΠ 561/2009, ΕΕργΔ 2010, 822.

απενεργοποίησης του παραπάνω μηχανήματος, με αποτέλεσμα να αυξηθεί η πίεση του παρεχομένου αέρα στο εσωτερικό των τοιχωμάτων του, τα οποία ήταν φθαρμένα, ως εκ τούτου δε να μην παρουσιάσουν την αναμενόμενη αντοχή. Έτσι ο παθών ο οποίος στεκόταν πλησίον αυτού και δεν έφερε προστατευτικά ομματούαλια, τραυματίστηκε σοβαρά, συγκεκριμένα δε υπέστη χημικό έγκαυμα κερατοειδούς τετάρτου βαθμού και στους δύο οφθαλμούς του.

Εν προκειμένω λοιπόν, κρίθηκε ότι ο εργολάβος, ως εργοδότης του παθόντος, ευθύνεται γιατί, από αμέλειά του παρέλειψε να λάβει τα μέτρα ασφαλείας, που προβλέπονται από τις διατάξεις των άρθρων 662 ΑΚ, 45, 47, 102, 104 και 111 π.δ 1073/1981, 8 παρ. 1δ π.δ 305/1996 και 5 Ν. 1396/1983 και δη α) να φροντίσει για την ασφαλή και καλή λειτουργία, καθώς και την ορθή συντήρηση του μηχανήματος τροφοδοσίας ασβεστοκονιάματος, που χρησιμοποιούσε στο εργοτάξιο της ανεγειρομένης οικοδομής για την εκτέλεση του έργου των επιχρισμάτων και β) να εφοδιάσει τον παθόντα με ατομικά μέσα προστασίας, ειδικότερα με προστατευτικά ομματούαλια, προσαρμοσμένα στα ανθρωπομετρικά στοιχεία και τις ατομικές αναλογίες του.

Ο επιβλέπων μηχανικός ευθύνεται, γιατί δεν άσκησε κατά την εκτέλεση των επιχρισμάτων τα επιβαλλόμενα σ' αυτόν από το νόμο καθήκοντα, συστήνοντας στον εργολάβο και τους απασχολούμενους απ' αυτόν, να τηρήσουν τα προβλεπόμενα μέτρα ασφαλείας, ενημερώνοντας παράλληλα προς τούτο τους ιδιοκτήτες της οικοδομής, που είχαν την ίδια υποχρέωση γι' αυτά, ενέργειες οι οποίες θα συνέβαλαν στην αποτροπή του ατυχήματος, τις οποίες όμως παρέλειψε από αμέλειά του.

Οι ιδιοκτήτες της οικοδομής ευθύνονται, γιατί είχαν επιφυλάξει για τον εαυτό τους τη διεύθυνση και επιστάσια του έργου, προστήσαντες στην υπηρεσία τους τον εργολάβο, στον οποίο ανέθεσαν τις εργασίες επιχρισμάτων της ανεγειρόμενης οικοδομής τους, που τις εκτέλεσε με δικά του μέσα και προσωπικό της επιλογής του, υπό τις γενικού περιεχομένου, δεσμευτικές όμως οδηγίες τους, ως προς τον τόπο και χρόνο εκτέλεσης των εργασιών, κυρίως δε ως προς την τήρηση των μέτρων ασφαλείας, υπό τις εντολές και την εποπτεία του επιβλέποντος μηχανικού, επίσης προστηθέντος από αυτούς, ο οποίος ενεργούσε για λογαριασμό τους.

Οι ιδιοκτήτες της οικοδομής ευθύνονται επίσης, γιατί από αμέλειά τους παρέλειψαν, να ενημερώσουν εγγράφως τον επιβλέποντα πολιτικό μηχανικό, για το γεγονός ότι μετά το πέρας των εργασιών της τοιχοποιίας, οπότε διεκόπη προσωρινά η κατασκευή του ως άνω έργου, ανέθεσαν τις εργασίες των επιχρισμάτων σε άλλον εργολάβο και ξεκίνησαν αυτές, έτσι ώστε ο επιβλέπων μηχανικός να αναλάβει εκ νέου τα καθήκοντά του για την λήψη και τήρηση των προβλεπόμενων μέτρων ασφαλείας.

Στην ΑΠ 115/2012²⁹⁹ κρίθηκε περίπτωση εργατικού ατυχήματος από ηλεκτροπληξία σε εργολάβο της οικοδομής. Εδώ, αφού στοιχειοθετήθηκε το πταίσμα κυρίου της οικοδομής και μηχανικού, κατά 30% το εργατικό ατύχημα αποδόθηκε σε συνυπαιτιότητα του παθόντος, η οποία έγκειται στο ότι, παρότι γνώριζε και αυτός τον κίνδυνο που υπήρχε για τον ίδιο και το εργατοτεχνικό προσωπικό που απασχολούσε, από τη διέλευση κοντά στην οικοδομή των ηλεκτροφόρων αγωγών, δεν μερίμνησε για τη λήψη και τήρηση των απαραίτητων, κατά τα άνω, μέτρων ασφαλείας, κατά παράβαση του άρθρου 5 παρ. 1 του Ν. 1396/1983, και δεν είχε τεταμένη την προσοχή του κατά την εκτέλεση των παραπάνω εργασιών.

Η απόφαση διέλαβε ότι από τις διατάξεις του Π.Δ. 778/1980, του Ν. 1396/1983 και του Π.Δ. 1073/1981, συνάγεται πως 1) σε περίπτωση που δεν ανατίθεται η εκτέλεση ολόκληρου του έργου σ' έναν εργολάβο, ο κύριος του έργου είναι υποχρεωμένος να λαμβάνει πριν από την εγκατάσταση κάθε εργολάβου ή υπεργολάβου τμήματος του έργου και να τηρεί, όσο διαρκεί το έργο αυτό, όλα τα μέτρα ασφαλείας τα οποία του υποδεικνύει ο επιβλέπων το έργο εφόσον αυτά δεν αφορούν σε τμήματα του έργου που ανέλαβαν και εκτελούν εργολάβοι ή υπεργολάβοι και 2) ο πολιτικός μηχανικός που επιβλέπει την κατασκευή οικοδομικού έργου έχει νομική υποχρέωση να δίνει οδηγίες στον ιδιοκτήτη ή στον εργολάβο (και τον τυχόν υπάρχοντα υπεργολάβο) για τη λήψη των ενδεικνυομένων μέτρων ασφαλείας προς πρόληψη ατυχήματος, μεταξύ των οποίων είναι η κατασκευή ειδικών ξύλινων πλαισίων - περιθωρίων ασφαλείας κάτω από ηλεκτροφόρους αγωγούς, και για τη λήψη μέτρων, ώστε να αποκλείεται η προσέγγιση και η επαφή εργαζομένων πλησίον διερχομένου ηλεκτροφόρου αγωγού.

Εργατικό ατύχημα κρίθηκε κατά την ΑΠ 1023/2012³⁰⁰ ο θάνατος εργαζομένου κατά τη διάρκεια εργασιών σκυροδέτησης για την κατασκευή των υπογείων που θα χρησίμευαν ως χώροι στάθμευσης αυτοκινήτων, αποδιδόμενος σε πτώση του τεχνίτη οικοδόμου. Ο θανών εκτελούσε εργασίες καθαρισμού και αποκομιδής απορριμμάτων στο Α' υπόγειο χώρο του αναγειρόμενου κτιριακού συγκροτήματος, όταν εξαιτίας του γεγονότος ότι στον κλειστό αυτό χώρο είχε δημιουργηθεί υπερβολική σκόνη που καθιστούσε δυσχερή τη συνέχισή τους, οι εργαζόμενοι έκριναν απαραίτητη τη διαβροχή του χώρου και των διασπαρμένων απορριμμάτων με νερό, ούτως ώστε να μειωθεί η ποσότητα της δημιουργημένης σκόνης. Η διαβροχή αυτή γινόταν με τη βοήθεια ενός εύκαμπτου πλαστικού σωλήνα (λάστιχο) που ήδη βρισκόταν στο Α' υπόγειο από τις προηγούμενες ημέρες και τροφοδοτούνταν από μια παροχή νερού (βρύση) που βρισκόταν στον ισόγειο περιβάλλοντα χώρο του κτιριακού συγκροτήματος (περιβάλλον χώρος του εργοταξίου σε

299. ΑΠ 115/2012, ΝοΒ 2012, 1481.

300. ΑΠ 1023/2012, ΝοΒ 2013, 429.

ύψος στάθμης ισογείου του κτιρίου). Για το σκοπό αυτό, ο θανών σταμάτησε την εργασία του προκειμένου να ανοίξει τη βρύση, κατά την μετάβαση όμως αυτή, βρήκε τραγικό θάνατο εξαιτίας πτώσης, η δε σορός του ανακαλύφθηκε στο πλατύσκαλο του κλιμακοστασίου εξυπηρέτησης των υπογείων χώρων στάθμευσης.

Κρίθηκε από το δικαστήριο ότι ο θανάσιμος τραυματισμός του οφείλεται σε συγκλίνουσα αμέλεια της κυρίας του έργου, του εργολάβου του έργου και της υπεργολάβου και εργοδότης του παθόντος, οι οποίοι αμέλησαν να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα ασφαλείας, προκειμένου να εξασφαλίσουν την ασφάλεια και την υγεία του εργαζομένου τους, κατά παράβαση του άρθρου 7 παρ. 1 του Π.Δ. 17/1996, καίτοι τους είχαν επισημανθεί αναλόγως. Συγκεκριμένα: 1) δεν είχαν εξασφαλίσει προσωρινό ξύλινο ή μεταλλικό κιγκλίδωμα στο κλιμακοστάσιο που έλαβε χώρα το δυστύχημα, όπως προβλέπεται από το άρθρο 20 του Π.Δ. 778/1980 "μέτρα ασφαλείας κατά την εκτέλεση οικοδομικών εργασιών" και στο άρθρο 40 παρ. 1 του Π.Δ. 1073/1981 2) δεν είχαν εγκαταστήσει επαρκή τεχνητό φωτισμό στο υπόγειο όπου εργαζόταν ο θανών, όπως προβλέπεται στο άρθρο 43 παρ. 1 σε συνδ. με το άρθρο 82 παρ. 1 του Π.Δ. 1073/81 και 3) δεν είχαν κατασκευάσει στο εν λόγω κλιμακοστάσιο αμετακίνητα στερεά περιφράγματα που να εμποδίζουν την είσοδο μη εξουσιοδοτημένων σε αυτό, σύμφωνα με το άρθρο 12 παράρτημα IV, μέρος Α': παρ. 10.4 του Π.Δ. 305/1996 "Ελάχιστες προδιαγραφές ασφαλείας και υγείας που πρέπει να εφαρμόζονται στα προσωρινά ή κινητά εργοτάξια σε συμμόρφωση προς την οδηγία 95/57 ΕΟΚ [Φυσικώς και τεχνητός φωτισμός των θέσεων εργασίας, των χώρων και των οδών κυκλοφορίας στο εργοτάξιο] σε συνδυασμό με το άρθρο 21 παρ. 11 του Π.Δ. 778/1980.

Αναφορικά με το ορισμένο της αγωγής σε περίπτωση πρόσκτησης, πρέπει να σημειωθεί ότι εάν η αγωγή στρέφεται και κατά του προστήσαντος τότε θα πρέπει να αναφέρεται η σχέση πρόσκτησης, η παράνομη και υπαίτια πράξη του προστηθέντος κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας, η εξουσία κυρίου ή προστήσαντος στον προστηθέντα κατά το χρόνο του ατυχήματος και ο αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της ενέργειας και των καθηκόντων που του ανατέθηκαν³⁰¹. Απαραίτητο να αναφέρεται ότι είχε επιφυλάξει στον εαυτό του τη διεύθυνση και επίβλεψη εκτέλεσης έργου με την παροχή οδηγιών προς τον εργολάβο, διαφορετικά η αγωγή είναι αόριστη³⁰².

iii) Ένσταση συνυπαιτιότητας του εργαζομένου

Από τις διατάξεις των άρθρων 34 παρ.2 και 60 παρ.3 του Α.Ν. 1846/1951 "περί κοινωνικών ασφαλίσεων", σε συνδυασμό με αυτές του άρθρου 16 παρ. 1 και 3 του Ν. 551/1915 και με αυτήν του άρθρου 300 ΑΚ, όταν στη γένεση ή στην επέλευση της ζημίας

³⁰¹. ΕφΘεσ 1090/2005, Αρμ 2006, 1080.

³⁰². ΕφΘεσ 2591/1995, ΕΕργΔ 1996, 967.

συντέλεσε και πταίσμα του παθόντος κατά το εργατικό ατύχημα, το δικαστήριο της ουσίας μπορεί να μην επιδικάσει χρηματική ικανοποίηση ή να μειώσει το ποσό αυτής (άλλως, εάν πρόκειται για αποζημίωση, όπως έχει ήδη αναφερθεί, οπότε η έννοια της συνυπαιτιότητας του παθόντος και η έκταση των συνεπειών αυτής ρυθμίζονται διαφορετικά από το άρθρο 16 του Ν. 551/1915). Για τον προσδιορισμό του ύψους της «εύλογης» χρηματικής ικανοποίησεως, το δικαστήριο της ουσίας πρέπει να λαμβάνει υπόψη, εκτός από τα λοιπά προσδιοριστικά στοιχεία (συνθήκες ατυχήματος, έκταση της προκληθείσας σωματικής βλάβης και συνέπειες αυτής, οικονομική κατάσταση των μερών, βαθμό πταίσματος και σε περίπτωση θανατώσεως προσώπου, ηλικία του θύματος και των μελών της οικογενείας του, τα οποία δοκιμάζουν ψυχική οδύνη), και το τυχόν συντρέχον πταίσμα³⁰³.

Για να υπάρχει συντρέχον πταίσμα, πρέπει η πράξη του ζημιωθέντος να έχει συντελέσει στην πρόκληση της ζημίας και να υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος της υπαίτιας πράξης του ζημιωθέντος με την πρόκληση ή την έκταση της ζημίας. Τέτοια αιτιώδης συνάφεια υπάρχει όταν η πιο πάνω πράξη ή η παράλειψη του ζημιωθέντος, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας ήταν ικανή και μπορούσε να επιφέρει κατά τη συνηθισμένη και κανονική πορεία των πραγμάτων, το επιζήμιο αποτέλεσμα. Η κρίση του δικαστηρίου της ουσίας ότι τα πραγματικά περιστατικά που δέχτηκε κυριαρχικώς ως αποδειχθέντα, επιτρέπουν το συμπέρασμα να θεωρηθεί, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας ορισμένο γεγονός ως πρόσφορη ή μη αιτία της ζημίας, υπόκειται στον έλεγχο του Αρείου Πάγου, γιατί είναι κρίση νομική, που ανάγεται στην ορθή ή μη υπαγωγή από το δικαστήριο της ουσίας, των διδαγμάτων της κοινής πείρας, στην αόριστη νομική έννοια της αιτιώδους συνάφειας³⁰⁴. Ως προς το αυτεπάγγελο ή μη της συνυπαιτιότητας, έχει διατυπωθεί τόσο η άποψη που τάσσεται υπέρ³⁰⁵ όσο και η άποψη περί μη λήψης υπ' όψιν αυτεπαγγέλτως της ένστασης, αλλά η πρότασή της κατά τρόπο ορισμένο³⁰⁶.

Η συνυπαιτιότητα καλύπτει κάθε μορφής αμέλεια και όχι μόνο την παραβίαση των διατάξεων ή των κανονισμών ασφαλείας που αναρτώνται στο χώρο εργασίας. Το γεγονός δε ότι την ίδια υποχρέωση με τον υπαίτιο, προς λήψη των αυτών ή και άλλων αναγκαίων μέτρων ασφαλείας είχε, εκτός απ' αυτόν, και ο εργαζόμενος δεν καθιστά τον τελευταίο αποκλειστικά υπαίτιο, εφόσον και άλλοι είχαν την αυτή υποχρέωση, η παράλειψη της οποίας συνέβαλε αιτιωδώς στο ίδιο ζημιογόνο αποτέλεσμα, ενώ τούτο μπορούσε να αποτραπεί³⁰⁷. Το πταίσμα του παθόντος μπορεί να συνίσταται σε αντικανονική χρήση

303. ΑΠ 1158/2012, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

304. ΑΠ 81/2013, ΝοΒ 2013, 1274.

305. ΕφΝαυπλ 338/2007, ΝοΒ 2008, 1202.

306. ΕφΑθ 9623/1995, ΕλλΔνη 1996, 1412.

307. ΑΠ 115/2012, ΝοΒ 2012, 1213. Έτσι ο θανών από ηλεκτροπληξία εργολάβος του συγκεκριμένου τμήματος του έργου, ο οποίος δεν προέβη στην λήψη των ίδιων ή και άλλων μέτρων ασφαλείας που επιβάλλονταν σ' αυτό από το νόμο, δεν καθίσταται κατά τις

μηχανήματος, τούτη δε η μη τήρηση των μέτρων ασφαλείας κατά την εκτέλεση οικοδομικού έργου εκ μέρους του, συνεπάγεται τη συγκλίνουσα υπαιτιότητα παθόντος σε εργατικό ατύχημα³⁰⁸.

iv) Αγωγή κατά τρίτου υπαιτίου

Ο εργαζόμενος διατηρεί το δικαίωμα αποζημίωσης κατά το κοινό δίκαιο εναντίον κάθε τρίτου υπαιτίου αρκεί αυτός να είναι πρόσωπο διάφορο από τον εργοδότη και τους προστηθέντες του³⁰⁹. Εγκαθιδρύεται δηλαδή ευθύνη του τρίτου προς πλήρη αποζημίωση κατά τις προαναφερθείσες διατάξεις, η κρατούσα δε άποψη υποστηρίζει ότι η ευθύνη του τρίτου είναι παράλληλη με αυτή του εργοδότη και συνεπώς και οι δύο αποζημιώσεις οφείλονται σωρευτικά³¹⁰.

Όταν ο παθών είναι ασφαλισμένος στο ΙΚΑ και το ατύχημα οφείλεται σε υπαιτιότητα τρίτου προσώπου, τότε σύμφωνα με το άρθρ. 10 παρ. 5 Ν.Δ. 4104/1960, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρ. 18 Ν. 4476/1965³¹¹, στα δικαιώματα και τις αξιώσεις του παθόντος ή, σε περίπτωση θανάτου αυτού, των κατά νόμο δικαιούχων συγγενών του,

προπαρατεθείσες διατάξεις, αποκλειστικά υπαίτιος του μοιραίου γι' αυτόν αποτελέσματος, εφόσον και άλλοι είχαν την αυτή υποχρέωση, η παράλειψη της οποίας συνέβαλε αιτιωδώς στο ίδιο ζημιογόνο αποτέλεσμα, ενώ μπορούσε να αποτραπεί, μόνο δε συνυπαιτιότητα μπορούσε να αποδοθεί στον θανόντα εργολάβο.

308. ΑΠ 1158/2012, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ όπου το ατύχημα προήλθε κατά κύριο λόγο από έλλειψη της προσοχής, την οποία όφειλε και μπορούσε να επιδείξει ο ενάγων, διότι, πέραν του ότι αυτός χρησιμοποίησε το ανυψωτικό μηχάνημα χωρίς εντολή ή συναίνεση του εργοδότη του και χωρίς να κατέχει άδεια χειριστή ή σχετική εμπειρία, κατά τη χρήση, την οποία αυθαιρέτως έκανε, παραβίασε τους κανόνες της καλής λειτουργίας του μηχανήματος και εκτέλεσε κίνηση όχι μόνο κατακόρυφη, αλλά και οριζόντια, επιφέροντας καταπόνηση αυτού έξω από τις προδιαγραφές του. Ότι στην επέλευση του ατυχήματος συνέβαλε και η έλλειψη της προσοχής, την οποία όφειλε και μπορούσε να επιδείξει τόσο ο εργολάβος του όλου έργου όσο και ο υπεργολάβος, εργοδότης του ενάγοντος, συνιστάμενη στο ότι ο μεν υπεργολάβος των οπτοπλινθοδομών είχε την υποχρέωση να τοποθετήσει στα πέρατα των πλακών της οικοδομής και στους εξώστες αυτής προσωρινά, ανθεκτικά κιγκλιδώματα ή θωράκια, για την προστασία των εργαζομένων, οι οποίοι κατά την εκτέλεση της εργασίας τους ήσαν υποχρεωμένοι να κινούνται επ' αυτών, ο δε εργολάβος του όλου έργου είχε την υποχρέωση να απαιτήσει την εκπλήρωση της εν λόγω υποχρέωσης του υπεργολάβου και να ελέγξει τη συμμόρφωσή του. Η έκταση της συγκλίνουσας υπαιτιότητας των ως άνω εναγομένων ανέρχεται σε ποσοστό 70%, ενώ η κύρια υπαιτιότητα του ενάγοντος ανέρχεται σε ποσοστό 30%. (Κρίθηκε ότι το εφετείο εφάρμοσε εσφαλμένα τις σχετικές διατάξεις και τις παραβίασε εκ πλαγίου εκτός των άλλων επειδή αν και δέχθηκε ότι στην επέλευση του ατυχήματος είχε συμβάλει κατά κύριο λόγο η αμελής συμπεριφορά του παθόντος εργαζομένου και μόνο δευτερευόντως η αμελής συμπεριφορά του εργολάβου και του υπεργολάβου, αντιφατικώς καθόρισε το ποσοστό της υπαιτιότητας).

309. ΕφΘεσ 1146/1979, Αρμ 1980, 211: εργατικό είναι και το ατύχημα που συμβαίνει από βίαιο περιστατικό κατά τη μεταφορά του εργαζόμενου στον τόπο εργασίας του από μεταφορέα που έχει συμβληθεί σχετικά με τον εργοδότη, κρίση ότι ο μεταφορέας αυτός δεν είναι προστηθείς του εργοδότη με την έννοια της ΑΚ 922 και άρα δεν απαλλάσσεται από την υποχρέωση αποζημίωσης του εργαζομένου που έπληξε το ατύχημα (βοηθός εκπλήρωσης). ΕφΝαυπλ 456/2002, ΕΕργΔ 2003, 480.

310. Βλαστός, Εργατικό ατύχημα, Χρηματική ικανοποίηση για αποκατάσταση ηθικής βλάβης, ΕΕργΔ 1999, 685 με παραπομπές σε νομολογία. Ντάσιος, (1999⁵), 684. Ο εργοδότης σε περίπτωση σωρευτικής άσκησης τόσο της αγωγής αποζημίωσης από το Ν. 551/1915, όσο και εκείνης από τις κοινές διατάξεις κατά τρίτου υπαιτίου, δεν έχει δικαίωμα αναγωγής κατά του τρίτου.

311. Οράτε και την 1.3.2 της παρούσης.

υποκαθίσταται το ΙΚΑ, εφόσον ο παθών ήταν ασφαλισμένος σε αυτό κατά του κινδύνου του εργατικού ατυχήματος. Η αξίωση του παθόντος ή των συγγενών του κατά του τρίτου μεταβιβάζεται στο ΙΚΑ, κατά το μέρος που αυτό οφείλει να καταβάλει στον παθόντα ή στους συγγενείς του, κατά δε το υπόλοιπο διατηρείται στο δικαιούχο. Σε καμία περίπτωση δεν μεταβιβάζεται στο ΙΚΑ η αξίωση για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης, διότι είναι προσωποπαγείς αξιώσεις και αμεταβίβαστες. Το ποσό, μέχρι του οποίου οι τυχόν αξιώσεις του ασφαλισμένου ή των μελών της οικογένειάς του κατά του τρίτου μεταβιβάζεται στο ΙΚΑ, καθορίζεται με απόφαση του Διοικητή του ΙΚΑ³¹². Αν δεν εκδοθεί τέτοια απόφαση δε χωρεί υποκατάσταση και συνεπώς ο παθών ή οι συγγενείς του νομιμοποιούνται στην άσκηση των αξιώσεών τους. Η υποκατάσταση του ΙΚΑ επέρχεται αυτοδικαίως από την έκδοση της απόφασης του Διοικητή, δίχως να χρειάζεται η γνωστοποίησή της στον τρίτο ή στους δικαιούχους, μη εφαρμοζόμενης της διάταξης του άρθρ. 460 ΑΚ διότι πρόκειται για αναγκαστική από το νόμο εκχώρηση. Η υποχρέωση του τρίτου έναντι του ΙΚΑ περιορίζεται στο μέρος που δεν εκπλήρωσε προς τον παθόντα ή τους συγγενείς του μέχρι την έκδοση της απόφασης του Διοικητή του ΙΚΑ. Για το καταβληθέν μέρος, το ΙΚΑ έχει αξίωση να το αναζητήσει από τον πληρωθέντα δικαιούχο³¹³. Ως προς το ποσό που μεταβιβάστηκε στο ΙΚΑ, ο παθών ή οι δικαιούχοι συγγενείς του δεν νομιμοποιούνται να ασκήσουν αγωγή κατά του υποχρέου τρίτου, ενώ το ΙΚΑ έχει αυτοτελή αγωγή κατά του τρίτου από το νόμο, δικαιούμενο να παρέμβει στη δίκη μεταξύ ασφαλισμένου και τρίτου³¹⁴.

Ακόμα και στην περίπτωση απαλλαγής του εργοδότη ο παθών διατηρεί παράλληλα με την αξίωση της αποζημίωσης κατά του τρίτου υποχρέου και την αξίωση μισθού κατά τα 657-658 και 930 παρ. 3 ΑΚ.

Η αγωγή κατά τρίτου, άσχετου με τον εργοδότη, υπαιτίου, δικάζεται με την τακτική διαδικασία και όχι με αυτή των εργατικών διαφορών, καθώς δεν έχει ως πηγή τη σύμβαση εξαρτημένης εργασίας³¹⁵.

Κρίθηκε ακόμη, ότι όταν το εργατικό ατύχημα οφείλεται σε υπαιτιότητα τρίτου προσώπου, δηλαδή άλλου πλην του εργοδότη και των προστεθέντων του, θεωρείται νόμιμο με την αγωγή που θεμελιώνεται στο άρθρ. 914 ΑΚ να σωρεύεται αίτημα προσωπικής κράτησης τρίτου³¹⁶.

312. Σύμφωνα με το Β.Δ. 226/1973 «Περί τρόπου υπολογισμού δαπανών του ΙΚΑ οφειλομένων προς ησφαλισμένους ή τα μέλη της οικογένειάς των εκ προσγενομένης αυτοίς ζημίας παρά του εις αποζημίωσιν υποχρέου» (ΦΕΚ/Α/66/21.3.1973).

313. ΑΠ 192/1976, ΝοΒ 1976, 716.

314. Ντάσιος, (1999⁵), 693.

315. ΕφΑθ 9623/1995, ΕλλΔνη 1996, 1412.

316. Μούτου σε *Δαβερώνας/Ζαφειροπούλου/Μούτου/Τέλλου*, (2012), 244.

1.4. Τα ειδικότερα διαδικαστικά - δικονομικά ζητήματα

1.4.1. Οι υποχρεώσεις του εργοδότη σε περίπτωση εργατικού ατυχήματος

ι) Η υποχρέωση αναγγελίας του ατυχήματος

Σύμφωνα με το άρθρο 10 του Νόμου 551/1915 σε περίπτωση ανικανότητας παροχής εργασίας πάνω από μια εβδομάδα ένεκα εργατικού ατυχήματος ο εργοδότης υποχρεούται να βεβαιώσει εντός 15 ημερών από την επέλευση του ατυχήματος, στο Ειρηνοδικείο του τόπου του ατυχήματος, το ατύχημα, τις συνθήκες πρόκλησης αυτού και τα πλήρη στοιχεία του παθόντος, μαζί με δύο αυτόπτες μάρτυρες, αν υπάρχουν³¹⁷. Η διάταξη έχει περιπέσει σε αχρησία, προσέτι δε, με το άρθρο 43 παρ. 2 α) του Ν. 3850/2010 ο εργοδότης υποχρεούται να αναγγέλλει στις αρμόδιες Επιθεωρήσεις Εργασίας, στις πλησιέστερες αστυνομικές αρχές και στις αρμόδιες υπηρεσίες του ασφαλιστικού οργανισμού στον οποίο υπάγεται ο εργαζόμενος, εντός 24 ωρών, όλα τα εργατικά ατυχήματα και εφόσον πρόκειται περί σοβαρού τραυματισμού ή θανάτου, να τηρεί αμετάβλητα όλα τα στοιχεία που δύνανται να χρησιμεύσουν για εξακρίβωση των αιτίων του ατυχήματος.

Αν ο εργαζόμενος είναι ασφαλισμένος στο ΙΚΑ ο εργοδότης οφείλει να αναγγείλει το ατύχημα στο τοπικό υποκατάστημα εντός 5 ημερών αναφέροντας τα πλήρη στοιχεία του εργαζομένου και του εργοδότη καθώς και τις συνθήκες του ατυχήματος, πρέπει δε, να προβεί στην ίδια αναγγελία και προς τις κατά τόπους αστυνομικές αρχές³¹⁸.

Πάντως η αναγγελία μπορεί να γίνει και από οποιοδήποτε τρίτο που έλαβε γνώση του ατυχήματος. Τα αρμόδια ασφαλιστικά όργανα του ΙΚΑ είναι υποχρεωμένα να εξακριβώσουν κι να επαληθεύσουν το ατύχημα και τη σύνδεσή του με την εργασία, τα αντίστοιχα υγειονομικά να γνωματεύσουν για τη σύνδεση της πάθησης με το βίαιο συμβάν (αρμόδια είναι η Α' Υγειονομική Επιτροπή του Υποκαταστήματος του τόπου επίλυσης του ατυχήματος)³¹⁹. Επιπλέον, για λόγους ενημέρωσης και στατιστικής το ΙΚΑ είναι υποχρεωμένο να δηλώσει στον Υπουργό Εργασίας όλα τα δηλωθέντα ατυχήματα του προηγούμενου ημερολογιακού έτους εφόσον προέκυψε για το θύμα ανικανότητα πάνω από 7 μέρες³²⁰.

317. Παρόμοια υποχρέωση γεννάται στο πρόσωπο του θεράποντος ιατρού του εργαζομένου.

318. Άρθρ. 8 παρ. 2 εδ. α' Π.Δ. 17/1996. Η αναγγελία αναπληρώνει την αίτηση απονομής σύνταξης αναπηρίας οφειλομένης στο εργατικό ατύχημα, ΑΠ 580/1978, ΝοΒ 1979, 397· ομοίως, ΑΠ 1398/1979, ΝοΒ 1980, 781. Στις παραπάνω προθεσμίες δεν υπολογίζονται οι Κυριακές και οι επίσημα καθιερωμένες αργίες.

319. ΣΤΕ 4197/2000, ΕΑΕΔ 2002, 505: «Οι γνωματεύσεις των υγειονομικών επιτροπών είναι προς τα ανήκοντα στην αρμοδιότητα αυτών τεχνικής φύσης θέματα, δεσμευτικές για τα ασφαλιστικά όργανα και περαιτέρω για τα διοικητικά δικαστήρια»· Χατζηδημητρίου/Ψηλός, (1991), 708 επ.

320. Κουκιάδης, (2011⁵), 583.

Η δήλωση περιβάλλεται τον έγγραφο τύπο, όταν δε, γίνεται προφορικώς, ο υπάλληλος της αρμόδιας υπηρεσίας είναι υποχρεωμένος να συντάσσει σχετικό έγγραφο, στο οποίο περιέχονται τα προβλεπόμενα κατά νόμο στοιχεία³²¹.

Από πλευράς ασφαλιστικού δικαίου οι προθεσμίες προς αναγγελία είναι ανατρεπτικές και η δήλωση που κατατίθεται εκπρόθεσμα κρίνεται ως απαράδεκτη, εκτός αν δικαιολογείται από λόγους ανωτέρας βίας ή αν μεσολαβούν γεγονότα που φέρουν τον υπόχρεο σε απόλυτη αδυναμία να αναγγείλει το ατύχημα³²². Σε κάθε περίπτωση, η προθεσμία δεν μπορεί να παραταθεί για διάστημα πλέον των εξήντα ημερών από το χρόνο επέλευσης του ατυχήματος, εκτός εάν το βίαιο συμβάν προκάλεσε το θάνατο του ασφαλισμένου, οπότε η προθεσμία αναγγελίας μπορεί να επιμηκυνθεί για χρονικό διάστημα δύο ετών. Επιπλέον, εφόσον το ατύχημα επέφερε την απόλυτη αναπηρία του ασφαλισμένου η προθεσμία αναγγελίας μπορεί να παραταθεί για χρονικό διάστημα ενός έτους από το χρόνο του ατυχήματος.

Υποχρέωση αναγγελίας υφίσταται και στην περίπτωση των επαγγελματικών ασθενειών όπως συμβαίνει στα εργατικά ατυχήματα. Ειδικότερα πρέπει να αναγγέλλονται στο ΙΚΑ, το οποίο έχει δικαίωμα έρευνας, με τη συμμετοχή εκπροσώπου της αρμόδιας επιθεώρησης εργασίας, πρέπει ακόμη να ανακοινώνονται στον υπουργό εργασίας οι επαγγελματικές ασθένειες του προηγούμενου έτους, χωρίς όμως να υπάρχει υποχρέωση αυτοτελούς αναγγελίας στην επιθεώρηση εργασίας, κάτι που όπως επισημάνθηκε απαιτείται στα εργατικά ατυχήματα³²³.

ii) Η υποχρέωση τήρησης αμετάβλητων των στοιχείων

Πρόκειται για στοιχεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για εξακρίβωση των αιτίων του ατυχήματος όταν πρόκειται για σοβαρό τραυματισμό ή θάνατο. Ελέγχονται από τον αρμόδιο επιθεωρητή της Διεύθυνσης Επιθεώρησης Εργασίας της οικείας Νομαρχίας, η οποία υποχρεούται να μεταβεί στον τόπο του ατυχήματος και να συντάξει αναλυτική έκθεση για τις συνθήκες του ατυχήματος, μνημονεύοντας τυχόν παραλείψεις του εργοδότη³²⁴.

321. Τα στοιχεία ταυτότητας του εργοδότη, το ονοματεπώνυμο, η ιδιότητα και η διεύθυνση του, τα στοιχεία του εργαζόμενου, ήτοι το ονοματεπώνυμο, η ηλικία, το επάγγελμα, οι ακριβείς συνθήκες του ατυχήματος, ο τόπος όπου μεταφέρθηκε ο παθών, η διεύθυνση του κληθέντος ιατρού, το νοσοκομείο, τα ονόματα και τη διεύθυνση κατοικίας των αυτόπτων μαρτύρων. ΣτΕ 1915/1988, ΔΕΝ 1988, 1122· ΣτΕ 5106/1988, ΔΕΝ 1988, 1124.

322. Παπαδημητρίου, Ευθύνη εκ του εργατικού ατυχήματος, ΕΛΛΔνη 1978, 418· Χατζηδημητρίου/Ψηλός, (1991), 735.

323. Βλαστός, (2011²), 628.

324. Ληξουριώτης, (2011³), 580· Μικρούδης, (2012), 224.

iii) Η υποχρέωση τήρησης βιβλίου εργατικών ατυχημάτων

Το ειδικό βιβλίο στο οποίο αναγράφονται τα αίτια και η περιγραφή του ατυχήματος πρέπει να τίθεται στη διάθεση των αρμόδιων αρχών³²⁵.

iv) Η υποχρέωση τήρησης καταλόγου εργατικών ατυχημάτων

Πρόκειται για ειδικό κατάλογο εργατικών ατυχημάτων που είχαν ως συνέπεια για τον εργαζόμενο ανικανότητα εργασίας άνω των τριών εργασίμων ημερών³²⁶.

1.4.2. Παραγραφή αξιώσεων απορρεουσών από εργατικό ατύχημα

Όταν ο εργοδότης έχει τηρήσει τις διατυπώσεις αναγγελίας του εργατικού ατυχήματος³²⁷, όταν δηλαδή έχει γίνει η δήλωση από μέρους του ενώπιον του αρμόδιου Ειρηνοδίκη (κατά τις επιταγές του άρθρου 10 Ν. 551/1915), κάθε αξίωση εναντίον του παραγράφεται μετά τριετίας από το ατύχημα. Διαφορετικά ισχύει η κοινή παραγραφή, η οποία αρχίζει από τη στιγμή που ο παθών έμαθε τη ζημία και τον υπόχρεο σε αποζημίωση.

Τούτο ισχύει ανεξαρτήτως του λόγου για τον οποίο ο εργοδότης δε συμμορφώθηκε στις διατάξεις του άρθρου 10 του Νόμου 551/1915, ακόμη και αν αυτό οφείλεται στην άρνηση των αυτόπτων μαρτύρων να προσέλθουν να καταθέσουν. Γιατί η διάταξη περί δύο μαρτύρων θεσπίστηκε υπέρ του παθόντος εργαζομένου, του οποίου τα δικαιώματα, για σύντομη συλλογή των αποδεικτικών στοιχείων, προς διερεύνηση αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις, ώστε αυτός να ασκήσει την εκ του κοινού αστικού δικαίου αγωγή για πλήρη αποζημίωση, σύμφωνα με το άρθρο 16 του Νόμου 551/1915, δεν μπορούν να συρρικνωθούν από τη βούληση τρίτων. Στην περίπτωση όμως που το δικαστήριο της ουσίας βεβαιώσει κατά την ανέλεγκτη επί των πραγματικών γεγονότων κρίση του ότι δεν υπήρξαν αυτόπτες μάρτυρες του ατυχήματος, τότε βέβαια ο εργοδότης, ο οποίος δεν προσήγαγε αυτόπτες μάρτυρες δε θα υφίσταται την κύρωση της επιμήκυνσης της παραγραφής των του Νόμου 551/1915 υποχρεώσεων του από τη βραχυπρόθεσμο τριετή σε αυτή του κοινού δικαίου³²⁸.

Σχετικά με τους λόγους διακοπής και αναστολής της παραγραφής ισχύουν οι γενικές διατάξεις του ΑΚ (255 και 260 επ ΑΚ). Η άσκηση αγωγής, αναγνωριστικής και καταψηφιστικής διακόπτει την παραγραφή, η οποία αρχίζει εκ νέου μετά την τελευταία διαδικαστική πράξη των διαδίκων.

325. Άρθρ. 32 Ν. 1568/1985, άρθρ. 8 παρ. 2 εδ. β' Π.Δ. 17/1996 και άρθρ. 43 παρ. 2 β) Ν. 3850/2010.

326. Άρθρ. 8 παρ. 2 εδ. γ' Π.Δ. 17/1996 και άρθρ. 43 παρ 2 γ) Ν. 3850/2010.

327. Άρθρ. 17 Ν. 551/1915.

328. ΑΠ 4/2003, ΝοΒ 2003, 1398.

Αναφορικά με τη διάρκεια της παραγραφής της αξίωσης αποζημίωσης περιουσιακής ζημίας, κατά την μάλλον ορθότερη άποψη, αυτή είναι η πενταετής του άρθρ. 250 παρ. 6 και του άρθρ. 937 παρ.1 ΑΚ και όχι η εικοσαετής του άρθρ. 249 ΑΚ³²⁹. Τούτο γιατί πρόκειται για αξίωση από παροχή εξαρτημένης εργασίας άρα εμπίπτει στην εκ του άρθρ. 250 παρ. 6 ΑΚ πενταετή παραγραφή που ισχύει για τις εργατικές αξιώσεις ή αξιώσεις από αδικοπραξία. Ξεκινά δε από την ημέρα λήξεως του έτους στο οποίο έγινε το ατύχημα³³⁰.

Η αξίωση του παθόντος λόγω ηθικής βλάβης παραγράφεται μετά πενταετίας από την ημέρα του ατυχήματος κατά το άρθρ. 937 παρ. 1 ΑΚ³³¹. Δεν ισχύει η εικοσαετής του άρθρ. 249 ΑΚ ή αναφερόμενη «σε κάθε είδους μισθούς» παραγραφή των άρθρ. 250 παρ. 17 και 253 ΑΚ³³². Κατά το άρθρ. 937 παρ. 2 δε, «Αν η αδικοπραξία αποτελεί συνάμα κολάσιμη πράξη που κατά τον ποινικό νόμο υπόκειται σε μακρότερη παραγραφή, αυτή ισχύει και για την απαίτηση αποζημίωσης».

1.4.3. Η εγκυρότητα σύναψης συμβιβασμού επί εργατικού ατυχήματος

Να επισημανθεί ότι βασική αρχή που διαπνέει το σύνολο των διατάξεων της εργατικής νομοθεσίας είναι η απαγόρευση της παραίτησης του εργαζόμενου από δικαιώματα, που απορρέουν από κανόνες του εργατικού δικαίου οι οποίοι του εξασφαλίζουν κατώτατα όρια προστασίας. Τυχόν αντίθετες συμφωνίες που περιορίζουν τις αξιώσεις του εργαζόμενου είναι άκυρες ως αντιτιθέμενες σε κανόνες δημόσιας τάξης.

Ο Νόμος 551/1915 καθιερώνει ένα ιδιότυπο είδος δικαστικού συμβιβασμού, δεδομένης της μειονεκτικής σε σχέση με τον εργοδότη θέσης του εργαζόμενου ως προς τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων του³³³. Το άρθρο 14 αναφέρει ότι «πάσα συμφωνία αντικείμενη αμέσως ή εμμέσως στις διατάξεις του Νόμου είναι άκυρη εφόσον μειώνει τις υποχρεώσεις του εργοδότη».

Επί εργατικού ατυχήματος που δεν επέφερε θάνατο ή πλήρη διαρκή ανικανότητα του παθόντα συγχωρείται η συμβιβαστική διευθέτηση της διαφοράς χωρίς όριο ως προς τις εκατέρωθεν υποχωρήσεις. Για την αντιστάθμιση, όμως, της προφανούς διακινδύνευσης των συμφερόντων του παθόντα, ενόψει της διαπραγματευτικής ανισότητας των μερών, κατοχυρώθηκε ιδιότυπος δικαστικός συμβιβασμός που διενεργείται υπό τον έλεγχο και τα

329. Υπέρ της εικοσαετούς παραγραφής οι ΑΠ 324/1980, ΕΝΔ 1980, 507· ΕφΑθ 5095/1999, ΕλλΔνη 1999, 1603· ΕφΠειρ 548/1994, ΑρχΝ 1995, 23· Παπαδημητρίου, ΕλλΔνη 1978, 419· Πίκουλας, ΔΕΝ 1996, 218. Υπέρ της πενταετούς παραγραφής οι ΑΠ 541/2005, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ· ΕφΑθ 1758/2000, ΕλλΔνη 2000, 819· Ντάσιος, (1999⁵), 699.

330. Αυτό ισχύει από τη στιγμή που γίνει δεκτή η εφαρμογή της 250 αρ. 17 ΑΚ σε συνδυασμό με την 253 ΑΚ.

331. ΕφΑθ 1/1994, ΝοΒ 1994, 1007.

332. ΑΠ 440/2000, ΕλλΔνη 2000, 1628· ΕφΑθ 3684/2001, ΕλλΔνη 2006, 286.

333. ΕφΛαρ 603/2006, ΕΕργΔ 2007, 339.

εχέγγυα της δικαστικής αρχής, ειδικότερα δε του ειρηνοδίκη³³⁴. Πρέπει λοιπόν να γίνεται ενώπιόν του, ενώ είναι απαραίτητο να τηρείται έγγραφος τύπος, καθώς δεν αρκεί ο συμβιβασμός να είναι προφορικός.

Ο δικαστικός συμβιβασμός έχει διφυή χαρακτήρα, αποτελεί δηλαδή σύμβαση του ιδιωτικού δικαίου, που επάγεται τη διάλυση της έριδας ή αβεβαιότητας για την επίδικη έννομη σχέση, συνάμα δε διαμορφωτική διαδικαστική πράξη, που επιφέρει την κατάργηση της εκκρεμοδικίας και τη δημιουργία εκτελεστού τίτλου³³⁵.

Κατά μία άποψη οι όροι έγκυρης σύναψης συμβιβασμού αφορούν μόνο τις αξιώσεις εκ του Νόμου 551/1915 και όχι αυτές του κοινού δικαίου³³⁶. Υποστηρίζεται ωστόσο ότι, εφόσον η αξίωση για χρηματική ικανοποίηση έχει ως βάση το εργατικό ατύχημα, τότε η σχετική ακυρότητα καλύπτει και τις αξιώσεις που πηγάζουν από το κοινό δίκαιο³³⁷.

Πάντως ο δικαστικός συμβιβασμός δεν παράγει κανένα ουσιαστικής ή δικονομικής φύσης έννομο αποτέλεσμα και δεν καταργεί τη δίκη, εφόσον πάσχει ακυρότητας υπό την ιδιότητα του ως σύμβαση του ιδιωτικού δικαίου³³⁸.

Όπως κάθε αιτιώδης δικαιοπραξία ο δικαστικός συμβιβασμός μπορεί να προσβληθεί ως ακυρώσιμος ως προϊόν πλάνης, απάτης ή απειλής (άρθρ. 140, 147, 150 ΑΚ) αλλά και ως δικαιοπραξία αντίθετη στα χρηστά ήθη ή καταπλεονεκτική (άρθρ. 178, 179, 180 ΑΚ). Μπορεί να ακυρωθεί σύμφωνα με το άρθρο 872 ΑΚ, εφόσον υφίσταται πλάνη ως προς τα γεγονότα, που κείνται εκτός του πεδίου του συμβιβασμού και συνιστούν το δικαιοπρακτικό θεμέλιο αυτού, ώστε η έριδα ή αβεβαιότητα δεν θα γεννιόταν, αν οι συμβαλλόμενοι γνώριζαν την πραγματική κατάσταση³³⁹. Μόνη όμως η απόδειξη μεγάλης οικονομικής ανάγκης του εργαζομένου δεν αρκεί για την προσβολή του συμβιβασμού ως καταπλεονεκτικού, αλλά είναι αναγκαίο να αποδειχθεί η παραίτηση του εργαζομένου από αξιώσεις βέβαιες και αντικειμενικά υποστατές, έναντι μικρής αμοιβής³⁴⁰.

1.4.4. Η προστασία της αξίωσης καταβολής αποζημίωσης εξαιτίας εργατικού ατυχήματος

Ο Νόμος 551/1915 ρητά αναφέρει ότι οι απαιτήσεις καταβολής της ειδικής αποζημίωσης ένεκα εργατικού ατυχήματος βάσει του Νόμου, ούτε συμψηφίζονται, ούτε κατάσχονται, ούτε εκχωρούνται. Πάσα κατάσχεσις ή εκχώρησις είναι αυτοδικαίως άκυρη³⁴¹.

³³⁴. ΕφΠειρ 548/1994, ΑρχΝ 1995, 23.

³³⁵. ΕφΠειρ 1024/1985, ΕΝΔ 1986, 131.

³³⁶. ΕφΘεσ 755/2000, ΑρχΝ 2002, 41· ΕφΠειρ 1468/1982, ΝοΒ 1983, 697.

³³⁷. ΕφΛαρ 603/2006, ΕΕργΔ 2007, 339.

³³⁸. ΕφΠειρ 1179/1987, ΠειρΝομ 1987, 295· ΕφΠειρ 548/1994, ΑρχΝ 1995, 23.

³³⁹. ΑΠ 1784/2001, ΕλλΔνη 2002, 1353· *Μικρούδης*, (2012), 239.

³⁴⁰. ΕφΠειρ 54/1994, ΑρχΝ 1995, 23.

³⁴¹. Άρθρο 15 παρ. 1 Ν. 551/1915.

Η αποζημίωση του Νόμου έχει διατροφικό χαρακτήρα. Άλλωστε, η συντήρηση του παθόντα εξ εργατικού ατυχήματος και συχνά ανίκανου για μεγάλο διάστημα προς εργασία προέχει να ικανοποιηθεί αυτής του εργοδότη του³⁴². Τούτο έχει ως αποτέλεσμα να μη συμψηφίζεται η αξίωση του εργαζομένου με άλλη αξίωση του εργοδότη εναντίον του όπως από ζημία προκληθείσα από αμελή συμπεριφορά του.

Η αποζημίωση του Νόμου 551/1915 δεν συμψηφίζεται με τα ποσά που καταβάλλονται ως σύνταξη από ειδικά ταμεία λόγω εργατικού ατυχήματος. Έχει κριθεί ότι σε περίπτωση εργατικού ατυχήματος η αξίωση αποζημίωσης του Νόμου δεν αποκλείεται από το γεγονός ότι το Ταμείο Αλληλοβοήθειας Προσωπικού του ΟΣΕ έχει την υποχρέωση να αποζημιώσει ή να διαθρέψει αυτόν που αδικήθηκε^{343,344}. Ούτε όμως συμψηφίζεται με άλλη διεκδίκηση του παθόντος που έχει κοινή αιτία με το εργατικό ατύχημα³⁴⁵.

Είναι δυνατός όμως ο συμψηφισμός των απαιτήσεων που στηρίζονται στο κοινό δίκαιο (χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης) με τυχόν ανταπαιτήσεις του υπόχρεου προς αποζημίωση κατ' άρθρο 440 ΑΚ, εκτός αν το εργατικό ατύχημα επήλθε μετά από δόλια ενέργεια του εργοδότη, οπότε κατά το άρθρο 450 παρ. 1 ΑΚ ισχύει το απαράδεκτο του συμψηφισμού κατά απαιτήσεως που πηγάζει από δολίως διαπραχθέν αδίκημα³⁴⁶.

Σημαντικό και άξιο να ληφθεί υπόψη, ότι λόγω του ειδικότερου χαρακτήρα της διάταξης του Νόμου, τούτη υπερισχύει του άρθρου 982 παρ. 2 δ' ΚΠολΔ, άλλωστε η διάταξη και μετά την εισαγωγή του ΚΠολΔ διατηρήθηκε σε ισχύ (άρθρο 52 παρ. 6 του ΕισΝΚΠολΔ)³⁴⁷.

1.4.5. Δικαστικό ένσημο και ατέλειες

Κατά το άρθρο 15 παρ. 2 του Ν. 551/1915 «τα πληρεξούσια, τα επιδοτήρια, τα αντίγραφα, τα εξοφλητήρια... οι αποφάσεις και τα παντός είδους διαδικαστικά ή εκτελέσεως ή άλλα, συνεπεία του νόμου, συντασσόμενα έγγραφα γράφονται εφ' απλού χάρτου και δεν υποβάλλονται σε άλλο τέλος». Τέτοιο τέλος θεωρείται και το τέλος δικαστικού ενσήμου. Κατά την πάγια θέση θεωρίας και νομολογίας οι αξιώσεις του παθόντα από εργατικό ατύχημα είτε βασίζονται στο νόμο είτε στις διατάξεις του κοινού δικαίου δεν υποβάλλονται στην καταβολή τέλους δικαστικού ενσήμου, αφού συντρέχει ο ίδιος δικαιολογητικός λόγος απαλλαγής από την καταβολή του τέλους αυτού. Η δε

³⁴². Μικρούδης, (2012), 245.

³⁴³. ΑΠ 1564/1999, ΕΕργΔ 2000, 1132.

³⁴⁴. Όμως η ΑΠ 21/1978, ΝοΒ 1978, 1340 έκρινε ότι ο ΟΣΕ μπορεί να ζητήσει κατ' ένσταση την αφαίρεση του ποσού της χορηγούμενης για την αιτία αυτή σύνταξης προς τον παθόντα.

³⁴⁵. ΕφΑθ 7777/2000, ΕλλΔνη 2002, 1476.

³⁴⁶. Ντάσιος, (1999⁵), 699· Μικρούδης, (2012), 247.

³⁴⁷. Γκούτος, Συμψηφισμός απαιτήσεων του εργοδότη και του μισθωτού, ΔΕΝ 2003, 234 επ.

απαλλαγή αυτή προτάσσεται από τη θεμελιώδη αρχή της εύνοιας υπέρ του εργαζομένου³⁴⁸. Υποστηρίζεται, εντούτοις, και η αντίθετη θέση, κατά την οποία η σχετική αγωγή της χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης αλλά και της αξίωσης αποκατάστασης της ψυχικής οδύνης υπόκειται σε δικαστικό ένσημο, καθώς δεν εδράζεται στο άρθρο 15 του Ν. 551/1915, αλλά στις διατάξεις των άρθρων 914 επ του ΑΚ³⁴⁹.

1.4.6. Η προνομιακή εξασφάλιση των απαιτήσεων από εργατικό ατύχημα

Στο άρθρο 9 του Νόμου 551/1915 ορίζεται ότι «πάσα κατά τον παρόντα νόμον αξιώσις του παθόντος ή των αντ' αυτού δικαιουμένων προσώπων, εξασφαλίζεται δια προνομίου επί της κινητής ή ακινήτου περιουσίας του υποχρέου φυσικού ή νομικού προσώπου, πλην του Δημοσίου. Το προνόμιον έπεται των προνομίων του 940 Πολιτ. Δικονομίας και συντρέχει μετά των προνομίων των άρθρων 941 και 991 αριθ. 2 Πολ. Δικονομίας».

Ήδη με την εισαγωγή του ΚΠολΔ η διάταξη έπαψε να ισχύει, με το άρθρο 975 παρ. 3 του ΚΠολΔ δε, οι απαιτήσεις από την παροχή εξαρτημένης εργασίας -στις οποίες και οι απαιτήσεις από το εργατικό ατύχημα³⁵⁰- συμπεριλαμβάνονται στα γενικά προνόμια και κατατάσσονται προνομιακά στην τρίτη τάξη μετά τις απαιτήσεις από έξοδα κηδείας του καθ' ου η εκτέλεση και αυτές για τα αναγκαία τρόφιμα αυτού και της οικογένειάς του. Ικανοποιούνται επίσης πριν από την κατάταξη των απαιτήσεων και τη διαίρεση του πλειστηριάσματος σε ποσοστό κατά το άρθρ. 977 ΚΠολΔ, δηλαδή εξ ολοκλήρου και όχι ως το 1/3 του ποσού του εκπλειστηριάσματος και όταν υπάρχουν απαιτήσεις ενυπόθηκας ή απαιτήσεις για τις οποίες υπάρχει ενέχυρο³⁵¹.

Κρίθηκε δε, ότι και οι αντίστοιχες απαιτήσεις συγγενών από ψυχική οδύνη ή στέρηση διατροφής, συνεπεία εργατικού ατυχήματος εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 975 παρ. 3 ΚΠολΔ³⁵².

Απαραίτητη προϋπόθεση κατάταξης των αξιώσεων που υπάγονται στο άρθρ. 975 ΚΠολΔ είναι να προέκυψαν μέσα στην τελευταία διετία πριν από την ημερομηνία ορισμού του πρώτου πλειστηριασμού. Αντιθέτως, οι αποζημιώσεις λόγω καταγγελίας της σχέσης εργασίας, καθώς και οι απαιτήσεις των δικηγόρων για αποζημίωση λόγω λύσης της σύμβασης έμμισθης εντολής κατατάσσονται στην ίδια τάξη, ανεξαρτήτως του χρόνου στον οποίο προέκυψαν.

348. ΑΠ 691/2006, ΕΕργΔ 2006, 1151· ΕφΑθ 11534/1991, ΕλλΔ/νη 1993, 178· ΕφΑθ 11116/1996, ΕλλΔνη 1999, 396· ΕφΠειρ 299/1998, ΕΝΔ 1998, 391· ΜΠρΑθ 2016/2000, ΕΕργΔ 2001, 206· ΜΠρΘεσ 17/1991, ΔΕΝ 1991, 652.

349. ΕφΘεσ 1321/2000, Αρμ. 2000, 971· ΜΠρΑθ 45/2003, ΔΕΝ 2003, 680· ΜΠρΘεσ 15260/1997, ΔΕΝ 1997, 1033.

350. Ντάσιος, (1999⁵), 699.

351. Μούτου σε *Δαβερώνας/Ζαφειροπούλου/Μούτου/Τέλλου*, (2012), 233.

352. Ολ ΑΠ 9/2007, ΕΕργΔ 2007, 1349· ΕφΑθ 6858/2006, ΕλλΔνη 2007, 270.

Χρόνος γέννησης του προνομίου λογίζεται ο χρόνος που συνέτρεξαν τα παραγωγικά της απαίτησης περιστατικά, δηλαδή ο χρόνος του εργατικού ατύχηματος και όχι ο χρόνος που κατέστη αγωγήμη η απαίτηση³⁵³. Για να μην υπάρξουν ανεπιεική για τους δικαιούχους αποτελέσματα³⁵⁴ και εφόσον το εργατικό ατύχημα έχει σαφείς αναλογίες με την περίπτωση της καταγγελίας της σύμβασης εργασίας, για την οποία δεν τίθεται χρονικός περιορισμός, η νομολογία έκρινε ότι δεν μπορεί να εφαρμοστεί ο χρονικός περιορισμός της διετίας³⁵⁵.

Με την νέα τροποποίηση που υπέστη ο ΚΠολΔ δυνάμει του άρθρου 71 του Ν. 4174/2013 «Φορολογικές διαδικασίες και άλλες διατάξεις»³⁵⁶, προβλέπεται ότι το εδάφιο της περίπτωσης 1 του άρθρου 975 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας αντικαθίσταται και ειδικότερα ότι: «(στην πρώτη τάξη της κατάταξης δανειστών) κατατάσσονται οι απαιτήσεις για την κηδεία ή τη νοσηλεία εκείνου κατά του οποίου είχε στραφεί η εκτέλεση, της συζύγου και των τέκνων του, αν προέκυψαν κατά τους τελευταίους δώδεκα μήνες πριν από την ημέρα του πλειστηριασμού. Στην ίδια τάξη υπάγονται και οι απαιτήσεις αποζημίωσης δανειστών, λόγω αναπηρίας ποσοστού ογδόντα τοις εκατό (80%) και άνω, με εξαίρεση την ικανοποίηση για ηθική βλάβη, εφόσον προέκυψαν έως την ημέρα του πλειστηριασμού ή την κήρυξη της πτώχευσης». Τούτο σημαίνει ότι στην περίπτωση που ο υποστάς εργατικό ατύχημα έχει αναπηρία άνω του 80%, η απαίτηση αποζημίωσής του κατατάσσεται πρώτη, με εξαίρεση αυτή της αποκατάστασης της ηθικής βλάβης.

Η αξίωση αποζημίωσης του Νόμου 551/1915 είναι πτωχευτική απαίτηση εξασφαλισμένη με το γενικό προνόμιο του άρθρου 9 του Νόμου³⁵⁷. Οι απαιτήσεις από την παροχή εξαρτημένης εργασίας κατατάσσονται στην τρίτη τάξη ως γενικό προνόμιο, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρ. 154 ΠτΚ περί γενικών προνομίων. Αφού αφαιρεθούν τα δικαστικά έξοδα και τα έξοδα διοίκησης της πτωχευτικής περιουσίας, στα οποία περιλαμβάνονται και η προσωρινή και οριστική αντιμισθία του συνδίκου και των τυχών ομαδικών πιστωμάτων, κατόπιν ικανοποιούνται οι εργατικές απαιτήσεις κατ' απόλυτη προτεραιότητα, πριν διαιρεθεί το πλειστηρίασμα σε ποσοστά 1/3 για τις απαιτήσεις με

353. Δούμπης, Ικανοποίηση δανειστών στην αναγκαστική εκτέλεση και σε ειδικές περιπτώσεις κλπ, ΕλλΔνη 2005, 967.

354. Οι δικαιούχοι θα έπρεπε να ικανοποιηθούν ως απλοί ανέγγυοι πιστωτές, μετά τους δανειστές με γενικό ή ειδικό προνόμιο, λαμβάνοντας ελάχιστα ποσά από το εκπλειστηρίασμα, αφού ενδεχομένως να προηγηθούν οι απαιτήσεις άλλων δανειστών που έτυχε να γεννηθούν εντός των τελευταίων δύο ετών, χωρίς να υποβληθούν στη βάσανο της δικαστικής κρίσης, επειδή ο ίδιος ο οφειλέτης τις αποδέχθηκε και δε θέλησε να ασκήσει νόμιμα ένδικα μέσα ή βοηθήματα.

355. ΕφΑθ 6858/2006, ΕλλΔνη 2007, 270, που αφορά απαιτήσεις από εργατικό ατύχημα 12 συγγενών των θυμάτων της ΡΙΚΟΜΕΞ. Αν γινόταν δεκτός ο διετής περιορισμός του άρθρου 975 παρ. 3 ΚΠολΔ, τότε οι τελευταίοι θα λάμβαναν ποσό μόνο 14.879,03 ευρώ, ενώ θα ικανοποιείτο πλήρως η προσημειούχος δανείστρια ΕΤΕ για το σύνολο της απαιτήσεώς της, εξ 1.053.666,80 ευρώ, Μικρούδης, (2012), 258.

356. ΦΕΚ/Α/170/26.7.2013.

357. Οράτε και 154 γ και 156 του ΠτΚ.

γενικό προνόμιο και 2/3 για τις απαιτήσεις με ειδικό προνόμιο (άρθρ. 977 παρ. 1 β, 1007 παρ. 1 α, β ΚΠολΔ). Η διάταξη του άρθρου 156 του ΠτΚ προβλέπει εξάλλου εφαρμογή του ίδιου συστήματος και στη διαδικασία της πτώχευσης³⁵⁸. Η δίκη που αφορά αποζημίωση από εργατικό ατύχημα, κατά του εργοδότη που πτώχευσε, ακόμα και αν άρχισε πριν την κήρυξη της πτώχευσης, υπάγεται στη βασική αρχή περί αναστολής των ατομικών καταδιωκτικών μέτρων κατά του πτωχεύσαντος. Η συνέχιση της δίκης κατά του συνδίκου της πτώχευσης, σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας και αν βρίσκεται, κηρύσσεται απαράδεκτη και ο παθών οφείλει να ακολουθήσει τη διαδικασία της εξέλεξης των πιστώσεων για να ικανοποιηθεί από την πτωχευτική περιουσία³⁵⁹. Τυχόν επιβληθείσα συντηρητική κατάσχεση, δεν αίρεται αυτοδικαίως αλλά απαιτείται δικαστική απόφαση ανακλήσεως της κατά το 697 ΚΠολΔ³⁶⁰.

1.4.7. Καθ' ύλην και κατά τόπο αρμόδιο δικαστήριο

Οι εκ των διατάξεων του Νόμου 551/1915 απορρέουσες αγωγές υπάγονται όπως ρητά αναφέρει το άρθρο 13 του νόμου τούτου, ανεξαρτήτως ποσού, στην αρμοδιότητα του Ειρηνοδικείου της κατοικίας του εναγομένου ή του τόπου όπου συνέβη το ατύχημα. Η διάταξη όμως πρέπει να θεωρηθεί καταργηθείσα μετά την εισαγωγή του ΚΠολΔ κατά το άρθρο 4 ΕισΝΚΠολΔ³⁶¹. Το καθ' ύλην αρμόδιο δικαστήριο θα προσδιορισθεί με βάση τα άρθρα 14 παρ. 1 ΚΠολΔ και 16 παρ. 2 ΚΠολΔ. Άρα όταν το αιτούμενο με την αγωγή ποσό δεν ξεπερνά τις 20.000 ευρώ τότε καθ' ύλην αρμόδιο είναι το Ειρηνοδικείο, όταν δε, ξεπερνά τις 20.000 ευρώ αρμόδιο καθ' ύλην είναι το Μονομελές Πρωτοδικείο³⁶², καθώς δίνεται εξαιρετική αρμοδιότητα σε αυτό βάσει του άρθρ. 16 παρ. 2 ΚΠολΔ, έστω και αν η αγωγή στηρίζεται στις περί αδικοπραξίας διατάξεις του κοινού αστικού δικαίου.

Ακολουθώς κατά τόπο αρμόδιο δεν είναι μόνο το δικαστήριο της κατοικίας του εναγομένου ή του τόπου όπου συνέβη το ατύχημα κατά τα άρθρ. 22 και 35 ΚΠολΔ αλλά και αυτό του τόπου παροχής της εργασίας κατά το άρθρο 664 ΚΠολΔ και του τόπου κατάρτισης της σύμβασης κατά το άρθρο 33 ΚΠολΔ.

Η αγωγή εκδικάζεται κατά τη διαδικασία των εργατικών διαφορών (άρθρ. 663 επ ΚΠολΔ). Η ίδια διαδικασία ισχύει και στην αγωγή για την επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, εφόσον στρέφεται κατά του πραγματικού ή πλασματικού εργοδότη ή των υπ' αυτών προστεθέντων, στο πρόσωπο των οποίων

358. Μούτου σε *Δαβερώνας/Ζαφειροπούλου/Μούτου/Τέλλου*, (2012), 234.

359. ΕφΠειρ 340/1986, ΕΕμπΔ 1988, 124.

360. *Ψυχομάνης*, Περί διατηρήσεως του γενικού προνομίου από παροχή εξαρτημένης εργασίας επί πτωχεύσεως και εκτός ορίων της ΚΠολΔ 975 περ. 3, ΔΕΕ 2006, 991.

361. *Ντάσιος*, (1999⁵), 695.

362. Όπως τα ποσά αναπροσαρμόστηκαν με το άρθρ. 6 του Νόμου 4055/2012 «Δίκαιη δίκη και εύλογη διάρκεια αυτής» (ΦΕΚ 51/Α/12.3.2012).

αποδίδεται πταίσμα ως προς την επέλευση του εργατικού ατυχήματος και βάση έχει την εξαρτημένη εργασιακή σχέση³⁶³. Δε συμβαίνει όμως το ίδιο με την αγωγή κατά τρίτου υπαιτίου. Η αγωγή που ασκείται κατά του υποκειμενικά ευθυνομένου για την τέλεση αδικοπραξίας, ο οποίος είναι τρίτος και πρόσωπο διάφορο του εργοδότη, εκδικάζεται κατά την τακτική διαδικασία³⁶⁴.

Αξίζει ακόμη να επισημανθεί ότι η κρίση του πολιτικού δικαστηρίου για την ύπαρξη του εργατικού ατυχήματος δεν εξαρτάται και δεν επηρεάζεται από την αντίστοιχη του ποινικού δικαστηρίου, ούτε παράγεται δεδικασμένο από αυτήν, η δε ποινική απόφαση λαμβάνεται υπ' όψιν ελεύθερα ως απλό δικαστικό τεκμήριο, υπό την έννοια του άρθρ. 339 ΚΠολΔ. Ωστόσο, κατά την άποψη της νομολογίας, δε θα πρέπει να καταλείπονται αμφιβολίες ότι η ποινική απόφαση ελήφθη υπ' όψιν και αξιοποιήθηκε από το πολιτικό δικαστήριο, διαφορετικά η απόφαση είναι αναιρετέα³⁶⁵. Αμφίβολο είναι όμως το κατά πόσο μπορεί να συγκεκριαστεί η άποψη αυτή με την αντίστοιχη ότι η ποινική απόφαση είναι απλό δικαστικό τεκμήριο. Κατά πάγια νομολογία, η πολιτική απόφαση δεν είναι αναγκαίο να μνημονεύει και να απαντά σε κάθε αποδεικτικό μέσο που προσκομίζεται από τους διαδίκους³⁶⁶. Επομένως, αφού δεν απαιτείται ιδιαίτερη μνεία σε κάθε αποδεικτικό μέσο ξεχωριστά, δε φαίνεται λογικά αναγκαία και η ιδιαίτερη αναφορά σε ένα απλό δικαστικό τεκμήριο όπως είναι η ποινική απόφαση³⁶⁷.

Να σημειωθεί συμπεραίνοντας, ότι η άσκηση πολιτικής αγωγής για την επιδίκαση συγκεκριμένου ποσού χρηματικής ικανοποίησης ενώπιον του αρμόδιου ποινικού δικαστηρίου με επιφύλαξη για το επιπλέον ποσό και η εκ παραλλήλου άσκησή της για το ποσό αυτό ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων δεν αποκλείεται κατ' αρχήν³⁶⁸. Η έκδοση

363. ΑΠ 1530/2004, ΕλλΔνη 2005, 787· Μπανάς, Χρηματική ικανοποίησης συνεπεία εργατικού ατυχήματος, ΕΕργΔ 1973, 1413 επ όπου κατά τη διαδικασία εργατικών διαφορών εκδικάζεται και η αγωγή των συγγενών του θανόντος περί χρηματικής ικανοποίησης λόγω ψυχικής οδύνης, οράτε και ΕφΠειρ 878/1999, ΔΕΕ 2000, 1024· Τόκος υπερημερίας θα οφείλεται μόνο για τον μετά την επίδοση της αγωγής χρόνο, δοθέντος ότι πρόκειται για αποζημίωση καταβαλλόμενη σε χρήμα (άρθρ. 346 ΑΚ), που είναι τοκοφόρος όχι από το χρόνο τέλεσης της αδικοπραξίας, αλλά μόνο αφότου ο οφειλέτης κατέστη υπερήμερος με δικαστική ή εξώδικη όχληση· ΑΠ 329/1992, ΕλλΔνη 1994, 1326· ΕφΘεσ 59/1999, ΔΕΕ 1999, 423.

364. ΑΠ 1038/1987, ΕΕργΔ 1988, 772· ΕφΚρ 473/2007, ΔΕΝ 2007, 1409.

365. ΑΠ 159/2006, Αρμ 2006, 1590· ΑΠ 1869/2007, ΝοΒ 2008, 962.

366. Ενδεικτικά οράτε ΑΠ 388/2002, Δ. 2003, 94· ΑΠ 494/2002, Δ 2003, 507· ΑΠ 1132/2007, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

367. Μικρούδης, (2012), 235.

368. ΑΠ 1029/1993, ΔΕΝ 1996, 240· ΕφΘεσ 2422/2001, Αρμ 2002, 73 «Εξάλλου, από τις διατάξεις των άρθρων 932 ΑΚ, 321 επ. ΚΠολΔ, 63 και 67 ΚΠΔ προκύπτει ότι είναι παραδεκτή η άσκηση πολιτικής αγωγής ενώπιον του ποινικού δικαστηρίου για την επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης, λόγω ηθικής βλάβης, εξ αδικοπραξίας, η τελεσίδικη κρίση επί της οποίας έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία δεδικασμένου, κωλύοντας τη νέα έρευνα της αυτής αγωγής ενώπιον του πολιτικού δικαστηρίου. Εάν όμως ο δικαιούχος της χρηματικής ικανοποίησης επιφυλάχθηκε κατά την εκδίκαση της κατηγορίας να ζητήσει μεγαλύτερο ποσό από το αρμόδιο πολιτικό δικαστήριο, δεν εμποδίζεται να πράξει τούτο, εφόσον το ποινικό δικαστήριο επιδίκασε το μικρότερο ποσό που είχε ζητηθεί»· Λεβέντης/Παπαδημητρίου (2011), 822.

αθωωτικής απόφασης του ποινικού δικαστηρίου δεν αποκλείει την επιδίωξη χρηματικής ικανοποίησης ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων και δε δημιουργεί δεδικασμένο που να εμποδίζει την επιδίκασή της από τα πολιτικά δικαστήρια³⁶⁹. Δυνατότητα αναβολής στην έκδοση δικαστικής απόφασης από το δικαστήριο, μέχρι πέρατος της ποινικής διαδικασίας δεν αποκλείεται, κατά το άρθρ. 250 ΚΠολΔ, αντίστοιχα το ίδιο ισχύει και περί αναβολής ποινικής δίκης μέχρι πέρατος της αστικής δίκης, κατά το άρθρ. 61 ΚΠοινΔ. Σε εντελώς ανεξάρτητο επίπεδο θα κινηθεί και η έκβαση της διοικητικής δίκης, όταν ο ασφαλιστικός φορέας αρνηθεί την αναγνώριση ενός ατυχήματος ως εργατικού ή σε διακρίβωση του ακριβούς ύψους των παροχών που έχει εισπράξει ο ασφαλισμένος από το ΙΚΑ. Είναι δυνατόν να γίνει χρήση της δυνατότητας του άρθρ. 249 ΚΠολΔ για αναβολή έκδοσης οριστικής απόφασης μέχρι πέρατος διοικητικής δίκης από το αστικό δικαστήριο και αντίστοιχα χρήση του άρθρ. 3 περ. β του ΚΔοικΔ από το διοικητικό δικαστήριο μέχρι πέρατος της αστικής δίκης³⁷⁰.

369. ΑΠ 1029/1993, ΔΕΝ 1996, 240.

370. Μικρούδης, (2012), 237.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΕΞ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΑΤΥΧΗΜΑΤΟΣ

2.1. Οι ποινικές διατάξεις σχετικά με την παραβίαση των κανόνων της οικοδομικής

2.1.1. Οι ποινικές διατάξεις της ειδικής εργατικής νομοθεσίας

Στα πλαίσια προσδιορισμού της έννοιας του εργατικού ατυχήματος, της απόδοσης της ευθύνης στον εργοδότη και της αξίωσης αποζημίωσης από τον παθόντα εργαζόμενο, κρίνεται απαραίτητη και σκόπιμη η αναφορά στα επιμέρους στοιχεία που συνθέτουν την ποινική ευθύνη, δεδομένου ότι υφίστανται -πλην των όσων εκτέθηκαν στο πρώτο μέρος της παρούσης περί αστικής προστασίας του παθόντος- και ποινικές κυρώσεις σε περίπτωση μη εφαρμογής των επιβαλλόμενων μέτρων και μη τήρησης των προδιαγραφών ασφαλείας στην εργασία.

Εκτός από τα νομοθετήματα με γενικότερη ισχύ που περιέχουν ποινικές κυρώσεις για τους παραβάτες τους³⁷¹, υφίστανται και αυτά που εφαρμόζονται σε ορισμένες κατηγορίες εργασιών, όπως εν προκειμένω οι οικοδομικές. Οι οικοδομικές κατασκευές άλλωστε, όπως ήδη επισημάνθηκε, υπάγονται στους κλάδους οικονομικών δραστηριοτήτων που εμφανίζουν ιδιαίτερα αυξημένη συχνότητα εργατικών ατυχημάτων. Πρόκειται για τα κάτωθι ειδικά νομοθετήματα:

ι. Το Π.Δ. 778/1980

Το Π.Δ. 778/1980 «περί των μέτρων ασφαλείας κατά την εκτέλεσιν οικοδομικών εργασιών»³⁷² εκδόθηκε σε εκτέλεση του άρ. 6 του Β.Δ. της 25.8/5.9.1920 και αποτελεί ένα ειδικό ποινικό νομοθέτημα το οποίο καθορίζει με ιδιαίτερα λεπτομερή τρόπο τα μέτρα

371. Πρόκειται για τον Ν. Γπ/Δ/1911 «περί υγιεινής και ασφαλείας των εργατών και περί ωρών εργασίας» που είναι ένα νομοθέτημα – από τα αφετηριακά- για τη διαφύλαξη της ζωής και της υγείας στους χώρους εργασίας. Επίσης γενικής ισχύος είναι το Β.Δ. της 25.8/5.9.1920 «περί κωδικοποίησης των περί υγιεινής και ασφαλείας των εργατών διατάξεων» (ΦΕΚ/Α/200/25.8/5.9.1920), ο Ν. 1346/83 «Τροποποίηση και συμπλήρωση διατάξεων Εργατικής Νομοθεσίας και ρύθμιση διαφόρων θεμάτων» (ΦΕΚ/Α/46/14.4.83), ο Ν. 1568/85 «Υγιεινή και ασφάλεια των εργαζομένων» (ΦΕΚ/Α/177/18.10.85), το Π.Δ. της 14.3.1934 «περί υγιεινής και ασφαλείας των εργατών και υπαλλήλων των πάσης φύσεως βιομηχανικών και βιοτεχνικών εργοστασίων, εργαστηρίων κτλ.» (ΦΕΚ/Α/112/22.3.1934), ο Ν. 2224/94 «Ρύθμιση θεμάτων εργασίας, συνδικαλιστικών δικαιωμάτων, υγιεινής και ασφαλείας των εργαζομένων και οργάνωσης Υπουργείου Εργασίας και των εποπτευομένων από αυτό νομικών προσώπων και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ/Α/112/6.7.94), ο Ν. 1837/89 «για την προστασία των ανηλίκων κατά την απασχόληση και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ/Α/85/23.3.89), το Π.Δ. 105/95 «ελάχιστες προδιαγραφές για τη σήμανση ασφαλείας ή/ και υγείας στην εργασία σε συμμόρφωση με την Οδηγία 92/58/ΕΟΚ» (ΦΕΚ/Α/67/10.4.95), το Π.Δ. 16/96 «ελάχιστες προδιαγραφές ασφαλείας και υγείας στους χώρους εργασίας σε συμμόρφωση με την Οδηγία 89/654/ΕΟΚ» (ΦΕΚ/Α/10/18.1.1996), το Π.Δ. 17/96 «μέτρα για τη βελτίωση της ασφαλείας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία σε συμμόρφωση με τις Οδηγίες 89/391/ΕΟΚ και 91/383/ΕΟΚ» (ΦΕΚ/Α/11/18.1.1996) και ο Ν. 3850/2010 «Κύρωση του Κώδικα Νόμων για την Υγεία και την Ασφάλεια των εργαζομένων» (ΦΕΚ/Α/84/2.6.2010).

372. ΦΕΚ/Α/193/26.8.1980.

ασφάλειας που θα πρέπει να λαμβάνονται κατά την εκτέλεση οικοδομικών εργασιών. Με το εν λόγω νομοθέτημα εκσυγχρονίστηκε και συμπληρώθηκε το σύστημα μέτρων προστασίας για τους εργαζόμενους στις οικοδομές³⁷³.

Στο άρ. 1 του Π.Δ. 778/1980 οριοθετείται το αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής του και ταυτόχρονα δίνεται ο ορισμός των οικοδομικών εργασιών. Συγκεκριμένα ορίζεται ότι οικοδομικές είναι οι εργασίες ανεγέρσεως, κατεδαφίσεως, επισκευής, διακοσμήσεως και χρωματισμού οικοδομών, καθώς επίσης και οι κάθε είδους μεταλλικές, μηχανουργικές, μηχανολογικές και ηλεκτρονικές εργασίες επί οικοδομών. Ως προς το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής, το Π.Δ. 778/1980 αναφέρει τον όρο «κατά Νόμον υπεύθυνοι», επομένως δεν καθορίζει ποιο πρόσωπο ακριβώς είναι υπεύθυνο, αλλά παραπέμπει στους σχετικούς νόμους.

Στις διατάξεις του Π.Δ. 778/80 περιέχονται τα βασικά μέτρα ασφάλειας σχετικά με τη κατασκευή, τα επιτρεπόμενα είδη και τη χρησιμοποίηση ικριωμάτων στις οικοδομές³⁷⁴, τις εργασίες σε στέγες, την κατασκευή φωταγωγών, των φρεάτων του ανελκυστήρα, καθώς και των κλιμακοστασίων³⁷⁵.

Στο άρ. 22 αναφέρεται ότι κάθε παράβαση των διατάξεων του Π.Δ. 778/1980 διώκεται και τιμωρείται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρ. 3 του Β.Δ. της 25.8/5.9.1920, όπως αυτές αντικαταστάθηκαν από το άρ. 1 εδ. β' του Ν. 2943/22 «περί τροποποίησης και συμπληρώσεως εργατικών τινών νόμων»³⁷⁶ και τροποποιήθηκαν αργότερα.

Σύμφωνα με το άρ. 3 του Β.Δ. της 25.8/5.9.1920, η εν λόγω ποινή συνίστατο σε φυλάκιση έως έξι μηνών και χρηματική ποινή από 300 μέχρι 3.000 δραχ., υπό την επιφύλαξη εφαρμογής αυστηρότερων ποινικών διατάξεων. Ωστόσο, με βάση το άρθρο 36 του Ν. 4144/2013 «Η παράβαση των διατάξεων που αφορούν την ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων, που εκδόθηκαν πριν από τις 18.10.1985 και περιέχονται σε νόμους ή σε κανονιστικές πράξεις οι οποίες έχουν εκδοθεί κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 6 του Β.Δ. της 25 Αυγ./5 Σεπτ. 1920 «Περί κωδικοποίησης των περί υγιεινής και ασφαλείας των εργατών κ.λπ. διατάξεων» (Α' 200), συνεπάγεται την επιβολή των διοικητικών και ποινικών κυρώσεων των άρθρων 71 και 72 αντίστοιχα του «ΚΩΔΙΚΑ ΝΟΜΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ» όπως αυτός κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του Ν. 3850/2010 (Α' 84) όπως ισχύει». Άρα επειδή εν προκειμένω το Π.Δ. 778/1980 περιλαμβάνεται στον κατάλογο των διατάξεων αυτών βάσει του άρθρ. 36 παρ. 3 εδ. α' (ιζ), ισχύ ως προς τη επιβολή των ποινικών κυρώσεων έχει η διάταξη του άρθρου

373. Παπανεοφύτου, Ποινικό δίκαιο, κράτος και τεχνολογικοί κίνδυνοι, 1997, 324.

374. Η παράγραφος 3 του άρ. 21 προβλέπει ρητή υποχρέωση του επιβλέποντος μηχανικού να επιβλέπει όλα τα ικριώματα πριν την εγκατάσταση κάθε συνεργείου καθώς και μια φορά την εβδομάδα.

375. Παπανεοφύτου, (1997), 324.

376. ΦΕΚ/Α/139/8.8.1922.

72 του άρθρ. 1 Ν. 3850/2010 και πιο συγκεκριμένα «Κάθε εργοδότης, που παραβαίνει με πρόθεση τις διατάξεις της νομοθεσίας, για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων και των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται με εξουσιοδότησή της τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών ή με χρηματική ποινή τουλάχιστον εννιακοσίων ευρώ (900,00€) ή και με τις δύο αυτές ποινές. Κάθε κατασκευαστής ή παρασκευαστής, εισαγωγέας ή προμηθευτής, που παραβαίνει με πρόθεση τις διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας, για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων και των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται με εξουσιοδότησή της τιμωρείται με ποινή φυλάκισης ή με χρηματική ποινή τουλάχιστον διακοσίων ενενήντα τριών ευρώ (293,00€) ή και με τις δύο αυτές ποινές. Σε περίπτωση παράβασης των διατάξεων από αμέλεια οι παραπάνω δράστες τιμωρούνται με φυλάκιση μέχρις ενός έτους ή με χρηματική ποινή».

Αξίζει σε αυτό το σημείο να παρατεθεί ο εξής προβληματισμός: Μετά την ψήφιση του Ν. 3850/2010, ο Ν. 3904/2010 «Εξορθολογισμός και βελτίωση στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης και άλλες διατάξεις»³⁷⁷ με το άρθρ. 31 παρ. 4 πταισματοποίησε τις παραβάσεις των διατάξεων νομοθετημάτων που ερείδονται ως προς την ποινική κύρωση στις διατάξεις του άρθρ. 3 Β.Δ. 25 Αυγ/5.9.1920, πιο συγκεκριμένα δε: «Όλες οι παραβάσεις των διατάξεων όλων των βασιλικών και προεδρικών διαταγμάτων, καθώς και όλων των υπουργικών αποφάσεων, που ερείδονται ως προς την ποινική κύρωση στις διατάξεις του άρθρου 3 του Ν. ΓΠΛΔ/1911, όπως κωδικοποιήθηκαν σε ενιαίο κείμενο με το Β.Δ. της 25 Αυγ./5 Σεπτ. 1920 (ΦΕΚ 200 Β΄) ή έχουν εκδοθεί κατ' εξουσιοδότηση του Ν. ΓΠΛΔ/1911 ή του ως άνω κωδικοποιητικού βασιλικού διατάγματος, τιμωρούνται με κράτηση μέχρι τριών (3) μηνών ή με πρόστιμο μέχρι τριών χιλιάδων (3.000) ευρώ». Αν γίνει δεκτό ότι ο Ν. 3850/2010 με την παρ. 1 του άρθρ. δεύτερου καταργεί τόσο τις διατάξεις του Β.Δ. όσο τα κατ' εξουσιοδότηση αυτού εκδοθέντα νομοθετήματα, τότε με τον Ν. 3904/2010 επανέρχονται σε ισχύ οι διατάξεις που τον Ιούνιο του 2010 ήτοι 6 μήνες πριν, είχαν ήδη καταργηθεί (!). Σύγχυση όμως προσθέτει και ο Ν. 3996/2011 «Αναμόρφωση του Σώματος Επιθεωρητών Εργασίας, ρυθμίσεις θεμάτων Κοινωνικής Ασφάλισης και άλλες διατάξεις»³⁷⁸, ο οποίος με το άρθρ. 28 προβλέπει ότι «1. Κάθε εργοδότης, που παραβαίνει τις διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας τις σχετικές με τους όρους και τις συνθήκες εργασίας και συγκεκριμένα τα χρονικά όρια εργασίας, υπό την επιφύλαξη των παραγράφων 5 και 6 του άρθρου 31 του Ν. 3904/2010 (Α'218), την καταβολή δεδουλευμένων, την αμοιβή, την ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων ή την καταβολή της νόμιμης αποζημίωσης απόλυσης, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι μηνών ή με χρηματική ποινή τουλάχιστον εννιακοσίων (900) ευρώ ή και

377. ΦΕΚ/Α/218/23.12.2010.

378. ΦΕΚ/Α/170/5.8.2011.

με τις δύο αυτές ποινές 2. Ειδικές διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας που προβλέπουν βαρύτερη ποινική μεταχείριση εξακολουθούν να ισχύουν». Καθίσταται έτσι σαφές ότι οι ποινικές κυρώσεις του νόμου αυτού είναι ίδιες με τις ποινικές κυρώσεις του Ν. 3850/2010 στο άρθρ. 72. Ο προβληματισμός έγκειται στο εάν σε περίπτωση εξ αμελείας ευθύνης έχει εφαρμογή το εδ. γ' του άρθρ. 72 του Ν. 3850/2010 ένεκα της αρχής της ειδικότητας ή εάν ο νεότερος νόμος αποποινικοποιεί - ελλείψει ειδικής μνείας την εξ αμελείας παράβαση των οικείων διατάξεων (;). Σε ό, τι αφορά τους δράστες πλην των εργοδοτών που παραβιάζουν τις διατάξεις για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων, εφαρμογή έχουν οι ποινικές κυρώσεις του άρθρου 72, αφού δεν περιέχονται στον Ν. 3996/2011 σχετικές προβλέψεις για την ποινική τους ευθύνη (αρχή της ειδικότητας)³⁷⁹. Το συμπέρασμα είναι όμως, ότι η διάταξη του άρθρ. 36 του Ν. 4144/2013, ως νεότερη διάταξη παραπλέμπτει στις ποινικές κυρώσεις του άρθρ. 72 του Ν. 3850/2010 και πιο συγκεκριμένα επαναφέρει τον πλημμεληματικό χαρακτήρα των προαναφερθέντων παραβάσεων.

Δεν σπανίζουν στην νομολογία οι περιπτώσεις καταδίκης κατηγορούμενου για την πρόκληση σωματικής βλάβης ή ανθρωποκτονίας από αμέλεια σε εργαζόμενο υπό το πρίσμα της παράβασης των κανόνων ασφαλείας που περιέχονται στο Π.Δ. 778/1980³⁸⁰.

Ενδεικτικά μεταξύ άλλων αποφάσεων³⁸¹, στην ΑΠ 10/2013³⁸², το Δικαστήριο απέρριψε την αναίρεση κατά της υπ' αριθμ. 3801/2012 απόφασης του Τριμελούς Εφετείου Αθηνών, κηρύσσοντας τους αναιρεσείοντες εργολάβους και τον επιβλέποντα μηχανικό ενόχους ανθρωποκτονίας από αμέλεια και σωματικής βλάβης από αμέλεια. Συγκεκριμένα οι κατηγορούμενοι, ενώ όφειλαν και μπορούσαν να προβούν στη λήψη και τήρηση των απαραίτητων μέτρων ασφαλείας που προβλέπονται από τις διατάξεις του Π.Δ. 1073/1981 (άρθρα 40, 41, 102, 103, 107) σε συνδυασμό με αυτές του π. δ. 778/80 και του Ν. 1396/83 παρέλειψαν να εξασφαλίσουν το φωταγωγό της οικοδομής κατά του κινδύνου πτώσης απ' αυτόν κάποιου εργαζόμενου. Ειδικότερα δεν τοποθέτησαν ανθεκτικό δικτυωτό κάλυμμα στο φωταγωγό, ούτε ασφάλισαν αυτόν με κάλυψη ικανής αντοχής ούτε και φρόντισαν να γίνεται χρήση ζωνών που αποτρέπουν από την πτώση τους εργαζόμενους, επιπλέον δε ο τρίτος παρέλειψε να επιβλέψει αν είχαν εφαρμοστεί πράγματι τα απαιτούμενα μέτρα ασφαλείας. Υπεύθυνοι για τη διαρκή επίβλεψη και επιμέλεια της λήψης και τήρησης των ως άνω μέτρων ασφαλείας ήταν οι κατηγορούμενοι, οι οποίοι όφειλαν να καθοδηγούν διαρκώς τον θανόντα και τον παθόντα σχετικά με τα απαιτούμενα μέτρα ασφαλείας, όφειλαν δε όλοι, με βάση τις ανωτέρω ιδιότητες, να τηρούν

379. Για περαιτέρω ανάλυση οράτε *Παπανεοφύτου*, (2012), 207 επ.

380. *Παπανεοφύτου*, (1997), 325.

381. ΑΠ 1700/1995, ΠοινΧρ 1996, 1069· ΑΠ 269/1996, ΠοινΧρ 1996, 1648 · ΑΠ 1683/2009, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ· ΑΠ 352/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 913/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 1048/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΣυμβΠλημΜΘεσ 138/2004, Αρμ 2005, 1454.

382. ΑΠ 10/2013, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

όλα τα αναγκαία μέτρα για την ασφάλεια, την υγεία και τη σωματική ακεραιότητα των εργαζομένων.

Οι αναιρεσείοντες- κατόπιν αναγνώρισης από το δικαστήριο του ελαφρυντικού του πρότερου έντιμου βίου- καταδικάστηκαν σε συνολική ποινή φυλάκισης είκοσι επτά (27) μηνών, η οποία ανεστάλη.

ii. Το Π.Δ. 1073/1981

Το Π.Δ. 1073/1981 «περί μέτρων ασφαλείας κατά την εκτέλεση εργασιών εις εργοτάξια οικοδομών και πάσης φύσεως έργων αρμοδιότητος Πολιτικού Μηχανικού»³⁸³ είναι το εκτενέστερο (119 άρθρα) και πληρέστερο νομοθέτημα της εξεταζόμενης επαγγελματικής κατηγορίας και εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση του Β.Δ. της 25.8.1920. Εφαρμόζεται σε όλα τα εργοταξιακά έργα αρμοδιότητας πολιτικού μηχανικού. Οι διατάξεις του δε, εφαρμόζονται συμπληρωματικά προς το Π.Δ. 778/1980, καθώς και προς το Π.Δ. της 14.3.1934 «περί υγιεινής και ασφαλείας των εργατών και υπαλλήλων των πάσης φύσεως βιομηχανικών και βιοτεχνικών εργοστασίων, εργαστηρίων κ.λπ.».

Στο ειδικό αυτό νομοθέτημα, καθορίζονται οι προδιαγραφές ασφαλείας των εργαζομένων σε εργασίες εκσκαφών και κατεδαφίσεων, λαμβάνεται δε πρόσθετη μέριμνα ως προς την κατασκευή ικριωμάτων κατά την εξασφάλιση από επικίνδυνα χάσματα. Επίσης πρόβλεψη υπάρχει για την ασφαλή κυκλοφορία στους χώρους εργασίας, την ασφαλή λειτουργία των μηχανημάτων, των ηλεκτρικών εγκαταστάσεων, συσκευών, φωτισμού, την πρόληψη πυρκαϊών και τη χορήγηση ατομικών μέσων προστασίας στους εργαζόμενους (π.χ. κράνος, γυαλιά, ασπίδα, γάντια, ειδικά υποδήματα, ειδικές στολές)³⁸⁴. Υπάρχουν διατάξεις για τους χώρους υγιεινής, τη χορήγηση πρώτων βοηθειών, ρητά προβλέπεται ακόμη η υποχρέωση των εργοδοτών ή των εκπροσώπων τους να παρίστανται ανελλιπώς και καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας στους χώρους εργασίας, προκειμένου να επιβλέπουν την τήρηση όλων των ανωτέρω υποχρεωτικών μέτρων ασφαλείας του παρόντος Π.Δ. καθώς και του Π.Δ. 778/1980, η υποχρέωση επιθεώρησης του προσωπικού του συνεργείου τουλάχιστον μία φορά την ημέρα από τον επικεφαλής υπεργολάβο, και μια φορά την εβδομάδα από τον εργολάβο εφόσον αυτός έχει ειδικές γνώσεις ή από κατάλληλο εκπρόσωπό του, η διαρκής υποχρέωση των υπεργολάβων και των εργολάβων να καθοδηγούν τους εργαζόμενους σχετικά με τα προβλεπόμενα κατάλληλα μέτρα ασφαλείας, η υποχρέωση ενημέρωσης των νέο-προσλαμβανόμενων σχετικά με τα μέτρα ασφαλείας και η υποχρέωση σύνταξης ημερολογίου μέτρων ασφαλείας.

383. ΦΕΚ/Α/260/16.09.1981.

384. Παπανεοφύτου, (1997), 325.

Ως προς τις ποινικές κυρώσεις, το άρ. 117 έχει ακριβώς την ίδια διατύπωση με το άρ. 22 του Π.Δ. 778/1980. Επειδή εν προκειμένω το Π.Δ. 1073/1981 περιλαμβάνεται στον κατάλογο των διατάξεων του άρθρ. 36 παρ 3 εδ. α' (ιη), ισχύ ως προς τη επιβολή των ποινικών κυρώσεων έχει η διάταξη του άρθρου 72 του άρθρ. 1 Ν. 3850/2010.

Στην ΑΠ 400/2013³⁸⁵, το δικαστήριο απέρριψε την αίτηση αναίρεσης της υπ' αριθμ. 589/2012 απόφασης του Τριμελούς Εφετείου Κρήτης, κατά την οποία ο αναιρεσείων κατηγορούμενος, κηρύχθηκε, σε δεύτερο βαθμό, ένοχος σωματικής βλάβης από αμέλεια ενός τραυματισθέντος προσώπου. Ο κατηγορούμενος, εργαζόμενος ως προϊστάμενος τεχνικού συνεργείου της εταιρείας, που είχε λάβει εντολή, κατά την εκτέλεση οικοδομικών εργασιών στην επιχείρηση, να φροντίσει για την τοποθέτηση ενός διαχωριστικού συνθετικού παραπετάσματος, ύψους 5,5 μ., από έλλειψη προσοχής που ήταν υπόχρεος, όφειλε κατά τις περιστάσεις και μπορούσε να καταβάλει, έχοντας αναλάβει από την εταιρεία που εργαζόταν την υποχρέωση να φροντίσει για τη με ασφάλεια τοποθέτηση ενός διαχωριστικού συνθετικού παραπετάσματος από το δάπεδο έως την κορυφή του κτιρίου της εταιρείας αυτής, παρά τις σαφείς οδηγίες και υποδείξεις που του δόθηκαν από τον αθωωθέντα συγκατηγορούμενό του τεχνικό ασφαλείας της ίδιας εταιρείας, να χρησιμοποιήσει μεταλλικά κινητά προστατευτικά ικριώματα ασφαλείας, υπέδειξε στον εργαζόμενο στην ίδια εταιρεία να τοποθετήσει το συνθετικό παραπέτασμα, χρησιμοποιώντας ένα περονοφόρο ανυψωτικό μηχάνημα, χωρίς μάλιστα να κατέχει την απαιτούμενη άδεια χειρισμού τέτοιου ανυψωτικού μηχανήματος και χωρίς να λάβει ο αναιρεσείων τα παραπάνω μέτρα ασφαλείας. Αποτέλεσμα της ως άνω πλημμελούς επόπτευσης της τήρησης των απαιτούμενων μέτρων ασφαλείας καθώς και της μη χρησιμοποίησης των ενδεδειγμένων μέσων ανύψωσης προσωπικού (ήτοι δια της χρήσεως κατάλληλων μεταλλικών ικριωμάτων ή καλαθοφόρου οχήματος), υπήρξε η πρόκληση απλής σωματικής βλάβης στον εργαζόμενο στην ως άνω επιχείρηση, ο οποίος και στην προσπάθεια του να τοποθετήσει το προαναφερθέν συνθετικό παραπέτασμα σε ύψος 5,5 μέτρων, ανυψώθηκε κατά ανεπίτρεπτο και παράνομο τρόπο (άρθρο 68 του Π.Δ. 1073/1981) από περονοφόρο ανυψωτικό μηχάνημα, οδηγούμενο κατά τη δεδομένη χρονική στιγμή από χειριστή, ο οποίος και δεν κατείχε την απαιτούμενη άδεια χειρισμού ανυψωτικού μηχανήματος (Π.Δ. 31/1990). Ο εργάτης, τοποθετώντας μία παλέτα πάνω στο ανυψωτικό μηχάνημα στην οποία και ανέβηκε, όταν τον ανύψωσε ο άνω χειριστής του μηχανήματος σε ύψος 4μ. για να τοποθετήσει το παραπέτασμα και στην προσπάθειά του αυτή, λόγω υποχώρησης της παλέτας από τις περόνες του ανυψωτικού μηχανήματος και

385. ΑΠ 400/2013, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ· άλλες σχετικές αποφάσεις: ΑΠ 467/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 648/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

έλλειψης ικριωμάτων ή καλαθοφόρου οχήματος, έπεσε στο δάπεδο, υποστάς κατάγμα επιγονατίδας και φτέρνας.

Ο αναιρεσείων καταδικάσθηκε σε ποινή φυλάκισης οκτώ μηνών, η οποία ανεστάλη επί τριετία.

iii. Ο Ν. 1396/1983

Ο Ν. 1396/1983 «υποχρεώσεις λήψης και τήρησης των μέτρων ασφαλείας στις οικοδομές και λοιπά ιδιωτικά τεχνικά έργα»³⁸⁶ περιλαμβάνει διατάξεις σχετικά με την λήψη και τήρηση των μέτρων ασφαλείας για την προστασία των εργαζομένων καθώς και τρίτων (π.χ. περαστικών), κατά την εκτέλεση οικοδομικών και λοιπών τεχνικών έργων, δεν εφαρμόζεται όμως στα δημόσια έργα. Συγκεκριμενοποιεί και κατονομάζει τις ιδιότητες των προσώπων που φέρουν την ευθύνη λήψης και ορθής εφαρμογής των μέτρων ασφαλείας³⁸⁷, κάτι που καθιστά το νόμο πιο σαφή σε σχέση με τα προαναφερθέντα προεδρικά διατάγματα. Παράλληλα καθορίζονται οι υποχρεώσεις των προσώπων αυτών ως προς τη λήψη και τήρηση των προβλεπόμενων από τη νομοθεσία για την υγιεινή και ασφάλεια της εργασίας μέτρων προστασίας, σύμφωνα με τους κανόνες της επιστήμης και της τέχνης και εισάγεται η υποχρέωση τήρησης ημερολογίου μέτρων ασφαλείας σε πόλεις για οικοδομές μεγάλου όγκου³⁸⁸.

Το άρθρ. 9 του νόμου προβλέπει τις ποινικές κυρώσεις από την εκ δόλου ή εξ αμελείας παράβαση των υποχρεώσεων των άρ. 3-8 του Ν. 1396/1983 και επιβάλλει φυλάκιση έως έξι μηνών ή χρηματική ποινή ή και τις δύο ποινές αυτές εφόσον δεν προβλέπεται βαρύτερη ποινή από άλλη διάταξη. Επειδή εν προκειμένω ο νόμος 1396/1983 περιλαμβάνεται στον κατάλογο των διατάξεων του άρθρ. 36 παρ 3 εδ. α' (ιβ)

386. ΦΕΚ/Α/126/15.9.1983.

387. Στο άρ. 2 δίνονται οι κάτωθι ορισμοί: Α) **Τεχνικό Έργο** είναι κάθε οικοδομική ή άλλη εργοταξιακή κατασκευή ορισμένης χρονικής διάρκειας, όπως ανέγερση, προσθήκη, επισκευή, καθαίρεση και ηλεκτρομηχανολογική εγκατάσταση. Β) **Μέτρα ασφαλείας** είναι όλα τα μέτρα που αφορούν σε τεχνικά έργα και προβλέπονται από τις διατάξεις που ισχύουν εκάστοτε για την υγιεινή και ασφάλεια της εργασίας. Γ) **Κύριος του έργου** είναι ο κύριος, ο νομέας ή ο κάτοχος του ακινήτου στο οποίο εκτελείται, ύστερα από εντολή του και για λογαριασμό του, τεχνικό έργο. Δ) **Εργολάβος** είναι το πρόσωπο που συμβάλλεται με μίσθωση έργου με τον κύριο του έργου και αναλαμβάνει την εκτέλεση ολόκληρου τεχνικού έργου ή τμήματός του, ανεξάρτητα από την ιδιότητα με την οποία φέρεται ασφαλισμένος σε ασφαλιστικό οργανισμό. Ε) **Υπεργολάβος** είναι το πρόσωπο που συμβάλλεται με μίσθωση έργου με τον εργολάβο και αναλαμβάνει την εκτέλεση ολόκληρου τεχνικού έργου ή τμήματός του, ανεξάρτητα από την ιδιότητα με την οποία φέρεται ασφαλισμένος σε ασφαλιστικό οργανισμό. Ως υπεργολάβος θεωρείται επίσης και το πρόσωπο που συμβάλλεται με μίσθωση έργου με άλλον υπεργολάβο και αναλαμβάνει, σύμφωνα με τα παραπάνω, την εκτέλεση τεχνικού έργου ή τμήματός του. Στ) **Μελετητής** είναι το πρόσωπο που με σύμβαση με τον κύριο του έργου έχει εκπονήσει τη μελέτη του τεχνικού έργου, η οποία έχει εγκριθεί από την αρμόδια αρχή. Ζ) **Επιβλέπων** είναι το πρόσωπο που με σύμβαση με τον κύριο του έργου και σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις αναλαμβάνει την επίβλεψη της εφαρμογής της μελέτης και της εκτέλεσης τεχνικού έργου ή τμήματός του, σύμφωνα με τους κανόνες της επιστήμης και της τέχνης.

388. Παπανεοφύτου, (1997), 328.

του Ν. 4144/2013, ισχύ ως προς τη επιβολή των ποινικών κυρώσεων έχει η διάταξη του άρθρου 72 του άρθρ. 1 Ν. 3850/2010.

Πάντως ο υπό εξέταση νόμος δίνει την ευχέρεια στα δικαστήρια της ουσίας να επιμερίσουν και να θεμελιώσουν την ποινική ευθύνη ενός εκάστου συμμετέχοντος στην εκτέλεση ενός οικοδομικού έργου για την παράβαση των υποχρεώσεων εφαρμογής των προβλεπόμενων από την νομοθεσία μέτρων ασφαλείας με βάση την επαγγελματική του ιδιότητα.

Έτσι στην ΑΠ 676/2011³⁸⁹ το Δικαστήριο απέρριψε την αναίρεση κατά της υπ' αριθ. 1492/2010 απόφασης του Τριμελούς Εφετείου Κρήτης. Στο σκεπτικό της διέλαβε ότι: «Ο πρώτος κατηγορούμενος από αμέλειά του και συγκεκριμένα από έλλειψη της προσοχής, την οποία κατά αντικειμενική κρίση όφειλε κατά τις περιστάσεις και μπορούσε να καταβάλει, δεν προέβλεψε το αξιόποιο αποτέλεσμα της πράξεώς του και έτσι προκάλεσε τον θάνατο. Αν και ήταν έμπειρος περί την εκτέλεση τεχνικών έργων και για τον λόγο αυτό διορισμένος εργοδηγός του έργου από την εργολήπτρια και ενώ γνώριζε ότι ο θανών ήταν καταπονημένος και είχαν μειωθεί τα αντανakλαστικά του, αφού με μικρή διακοπή εργαζόταν ήδη για 11,5 ώρες μέσα στην σκόνη και με ζέστη, που πλησίαζε τους 36 βαθμούς Κελσίου, τον έστειλε (τον θανόντα) να εργασθεί στην πιο επικίνδυνη ζώνη του εργοταξίου, σε δρόμο σχετικά στενό και αδιαμόρφωτο, με μεγάλη κλίση που συνορεύει με απότομο πρανές βάθους 11 μέτρων, υποχρεώνοντας αυτόν να προβεί στο άδειασμα της καρότσας του αυτοκινήτου του με συνεχείς ρίψεις πάνω στον επικίνδυνο δρόμο και όχι με μια ρίψη σε υπάρχον γειτονικό πλάτωμα και ακολούθως διάστρωση του υλικού με μηχανήμα, χωρίς να προβλέψει, όπως μπορούσε και όφειλε ως μετρίως συνετός και ευσυνείδητος άνθρωπος, ότι από την συμπεριφορά του αυτή θα μπορούσε να προκληθεί ατύχημα στον εργαζόμενο. Ο δεύτερος κατηγορούμενος, όντας πολιτικός μηχανικός, που είχε αναλάβει με σύμβαση με την εργολήπτρια του έργου εταιρεία την επίβλεψη του έργου και την τήρηση των απαιτήτων μέτρων για την προστασία, ασφάλεια και υγεία των εργαζομένων στο έργο έχοντας ιδιαίτερη προς τούτο νομική υποχρέωση πηγάζουσα από α) το άρθρο 3 παρ. 1 Ν. 1396/83 που ορίζει ότι ο εργολάβος λαμβάνει και τηρεί όλα τα μέτρα ασφαλείας του έργου, από το άρθρο 111 Π.Δ. 1073/81, που ορίζει ότι για την επίβλεψη και επιμέλεια εφαρμογής του Π.Δ. αυτού παρίστανται ανελλιπώς καθ' όλην την διάρκεια της ημερήσιας εργασίας οι νόμω υπόχρεοι εργοδότες ή οι εκπρόσωποί τους και ότι οι εργολάβοι οφείλουν διαρκώς να καθοδηγούν τους εργαζομένους τους για τα μέτρα ασφαλείας, αλλά και από β) την σύμβαση με την εργολήπτρια με την οποία ανέλαβε τις σχετικές υποχρεώσεις αυτής παρέλειψε να βρίσκεται καθημερινώς στο έργο,

389. ΑΠ 676/2011, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ. Άλλες σχετικές αποφάσεις: ΑΠ 30/2012, ΝοΒ 2012, 1811· ΑΠ 352/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 913/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 1048/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

εποπτεύοντας συνεχώς την εφαρμογή των μέτρων ασφαλείας, το οποίο επισκεπτόταν μια φορά κάθε 15 ημέρες ερχόμενος από Αθήνα, που κατοικούσε και επίσης παρέλειψε να δώσει τις κατάλληλες οδηγίες για την εκτέλεση των επικίνδυνων εργασιών, όπως η ανωτέρω του θανόντος και έτσι δεν προέβλεψε από αμέλειά του, όπως όφειλε και μπορούσε ως έμπειρος πολιτικός μηχανικός, ότι από την παράλειψή του αυτή θα μπορούσε να προκληθεί ατύχημα και θάνατος του εργαζομένου».

Οι αναιρεσείοντες καταδικάστηκαν σε ποινή φυλάκισης δώδεκα (12) μηνών έκαστος, την εκτέλεση της οποίας το Δικαστήριο ανέστειλε επί τριετία.

iv. Ο Ν. 1430/1984

Ο Ν. 1430/1984 «Κύρωση της υπ' αριθμ. 62 Διεθνούς Σύμβασης Εργασίας που αφορά τις διατάξεις ασφαλείας στην οικοδομική βιομηχανία και τη ρύθμιση θεμάτων που έχουν σχέση με αυτήν»³⁹⁰ περιέχει γενικές διατάξεις με τη μορφή νομικών κατευθυντηρίων για την προστασία των εργαζομένων στην οικοδομική βιομηχανία από κινδύνους ατυχημάτων που αναφέρονται ιδίως στην ασφαλή κατασκευή ικριωμάτων (άρθρο 7), δαπέδων εργασίας και κλιμάκων (άρθρα 8,9,10) καθώς και στην καλή και ασφαλή λειτουργία ανυψωτικών μηχανημάτων (άρθρα 11,12,13,14,15) αλλά και στον προστατευτικό εξοπλισμό που πρέπει να φέρουν οι εργαζόμενοι και τις πρώτες βοήθειες (άρθρα 16,17,18).

Στο άρθρο πέμπτο του νόμου, προβλέπεται ότι οι παραβάτες των διατάξεων του καθώς και των Π.Δ. που εκδίδονται για την εκτέλεσή του καθώς και αυτών που έχουν εκδοθεί καθ' εξουσιοδότηση του άρθρου 6 του Β.Δ. της 25.8/5.9/1920 και αφορούν στην ασφαλεία των εργαζομένων στην οικοδομική βιομηχανία τιμωρούνται, αν από άλλη διάταξη δεν προβλέπεται βαρύτερη ποινή, με φυλάκιση μέχρι έξι μήνες και με χρηματική ποινή.

Δεδομένης της θέσπισης των προαναφερθέντων Π.Δ. που εξειδικεύουν, συγκεκριμενοποιούν και επικαλύπτουν τις ρυθμίσεις του Ν. 1430/1984, η νομολογιακή εφαρμογή των διατάξεών του είναι ανύπαρκτη³⁹¹.

390. ΦΕΚ/Α/49/18.4.1984.

391. Παπανεοφύτου, (1997), 329· Οράτε και ΕφΠειρ 534/2010, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ: θάνατος εργατοτεχνιτών εξαιτίας πτώσης από σκαλωσιά, μη προσηκόντως συναρμολογημένης (αφορά καταβολή χρηματικής ικανοποίησης στους συγγενείς των θυμάτων λόγω ψυχικής οδύνης).

ν. Το Π.Δ. 225/1989

Το Π.Δ. 225/1989 «Υγιεινή και ασφάλεια στα υπόγεια τεχνικά έργα»³⁹² εκδόθηκε στο πλαίσιο της εξουσιοδοτικής διάταξης του άρθρου 36 Ν. 1568/85 «Υγιεινή και Ασφάλεια των εργαζομένων»³⁹³.

Οι ρυθμίσεις του εφαρμόζονται επί εργασιών κατασκευής, επισκευής, προσθήκης, μετατροπής, συντήρησης και εξοπλισμού τεχνικών έργων που βρίσκονται εξ ολοκλήρου κάτω από την επιφάνεια της γης (π.χ. σήραγγες κυκλοφορίας οχημάτων, αρδευτικές σήραγγες, υπόγειοι σταθμοί παραγωγής ενέργειας), καθώς επίσης σε εργασίες που εκτελούνται στα υπόγεια στεγασμένα τμήματα των οικοδομικών ή άλλης φύσης εργοταξιακών έργων και σε στάθμη χαμηλότερη των 6 μέτρων κάτω από την επιφάνεια της γης³⁹⁴, ενώ παράλληλη εφαρμογή σύμφωνα με το άρθρ. 1 του Π.Δ., έχουν οι διατάξεις της βασικής νομοθεσίας για την υγιεινή και ασφάλεια των εργαζομένων σε οικοδομικές εργασίες, καθώς επεκτείνονται και σε αυτόν τον τομέα οικοδομικών δραστηριοτήτων.

Ποινικές κυρώσεις οι οποίες επιβάλλονται σε περίπτωση παράβασης των διατάξεων του δεν αναφέρονται στο Π.Δ.. Πράγματι, η ποινική καταστολή του επαγγελματικού κινδύνου σε κατασκευές υπογείων τεχνικών έργων περιορίζεται σε παραβάσεις που ανάγονται στην τήρηση των διατάξεων της βασικής νομοθεσίας για την προστασία των εργαζομένων σε οικοδομικά έργα όπου και μπορούν να τύχουν εφαρμογής οι ποινικές κυρώσεις των οικείων νομοθετημάτων. Οι ρυθμίσεις του Π.Δ. 225/1989 αποκτούν όμως σημασία από πλευρά ποινικού δικαίου για τη θεμελίωση της αμέλειας σε ατυχήματα εργαζομένων που οφείλονται στην παράβαση των προβλεπόμενων σε αυτές ειδικότερων μέτρων ασφαλείας. Σε τέτοιες περιπτώσεις μπορούν να αξιοποιηθούν από τα δικαστήρια της ουσίας για τον προσδιορισμό της απαιτούμενης επιμέλειας, τη στοιχειοθέτηση αντίστοιχα της αντικειμενικής υπόστασης της αμέλειας και την απόδοση ποινικής ευθύνης στον υπαίτιο, στα πλαίσια της εξέτασης της πλήρωσης από τη συμπεριφορά του των όρων του οικείου εγκλήματος από αμέλεια (άρθρα 302 ή 314 ΠΚ)³⁹⁵.

Στην ΑΠ 1213/2007³⁹⁶, το Δικαστήριο απέρριψε αναίρεση κατά της υπ' αριθμ. 8761/2005 απόφασης του Τριμελούς Εφετείου Αθηνών. Στο σκεπτικό της διέλαβε ότι: «κατά τη διάρκεια ηλεκτρολογικών εργασιών του έργου του ΜΕΤΡΟ και συγκεκριμένα κατά την εγκατάσταση-σύνδεση μέρους των ολικών καλωδιώσεων για το έργο κλιματισμού του μετρό, προσληφθείς από την υπεργολάβο εταιρεία βοηθός ηλεκτρολόγου

392. ΦΕΚ/Α/106/2.5.1989.

393. ΦΕΚ/Α/177/18.10.1985.

394. Κατά το άρθρο 1 παρ. 2 Π.Δ. 225/1989, ρητά εξαιρούνται του πεδίου εφαρμογής του εργασίες για τον εντοπισμό ή εκμετάλλευση ή αξιοποίηση ή επεξεργασία των ορυκτών υλών στα ορυχεία, μεταλλεία και λατομεία, καθώς και κάθε άλλη σχετική με τους χώρους αυτούς εργασία.

395. Παπανεοφύτου, (1997), 329 επ.

396. ΑΠ 1213/2007, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

υπέστη ηλεκτροπληξία. Αυτό αποδόθηκε στην αμέλεια του υπεύθυνου για την επίβλεψη των άνω εργασιών εργοδηγού της υπερβολάβου εταιρείας, ο οποίος κατά παράβαση του άρθρου 21 παρ.3 εδ. α) του Π.Δ. 225/1989 " περί υγιεινής και ασφάλειας στα υπόγεια τεχνικά έργα" που ορίζει ότι για κάθε εργασία υπό τάση πρέπει να υπάρχει άδεια του προϊσταμένου του εργοταξίου ή του επιβλέποντα, χωρίς τέτοια άδεια, έδωσε εντολή στο συνεργείο που εργαζόταν και ο θανών και σε κάθε περίπτωση ανέχθηκε να ανοιχθεί η πόρτα του πεδίου LV 2 του πίνακα χαμηλής τάσης του σταθμού ΜΕΤΡΟ που βρισκόταν υπό τάση και να εργασθούν σ' αυτό για τη σύνδεση καλωδίων εξαιρισμού, ενώ γνώριζε ότι απαγορευόταν να εργασθούν οι εργαζόμενοι υπό τάση και ότι θα έπρεπε να ειδοποιηθεί ο ως άνω αρμόδιος υπάλληλος της κοινοπραξίας για να απενεργοποιήσει το πεδίο LV 2 του ως άνω πίνακα, προκειμένου να εργασθούν σε αυτό με ασφάλεια οι εργαζόμενοι. Επίσης, ενώ τελικώς διαπίστωσε ότι ο θανών απασχολείται στον άνω πίνακα υπό τάση, δεν μερίμνησε να φέρει αυτός κατάλληλα μέσα ατομικής προστασίας, όπως ειδικά γάντια και υποδήματα».

Το δικαστήριο κήρυξε ένοχο τον κατηγορούμενο και επέβαλε σ' αυτόν ποινή φυλάκισης ενός (1) έτους την οποία ανέστειλε επί τριετία.

vi. Το Π.Δ. 305/1996

Το Π.Δ. 305/1996 «Ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας που πρέπει να εφαρμόζονται στα προσωρινά ή κινητά εργοτάξια σε συμμόρφωση προς την οδηγία 92/57/ΕΟΚ»³⁹⁷ εκδόθηκε σε εκτέλεση των εξουσιοδοτικών διατάξεων των άρθρων 3 παρ. 1 και 36 του Ν. 1568/85 και 26 του Ν. 2224/1994³⁹⁸. Οι ρυθμίσεις του Π.Δ. εφαρμόζονται, σύμφωνα με τα οριζόμενα στα άρθρα 1 και 2 σε κάθε εργοτάξιο όπου πραγματοποιούνται εργασίες οικοδομικές ή/ και πολιτικού μηχανικού και γενικά εκτελείται τεχνικό έργο³⁹⁹. Ισχύουν παράλληλα με τις γενικές και ειδικές διατάξεις για την υγιεινή και ασφάλεια της εργασίας. Σε περίπτωση που τίθεται ζήτημα εφαρμοστέας διάταξης υπερισχύουν, ως πλέον δεσμευτικές ή ειδικότερες των τελευταίων. Αποσκοπούν δε στην προσαρμογή της εθνικής μας νομοθεσίας για την υγιεινή και την ασφάλεια των εργαζομένων με την ομότιπλη οδηγία 92/57/ΕΟΚ που εκδόθηκε ως ειδική οδηγία στα πλαίσια των προβλεπόμενων στο άρθρο 16 παρ. 1 της Οδηγίας 89/361/ΕΟΚ.

397. ΦΕΚ/Α/212/29.8.1996.

398. ΦΕΚ/Α/112/6.7.1994 «Ρύθμιση θεμάτων εργασίας, συνδικαλιστικών δικαιωμάτων, υγιεινής και ασφάλειας των εργαζομένων και οργάνωσης υπ. Εργασίας και των εποπτευομένων από αυτό νομικών προσώπων και άλλες διατάξεις».

399. Σύμφωνα με το Παράρτημα Ι του Π.Δ., τέτοια αποτελούν οι: εκσκαφές, χωματουργικές εργασίες, κατασκευές, συναρμολόγηση και αποσυναρμολόγηση προκατασκευασμένων στοιχείων, διαμόρφωση ή εξοπλισμός, μετατροπές, ανακαινίσεις, επισκευές, διαλύσεις, κατεδαφίσεις, έκτακτη συντήρηση, τακτική συντήρηση - εργασίες βαφής και καθαρισμού, εξυγίανση.

Καινοτομία που εισάγεται με το νομοθέτημα αυτό είναι ο θεσμός των συντονιστών ο οποίος ισχύει για εργοτάξια όπου απασχολούνται ταυτόχρονα πολλά συνεργεία, με αντικείμενο τα θέματα ασφάλειας και υγείας τόσο κατά την εκπόνηση της μελέτης όσο και κατά την εκτέλεση του έργου. Στα καθήκοντα του συντονιστή⁴⁰⁰ περιλαμβάνονται η μέριμνα για την εκπόνηση και κατάρτιση σχεδίου και φακέλου υγείας, ο συντονισμός της εφαρμογής των γενικών αρχών πρόληψης⁴⁰¹ ανάλογα με τις τεχνικές που επιλέγονται στις οικοδομικές εργασίες, η οργάνωση μαζί με τον τεχνικό ασφαλείας και το γιατρό εργασίας της συνεργασίας μεταξύ εργολάβων κα υπεργολάβων για την πρόληψη εργατικών ατυχημάτων και επαγγελματικών ασθενειών κ.λ.π.⁴⁰². Άλλη καινοτομία του Π.Δ. 305/1996 αποτελούν το Σχέδιο και ο Φάκελος Ασφάλειας και Υγείας⁴⁰³.

Παράλληλα, εκσυγχρονίζεται όλο το πλέγμα των γενικών υποχρεώσεων εργοδοτών και άλλων προσώπων στον τομέα της προστασίας των εργαζομένων από τους επαγγελματικούς κινδύνους με στόχο τη διεύρυνση και συγκεκριμενοποίηση της ευθύνης τους. Υιοθετούνται αρχές και μέτρα πρόληψης που προβλέπονται σε πρόσφατα νομοθέτηματα και εκφράζουν τις νεότερες αντιλήψεις ασφαλείας και διαφύλαξης της υγείας στο εργασιακό περιβάλλον⁴⁰⁴. Επιπλέον, καθορίζονται οι ελάχιστες γενικές και ειδικές προδιαγραφές ασφαλείας και υγείας που πρέπει να τηρούνται στους χώρους και στις θέσεις εργασίας των εργοταξίων τόσο εντός όσο και εκτός των εγκαταστάσεων, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο προσαρτημένο παράρτημα IV που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του οικείου διατάγματος⁴⁰⁵.

Κατά το άρθρο 14 παρ. 2 κάθε εργοδότης, κατασκευαστής, παρασκευαστής, εισαγωγέας ή προμηθευτής που παραβαίνει από πρόθεση ή από αμέλεια τις διατάξεις του Π.Δ. 305/1996 τιμωρείται με τις ποινικές κυρώσεις του άρθρου 25 του Ν. 2224/1994 (τις οποίες ορίζει σε φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους ή χρηματική ποινή τουλάχιστον

400. Άρθρα 5 και 6 του Π.Δ. 305/1996.

401. Όπως αυτές προσδιορίζονται στο άρθρο 7 του Π.Δ. 17/96 αποφυγή κινδύνων, εκτίμηση κινδύνων που δεν μπορούν να αποφευχθούν, προσαρμογή της εργασίας στον άνθρωπο, επιλογή του λιγότερο επικίνδυνου κ.λπ.

402. Παπανεοφύτου, (1997), 331.

403. Το Σχέδιο εκπονείται από τον Συντονιστή κατά τη φάση της μελέτης του τεχνικού έργου και χρησιμεύει κατά την κατασκευή του. Ενσωματώνει την πρόληψη των κινδύνων κατά την εργασία σε όλες τις επιλογές της μελέτης του έργου και αποσκοπεί στον συντονισμό και καθοδήγηση όλων των εμπλεκόμενων κατά την κατασκευή. Περιλαμβάνει την εκτίμηση του επαγγελματικού κινδύνου που προβλέπεται βάση των γενικών αρχών πρόληψης του Π.Δ. 17/1996 «Μέτρα για τη βελτίωση της ασφάλειας των εργαζομένων κατά την εργασία σε συμμόρφωση με τις οδηγίες 29/8/391/ΕΟΚ και 91/383/ΕΟΚ» (ΦΕΚ/Α/11/18-1-1996) και περιγράφει τη μέθοδο εκτέλεσης της κάθε εργασίας, τους πιθανούς κινδύνους και τα προτεινόμενα μέτρα για την πρόληψη ή έλεγχο τους. Ο Φάκελος αποσκοπεί στον προσδιορισμό, πρόληψη και περιορισμό των κινδύνων των χρηστών του έργου κατά τις ενδεχόμενες μεταγενέστερες εργασίες συντήρησης, μετατροπών, επισκευών, μέχρι και τελικής καθαίρεσής του.

404. Άρθρα 8 και 9 του Π.Δ. 305/1996.

405. Παπανεοφύτου, (1997), 331.

100.000 ευρώ ή και τα δύο), μετά την ψήφιση του 3850/2010 όμως το οποίο στην παρ. 1 του άρθρ. δεύτερου προβλέπει ότι «Από την έναρξη ισχύος του παρόντος καταργείται κάθε διάταξη γενική ή ειδική που αφορά θέματα ρυθμιζόμενα από τον παρόντα κώδικα», αντιληπτό γίνεται ότι έχει εφαρμογή το άρθρο 72 του νόμου.

Στην ΑΠ 627/2008⁴⁰⁶, το δικαστήριο απέρριψε την αναίρεση κατά της υπ' αριθμ. 238/2007 απόφασης του Τριμελούς Εφετείου (Πλημμελημάτων) Πειραιώς. Εν προκειμένω, ο κατηγορούμενος ιδιοκτήτης συνεργείου καθαρισμού είχε αναλάβει, ύστερα από μειοδοτικό διαγωνισμό, με σύμβαση έργου, τον καθαρισμό του Γενικού Περ/κού Αντικαρκινικού Νοσ. Μεταξύ στον Πειραιά και είχε προσλάβει ως εργάτη τον θανόντα. Ο θάνατος του ως άνω εργαζομένου επήλθε από την παράλειψη του κατηγορουμένου ως τη μόνη ενεργό αιτία η δε απόφαση αναφέρεται στη νόμιμη υποχρέωση του αναιρεσείοντος προς παρεμπόδιση του επελθόντος εγκληματικού αποτελέσματος, η οποία απορρέει από το άρθρο 8 παρ. 1, 2 περ. α και 12 του Π.Δ. 305/1996, που αφορά τις προδιαγραφές ασφαλείας προσωρινών - κινητών εργοταξίων. Στην απόφαση διελήφθησαν τα εξής: «ο ιδιοκτήτης συνεργείου καθαρισμού παρέλειψε να λάβει όλα τα απαιτούμενα μέτρα ασφαλείας για την χωρίς κίνδυνο ζωής εργασία των μελών του συνεργείου καθαρισμού και συγκεκριμένα δεν επιμελήθηκε να τοποθετήσει ένα ανθεκτικό κιγκλίδωμα, προσωρινό, με επαρκές ύψος ενός (1) μέτρου και επαρκές πάχος τουλάχιστον 2,5 εκατοστών, όπως υποχρεούταν σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 1, 2 α' του Π.Δ. 305/1996, ως μέτρο ασφαλείας, με τις προδιαγραφές που περιλαμβάνονται στο παράρτημα IV του άρθρου 12 του διατάγματος αυτού, προς αποφυγή τυχόν πτώσης εργαζομένου εντός του φωταγωγού, με συνέπεια ο εργαζόμενος, ο οποίος απασχολείτο με τον καθαρισμό των υαλοπινάκων (...) στην προσπάθειά του να καθαρίσει την εξωτερική πλευρά των υαλοπινάκων, να χάσει την ισορροπία του και να πέσει από το φωταγωγό στο κενό, με αποτέλεσμα να επιπέσει στο δάπεδο και να τραυματισθεί θανάσιμα υποστάς βαριές κακώσεις κεφαλής και θώρακος».

Το δικαστήριο κήρυξε ένοχο τον κατηγορούμενο για πρόκληση ανθρωποκτονίας από αμέλεια, δια παραλείψεως τελεσθείσα και του επέβαλε ποινή φυλάκισης δεκαοκτώ (18) μηνών, την οποία μετέτρεψε προς 4,4 ευρώ για κάθε ημέρα φυλάκισης.

Το κανονιστικό πλαίσιο για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων στις οικοδομές συμπληρώνουν: η Υ.Α. 130646/84 Ημερολόγιο μέτρων ασφαλείας⁴⁰⁷ που δημιουργεί ποινική ευθύνη σύμφωνα με το άρθρ. 9 του Ν. 1396/1983 όπου η τήρηση του ημερολογίου είναι υποχρεωτική, το Π.Δ. 315/1987 «Σύσταση επιτροπής υγιεινής και ασφάλειας της

406. ΑΠ 627/2008, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ. Οράτε επίσης την ΑΠ 1304/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

407. ΦΕΚ/Β/154/19.3.1984.

εργασίας (ΕΥΑΕ) σε εργοτάξια οικοδομών και εν γένει τεχνικών έργων»⁴⁰⁸, η Υ.Α. 131325/1987 «Σύσταση μικτών επιτροπών ελέγχου σε οικοδομές και εργοταξιακά έργα»⁴⁰⁹, το Π.Δ. 396/1994 «Ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας για τη χρήση από τους εργαζόμενους εξοπλισμών ατομικής προστασίας κατά την εργασία σε συμμόρφωση προς την οδηγία του Συμβουλίου 89/656/ΕΟΚ»⁴¹⁰ όπου σύμφωνα με το άρθρ. 12 παρ 2 ισχύουν οι ποινικές κυρώσεις του άρθρ. 25 Ν. 2224/1994, ήδη του άρθρ. 72 του Ν. 3850/2010.

2.1.2. Κριτική επισκόπηση της νομοθεσίας

Πριν γίνει η μνεία των άρθρων του ΠΚ που ολοκληρώνουν το προαναφερθέν πλαίσιο προστασίας, είναι απαραίτητο να γίνει κατανοητό ότι η παθολογία της ειδικής ποινικής νομοθεσίας σχετικά με τα μέτρα ασφαλείας που θα πρέπει να λαμβάνονται από τον εκάστοτε κατά νόμο υπεύθυνο στις οικοδομικές εργασίες, είναι η ίδια με τα αντίστοιχα γενικότερα νομοθετήματα περί ασφάλειας, υγιεινής και προστασίας των εργαζομένων: Ο ρόλος των εν λόγω νομοθετημάτων περιορίζεται στην θεμελίωση της παράβασης του καθήκοντος επιμέλειας των υπευθύνων του έργου (εργολάβων, πολιτικών μηχανικών, κυρίου κ.λπ.) έτσι ώστε να τους απονέμεται ποινική ευθύνη για την τέλεση των εγκλημάτων της ανθρωποκτονίας από αμέλεια (άρ. 302 ΠΚ) και της σωματικής βλάβης από αμέλεια (άρ.314 ΠΚ). Τι συνεπάγεται αυτό; Την ανατροπή όλου του νομοθετικού οικοδομήματος της προληπτικής παρέμβασης του ποινικού δικαίου στον τομέα της προστασίας του εργατικού δυναμικού της χώρας από τους επαγγελματικούς κινδύνους⁴¹¹.

Είναι πρόδηλο ότι σκοπός του νομοθέτη αποτελεί η συγκρότηση ενός επαρκούς πλαισίου πρόληψης των επαγγελματικών κινδύνων που εμπειρικά έχουν εντοπιστεί σε όλους σχεδόν τους αναγνωρισμένους επιμέρους επαγγελματικούς τομείς. Πρόκειται για διατάξεις δημοσίου δικαίου που περιλαμβάνουν υποχρεώσεις εργοδοτών και θεσπίζουν ευθύνες διοικητικού, ποινικού και αστικού χαρακτήρα για τους παραβάτες⁴¹². Στην πλειοψηφία των κανόνων που προηγήθηκαν προβλέπονται ποινικές κυρώσεις για τους παραβάτες, ενώ οι τυποποιούμενες αξιόποινες συμπεριφορές εμφανίζονται με τη μορφή εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης.

Ωστόσο, όλο το σύστημα προληπτικού ποινικού ελέγχου που έχει συγκροτηθεί με την ποινικοποίηση των παραβάσεων των κανόνων ασφαλείας για την προστασία των εργαζομένων παραμένει στην ουσία αναξιοποίητο. Γιατί όμως συμβαίνει αυτό; Ακριβώς όπως έγινε σαφές από την παράθεση των δικαστικών αποφάσεων, τα ποινικά δικαστήρια

408. ΦΕΚ/Α/149/25.8.1987.

409. ΦΕΚ/Β/467/28.8.1987.

410. ΦΕΚ/Α/220/19.12.1994.

411. Παπανοφύτου, (1997), 305.

412. Παπανοφύτου, (1997), 302.

σπάνια ασχολούνται με περιπτώσεις παραπομπής ή καταδίκης κατηγορουμένων μόνο για παραβάσεις επιτακτικών ή απαγορευτικών κανόνων των γενικών ή ειδικών νομοθετημάτων, εκτός αν οι παραβάσεις είχαν περαιτέρω συνέπεια την πρόκληση σωματικής βλάβης ή θανάτου από αμέλεια (εργατικό ατύχημα). Δικαίως θα αναρωτηθεί κανείς εκ νέου για ποιο λόγο γίνεται αυτό, αφού τα νομοθετήματα αν μη τι άλλο υφίστανται και διεκδικούν εφαρμογή. Η αιτία είναι η οργάνωση, η δομή και η νοοτροπία των αρμόδιων υπηρεσιών ελέγχου εφαρμογής του νομοθετικού καθεστώτος για την υγεία και ασφάλεια στην εργασία και πιο συγκεκριμένα η έλλειψη κατάλληλης εκπαίδευσης και εξειδίκευσης των αρμόδιων εποπτικών οργάνων και ο ανεπαρκής ή πλημμελής έλεγχος που ασκούν. Άλλωστε, την υπάρχουσα κατάσταση ενισχύει η σαφής προτίμηση των οργάνων αυτών στην επιβολή διοικητικών κυρώσεων, παρά στην υποβολή μηνυτήριας αναφοράς.

Δεδομένη είναι αντίθετα η παραπομπή μιας υπόθεσης στην ποινική δικαιοσύνη όταν οι παραβάσεις συνοδεύονται από την πρόκληση σωματικής βλάβης ή θανάτου σε εργαζόμενο. Τότε η ποινική δίωξη ασκείται τόσο για την παράβαση των κανόνων της ειδικής εργατικής νομοθεσίας όσο και για την επέλευση του αποτελέσματος της σωματικής βλάβης ή της ανθρωποκτονίας από αμέλεια. Το βάρος της παρεχόμενης προστασίας επικεντρώνεται στα εγκλήματα του 302 και 314 ΠΚ, κάτι που καθιστά την προληπτική δράση των κυρώσεων των αξιόποινων παραβάσεων να ενεργοποιείται όταν έχει επέλθει το βλαπτικό αποτέλεσμα για την αποτροπή του οποίου έχουν θεσπιστεί. Περαιτέρω οι θέτουσες εμπειρικά αποδεδειγμένους όρους κινδύνους για τη ζωή και την υγεία συμπεριφορές, μεταβάλλονται στην πράξη σε κριτήρια ή ενδείξεις προσδιορισμού του καθήκοντος επιμέλειας.

Η αναβάθμιση των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης σε κυρίαρχο μηχανισμό ποινικής προστασίας προκαλεί σοβαρά προβλήματα, καθώς ναί μεν πρέπει να υπάρχει ποινική αντίδραση της πολιτείας σε πρώιμα στάδια κινδύνου αλλά οι περιπτώσεις δημιουργίας από την ίδια συμπεριφορά καταστάσεων όπου ο κίνδυνος επιτείνεται με προωθητικούς για τη βλάβη όρους δείχνει κατ' αυτόν τον τρόπο εκτός ποινικού ενδιαφέροντος. Προβληματίζει πράγματι η ελλιπής προστασία εξαιτίας της παράλειψης, στις περιπτώσεις που κρίνεται αξιόποινη η παράβαση κανόνων ασφαλείας, βαθμίδων ποινικού αδίκου που έπονται του αφηρημένου κινδύνου και παρεμβάλλονται ως την επέλευση της βλάβης αντιστοιχώντας στη δυναμική της νομοτελειακής εξέλιξης του κινδύνου προς τη βλάβη ήτοι των εγκλημάτων δυνητικής και συγκεκριμένης διακινδύνευσης⁴¹³.

413. Παπανεοφύτου, (1997), 306 επ.

Αξιοσημείωτο επίσης είναι να γίνει αναφορά τόσο στην ύπαρξη ασήμαντων ποινικών κυρώσεων- σε αντιστοιχία με την ελλειμματική ποινική απαξία των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης- σε σχέση με το μέγεθος των κινδύνων που απελευθερώνουν οι παραβιάσεις των σχετικών απαγορεύσεων, αλλά και στο γεγονός ότι αυτές κατά κανόνα αναστέλλονται ή μετατρέπονται σε χρηματικές ποινές. Τούτο δε, όχι μόνο δε λειτουργεί αποτρεπτικά αλλά μεταβάλλεται συχνά ακόμη και σε κίνητρο για την αύξηση της παραβατικότητας στις οικείες επιταγές και απαγορεύσεις. Έναντι της πολυδάπανης κατασκευής εγκαταστάσεων ασφαλείας αντιπαραβάλλεται η ασήμαντη συγκριτικά ζημία του εργοδότη από την καταδίκη του στην καταβολή χρηματικών ποινών, που είτε προβλέπονται απευθείας είτε επιβάλλονται κατόπιν μετατροπής της περιοριστικής της ελευθερίας ποινής⁴¹⁴.

2.1.3. Οι διατάξεις του ποινικού κώδικα

Πέραν όμως των εργατικών νομοθετημάτων, η ανάλυση των οποίων προηγήθηκε συνοδευόμενη από μνεία νομολογιακών αποφάσεων, διατάξεις για την προστασία της ζωής και της υγείας των εργαζομένων περιέχονται και στον ίδιο τον Ποινικό Κώδικα και πιο συγκεκριμένα στα άρθρα 275, 276, 286 και 434. Οι διατάξεις αυτές επικεντρώνονται, όπως εξάλλου και τα ειδικά νομοθετήματα, στην πρόληψη των επαγγελματικών κινδύνων και ολοκληρώνουν το ειδικό κανονιστικό πλαίσιο προστασίας των εργαζομένων, είναι δε, οι κάτωθι:

ι. Τα άρθρα 275 - 276 ΠΚ

Οι διατάξεις των άρθρων 275 - 276 ΠΚ⁴¹⁵ είναι οι μοναδικές στις οποίες εκδηλώνεται σε διευρυμένο επίπεδο η μέριμνα του κράτους για την ασφάλεια των εργαζομένων. Αντίθετα, τα υπόλοιπα σχετικά άρθρα (286, 434 ΠΚ) συνδέονται με την ασφάλεια από κινδύνους (εργαζομένων ή τρίτων) αποκλειστικά στις οικοδομικές εργασίες⁴¹⁶.

414. Παπανεοφύτου, (2012), 229 επ.

415. Το έγκλημα του άρθρου 275 ΠΚ είναι κοινό, δυνητικής διακινδύνευσης (στη βασική του μορφή, στοιχ. α) (αφού ολοκληρώνεται με τη συνδρομή της συγκεκριμένης δυνατότητας για την πρόκληση κινδύνου, χωρίς να χρειάζεται η επέλευσή του) και βλάβης (στη διακεκριμένη μορφή του, στοιχ. β), γνήσιο πολύτροπο (δεδομένου ότι μπορεί να τελεστεί όχι μόνο με καταστροφή, αλλά και με αχρήστευση ή διακοπή της λειτουργίας της εγκατάστασης) ή διαζευκτικώς μικτό (μόνο στην περίπτωση που έχει προηγηθεί η αχρήστευση ή η διακοπή της λειτουργίας της εγκατάστασης και κατόπιν επέλθει η καταστροφή αυτής από το δράστη), ουσιαστικό (αποτελέσματος) στη βασική του μορφή, αλλά εκ του αποτελέσματος διακρινόμενο στη διακεκριμένη μορφή. Με εξαίρεση τον χαρακτήρα του εγκλήματος του άρθρου 276 ΠΚ ως πλημμελήματος και την αδυναμία του να συγκροτήσει εκ του αποτελέσματος χαρακτηριζόμενο έγκλημα, κατά τα λοιπά έχει τα ίδια χαρακτηριστικά γνωρίσματα του άρθρου 275 ΠΚ, Μπουρμάς σε Χαραλαμπίκη, Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία κατ' άρθρο, τόμος 2^{ος} (άρθρα 207-473), 2011, 678.

416. Παπανεοφύτου, (1997), 342.

Ως προς το προστατευόμενο έννομο αγαθό, γίνεται δεκτό ότι τα προαναφερθέντα άρθρα προστατεύουν τα έννομα αγαθά της ζωής και της υγείας (μορφική και λειτουργική ακεραιότητα του σώματος) των εργαζομένων ή άλλων προσώπων⁴¹⁷.

Τα στοιχεία που συνθέτουν την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος και στις δύο διατάξεις είναι αφενός η καταστροφή, αχρήστευση⁴¹⁸ ή διακοπή λειτουργίας⁴¹⁹ μιας ασφαλιστικής εγκατάστασης⁴²⁰ σε μεταλλεία, εργοστάσια ή άλλες εργασίες επικίνδυνες για τη ζωή των εργατών (πράξη) και η δυνατότητα δημιουργίας κινδύνου για άνθρωπο (αποτέλεσμα) και αφετέρου η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας ανάμεσα στην πράξη και στο αποτέλεσμα αυτής.

Στην νομοτυπική μορφή του άρθρ. 275 ΠΚ για την πλήρωση της υποκειμενικής υπόστασης αρκεί οποιαδήποτε μορφή δόλου. Στη διακεκριμένη από το αποτέλεσμα μορφή του εγκλήματος (άρθρ. 275 ΠΚ, στοιχ. β), ο επελθών θάνατος θα πρέπει να οφείλεται σε αμέλεια του δράστη. Στο άρθρ. 276 ΠΚ, τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης θα πρέπει να καλύπτονται ομοιόμορφα από αμέλεια, η διάταξη εφαρμόζεται όμως και στις περιπτώσεις που μολονότι η άρση της ασφαλιστικής εγκατάστασης οφείλεται σε δόλο του δράστη, ο κίνδυνος που μπορεί να προκύψει από αυτήν για ανθρώπους μπορεί να αποδοθεί μόνο σε αμέλεια του δράστη⁴²¹.

Η άρση των ασφαλιστικών εγκαταστάσεωνπραγματούνεται με την επέλευση ενός βλαπτικού αποτελέσματος, σε περίπτωση δε που συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρ. 15 ΠΚ το έγκλημα τελείται με παράλειψη.

417. Παπανεοφύτου, (1997), 344· Καϊάφα-Γκμπάντι, Κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα (Άρθρα 264-289 ΠΚ), 2005, 359· Μπουρμάς σε Χαραλαμπάκη, (2011), 678. Πάντως υποστηρίζεται και η άποψη ότι προστατεύεται η κοινή ασφάλεια, οράτε Δέδες, Ποινικόν Δίκαιον, Ειδικόν Μέρος-Εγκλήματα κοινού κινδύνου (άρθρ. 264-298 ΠΚ), 1979, 174.

418. Για τις δύο έννοιες ισχύουν τα αντίστοιχα στοιχεία που προσδιορίζουν την καταστροφή και το ανέφικτο της χρήσης στο έγκλημα της φθοράς ξένης ιδιοκτησίας του άρθρ. 381 ΠΚ.

419. Υπάρχει όταν ο δράστης με οποιονδήποτε τρόπο θέτει εκτός λειτουργίας, αποσυνδέει, αφαιρεί ή απομακρύνει από τον χώρο τους, μόνιμα ή προσωρινά τους διάφορους προστατευτικούς μηχανισμούς ή εξοπλισμούς των ασφαλιστικών εγκαταστάσεων. Δεν εκτείνεται στην παράλειψη του εργοδότη να τοποθετήσει ή να θέσει σε λειτουργία ορισμένη ασφαλιστική εγκατάσταση, στην οποία υποχρεούται από το νόμο, διότι η μεν καταστροφή και η αχρήστευση προϋποθέτουν εγκατάσταση που υπάρχει ήδη, η δε διακοπή λειτουργίας ενέργεια σε εγκατάσταση που έχει τοποθετηθεί ήδη και λειτουργεί ή βρίσκεται σε ετοιμότητα λειτουργίας.

420. Ως **ασφαλιστικές εγκαταστάσεις** θεωρούνται όλες οι κατασκευές, οι μηχανισμοί, οι εξοπλισμοί, που τοποθετούνται ή χρησιμοποιούνται στους σχετικούς χώρους εργασίας για την πρόληψη ατυχημάτων και την ασφαλή διεκπεραίωση των εργασιών, που παρέχονται στους χώρους αυτούς. Είναι αδιάφορο αν οι σχετικές εγκαταστάσεις ανήκουν στο δρόμο ή όχι, καθώς και αν τοποθετήθηκαν υποχρεωτικά με βάση το νόμο ή προαιρετικά από την αγαθή προαίρεση του εργοδότη, αλλά αρκεί και μόνο η πραγματική ύπαρξή τους μέσα στους σχετικούς χώρους εργασίας. Γίνεται δεκτό ότι οποιαδήποτε απάρθρωση των εγκαταστάσεων δεν μπορεί παρά να είναι ενδεικτική, Μπουρμάς σε Χαραλαμπάκη, (2011), 679· Για παραδείγματα οράτε Παπανεοφύτου, (1997), 345 επ: ενδεικτικά κατασκευές ή μηχανισμοί ασφάλειας μπορεί να είναι και τα απλά κινητά ή συνδεδεμένα στοιχεία προφύλαξης σε μηχανές, οι πυροσβεστήρες, οι έξοδοι κινδύνου, οι συσκευές ελέγχου θερμοκρασίας κλπ.

421. Καϊάφα-Γκμπάντι, (2005), 361.

Η ποινική δίωξη ασκείται αυτεπαγγέλτως ενώ η σύλληψη του δράστη μπορεί να γίνει μόνο με τις προϋποθέσεις του αυτοφώρου. Στην περίπτωση του άρθρ. 275, στοιχ. β, η σύλληψη μπορεί να γίνει και με ένταλμα σύλληψης.

Η ανυπαρξία νομολογίας σχετικά με τα δυο προαναφερθέντα άρθρα⁴²² οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη γνωστή αδυναμία άσκησης εποπτείας των αρμοδίων οργάνων για την εφαρμογή της σχετικής νομοθεσίας και στην έλλειψη βούλησης εκ μέρους τους να ενεργοποιήσουν τον νομικό έλεγχο της πολιτείας. Αλλά και τα όργανα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης παραλείπουν κατά την εξέταση των σχετικών υποθέσεων ακόμη και να ασχοληθούν με την πλήρωση των όρων των άρθρων αυτών σε περιπτώσεις που θα μπορούσαν να υπαχθούν στις προβλεπόμενες σε αυτά αξιόποινες συμπεριφορές. Αυτό που συμβαίνει είναι ότι η προηγούμενη της βλάβης επικίνδυνη συμπεριφορά του δράστη αντιμετωπίζεται ως θεμελιωτικός της αμέλειας του κατηγορουμένου όρος που αιτιωδώς προκάλεσε το αποτέλεσμα της ανθρωποκτονίας ή της σωματικής βλάβης κατά τα προβλεπόμενα στα άρθρ. 302 και 314 ΠΚ. Πάντως τα άρθρα 275 – 276 συμβάλλουν στην ενίσχυση της παρεχόμενης προστασίας, δεδομένου ότι δημιουργούν από κοινού με τις ποινικές διατάξεις της νομοθεσίας για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων ένα αλληλοκαλυπτόμενο πεδίο ποινικής ευθύνης στη βάση της εκατέρωθεν συμπλήρωσης⁴²³. Παράλληλα, συμβάλλουν στη διεύρυνση του ποινικού ελέγχου και σε επικίνδυνες για την ασφάλεια των εργαζομένων συμπεριφορές που ενδεχομένως θα έμεναν ατιμώρητες, καθώς μπορούν να θεμελιώσουν το αξιόποινο σε περιπτώσεις που τα ειδικά νομοθετήματα αδυνατούν, όπως συμβαίνει στην απονομή ποινικής ευθύνης για την καταστροφή, αχρήστευση, διακοπή λειτουργίας ασφαλιστικών εγκαταστάσεων, η ύπαρξη των οποίων ούτε προβλέπεται ούτε επιβάλλεται από νομικές διατάξεις. Επιπλέον, ποινικοποιούν συμπεριφορές σε ένα επόμενο της αφηρημένης διακινδύνευσης στάδιο (δυσνητική διακινδύνευση) και είναι οι μοναδικές διατάξεις που προβλέπουν έγκλημα βλάβης. Πράγματι είναι σημαντικό να σημειωθούν τόσο η μορφή των κοινώς επικίνδυνων που έχει προσδώσει ο νομοθέτης στις ποινικές διατάξεις όσο και η απόδοση της ανάλογης σημασίας στην αυξημένη απαξία των πράξεων που έχουν σοβαρές πιθανότητες βλάβης της ζωής ή της υγείας και η πρόβλεψη ποινικής ευθύνης για περιπτώσεις που ο κίνδυνος εξελίσσεται σε βλάβη⁴²⁴.

422. Εξαίρεση η ΣυμβΠλημΘεσ 157/1991, Υπεράσπιση 1991, 475.

423. Παπανεοφύτου, (1997), 341 και 349 επ' Ετσι, στις περιπτώσεις που τα άρθρ. 275-276 ΠΚ δεν μπορούν να εφαρμοστούν (λόγω παράλειψης των υποχρεώσεων λήψης και τήρησης μέτρων ασφαλείας), εφαρμόζονται οι αντίστοιχες ποινικές διατάξεις που προβλέπονται στα ειδικά νομοθετήματα για την υγιεινή και την ασφάλεια των εργαζομένων και αν από τις παραλείψεις αυτές προκληθεί θάνατος ή σωματική βλάβη, εφαρμόζονται τα άρθρ. 302 και 314 ΠΚ.

424. Οράτε τη διάταξη του άρθρ. 275 περ. β ΠΚ.

Αξίζει σε αυτό το σημείο να γίνει η διάκριση των άρθρων που προηγήθηκαν σε σχέση με τα ειδικά νομοθετήματα. Η συλλογιστική που ακολουθείται στα τελευταία είναι διαφορετική, δεδομένου ότι στα ειδικά νομοθετήματα διατυπώνονται γενικές διατάξεις ασφάλειας, επιμέρους υποχρεώσεις των εργοδοτών, τρόποι εκπλήρωσης αυτών και προστίθενται διοικητικές και ποινικές κυρώσεις στο τέλος. Οι κυρώσεις εμφανίζονται αποκλειστικά με τη μορφή εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης, κάτι το οποίο συνεπάγεται την εγκατάλειψη της σύνδεσης της συμπεριφοράς με τις διάφορες κατηγορίες κινδύνου και της οποιασδήποτε εξέτασης της ποιοτικής ή ποσοτικής διαβάθμισής τους στο πλαίσιο της αιτιώδους σύνδεσής τους με το βλαπτικό αποτέλεσμα⁴²⁵.

ii) Το άρθρο 286 ΠΚ

Στα πρόσωπα που προστατεύονται από την σχετική ρύθμιση περιλαμβάνονται οι εργαζόμενοι στις οικοδομικές κατασκευές. Οι ρυθμίσεις του άρθρ. 286 ΠΚ⁴²⁶ όμως, προστατεύουν εξίσου και άλλα πρόσωπα, που εκτίθενται σε αντίστοιχους κινδύνους, όπως τους ενοίκους της οικοδομής ή των όμορων οικοδομών ή τους περαστικούς ή τους γείτονες⁴²⁷. Τούτο προκύπτει αφενός από την φύση των κινδύνων που στο συγκεκριμένο είδος εργασιών δεν μπορούν να περιοριστούν, αφετέρου από την ρητή αναφορά στο κείμενο της Αιτιολογικής έκθεσης στους κινδύνους από τη μέλλουσα χρήση του κατασκευάσματος, πολλώ δε μάλλον και από την τελευταία νομοθετική παρέμβαση στο κείμενο του άρθρου 286 ΠΚ⁴²⁸, η οποία καθιστά προφανές ότι το βάρος της προστατευτικής δράσης των σχετικών διατάξεων μετατοπίζεται κυρίως στην απονομή ποινικής ευθύνης για την πρόκληση κινδύνων που αποκαλύπτονται μετά την αποπεράτωση του οικοδομικού έργου και επομένως σε χρόνο που δεν τίθεται πλέον ζήτημα ασφάλειας των απασχολουμένων με την κατασκευή του. Πράγματι η ειδική πρόβλεψη για την παραγραφή μετά την τροποποίηση του 1995 επιδιώκει να

425. Παπανεοφύτου, (1997), 353.

426. Το έγκλημα αυτό είναι κοινό, δράστης του δηλαδή μπορεί να είναι οποιοσδήποτε, εφόσον βέβαια έχει την ευθύνη της εκπόνησης της μελέτης, της διεύθυνσης ή της εκτέλεσης του έργου. Επίσης, πρόκειται για έγκλημα συγκεκριμένης διακινδύνευσης, γνήσιο πολύτροπο ή διαζευκτικώς μικτό, ενέργειας, αποτελέσματος (ουσιαστικό), μη ιδιόχειρο. Για το χαρακτήρα του ως στιγμιαίο ή διαρκές οράτε Μπουρμάς σε Χαραλαμπάκη, (2011), 738.

427. ΑΠ 1820/1983, ΠοινΧρ 1984, 606· ΑΠ 1122/1988, ΠοινΧρ 1989, 80· ΑΠ 636/1993, ΠοινΧρ 1993, 412· ΑΠ 123/2009, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 408/2009, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 1634/2009, Αρμ 2009, 1569· ΑΠ 509/2010, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 475/2011, ΠοινΔικ 2011, 1181· ΑΠ 658/2011, ΠοινΧρ 2012, 266· ΑΠ 140/2012, ΠοινΔικ 2012, 204.

428. Μετά την προσθήκη με το άρθρο 20, παρ. 5α του Ν. 2331/1995 «Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και άλλες ποινικές διατάξεις- Ολομέλεια Αρείου Πάγου- Διαιτησίες και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ/Α/173/3.9.1995). Η τροποποίηση του άρθρου που αφορά κυρίως την παραγραφή προέκυψε εξ αφορμής του σεισμού στο Αίγιο το 1995. Η ιδιαίτερη επικινδυνότητα του εγκλήματος στη σεισμογενή Ελλάδα σε συνδυασμό με το ότι τα αποτελέσματα μιας πλημμελούς κατασκευής μπορούν να αναφανούν πολύ βραδύτερα οδήγησε στη νομοθετική παρέμβαση. Οράτε μεταξύ άλλων: Μαργαρίτης, Ποινικός Κώδικας, 2009², 754.

αντιμετωπίσει αποκλειστικά τον κίνδυνο για τη ζωή και την υγεία των ενοίκων οικοδομών από μελλοντική κατάρρευσή τους, που πραγματώνεται με την παραβίαση των κοινώς αναγνωρισμένων τεχνικών κανόνων⁴²⁹, ενώ αντίθετα περιπτώσεις κινδύνου και των εργαζόμενων στο οικοδομικό έργο αναφέρονται σπάνια στη νομολογία⁴³⁰.

Τα προστατευόμενα έννομα αγαθά του άρθρου είναι τα έννομα αγαθά της ζωής και της υγείας των ανθρώπων από τον κοινό κίνδυνο, που προκαλεί η παραβίαση των κανόνων της οικοδομικής⁴³¹.

Η προθεσμία της παραγραφής, σύμφωνα με την παρ. 2 αρχίζει να τρέχει από την ημέρα της επέλευσης του αποτελέσματος της παραβίασης, ήτοι από την ημέρα που δημιουργήθηκε πραγματικός κίνδυνος για τη ζωή ή την υγεία του ανθρώπου. Ως προς την παραγραφή του εγκλήματος βλάβης που τελέσθηκε εξαιτίας της παραβίασης των κανόνων της οικοδομικής όπως πχ της ανθρωποκτονίας ή της σωματικής βλάβης, αυτό υπόκειται στην κανονική παραγραφή του άρθρ. 112 ΠΚ, αφετήριο χρονικό σημείο για την έναρξη του χρόνου της παραγραφής δηλαδή, είναι η τέλεση της πράξης της παραβίασης των κανόνων της οικοδομικής από τον δράστη.

Ωστόσο, σύμφωνα με την θεωρία της διευρυμένης συμπεριφοράς, επειδή η παραβίαση των κανόνων της οικοδομικής αποτελεί προηγούμενη επικίνδυνη ενέργεια του δράστη, θεμελιώνεται η ιδιαίτερη νομική του υποχρέωση κατά το άρθρο 15 ΠΚ, να φροντίσει για την άρση της επικίνδυνης αυτής κατάστασης, που δημιουργήθηκε από τη συμπεριφορά του. Συνεπώς, με βάση την θεωρία αυτή, επεκτείνεται ο χρόνος τέλεσης του εγκλήματος βλάβης και συνακόλουθα η έναρξη του χρόνου παραγραφής, μέχρι την τελευταία στιγμή που θα μπορούσε να επέμβει ο δράστης και να εξουδετερώσει την πηγή κινδύνου που δημιούργησε. Είναι όμως ανάγκη να τονιστεί ότι η συγκεκριμένη θεωρία δεν μπορεί να ισχύσει για το έγκλημα του άρθρ. 286 ΠΚ, ένεκα της αντίθετης ρητής ρύθμισης του νόμου στην παρ. 2⁴³².

Σημειωτέον ότι οι παραβιάσεις που έλαβαν χώρα πριν το 1995 και συγκεκριμένα πριν την 4^η/9/1995 (ημερομηνία έναρξης ισχύος της νέας ρύθμισης), ασχέτως με το αν τα αποτελέσματά τους επήλθαν μεταγενέστερα, παραγράφονται σε πέντε έτη από την τέλεσή τους, κατά το προϊσχύσαν νομοθετικό καθεστώς. Σύμφωνα με το θεμελιώδη κανόνα του άρθρου 2 παρ. 1 ΠΚ, που επιβάλλει την αναδρομική ισχύ του ευμενέστερου ποινικού νόμου, η διάταξη της παρ. 2 του άρθρ. 286 ΠΚ δε δύναται να τύχει εφαρμογής στις

429. Ενδεικτικά: ΑΠ 123/2009, ΝοΒ 2009, 2196· ΑΠ 1197/2010, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ· ΑΠ 658/2011, ΠοινΧρ 2012, 266.

430. ΑΠ 307/1986, ΠοινΧρ 1986, 586· ΑΠ 14/1990, ΠοινΧρ 1990, 934· ΑΠ 408/2009, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 140/2012, ΠοινΔικ 2012, 204· Παπανεοφύτου, (1997), 357 επ.

431. Πάντως υποστηρίζεται και εδώ η άποψη ότι επιδιώκεται η προστασία του κοινωνικού εννόμου αγαθού της κοινής ασφάλειας οράτε Δέδες, (1979), 182.

432. ΑΠ 1327/2003, ΠοινΔικ 2004, 104· Μπουρμάς σε Χαραλαμπίκη, (2011), 739.

προαναφερθείσες πράξεις, διότι η νεότερη αυτή διάταξη είναι δυσμενέστερη για τον κατηγορούμενο ως προς το ζήτημα της παραγραφής⁴³³.

Στην αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος τυποποιείται ως αξιόποινη η συμπεριφορά εκείνου που κατά την εκπόνηση μελέτης,⁴³⁴ τη διεύθυνση⁴³⁵ ή την εκτέλεση⁴³⁶ οικοδομικού ή άλλου ανάλογου έργου⁴³⁷ ή μιας κατεδάφισης ενεργεί παρά τους κοινώς αναγνωρισμένους τεχνικούς κανόνες⁴³⁸ προκαλώντας κίνδυνο για τη ζωή ή

433. ΕφΑθ 1922/2002, ΠοινΧρον 2003, 649· *Ανδρέου*, Ποινικός Κώδικας, Κατ' άρθρο ερμηνεία-Νομολογία- Βιβλιογραφία, 2005⁴, 1113.

434. Εκπονητής της μελέτης είναι εκείνος, ο οποίος έχει συντάξει το σχέδιο ή την στατική μελέτη, με βάση τα οποία θα γίνει το συγκεκριμένο έργο και είναι συνήθως αρχιτέκτονας ή μηχανικός ή άλλος μελετητής, που δεν είναι απαραίτητο να έχει άλλες περαιτέρω αρμοδιότητες στη διαδικασία υλοποίησης του έργου. Βέβαια, αν παρεμβαίνει πράγματι στο οικοδομικό έργο, δίνοντας δεσμευτικές για τους εργάτες οδηγίες, τότε ασκεί τη διεύθυνση του έργου.

435. Διευθύνων το έργο είναι εκείνος που συντονίζει όλες τις απαραίτητες ενέργειες για την εκτέλεση του έργου και δίνει τις σχετικές δεσμευτικές οδηγίες στους εκτελεστές αυτού. Κρίσιμη είναι, η πραγματική δραστηριότητα της διεύθυνσης του έργου, δηλαδή για να αποκτήσει ένα πρόσωπο την ιδιότητα αυτή θα πρέπει να έχει όχι μόνο θεωρητικά την κυριαρχική εξουσία στην τεχνική υλοποίηση του έργου αλλά και να κατευθύνει πραγματικά όπως και να καθορίζει την τεχνική εξέλιξη του έργου, χωρίς να χρειάζεται αυτή και ανάλογο νομικό υπόβαθρο. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι θα πρέπει να υπάρχει και διαρκής παρουσία επί τόπου, αρκεί το υποκείμενο της πράξης να έχει επιλέξει επιμελώς τους ασχολούμενους με το έργο, να τους δίνει τις απαραίτητες οδηγίες και να ελέγχει την τήρηση των μέτρων ασφάλειας και των οδηγιών του. Ως υποκείμενα του εγκλήματος νοούνται οι εργολάβοι, οι υπεργολάβοι, οι πολιτικοί μηχανικοί. Ο ιδιοκτήτης του έργου ή (και) ο ιδιοκτήτης του οικοπέδου, εντός του οποίου πραγματοποιείται το έργο, μπορεί να γίνει υποκείμενο του εγκλήματος, εάν – έστω και αν αυτός δεν έχει τις απαραίτητες τεχνικές γνώσεις για να καθοδηγήσει τους εργαζόμενους- αυτοί τελούν πράγματι υπό τις εντολές του.

436. Εκτελεστής του έργου είναι εκείνος που αναλαμβάνει μόνος του ή με σύμπραξη με άλλους την κατασκευή ορισμένου έργου στα πλαίσια της ανατεθειμένης σ' αυτόν τεχνικής δραστηριότητας, την οποία όμως πρέπει να ασκεί με εξουσία διαθέσεως και με δική του ευθύνη (πχ. εργολάβος, υπεργολάβος, εργοδηγός). Ενώ, όμως, ο απλός εργάτης δεν μπορεί να ευθύνεται ως εκτελών το οικοδομικό έργο πέρα από το πραγματικό πεδίο δράσης του (είναι άλλωστε εκτελεστικό όργανο της εργασίας που του ανατέθηκε μη έχοντας εξουσία διαθέσεως κατά την εκτέλεση του έργου), ο διευθύνων εργολάβος ευθύνεται, αν εκτελέσει ένα προφανώς λανθασμένο σχέδιο του αρχιτέκτονα γιατί υπάρχουν κάποιοι τομείς, όπου τα πεδία δράσης συμπλέκονται- τομείς συνεργασίας- και καθένας που αναλαμβάνει να συνεχίσει το έργο κάποιου άλλου πρέπει να το ελέγχει στο μέτρο του δυνατού. Διαφορετικά η εκτέλεση ενός λανθασμένου σχεδίου από κάποιον μεταβάλλεται σε δικό του λάθος, αφού είχε τη δυνατότητα να αναγνωρίσει το πρόβλημα, υπάρχει δηλαδή παραβίαση των κανόνων της τεχνικής κατά τη διεύθυνση του οικοδομικού έργου. Επιπλέον δεν νοείται εκτελών το οικοδομικό έργο ο απλός μεταφορέας των οικοδομικών υλικών στον τόπο εργασίας, γιατί δεν ενεργεί ούτε συμπράττει κατά την εκτέλεση του έργου, αλλά τη διευκολύνει. *Μπουρμάς* σε *Χαραλαμπάκη*, (2011), 741 επ· *Καϊάφα-Γκμπάντι*, (2005), 522.

437. Πρόκειται για το αντικείμενο του εγκλήματος. **Οικοδομικά έργα** αποτελούν όλες οι κατασκευές, για τις οποίες θα πρέπει να τηρούνται τεχνικοί κανόνες και συγχρόνως έχουν κάποια έκταση και σημασία. Είναι οι εργασίες κατασκευής, επισκευής, ανακαίνισης, συντήρησης ή επέκτασης ενός κτιρίου, καθώς και όλες οι βοηθητικές εργασίες αυτών πχ. η εκσκαφή θεμελίων, η υποστήλωση, η τοποθέτηση σκαλωσιών, η εγκατάσταση καλοριφέρ, κλιματισμού, θερμοσίφωνα, φυσικού αερίου που γίνονται βάση ορισμένης μελέτης και η διεξαγωγή τους διέπεται από ορισμένους τεχνικούς κανόνες. Ως **άλλα ανάλογα έργα** θεωρούνται όλες οι κατασκευές ή εργολαβίες σε σχέση με δρόμους, ποταμούς, γέφυρες, λιμάνια, αεροδρόμια, σιδηροδρομικό δίκτυο, εγγειοβελτιωτικά έργα, έργα ύδρευσης και αποχέτευσης, μεταλλεία, ορυχεία. Οράτε μεταξύ άλλων: *Δέδες*, (1979), 184.

438. Κοινώς αναγνωρισμένοι τεχνικοί κανόνες είναι οι κανόνες εκείνοι οι οποίοι είναι γενικώς γνωστοί και αποδεκτοί από όσους ασχολούνται με οικοδομικά ή άλλα ανάλογα έργα υπό την έννοια της γενικής αποδοχής από την πλειονότητα των ειδικών του εκάστοτε τομέα δράσης με την πεποίθηση της ορθότητάς τους και της αναγκαιότητάς στην εφαρμογή τους. Σχετικά με αυτούς,

την υγεία ανθρώπου, τούτο δε το αποτέλεσμα, πρέπει να βρίσκεται σε αιτιώδη συνάφεια με την πράξη⁴³⁹.

Η υποκειμενική υπόσταση του άρθρ. 286 ΠΚ καταλαμβάνει και τις δύο μορφές υπαιτιότητας (δόλο και αμέλεια), η οποία πρέπει φυσικά να καλύπτει όλα τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος⁴⁴⁰. Η πρόθεση έγκειται στη γνώση ότι ο δράστης παραβαίνει τους κοινώς αναγνωρισμένους τεχνικούς κανόνες και η θέληση της παραβίασης αυτών στην εντεύθεν προξένηση κινδύνου στη ζωή ή στην υγεία του ανθρώπου. Αρκεί δε και ενδεχόμενος δόλος. Η αμέλεια συνίσταται στην έλλειψη της προσοχής, κατά το άρθρο 28 ΠΚ της δυναμένης να καταβληθεί είτε κατά την εκτέλεση του οικοδομικού έργου είτε κατά την επίβλεψη από το μηχανικό που εκτελεί το έργο ή τον εργολάβο.

Κατά την νομολογία, είναι αναγκαία η διαπίστωση ότι ο δράστης εξ αμελείας παραβίασε τους κοινώς αναγνωρισμένους τεχνικούς κανόνες και έτσι προξένησε κίνδυνο για τη ζωή ή την υγεία ανθρώπου, μη προβλέποντας, αναφορικά με το δεύτερο στοιχείο του εγκλήματος ένεκα έλλειψης της προσοχής την οποία όφειλε εκ των περιστάσεων και μπορούσε να καταβάλει, τον παραχθέντα κίνδυνο, είτε προβλέποντας μεν αυτόν ως δυνατόν, πιστεύοντας όμως ότι δε θα επήρχετο⁴⁴¹. Σε περίπτωση που ο δράστης πλανάται ως προς τον χαρακτηρισμό της δραστηριότητας του ως διεύθυνσης του έργου, θα πρόκειται για πλάνη περί την υπαγωγή, που αποτελεί επιμέρους μορφή άγνοιας του αξιοποιήσιμου και ποινικά αδιάφορου. Ομοίως είναι ποινικά αδιάφορη η πεποίθηση του δράστη ότι είχε το δικαίωμα να ενεργήσει κατά τον συγκεκριμένο τρόπο λόγω σχετικής άδειας της πολεοδομικής αρχής, που επιτηρεί το έργο, η οποία έχει χορηγηθεί χωρίς να έχει επισημανθεί η παράβαση. Παρότι συνιστά πλάνη νομική, σπάνια θα μπορούσε να κριθεί συγγνωστή, δεδομένου ότι στους επαγγελματικά εξειδικευμένους οικοδομικούς κύκλους επιβάλλεται εντονότερη επιμέλεια για τους κινδύνους που προέρχονται από την παραβίαση των σχετικών τεχνικών κανόνων⁴⁴².

γίνεται δεκτό ότι νοούνται όχι μόνο οι καθορίζοντες την κατασκευή του οικοδομικού έργου αλλά και αυτοί που αφορούν την ασφάλεια των εργατών, οι οποίοι εκτελούν την εργασία, καθώς και την προστασία των περιοίκων ή του κοινού (περαστικών). Αδιάφορο είναι, αν οι κανόνες είναι γραπτώς διατυπωμένοι σε κάποιο κώδικα ή κανονισμό, αν έχουν επικρατήσει εθιμικά ή αν εφαρμόζονται ανεξαιρέτως από όλους όσους ασχολούνται με τα σχετικά έργα. Πάντως οι παραβιαζόμενοι τεχνικοί κανόνες θα πρέπει να αναφέρονται στην απόφαση. Για τη συνταγματικότητα της διάταξης αναφορικά με τους κοινώς αναγνωρισμένους τεχνικούς κανόνες οράτε *Καϊάφα-Γκμπάντι*, (2005), 529 επ.

439. *Καϊάφα-Γκμπάντι*, (2005), 515.

440. ΑΠ 1980/2004, ΠοινΔικ 2005, 365.

441. *Παπακωνσταντίνου*, Το έγκλημα της παραβίασης των κανόνων της οικοδομικής και η προβληματική του, ΠοινΔικ 2002, 1295.

442. *Καϊάφα-Γκμπάντι*, (2005), 538.

Στο έγκλημα του 286 ΠΚ η ποινική δίωξη ασκείται αυτεπαγγέλτως, ενώ η σύλληψη του δράστη είναι δυνατή μόνο με τις προϋποθέσεις του αυτοφώρου.

Τα τελευταία χρόνια η συμβολή του άρθρ. 286 ΠΚ για την ασφάλεια των εργαζομένων σε οικοδομικό έργο έχει όχι μόνο στην πράξη, αλλά και από πλευράς νομοθετικής βαρύτητας, δευτερεύουσα σημασία.

Αυτό οφείλεται στη θέσπιση σειράς σύγχρονων νομοθετημάτων, που καθιερώνουν την υποχρεωτική τήρηση κανόνων επιβάλλοντας ποινικές κυρώσεις για του παραβάτες, δημιουργώντας έτσι ικανοποιητική θωράκιση στους εργαζομένους. Η ανάγκη προσφυγής στο άρθρ. 286 ΠΚ, που θεμελιώνει το αξιόποιο στο ρευστό, αόριστο περιεχόμενο των κοινώς αναγνωρισμένων τεχνικών κανόνων ελαχιστοποιείται. Παράλληλα με την προώθηση στα σύγχρονα νομοθετήματα του ποινικού ελέγχου των επικίνδυνων για τη ζωή και την υγεία των εργαζομένων σε οικοδομικά έργα συμπεριφορών στο στάδιο του αφηρημένου κινδύνου, παρακάμπτονται οι σχετικές αποδεικτικές δυσχέρειες που απαντώνται στα εγκλήματα συγκεκριμένης διακινδύνευσης (πραγμάτωση του κινδύνου, αιτιώδης συνάφεια μεταξύ παράβασης και προκληθέντος κινδύνου) και καθιστούν απρόσφορη την προστατευτική παρέμβαση του άρθρ. 286 ΠΚ⁴⁴³.

iii) Το άρθρο 434 ΠΚ

Όπως προκύπτει και από το τίτλο του άρθρου 434 ΠΚ, οι ρυθμίσεις του, κατά το μέρος που ανάγονται στην προστασία των εργαζομένων, περιορίζονται στους απασχολούμενους σε οικοδομικές δραστηριότητες.

Οι ρυθμίσεις του άρθρου λόγω της ρήτρας επικουρικότητας που περιέχουν («αν άλλη διάταξη δεν επιβάλλει βαρύτερη ποινή»), ενόψει και του πταισματικού τους χαρακτήρα, της γενικής και ιδιαίτερα περιεκτικής διατύπωσής τους, πολύ σπάνια μπορούν να αξιοποιηθούν για την αντιμετώπιση των εξειδικευμένης μορφής κινδύνων που απειλούν την ασφάλεια των εργαζομένων σε οικοδομικές εργασίες.

Στο βαθμό που αναφέρονται στον κίνδυνο βλάβης σε άνθρωπο, καλύπτονται από το άρθρ. 286 ΠΚ, που εφαρμόζεται αφού προβλέπει αυστηρότερες ποινές^{444, 445}.

443. Παπανεοφύτου, (1997), 358 επ

444. Παπανεοφύτου, (1997), 360 επ.

445. Η διαφορά του άρθρ. 434 ΠΚ από το άρθρ. 286 ΠΚ έγκειται στο ότι για να συντελεσθεί το έγκλημα του δεύτερου άρθρ. απαιτείται δημιουργία κινδύνου, εν αντιθέσει με το έγκλημα του 434 ΠΚ, για το οποίο αρκεί να δύναται να προκύψει βλάβη. Επίσης ο κίνδυνος κατ' άρθρ. 286 ΠΚ πρέπει να αφορά τη ζωή ή την υγεία ανθρώπου, ενώ κατ' άρθρο 434 ΠΚ αρκεί η δυνατότητα βλάβης ξένου πράγματος, Ανδρέου, (2005⁴), 1760.

Το έγκλημα του άρθρ. 434⁴⁴⁶, ως έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης και κοινού κινδύνου, προστατεύει την εν γένει ασφάλεια και υγιεινή των οικοδομών από την οποία μπορεί να προκύψει βλάβη σε άνθρωπο ή πράγμα⁴⁴⁷.

Η αντικειμενική υπόσταση του 434 ΠΚ συνίσταται στην από μέρους του δράστη (δια θετικής ενέργειας ή παραλείψεως) παράβαση των διατάξεων, που εκδίδει η αρμόδια αρχή⁴⁴⁸ και ιδίως η αστυνομική ή στην επίδειξη οποιαδήποτε αμέλειας από την οποία μπορεί να προκύψει βλάβη σε άνθρωπο ή σε ξένο πράγμα.

Αναφορικά με την υποκειμενική υπόσταση, τούτη στοιχειοθετείται και από πρόθεση στις παρ. 1 και 3 και από αμέλεια.

2.2. Τα ζητήματα της παράλειψης και της ιδιαίτερης νομικής υποχρέωσης - Η προβληματική της αμέλειας

Ένα ακόμη ζήτημα για το οποίο έχει ασκηθεί κριτική στη νομολογία από τη θεωρία το οποίο σχετίζεται με την απονομή ποινικής ευθύνης στα εργατικά ατυχήματα, είναι η εξέταση των όρων ύπαρξης της ιδιαίτερης νομικής υποχρέωσης του άρθρου 15 ΠΚ στα εγκλήματα από αμέλεια.

Υπάρχουν αποφάσεις που απαιτούν να αναφέρεται η συνδρομή των όρων του άρθρ. 15 ΠΚ και να προσδιορίζεται η συγκεκριμένη πηγή προέλευσης, συνήθως δε ο επιτακτικός κανόνας δικαίου. Η πλειονότητα των αποφάσεων, που αναιρούνται λόγω έλλειψης αιτιολογίας ή ακυρώνουν το κλητήριο θέσπισμα λόγω αοριστίας, επειδή δεν παρατίθενται ειδικώς οι όροι του ά. 15 ΠΚ, εμπίπτουν στην περίπτωση της «συνολικής συμπεριφοράς», ήτοι της συμπεριφοράς η οποία αποτελείται από θετικές ενέργειες και από παραλείψεις⁴⁴⁹.

446. Πρόκειται για έγκλημα σωρευτικώς μικτό, που σημαίνει πως αν τελεσθεί με περισσότερους από τους αναφερόμενους στη διάταξη τρόπους, τελούνται ισάριθμα εγκλήματα, τα οποία μπορούν όμως να κριθούν ως ενιαίο κατ' εξακολούθηση έγκλημα. *Μαργαρίτης*, Ποινικός κώδικας, ερμηνεία-εφαρμογή, 2009², 1272.

447. *Παππάς* σε Χαραλαμπίκη, Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία κατ' άρθρο, τόμος 2^{ος} (άρθρα 207-473), 2221.

448. Ως διατάξεις την αρμόδιας αρχής νοούνται οι νόμοι και οι κανόνες που περιέχονται σε διατάγματα, υπουργικές αποφάσεις ή διατάξεις διοικητικών, πολεοδομικών και αστυνομικών αρχών. Δεν συμπεριλαμβάνονται όμως διατάξεις που αφορούν την αισθητική των οικοδομών, *Μαργαρίτης*, (2009)², 1272.

449. «Η παράλειψη ως έννοια, ενυπάρχει σε κάθε είδος αμέλειας, αφού το ένα σκέλος της ευθύνης συνίσταται, στην μη καταβολή της προσοχής, δηλαδή σε παράλειψη. Όταν όμως η αμέλεια δεν συνίσταται σε ορισμένη παράλειψη, αλλά αποτελεί σύνολο συμπεριφοράς που προηγήθηκε του αποτελέσματος, τότε για τη θεμελίωση της σωματικής βλάβης από αμέλεια, ως εγκλήματος που τελείται με παράλειψη, απαιτείται η συνδρομή και των όρων του άρ. 15 ΠΚ, στο οποίο ορίζεται ότι, όπου ο νόμος για την ύπαρξη αξιόποινης πράξης απαιτεί να έχει επέλθει ορισμένο αποτέλεσμα, η μη αποτροπή του τιμωρείται όπως η πρόκλησή του με ενέργεια, αν ο υπαίτιος της παράλειψης είχε ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να παρεμποδίσει την επέλευση του αποτελέσματος. Από την τελευταία αυτή διάταξη συνάγεται ότι αναγκαία προϋπόθεση εφαρμογής της, είναι η ύπαρξη

Άλλες αποφάσεις, αρκούνται στη διερεύνηση της αμέλειας στα πλαίσια του άρθρου 28 ΠΚ, χωρίς να κρίνουν αναγκαία την εξέταση της συνδρομής της ιδιαίτερης νομικής υποχρέωσης⁴⁵⁰.

Η θεωρία επισημαίνει όμως ότι σε κάθε περίπτωση εγκλήματος αποτελέσματος από αμέλεια, που τελείται με παράλειψη, δεν αρκεί η πλήρωση των προϋποθέσεων της εσωτερικής αμέλειας του άρθρ. 28 ΠΚ ως μορφής υπαιτιότητας. Είναι αναγκαίο να προηγηθεί ο έλεγχος των στοιχείων της αντικειμενικής υπόστασης της αμέλειας (εξωτερική αμέλεια), η οποία στις συγκεκριμένες περιπτώσεις εμφανίζεται σαν επικίνδυνη συμπεριφορά (παράλειψη των μέτρων ασφαλείας) που αιτιωδώς προκάλεσε το αρνητικό αποτέλεσμα. Διαφορετικά, χωρίς να εξεταστεί αν προκύπτει για το πρόσωπο που φέρεται ως υπεύθυνο της παράλειψης ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να λάβει τα προβλεπόμενα μέσα αποτροπής του αποτελέσματος, ήτοι χωρίς να διερευνηθεί η συνδρομή των προϋποθέσεων του άρθρ. 15 ΠΚ, δεν μπορεί να του αποδοθεί η ευθύνη του αντίστοιχου εγκλήματος.

Τούτα έρχονται σε άμεση συνάφεια με την «τακτική» της νομολογίας να διαλαμβάνει ότι όλα τα εγκλήματα εξ αμελείας είναι εγκλήματα παράλειψης. Πράγματι, η αμελής συμπεριφορά ενέχει και παράλειψη. Υπάρχουν όμως εξ αμελείας και εγκλήματα ενέργειας και παράλειψης αλλά και μη γνήσια εγκλήματα παράλειψης.

Άλλωστε πίσω από κάθε κυρωτικό ποινικό κανόνα, κρύβεται ένας πρωτεύων προστακτικός κανόνας, που περιέχει είτε μια απαγόρευση, οπότε λέγεται απαγορευτικός είτε μία επιταγή οπότε λέγεται επιτακτικός. Ο απαγορευτικός κανόνας απαγορεύει κάποια ενέργεια και προσβάλλεται με την επιχείρηση της απαγορευμένης συμπεριφοράς. Αντίθετα, ο επιτακτικός κανόνας επιτάσσει ορισμένη ενέργεια. Ανάλογα λοιπόν με το περιεχόμενο του καθήκοντος επιμελείας και του αντίστοιχου πρωτεύοντα κανόνα δικαίου, θα θεμελιώνεται είτε έγκλημα ενεργείας εξ αμελείας αν το καθήκον επιμελείας απαγορεύει

ιδιαίτερης (δηλαδή ειδικής και όχι γενικής) νομικής υποχρέωσης του υπαιτίου προς παρεμπόδιση του εγκληματικού αποτελέσματος. Η υποχρέωση αυτή μπορεί να πηγάζει κυρίως: α) από ρητή διάταξη νόμου, β) από σύμπλεγμα νομικών καθηκόντων, που συνδέονται με ορισμένη έννομη θέση του υπόχρεου, γ) από ειδική σχέση που θεμελιώθηκε, είτε συνεπεία σύμβασης, είτε απλώς από προηγούμενη ενέργεια, από την οποία ο υπαίτιος της παραλείψεως αναδέχθηκε εκουσίως την αποτροπή κινδύνων στο μέλλον, δ) από προηγούμενη πράξη του υπαιτίου (ενέργεια ή παράλειψη), συνεπεία της οποίας δημιουργήθηκε ο κίνδυνος επέλευσης του εγκληματικού αποτελέσματος. Η τυχόν συντρέχουσα συνυπαιτιότητα του παθόντος ή και τρίτου, δεν αναιρεί την ύπαρξη αμελείας του δράστη και την ποινική ευθύνη του, εκτός εάν αυτή συνετέλεσε αποκλειστικά στο αποτέλεσμα που επήλθε, οπότε αίρεται ο αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της ενέργειας ή παραλείψεως του δράστη και του αποτελέσματος». Πρόκειται για σκεπτικό που υπάρχει στην πλειοψηφία των αποφάσεων οράτε δε ενδεικτικά: ΑΠ 653/1995, ΠοινΧρ 1995, 960· ΑΠ 1263/2007, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 1414/2008, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 165/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 352/2012, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ· ΑΠ 10/2013, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 50/2013, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 261/2013, Αρμ 2013, 1515· ΑΠ 400/2013, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ· ΑΠ 549/2013, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

450. Παπανοφύτου, (1997), 326 με παραπομπή σε ΑΠ 1522/1988· ΑΠ 5/1991· ΑΠ 413/1991· ΑΠ 1536/1994. Νεότερες η ΑΠ 108/2000, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ και η ΑΠ 1341/2005, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

κάτι, είτε έγκλημα εξ αμελείας μη γνήσιας παράλειψης αν το καθήκον επιμελείας επιτάσσει κάποια ενέργεια, η οποία παραλείπεται ή επιτάσσει την ελάττωση ενός ήδη υφιστάμενου κινδύνου. Έτσι, καθίσταται αντιληπτό ότι εφαρμογή στο άρθρ. 15 πρέπει να γίνεται: στην αμιγή μη γνήσια παράλειψη και στο σύνολο συμπεριφοράς, της οποίας το κέντρο βάρους βρίσκεται επίσης στη μη γνήσια παράλειψη.

Αναφορικά με την αμέλεια, από τη νομολογία φαίνεται ότι ο ΑΠ την αντιμετωπίζει αποκλειστικά ως μορφή υπαιτιότητας, εντάσσοντας σε αυτήν και όλα τα αντικειμενικά στοιχεία που αναγνωρίζει ως προϋποθέσεις της αμελούς συμπεριφοράς.

Έτσι, δέχεται ότι για τη στοιχειοθέτηση εγκλήματος εξ αμελείας απαιτείται αντικειμενικά μόνο η πρόκληση του αποτελέσματος (ανθρωποκτονία ή σωματική βλάβη εξ αμελείας), υποκειμενικά δε: **α)** η μη καταβολή από το δράστη της επιβαλλόμενης κατ' αντικειμενική κρίση προσοχής την οποία κάθε μετρίως συνετός και ευσυνείδητος άνθρωπος οφείλει υπό τις ίδιες περιστάσεις να καταβάλει, βάσει των νομικών κανόνων, των συνηθειών που επικρατούν στις συναλλαγές και της κοινής πείρας και λογικής και **β)** δυνατότητα αυτού, βάσει των προσωπικών περιστάσεων, γνώσεων και ικανοτήτων του, να προβλέψει και αποφύγει το αξιόποιο αποτέλεσμα, το οποίο από έλλειψη της προαναφερόμενης προσοχής, είτε δεν προέβλεψε (ασυνείδητη αμέλεια), είτε το προέβλεψε ως δυνατό, πίστευε όμως ότι δε θα επερχόταν (συνειδητή αμέλεια)⁴⁵¹.

2.3. Η προβληματική της αιτιώδους συνάφειας στον τομέα της προστασίας της ζωής και της υγείας των εργαζομένων

2.3.1. Η θεωρία της *conditio sine qua non*

Σύμφωνα με την κρατούσα στο ποινικό δίκαιο άποψη η ύπαρξη του αντικειμενικού αιτιώδους συνδέσμου κρίνεται με βάση τη θεωρία του ισοδυνάμου των όρων⁴⁵². Ο όρος, δηλαδή το αίτιο ενός αποτελέσματος, είναι κάθε περιστατικό που δεν μπορεί να υποτεθεί ότι ελλείπει χωρίς να συναπολείπεται κατ' ανάγκη και το αποτέλεσμα⁴⁵³. Κατά τη θεωρία όλοι οι όροι είναι ισοδύναμοι, κάθε όρος δηλαδή μπορεί να χαρακτηριστεί και σαν αιτία του

451. Ενδεικτικά: ΑΠ 352/2012, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ· ΑΠ 70/2013, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

452. Διατυπώθηκαν όμως και Α) η θεωρία της πρόσφορης αιτίας, της «*causa adequata*» που δέχεται θεμελίωση της αιτιώδους συνάφειας αν η πράξη έχει τη γενική τάση κατά την κοινή πείρα να προκαλέσει το συγκεκριμένο αποτέλεσμα, αν δηλαδή είναι γενικά κατάλληλη και πρόσφορη προς τούτο. Σύμφωνα με αυτή, αίτια είναι οι πράξεις που επιτρέπουν την κρίση ότι ένας αντικειμενικός παρατηρητής που θα βρισκόταν στη θέση του δράστη προ της τέλεσης της πράξης και έχει τις ειδικές γνώσεις του θα τις θεωρούσε πρόσφορες να προκαλέσουν κατά κοινή πείρα το αποτέλεσμα. Β) Η θεωρία του νομοτελούς όρου που κρίνει αιτιώδη όρο ενός αποτελέσματος κάθε χρονικά προηγούμενο δεδομένο, το οποίο συνδέεται αναπόσπαστα με το αποτέλεσμα νομοτελειακά. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο Γενικό Μέρος, 2000, 219· Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο Γενικό Μέρος Ι 2007, 191.

453. Ανδρουλάκης, (2000), 199· Μυλωνόπουλος, (2007), 177.

αποτελέσματος. Το ερώτημα που τίθεται είναι: αν το περιστατικό αυτό δεν είχε πραγματοποιηθεί θα είχε επέλθει το αποτέλεσμα; Σε αρνητική απάντηση, το περιστατικό είναι όρος εκ των ων ουκ άνευ για το αποτέλεσμα και επομένως αίτιο αυτού.

Η θεωρία του ισοδυνάμου των όρων ή *conditio sine qua non* οδηγεί ενίοτε σε κάτι παράλογο, δηλαδή στην μη στοιχειοθέτηση της αντικειμενικής υπόστασης εγκλήματος γιατί το αποτέλεσμα θα επερχόταν ούτως ή άλλως κάποτε. Η θεωρία για να αποφύγει το άτοπο αναγκάστηκε να αυτοπεριοριστεί και να εξειδικεύσει το περιεχόμενο που έχει και με αυτό τον τρόπο υποστηρίζεται ότι μια πράξη είναι αιτιώδης για ένα αποτέλεσμα, αν δεν μπορεί να υποτεθεί ελλείπουσα χωρίς να συναπολείπεται κατ' ανάγκη το συγκεκριμένο αποτέλεσμα δηλαδή το αποτέλεσμα στη συγκεκριμένη μορφή και υπό τις συγκεκριμένες περιστάσεις χρόνου, τρόπου κλπ που επήλθε⁴⁵⁴.

Σε αυτό το σημείο να τονιστεί ότι όταν το αποτέλεσμα προκαλείται από πλείονες όρους οι οποίοι μόνο από κοινού μπορούν να το προκαλέσουν, όχι όμως έκαστος αυτοτελώς, είναι δεκτό ότι η πράξη καθενός από τους δράστες είναι όρος του αποτελέσματος και πρόκειται περί σωρευτικής αιτιότητας. Πρόβλημα υπάρχει στην περίπτωση της υπαλλακτικής αιτιότητας. Είναι δυνατό την επέλευση του αποτελέσματος να επηρεάζουν δυο ή περισσότεροι όροι που δρουν παράλληλα ο ένας προς τον άλλο εκ των οποίων ο καθένας μόνος του μπορεί να προκαλέσει αυτοτελώς το αποτέλεσμα. Προκειμένου να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα προτείνεται η τροποποίηση της θεωρίας του ισοδυνάμου των όρων ως εξής: όταν τίθενται πλείονες όροι που μπορούν να υποτεθούν ελλείποντες μόνο υπαλλακτικώς αλλά όχι σωρευτικώς χωρίς να συναπολείπεται και το συγκεκριμένο αποτέλεσμα καθένας από αυτούς είναι αίτιο του αποτελέσματος⁴⁵⁵. Κάθε όρος πρέπει να κρίνεται ανεξάρτητα από τον άλλον για να προσδιορισθεί σωστά η αιτιακή του σχέση προς το αποτέλεσμα⁴⁵⁶.

Κατά την κρατούσα στη θεωρία και νομολογία άποψη, αιτιώδης συνάφεια στα δια παραλείψεως τελούμενα εγκλήματα υπάρχει όταν μπορούμε να φανταστούμε ότι αν γινόταν η οφειλόμενη ενέργεια που δεν έγινε τότε με πιθανότητα που εγγίζει τα όρια της βεβαιότητας το συγκεκριμένο αποτέλεσμα δε θα επερχόταν.

Στα εγκλήματα αποτελέσματος η πραγμάτωση της αντικειμενικής υπόστασης προϋποθέτει επενέργεια επί υλικού αντικειμένου, μια μεταβολή στον εξωτερικό κόσμο, η οποία διακρίνεται τουλάχιστον νοητά σαφώς από τη συμπεριφορά που την προκάλεσε. Δηλαδή για την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης πρέπει σωρευτικά να

⁴⁵⁴. Μυλωνόπουλος, (2007), 179.

⁴⁵⁵. Μυλωνόπουλος, (2007), 186.

⁴⁵⁶. Οι δράστες θα ευθύνονται συνήθως ως παραουτοργοί ολοκληρωμένου ή αποπειραθέντος εγκλήματος, εκτός αν έχουν συναποφασίσει το έγκλημα οπότε η ποινική τους ευθύνη παίρνει τη μορφή της συναυτουργίας σε τετελεσμένη ή αποπειραθείσα πράξη.

πραγματούθηκαν το άδικο της συμπεριφοράς, το άδικο του αποτελέσματος και να συνδέονται τούτα με αντικειμενικό αιτιώδη σύνδεσμο. Προκειμένου να πληρωθεί η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος πρέπει να επιχειρήθηκε η εγκληματική συμπεριφορά, να επήλθε ο τραυματισμός ή ο θάνατος αλλά προσ απαιτείται ο τραυματισμός ή ο θάνατος να προκληθεί αιτιωδώς από την εγκληματική συμπεριφορά⁴⁵⁷.

Στις περισσότερες περιπτώσεις ο αντικειμενικός αιτιώδης σύνδεσμος δεν αναφέρεται ρητά στην ποινική διάταξη ως στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης, αλλά συνάγεται εκ του νόμου ως λογική προϋπόθεση της πραγμάτωσης του εγκλήματος. Πρόκειται για άγραφο στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος.

Ωστόσο, το ότι υπάρχει αντικειμενικός αιτιώδης σύνδεσμος στην πράξη και τη βλάβη δε σημαίνει ότι ο υπό κρίση δράστης φταίει και θα τιμωρηθεί. Πρόκειται για στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης και δεν πρέπει να συγχέεται με την ενοχή ή το αξιόποινο.

2.3.2. Η θεμελίωση της αιτιώδους συνάφειας

Κατ' εφαρμογή της επικρατούσας στο ποινικό δίκαιο θεωρίας του ισοδυνάμου των όρων, η συμπεριφορά του εργοδότη ούτε όρο του αποτελέσματος αποτελεί ούτε αιτία (στις περιπτώσεις σωρευτικής ή διπλής αιτιότητας) όταν δεν είναι εφικτή η διάγνωση της σχέσης ισοδυναμίας ή έστω ο βαθμός επίδρασης με παραδεκτές στην ιατρική επιστήμη εκτιμήσεις, μεταξύ των σωρευτικά επενεργούντων για την επέλευση του αποτελέσματος αιτίων⁴⁵⁸.

Είναι δε αυτή η αντικειμενική αδυναμία σύνδεσης προβληματικής συμπεριφοράς και βλαπτικού αποτελέσματος που εξηγεί την παντελή έλλειψη καταδικαστικών αποφάσεων για πρόκληση θανάτου ή σωματικής βλάβης σε εργαζόμενους από την έκθεσή τους στους ποικίλους επιβλαβείς εργασιακούς παράγοντες.

Ο νομοθέτης αξιοποιώντας την κατασκευή των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης⁴⁵⁹ προσπαθεί να αμβλύνει το πρόβλημα της αποδεικτικής δυσχέρειας θεσπίζοντας ποινικές κυρώσεις για μόνη την παράβαση των προβλεπόμενων προστατευτικών διατάξεων. Στα εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης δηλαδή δεν απαιτείται η απόδειξη αιτιώδους συνάφειας ανάμεσα στην ενέργεια ή παράλειψη και το βλαπτικό αποτέλεσμα, αλλά αρκεί η παράβαση εκ μέρους του δράστη της νομικής διάταξης. Στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων ενασχόλησης των ποινικών

⁴⁵⁷. Μυλωνόπουλος, (2007), 176.

⁴⁵⁸. Χαρακτηριστική περίπτωση η πρόκληση θανάτου ή σωματικής βλάβης από καρκίνο σε α) καπνιστές εργαζομένους που έχουν εκτεθεί σε αποδεδειγμένα καρκινογόνους παράγοντες (εξαιτίας της παράβασης από τον εργοδότη των σχετικών για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων διατάξεων), αλλά και β) σε μη καπνιστές όταν ο τόπος διαβίωσης αυτών εντοπίζεται σε περιβαλλοντικά υποβαθμισμένες περιοχές, Παπανοφύτου, (2012), 227 επ.

⁴⁵⁹. Όπως αναλύθηκε στην παρ. 2.1.2. της παρούσας.

δικαστηρίων με παραβάσεις νομοθεσίας για την προστασία της ζωής και της υγείας των εργαζομένων, η απονομή ποινικής ευθύνης περιορίζεται αναγκαστικά στα στενά πλαίσια των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης. Αντικείμενο του προβληματισμού είναι αυτές ακριβώς οι περιπτώσεις που παράγουν σοβαρούς κινδύνους για τη ζωή και την υγεία των εργαζομένων, που είναι εστίες πρόκλησης σοβαρών και θανατηφόρων βλαβών (επαγγελματικές ασθένειες) χωρίς να καταλήγουν σε φανερά εξωτερικά αποτελέσματα με τη μορφή εργατικού ατυχήματος, περιπτώσεις οι οποίες παραμένουν εκτός ποινικού ελέγχου, λόγω των δυσχερειών αιτιώδους σύνδεσης με τη βλάβη ή το θάνατο. Στα εργατικά ατυχήματα ωστόσο, στα οποία τίθεται το ζήτημα εφαρμογής των άρθρ. 302 και 314 ΠΚ, τα τυποποιημένα εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης αξιοποιούνται για τη θεμελίωση της παράβασης του καθήκοντος επιμέλειας και τη στοιχειοθέτηση της εξ αμελείας ευθύνης για το αποτέλεσμα. Η ποινική δίωξη ασκείται τόσο για την παράβαση των οικείων κανόνων της εργατικής νομοθεσίας όσο και των άρθρων 302 και 314 ΠΚ. Ωστόσο η προληπτική δράση των πρώτων καθλώνεται αφού όπως έχει ήδη αναφερθεί οι σχετικές κυρώσεις επιβάλλονται όταν έχει επέλθει το αποτέλεσμα. Στις περιπτώσεις αυτές, προβλήματα απόδειξης της αιτιώδους συνάφειας δε δημιουργούνται γιατί το αποτέλεσμα μπορεί ευχερώς συνήθως, να αποδοθεί στη μη τήρηση των προβλεπόμενων από τους αντίστοιχους κανόνες μέτρων ασφαλείας⁴⁶⁰.

2.3.3. Διακοπή της αιτιώδους συνάφειας

Διακοπή της αιτιώδους συνάφειας υπάρχει όταν η παρεμβαλλόμενη συμπεριφορά του τρίτου εξουδετερώνει και καθιστά ανενεργή την αρχική συμπεριφορά.

Από τη νομολογία έχει γίνει δεκτό ότι η παρεμβολή στη διαδρομή των γεγονότων και τυχόν αμελούς συμπεριφοράς του παθόντος, δεν διακόπτει τον αιτιώδη σύνδεσμο της συμπεριφοράς του κατηγορουμένου με το επελθόν αποτέλεσμα, κατά την κρατούσα στο ποινικό δίκαιο θεωρία του ισοδυνάμου των όρων, ούτε αποκλείει την από αμέλεια ευθύνη

460. Ενδεικτικά: ΑΠ 801/2006, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, όπου κρίθηκε ότι «για θανατηφόρα πτώση ηλεκτροσυγκολλητή είναι ένοχος ανθρωποκτονίας εξ αμελείας ο επικεφαλής συνεργείου εταιρίας ναυπήγησης πλοίων που δεν μερίμνησε για την καλή συντήρηση και λειτουργία υδραυλικής πλατφόρμας, και για τη λήψη μέτρων ασφαλείας για εργάτη -ηλεκτροσυγκολλητή, ευρισκομένου μέσα σε καλάθι γερανού, με αποτέλεσμα τον θανάσιμο τραυματισμό του από πτώση στο έδαφος απο μεγάλο ύψος» · ΑΠ 1378/2006, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, όπου «ο αναιρεσείων, κατόπιν συμβάσεως που είχε συνάψει με τον κύριο του έργου, του είχε ανατεθεί η επίβλεψη του έργου (άρθρο 2 παρ.7 Ν.1396/1983) και ως εκ τούτου, είχε νόμιμη υποχρέωση να δίνει οδηγίες, σύμφωνα με τους κανόνες της επιστήμης και της τέχνης, για τη λήψη των επιβαλλόμενων μέτρων ασφαλείας προς αποτροπή κινδύνων που προέρχονται από εναέριους ηλεκτροφόρους αγωγούς, να επιβλέπει την τήρησή τους και να επιβλέπει την εφαρμογή της μελέτης των εν λόγω μέτρων ασφαλείας (άρθρο 7 παρ.1, 2 και 3 Ν. 1396/1983)...εξαιτίας της παράλειψης του αναιρεσείοντος, ενόχου ανθρωποκτονίας εξ αμελείας επήλθε θάνατος του εργαζομένου από ηλεκτροπληξία, η οποία ήταν η μόνη ενεργός αιτία του ακαριαίου θανάτου του».

αυτού, που είναι αυτοτελής και ανεξάρτητη της τυχόν υπάρχουσας (συντρέχουσας) αμέλειας και άλλων προσώπων, σύμφωνα με το ως άνω άρθρ. 28 ΠΚ⁴⁶¹.

2.3.4. Περιπτώσεις αμέλειας του εργαζομένου

Η αμέλεια του εργαζομένου λαμβάνεται υπόψη στην επιμέτρηση της ποινής που επιβάλλεται στον κατηγορούμενο. Όπως γίνεται δεκτό, εκεί που υπάρχει συντρέχουσα αμέλεια του θύματος, το γεγονός αυτό δεν εμποδίζει τον καταλογισμό ευθύνης στον πράττοντα⁴⁶².

Άξια αναφοράς όμως είναι η ΠλημμΘεσσ 19516/2005⁴⁶³, στην οποία το δικαστήριο αθώωσε τον κατηγορούμενο για τις αξιόποινες πράξεις της ανθρωποκτονίας από αμέλεια και της παράβασης του άρθρου 9 παραρτ. II παρ. 3.2.4 και 11 παρ. 2 του Π.Δ. 395/1994 «Ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας για τη χρησιμοποίηση εξοπλισμού εργασίας από τους εργαζόμενους κατά την εργασία τους σε συμμόρφωση με την οδηγία 89/655/ΕΟΚ»⁴⁶⁴. Ο κατηγορούμενος που είχε αναλάβει την μεταφορά ενός ανυψωτικού περionoφόρου οχήματος (κλαρκ) από το εργοστάσιο της στη Ν.Κ. Χαλκιδικής σε συνεργείο μηχανημάτων στο Δήμο Θεσσαλονίκης για την αναγκαία επισκευή του, ανέθεσε στον παθόντα εργαζόμενο, θέτοντας στην διάθεση του το ως άνω γερανοφόρο όχημα, την

461. ΑΠ 128/2008, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: «αιτιώδης σύνδεσμος, που αξιώνεται για την κατάφαση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος της ανθρωποκτονίας από αμέλεια, ο οποίος σύνδεσμος δεν διακόπηκε λόγω της παρεμβληθείσας- συντρέχουσας- αμελούς συμπεριφοράς του συγκατηγορουμένου του υπεύθυνου του συνεργείου επισκευής του πλοίου, στο οποίο (συνεργείο) εργαζόταν ο θανών, η οποία δεν αποκλείει την ευθύνη του αναιρεσειόντος, που είναι αυτοτελής και ανεξάρτητη εκείνης, δεδομένου ότι αυτή (αμελής συμπεριφορά του υπεύθυνου του συνεργείου και του αναιρεσειόντος), αυτοτελώς κρινόμενη συγκροτεί την αντικειμενική υπόσταση του ανωτέρω εγκλήματος». Οράτε και την ΑΠ 1473/2010, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: «Δεν υπάρχει διακοπή του αιτιώδους συνδέσμου όταν η αποτελεσματική χρήση ατομικών προστατευτικών μέσων- τα οποία παρέλειψε να λάβει ο εργοδότης προκειμένου να εφοδιάσει με αυτά τον εργαζόμενο- προϋποθέτει συνείδηση του κινδύνου κατόπιν ενημέρωσης του εργαζομένου από τον εργοδότη του». Οράτε όμως και την ΑΠ 296/2012, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, στην οποία – κατά τη γράφουσα- περίεργο για τα δεδομένα ποινικού δικαστηρίου είναι το κάτωθι σκεπτικό: «Κατά τις παραδοχές της αποφάσεως, η ιδιαίτερη νομική υποχρέωση του αναιρεσειόντος να λάβει τα αναφερόμενα εξειδικευμένα μέτρα ασφαλείας για την προστασία του παθόντος κατά την πυροδότηση των πυροτεχνημάτων απέρρεε αφενός από την υποχρέωση πρόνοιας για τους εργαζόμενους σ' αυτόν (η οποία προβλέπεται στη γενική διάταξη του άρθρου 662 του ΑΚ) και αφετέρου από τις ειδικότερες υποχρεώσεις του ως ιδιοκτήτη επιχειρήσεως εισαγωγής, εμπορίας και καύσεως πυροτεχνημάτων, οι οποίες επιβάλλονταν από την κοινή αντίληψη και την απαιτούμενη επιμέλεια στις συναλλαγές και, επομένως, δεν απαιτείτο και η μνεία διατάξεων νόμου, επιτακτικού χαρακτήρα, από τις οποίες να προβλέπεται η λήψη των ως άνω μέτρων ασφαλείας».

462. ΑΠ 1222/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: «...Και ταύτα πάντα ανεξαρτήτως του ότι, ο εν λόγω θανών θα έπρεπε να αρνηθεί να εργαστεί υπό τις εν λόγω συνθήκες, ως εκ της μεγάλης επικινδυνότητας του εγχειρήματος και έπρεπε να επιδιώξει με κάθε τρόπο να εξασφαλίσει συνθήκες ασφαλούς εργασίας, με τη χορήγηση σε αυτόν των κατάλληλων ηλεκτρολογικών υλικών, παρότι αποτελεί πασίδηλο ότι όταν ο εργαζόμενος ασκεί τέτοιες αξιώσεις του, που επιβράδυναν την εκτέλεση του έργου που του έχει ανατεθεί, κινδυνεύει να απολυθεί. Κατά τούτο δε στοιχειοθετείται και δική του περιορισμένη, ευθύνη, που θα πρέπει να συναξιολογηθεί και στην επιμέτρηση της ποινής και ανεξάρτητα της ενοχής των ανωτέρω κατηγορουμένων».

463. ΠλημμΘεσσ 19516/2005, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

464. ΦΕΚ/Α/220/19.12.1994.

εκτέλεση της μεταφορικής αυτής εργασίας. Στην προκειμένη περίπτωση, όπως αποδείχτηκε, ο εργαζόμενος ενεργώντας αμελώς και αντίθετα προς την γνωστή σ' αυτόν ενδεδειγμένη εργασιακή πρακτική, σύμφωνα με την οποία είχε οργανωθεί και από τον κατηγορούμενο εργοδότη του η συγκεκριμένη εργασία αγκίστρωσης ή απαγκίστρωσης του εν λόγω φορτίου με το χέρι, ώστε η εργασία φόρτωσης και μεταφοράς του να πραγματοποιείται ασφαλώς για τον εργαζόμενο, επιχείρησε την εκτέλεση των αναγκαίων εργασιών φόρτωσης του ανυψωτικού μηχανήματος όχι από το έδαφος, αλλά έχοντας ανεβεί στο πίσω τμήμα της επίπεδης επιφάνειας του κλαρκ σε ύψος ενός περίπου μέτρου από την επιφάνεια του εδάφους και πατώντας επί ενός τμήματος του πλάτους μόνο 20 εκατοστών (...) Ενώ κατέβαινε από την επίπεδη επιφάνεια του ανυψωτικού μηχανήματος (ύψος 1,10 μέτρα), έπεσε προς τα πίσω από το ύψος αυτό με συνέπεια να τραυματιστεί θανάσιμα από σοβαρή κρανιοεγκεφαλική κάκωση (...). Εξάλλου και αν ήθελε υποτεθεί αληθής η εκδοχή ότι ο εργαζόμενος Ι.Π. ανέβηκε στο κλαρκ προκειμένου να τοποθετήσει τους ιμάντες από το πάνω μέρος αυτού με αποκλειστικό σκοπό την αποφυγή δημιουργίας γωνίας στους ιμάντες για την αποτροπή της καταπόνησης του σκελετού του ανυψωτικού μηχανήματος, πρέπει να σημειωθεί ότι δεν περιλαμβανόταν στις υποχρεώσεις του η μέριμνα αυτή, αλλά οφειλόταν στον δικό του υπερβάλλοντα ζήλο, σύμφωνα με τα κατατιθέμενα και από τον μάρτυρα επιθεωρητή εργασίας⁴⁶⁵.

Το δικαστήριο δέχτηκε ότι η υπαιτιότητα για το ως άνω ατύχημα βαρύνει αποκλειστικά τον ίδιο τον θανόντα εργαζόμενο, ο οποίος μολοντί είχε εικοσαετή εμπειρία στο επάγγελμα αυτό επιχείρησε να εκτελέσει την ανατεθείσα εργασία φόρτωσης κατά τρόπο αντίθετο προς την συνηθισμένη και γνωστή σ' αυτόν εργασιακή πρακτική και μάλιστα χωρίς τη χρήση σταθερής κλίμακας που υπήρχε στο γερανοφόρο όχημα που του είχε διαθέσει ο κατηγορούμενος εργοδότης, και επομένως δεν μπορεί να γίνει λόγος για αμέλεια του κατηγορουμένου εργοδότη του ως προς τον τρόπο με τον οποίο είχε οργανώσει την εκτέλεση της ανατεθειμένης σ' αυτόν εργασίας αγκίστρωσης και απαγκίστρωσης του συγκεκριμένου φορτίου και τις σχετικές με την ασφαλή πραγματοποίηση της οδηγίες, ούτε άλλωστε ως προς τα ληφθέντα για την προστασία του εργαζομένου μέτρα ασφαλείας.

465. Στο σκεπτικό της απόφασης διελήφθησαν τα εξής: «Επιπλέον όμως αποδείχτηκε ότι και η μέθοδος ρύθμισης της γωνίας των ιμάντων που ακολούθησε ο εργαζόμενος δεν ήταν σύμφωνη ούτε με τις πάγιες οδηγίες που του είχαν δοθεί από τον κατηγορούμενο εργοδότη του ούτε με την εκάστοτε τηρούμενη εργασιακή πρακτική εκτέλεσης των εν λόγω εργασιών αγκίστρωσης παρόμοιων ή ίδιων φορτίων, λαμβανομένου υπόψη ότι και τη δυνατότητα είχε να ρυθμίσει τους ιμάντες από την επιφάνεια του εδάφους, ή να χρησιμοποιήσει μεγαλύτερου μήκους ιμάντες για να αποφύγει τις γωνιώσεις τους ή να χρησιμοποιήσει τη σκάλα του φορτηγού ή και ακόμη να μην ανέβει από την εξωτερική πίσω επίπεδη επιφάνεια του κλαρκ πατώντας σε επιφάνεια 20 πόντων χωρίς κάλυψη πίσω του, αλλά να ανέβει από την εσωτερική θέση του καθίσματος του χειριστή του κλαρκ, απ' όπου μπορούσε με ασφάλεια να προβεί στην επιθυμητή απ' αυτόν και όχι κατ' εντολή του εργοδότη του ρύθμιση της γωνίας των ιμάντων».

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Οι μηχανές μπορεί να απλοποιήσαν την ανθρώπινη εργασία δίνοντας περισσότερο ελεύθερο χρόνο στους εργαζόμενους και παρέχοντας τη δυνατότητα παραγωγής και κατασκευής περισσότερων προϊόντων σε λιγότερο χρόνο συγκριτικά με παλαιότερα, ωστόσο, συνεχίζουν να αποτελούν έναν από τους κινδύνους που απειλούν την υγεία και σωματική ακεραιότητα των εργαζομένων στους χώρους εργασίας, καθιστώντας τους δύο νευραλγικούς τομείς της υγείας και της ασφάλειας, κέντρο του ενδιαφέροντος της πολιτείας, των εργαζομένων και των εργοδοτών.

Ναι μεν η εγγενής επικινδυνότητα των χρησιμοποιούμενων κατά την παραγωγική διαδικασία τεχνολογικών μέσων προσέλκυσε από νωρίς το ενδιαφέρον του νομοθέτη, οδηγώντας στην κατασκευή ενός σημαντικού νομοθετικού πλαισίου με σημείο αναφοράς την προστασία της υγείας και ασφάλειας των εργαζομένων, αλλά το νομοθετικό αυτό πλαίσιο, συνειδητά ή ασυνειδητά, παραβλέπεται από τους φορείς της εργασιακής σχέσης.

Θα ήταν εύκολο όσο και λογικό η ευθύνη για τούτο να αποδοθεί στους εργοδοτικούς φορείς. Όχι αποκλειστικά σε αυτούς όμως. Γιατί αν και πολλοί από τους εργοδότες, με σαφή στόχο την περιστολή του κόστους παραγωγής καταστρατηγούν τις νομοθετικές προβλέψεις, αδιαφορώντας για την τήρηση των όρων ασφαλείας, αλλά και την εκπαίδευση των εργαζομένων, ωστόσο, μερίδιο ευθύνης έχουν και οι ίδιοι οι εργαζόμενοι με την αμελή συμπεριφορά που επιδεικνύουν αλλά και οι αρμόδιοι ελεγκτικοί μηχανισμοί, η απουσία εντατικής παρέμβασης των οποίων επιβαρύνει την κατάσταση.

Πέραν της ευσυνειδητής συμπεριφοράς των εργοδοτών, στην καθιέρωση ενός υγιούς συστήματος πρόληψης των εργατικών ατυχημάτων μπορεί να συμβάλει η συνετή συμπεριφορά των εργαζομένων. Ειδικότερα, οι εργαζόμενοι οφείλουν να χρησιμοποιούν κατά τον ενδεικνυόμενο και ορθόδοξο τρόπο τις μηχανές, τα εργαλεία, τις επικίνδυνες ουσίες, τα μεταφορικά και λοιπά μέσα που διαχειρίζονται κατά την εκτέλεση της εργασίας τους, να φέρουν πάντοτε τον ατομικό προστατευτικό εξοπλισμό και να ενημερώνουν τους υπευθύνους για την τακτή συντήρηση και αρτιότητά του. Πολλώ δε μάλλον, θα πρέπει να γίνει συνείδηση ότι οι μηχανισμοί ασφαλείας των μηχανών, θωρακίζουν και προστατεύουν τη σωματική ακεραιότητα των εργαζομένων, ώστε να μην παραβλέπεται η σωστή λειτουργία τους ως μέσων εκτέλεσης της εργασίας. Είναι αλήθεια δε, εκτός των άλλων, ότι πολλά εργατικά ατυχήματα ούτε αναγγέλλονται ούτε κατ' άλλον τρόπο γνωστοποιούνται, προκειμένου να μη διακινδυνεύσει η θέση εργασίας των εργαζομένων που υφιστάμενοι το εργατικό ατύχημα ταλαντεύονται ως προς τη δήλωσή του ή όχι.

Αναφορικά με τους ελεγκτικούς μηχανισμούς, όπως έχει ήδη επισημανθεί, η οργάνωση, η δομή και η νοοτροπία των αρμόδιων υπηρεσιών, η έλλειψη κατάλληλης εκπαίδευσης και εξειδίκευσης των αρμόδιων εποπτικών οργάνων, ο ανεπαρκής ή

πλημμελής έλεγχος που ασκούν και η σαφής προτίμησή τους στις διοικητικές κυρώσεις δεν φαίνεται να αποθαρρύνουν τους εργοδότες, οι οποίοι όπως αποδεικνύεται από τη νομολογία βρίσκονται αντιμέτωποι με τη δικαιοσύνη μόνο στα πλαίσια πρόκλησης σωματικής βλάβης ή ανθρωποκτονίας ένεκα εργατικού ατυχήματος, σε ένα πλαίσιο κατάρριψης του προληπτικού νομοθετικού μηχανισμού και σε ένα πλαίσιο επιβολής ποινών που μετατρέπονται ή αναστέλλονται στην πλειοψηφία τους, όπως εκτενώς επεξηγήθηκε. Αυτή όμως η πραγματικότητα πρέπει να αλλάξει, κυρίως δε, πρέπει οι ελεγκτικοί μηχανισμοί και δη οι επιθεωρητές εργασίας να επιτηρούν τις πιο επικίνδυνες από πλευράς συχνότητας των εργατικών ατυχημάτων επαγγελματικές δραστηριότητες και φυσικά να αλλάξουν την αντίληψη που θέλει την ποινική δίωξη αποφευκτέα πράξη ως χρονοβόρο και αναποτελεσματικό μέσο καταστολής⁴⁶⁶. Αλλά και πριν από αυτό, η άτολη, υποτονική και αναποτελεσματική μεταχείριση του ποινικού δικαίου πρέπει να καταστεί παρελθόν, υπό της βάση της αντίληψης και επίγνωσης της σοβαρότητας των κινδύνων. Η μεταρρύθμιση με άξονα τη διαμόρφωση ποινικών υποστάσεων που θα συνδυάζουν σε κάθε τυποποιούμενη συμπεριφορά τα διάφορα στάδια του κινδύνου με το περαιτέρω αποτέλεσμα της βλάβης, οφείλει να πραγματοποιηθεί σε δύο κατευθύνσεις: η πρώτη στο χώρο της ειδικής εργατικής νομοθεσίας, με την ανασυγκρότηση των σχετικών ποινικών διατάξεων στη βάση του παραπάνω συνδυασμού, ώστε να αποτυπώνεται στο κυρωτικό πλαίσιο η αναλογία της εγκληματικής απαξίας μεταξύ κινδύνου και βλάβης και η δεύτερη στον ποινικό κώδικα με τον εμπλουτισμό του με σύγχρονες διατάξεις ευρείας εφαρμογής για την αντιμετώπιση των επικίνδυνων για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων συμπεριφορών⁴⁶⁷.

Παράλληλα, τα εργατικά ατυχήματα αποτελούν ένα σοβαρό κοινωνικοοικονομικό πρόβλημα καθώς εκτός από το ότι προσβάλλουν την ανθρώπινη ύπαρξη, με δυσμενείς συνέπειες εντοπιζόμενες τόσο στον παθόντα όσο και στην οικογένειά του, διαταράσσουν την παραγωγική διαδικασία και πλήττουν οικονομικά τους ασφαλιστικούς οργανισμούς. Συγκεκριμένα, με βάση τα επίσημα στοιχεία του ΙΚΑ – ΕΤΑΜ ως προς το έτος 2008, οι δαπάνες του ασφαλιστικού ταμείου για επιδότηση και συνταξιοδότηση ανήλθαν στο ποσό των 48.500.196 και 13.220.038 ευρώ αντίστοιχα⁴⁶⁸.

Όπως έχει επισημανθεί στη θεωρία, οι νομοθετικές επιλογές με κέντρο αναφοράς τον Ν. 551/1915 και τον Α.Ν. 1846/1951 σκοπό έχουν να εξισορροπήσουν τις αντιτιθέμενες τάσεις ενός απόλυτα ανθρωποκεντρικού συστήματος που θα μετέθετε όλες τις συνέπειες του εργατικού ατυχήματος στην επιχείρηση και ενός άτεγκτου και απόλυτα ορθολογικού

⁴⁶⁶. Παπανεοφύτου, (1997), 318.

⁴⁶⁷. Παπανεοφύτου, (1997), 355 και 364.

⁴⁶⁸. Στις παροχές συντάξεων δεν περιλαμβάνονται τα ποσά των συντάξεων θανάτου που προήλθαν από συντάξεις αναπηρίας. Οράτε την Εικόνα 2 στο Παράρτημα 1 της παρούσης.

συστήματος που δε θα επέτρεπε στην επιχείρηση να στερηθεί οικονομικούς πόρους που χρειάζεται στην παραγωγική διαδικασία για να τους διαθέσει σε κοινωνικούς σκοπούς, όπως η ενίσχυση του εργαζόμενου στην αντιμετώπιση των συνεπειών του ατυχήματος⁴⁶⁹.

Πράγματι, το υιοθετούμενο σύστημα ασφαλιστικής κάλυψης των θυμάτων εργατικών ατυχημάτων αποτελεί σημαντική κατάκτηση του κοινωνικού κράτους. Μολονότι ο ρόλος της κοινωνικής ασφάλισης είναι σημαντικός σε κατασταλτικό επίπεδο αναφορικά με την αντιμετώπιση των συνεπειών του εργατικού ατυχήματος, οι ασφαλιστικές παροχές κατά κανόνα υπολείπονται των πραγματικών αναγκών που προκύπτουν εκ του ατυχήματος. Υποστηρίζεται όμως, ότι η «ζυγαριά» εξισορροπείται όταν συντρέχει η υποκειμενική ευθύνη (δόλος ή ειδική αμέλεια εργοδότη), η οποία εκτός από την αντιμετώπιση των νοσηλευτικών, ιατροφαρμακευτικών και άλλων δαπανών δίνει τη δυνατότητα αξίωσης αποκατάστασης ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης έναντι του εργοδότη, με όλες τις αποδεικτικές δυσκολίες που αυτό συνεπάγεται για τον παθόντα ή τους συγγενείς του σε περίπτωση θανάτου του.

Το σύστημα της αντικειμενικής ευθύνης δικαιολογείται όταν πέρα από τις δυνατότητες επιρροής του ανθρώπινου παράγοντα επέρχεται εργατικό ατύχημα, αλλά δε συμβαίνει το ίδιο όταν, όπου ισχύει, εκτοπίζει την κοινή αστική ευθύνη στις περιπτώσεις που αποδεδειγμένα το εργατικό ατύχημα οφείλεται σε υπαιτιότητα του εργοδότη ή των προστηθέντων αυτού, εξαιρέτας της αξίωσης αποκατάστασης ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης και των αξιώσεων των 657-658 ΑΚ. Γιατί έτσι δημιουργείται το παράδοξο η υποτιθέμενη αυστηρότερη αντικειμενική ευθύνη να εξουδετερώνει τις ευεργετικές για τον παθόντα διατάξεις του κοινού δικαίου. Η θεωρία σε αυτό το σημείο ορθά υποστηρίζει- και ίσως αυτό θα έπρεπε να είναι αντικείμενο νομοθετικής αναθεώρησης- ότι θα έπρεπε να υπάρχει εξ αρχής συνύπαρξη της αντικειμενικής με την κοινή αστική ευθύνη και να μην περιορίζεται αυτή η δυνατότητα στην περίπτωση του δόλου ή της ειδικής αμέλειας (εξαιρουμένης της δυνατότητας άσκησης της αξίωσης αποκατάστασης της ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης) ή σε περίπτωση μόνο δόλου όταν ο παθών είναι ασφαλισμένος στο ΙΚΑ. Δεν είναι δυνατόν να καλούνται οι εργαζόμενοι στην περίπτωση απαλλαγής του εργοδότη να επωμίζονται συν τοις άλλοις και το οικονομικό βάρος της αμέλειας του εργοδότη. Ναι μεν ο εργοδότης μπορεί να είναι ένας μικρέμπορος, αλλά μπορεί να είναι και μια μεγάλη επιχείρηση. Επομένως, θα πρέπει να υπάρξει διαφοροποίηση ευθύνης ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης και τούτο να γίνει μέσω του ασφαλιστικού συστήματος όπως για παράδειγμα με τη βελτίωση των ασφαλιστικών παροχών έστω σε

469. Ρούσσος, Χρ/Δ 2005, 865.

επιλεγμένους με βάση τη ζημιογόνα επιρροεΐά τους επαγγελματικούς κλάδους, με ανάλογη διαφοροποίηση των ασφαλιστικών εισφορών κ.λπ.⁴⁷⁰.

Τις τελευταΐες δεκαετίες παρατηρήθηκε σταδιακή συρρίκνωση του αριθμού των εργατικών ατυχημάτων, φαινόμενο που αποδόθηκε στην αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων στον τομέα των υπηρεσιών, την αποβιομηχάνιση και τον εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων, στην ίδρυση και ανάπτυξη του ΕΛΙΝΥΑΕ, το οποίο έχει προωθήσει την υγεία και ασφάλεια στην εργασία, τη δημιουργία και στελέχωση του Σ.Ε.Π.Ε., ως κεντρικού ελεγκτικού μηχανισμού των συνθηκών υγείας και ασφάλειας των εργαζομένων, αλλά και στις αδυναμίες στο σύστημα καταγραφής των σχετικών περιστατικών. Εκτιμώντας την ετήσια μεταβολή στον αριθμό των ατυχημάτων από το έτος 1988 έως το 2008, υπολογίσθηκε ότι, για τη χρονική αυτή περίοδο, ο μέσος ρυθμός μείωσης στον αριθμό των ατυχημάτων ήταν 4,9%, ενώ το 2008 είχε 66% λιγότερα ατυχήματα από το 1988. Λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των ατυχημάτων καθώς και το σύνολο των άμεσα ασφαλισμένων εκτιμάται ότι κατά το 2008 συνέβαιναν 5 εργατικά ατυχήματα ανά 1000 εργαζόμενους (επίπτωση ατυχήματος). Συγκρίνοντας τον παραπάνω αριθμό εργατικών ατυχημάτων με αυτόν του 1988 (18,2 εργατικά ατυχήματα ανά 1000 εργαζόμενους), παρατηρείται ότι το 2008 ο αριθμός αυτός μειώθηκε κατά 72%. Εκτιμώντας την ανά έτος ποσοστιαία μεταβολή στον αριθμό των ατυχημάτων ανά 1000 εργαζόμενους από το έτος 1988 έως το 2008, υπολογίστηκε ότι, για τη χρονική αυτή περίοδο, ο μέσος ρυθμός μείωσης των ατυχημάτων ανά 1000 εργαζόμενους ήταν 6,0%. Επίσης, από τα επίσημα στοιχεία του ΙΚΑ, τη δεκαετία 1999-2008 παρατηρήθηκε ετησίως πτώση στον αριθμό των ατυχημάτων με μέσο ρυθμό μείωσης 5,3%⁴⁷¹.

Σε κάθε περίπτωση, όμως, παρά τη σημειούμενη πτωτική τάση, ο αριθμός των ατυχημάτων παραμένει υψηλός. Είναι ανάγκη επομένως, οι φορείς της εργασιακής σχέσης, οι ελεγκτικοί μηχανισμοί και φυσικά η πολιτεία, στα πλαίσια μιας σοβαρής και συντονισμένης συνεργασίας, να λάβουν πιο αποτελεσματικά μέτρα, κυρίως σε προληπτικό επίπεδο, στοχεύοντας στην ποιοτική αναβάθμιση των συνθηκών εργασίας και τη διαφύλαξη της υγείας και ασφάλειας των εργαζομένων.

470. Ρούσσοι, ΧρίΔ 2005,875.

471. Να σημειωθεί ότι ο αριθμός των εργατικών ατυχημάτων το 2008 παρουσιάζει, σε σύγκριση με το 2007, μείωση κατά 8,2%, ενώ ο αριθμός των άμεσα ασφαλισμένων αυξήθηκε κατά 0,6% από το προηγούμενο έτος. Πηγή: http://www.ika.gr/gr/infopages/stats/stat_report.cfm.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Ι. Συγγράμματα, Μονογραφίες

- Αγαλλόπουλος Χ., Κοινωνικά Ασφαλίσεις, 1955.
- Ανδρέου Φ., Ποινικός Κώδικας, Κατ' άρθρο ερμηνεία- Νομολογία- Βιβλιογραφία, 2005⁴, 1113.
- Ανδρουλάκης Ν., Ποινικόν Δίκαιον Ειδικόν Μέρος, 1974.
- Ο ίδιος, Ποινικό Δίκαιο Γενικό Μέρος, 2006².
- Βαλαβανίδης Α./Σαραφόπουλος Ν., Εργασιακό Περιβάλλον Προβλήματα υγιεινής και ασφάλειας των εργαζομένων στην Ελλάδα, 1988.
- Βλαστός Σ., Επίτομο Ατομικό Εργατικό Δίκαιο, 2011².
- Γεωργιάδης Απ., Ενοχικό δίκαιο: Γενικό μέρος, 1999.
- Δαβερώνας Π./Ζαφειροπούλου Δ./Μούτου Ε./Τέλλου Γ., Εργατικό δικονομικό δίκαιο, 2012.
- Δέδες Χ., Ποινικόν Δίκαιον, Ειδικόν Μέρος- Εγκλήματα κοινού κινδύνου (αρθ. 264-298 ΠΚ), 1979.
- Δεσπότης Γ., Πρακτικός οδηγός εφαρμογής υγιεινής και ασφάλειας εργαζομένων, 2003.
- Διπλάρης Χ., Τεχνικός ασφαλείας και Γιατρός Εργασίας: Δύο Καινοτόμοι Θεσμοί του Ν. 1568/85 περί Υγιεινής και Ασφάλειας των Εργαζομένων, 2003.
- Επιβατιανός Π., Ιατροδικαστική και Τοξικολογία, 1988.
- Ευθυμιάτου-Πουλάκου Α., Εργατικό Δίκαιο, 1991².
- Ζερδελής Δ., Εργατικό δίκαιο, Ατομικές Εργασιακές Σχέσεις, 2011.
- Ηλιάκης Κ., Ιατροδικαστική, Τόμος δεύτερος, 1963.
- Καιάφα-Γκμπάντι Μ., Κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα (Άρθρα 264-289), 2005.
- Κουκιάδης Ι., Εργατικό Δίκαιο Ατομικές εργασιακές σχέσεις και το δίκαιο της ευελιξίας της εργασίας, 2011⁵.
- Κουτσελίνης Αντ., Ιατροδικαστική, 2003⁵.
- Λαναράς Κ., Νομοθεσία εργατική και ασφαλιστική, 2003.
- Ο ίδιος, Η ασφάλιση στο ΙΚΑ, 2013.
- Λεβέντης Γ./Παπαδημητρίου Κ., Ατομικό εργατικό δίκαιο, 2011.
- Λεκέας Σ., Εργατικό ατύχημα, 2002.

- Ο ίδιος, Υγιεινή και Ασφάλεια των εργαζομένων και άλλα ειδικά θέματα, 2002.
- Λεοντάρης Μ., Εργατικό Δίκαιο, 2013²¹.
- Ληξουριώτης Ι. (Επιμελητής)/Αγγελόπουλος Ε./Βαφειάδου Π./Κατζέλα Μ./Παπαϊωάννου Α./Ταραντίλης Ν./Τσολάκη Μ., Εφαρμογές εργατικού δικαίου: ατομικές & συλλογικές εργασιακές σχέσεις, 2008.
- Ληξουριώτης Ι., Το νομικό καθεστώς του μετανάστη μισθωτού στην Ελλάδα, Εργασιακή και κοινωνικοασφαλιστική θέση των μη κοινοτικών μεταναστών αλλοδαπών εργαζομένων, 1998.
- Ο ίδιος, Διεθνές Εργατικό Δίκαιο, 2005.
- Ο ίδιος, Ατομικές εργασιακές σχέσεις, 2011³.
- Λίτης, Δ., Εργατικό τραύμα, βαθμονόμηση αυτού και η προκύπτουσα ευθύνη, 2011.
- Μαργαρίτης, Ποινικός κώδικας, ερμηνεία- εφαρμογή, 2009².
- Μικρούδης Γ., Το εργατικό ατύχημα κατά το ουσιαστικό και δικονομικό δίκαιο, 2012.
- Μπάζας Θ., Θέματα Ιατρικής εργασίας στην πράξη, 1999.
- Μπράνης Σ., Στατιστικές εργατικών ατυχημάτων στην Ελλάδα, 1996.
- Μυλωνόπουλος Χ., Ποινικό Δίκαιο Γενικό Μέρος Ι, 2007.
- Μωυσίδης Β., Κοινωνική Ασφάλιση: Γενικές αρχές- Βασικοί κανόνες: Νομοθεσία- Νομολογία ΣτΕ και Διοικητικών Δικαστηρίων, 2003.
- Ντάσιος Λ., Εργατικό δικονομικό δίκαιο, 1999⁵.
- Οικονόμου Χ., Δίκαιον εργατικών ατυχημάτων και επαγγελματικών νόσων, 1948.
- Παπαδημητρίου Δ., Εργατικό δίκαιο, 1994².
- Παπανεοφύτου Αγ., Ποινικό δίκαιο, κράτος και τεχνολογικοί κίνδυνοι, 1997.
- Ο ίδιος, Ποινική ευθύνη νομικών προσώπων: μια κατασκευή ποινικής ασυλίας του επιχειρηματία- δράστη;, 2012.
- Ροϊλός Γ., Περί επαγγελματικού κινδύνου και της σχετικής εργατικής ελληνικής νομοθεσίας, 1928.
- Σαραφόπουλος Ν., Προστασία, Ασφάλεια και Υγιεινή των εργαζομένων, 1986.
- Σγουρινάκης Ν./Θεοδωράς Ε./Αγγελόπουλος Ε., Εργατικός οδηγός επιχείρησης: ερμηνεία – εφαρμογές – νομοθεσία, 2013³.
- Σταθόπουλος Μ., Γενικό ενοχικό δίκαιο, 2004⁴.
- Φίλιος Π., Ενοχικό δίκαιο: Γενικό μέρος, 2011⁶.
- Χαραλαμπίδης Α., Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία κατ' άρθρο, τόμος 2^{ος} (άρθρα 207-473), 2011.

- Χατζηδημητρίου Φ./Ψηλός Γ., Ασφαλιστική νομοθεσία, 1991.
- Οι ίδιοι, Το νέο δίκαιο των κοινωνικών ασφαλίσεων, 1993.
- Χριστοδούλης Ρ./Μπαλτάς Σ./Αργυρόπουλος Σ./Χαλαμάνης Αν., Το δίκαιον της εργασίας, 1979.

II. Άρθρα, μελέτες, σχόλια

- Αγγελής Φ., Έκτασις ευθύνης προς αποζημίωσιν κατά το κοινόν δίκαιον υπό το καθεστώς των κοινωνικών ασφαλίσεων, ΕΕργΔ 1947, 676.
- Ασπρογέρακας–Γρίβας Κ., Συρροή αξιώσεων προς αποζημίωση εξ αδικήματος και εξ εργατικού ατυχήματος - Σχέσις μεταξύ των δύο παροχών, ΕΕργΔ 1977, 457.
- Βλαστός Στ., Εργατικό ατύχημα, Χρηματική ικανοποίηση για αποκατάσταση ηθικής βλάβης, ΕΕργΔ 1999, 683.
- Ο ίδιος, Εργατικό ατύχημα, ΕΕργΔ 2009, 893.
- Γαμβρούδης Β., Τα εργατικά ατυχήματα, ΕΑΕΔ 2004, 977.
- Γεωργιάδης Απ., Η αστική ευθύνη από σεισμό, ΕλλΔνη 2001, 1181.
- Γκούτος Χ., Συμψηφισμός απαιτήσεων του εργοδότη και του μισθωτού, ΔΕΝ 2003, 234.
- Ο ίδιος, Χρηματική ικανοποίηση λόγω εργατικού ατυχήματος, ΔΕΝ 2004, 398.
- Δούμπης Ι., Ικανοποίηση δανειστών στην αναγκαστική εκτέλεση και σε ειδικές περιπτώσεις κλπ, ΕλλΔνη 2005, 967.
- Καλομοίρης Δ., Ζητήματα της εξ εργατικών ατυχημάτων ευθύνης, ΕΕργΔ 1972, 641.
- Λεβέντης Γ., Εργατικό ατύχημα κατά τη διάρκεια απεργίας, ΔΕΝ 1993, 1.
- Ληξουριώτης Ι., σχόλιο στην απόφαση του ΑΠ 4149/1988, ΕΕργΔ 1990, 361.
- Ο ίδιος, Έννοια εργατικού ατυχήματος, ΕΕργΔ 1994, 464.
- Ο ίδιος, σχόλιο στην απόφαση του ΕφΑθ 1425/1999, ΔΕΕ 1999, 1186.
- Ο ίδιος, σχόλιο στην ΑΠ 106/2003, ΔΕΕ 2004, 946.
- Ο ίδιος, Ειδικές μορφές απασχόλησης, μερική και προσωρινή απασχόληση στις διατάξεις του πρόσφατου Ν 3846/2010, ΔΕΕ 2010, 645.
- Μικρούδης Γ., Η επίδραση της κοινωνικής ασφάλισης στις αστικές αξιώσεις παθόντος επί εργατικού ατυχήματος, ΕΔΚΑ 2013, 185.
- Μιχαλακόπουλος Ανδ., Ο νόμος περί εργατικών ατυχημάτων, ΕΕργΔ 1968, 1121.
- Μπανάς Γ., Χρηματική ικανοποίησης συνεπεία εργατικού ατυχήματος, ΕΕργΔ 1973, 1413.

- Παπαδημητρίου Δ., Ευθύνη εκ του εργατικού ατυχήματος, ΕλλΔνη 1978, 418.
- Παπαδημητρίου Κ., σχόλιο στην ΑΠ 106/2003, ΔΕΕ 2004, 946.
- Παπακωνσταντίνου Οθ., Το έγκλημα της παραβίασης των κανόνων της οικοδομικής και η προβληματική του, ΠοινΔικ 2002, 1295.
- Παπανεοφύτου Αγ., Ποινικό δίκαιο και ποινικό δόγμα υπό το πρίσμα των σύγχρονων αξιώσεων προστασίας από τους κινδύνους της τεχνολογικής εξέλιξης, ΠοινΧρ, 1998, 849.
- Πετίνης Κ., Μέτρα ασφαλείας σε τεχνικά έργα, ΔΕΝ 2006, 1252.
- Πίκουλας Ι., Το εργατικό ατύχημα, ΔΕΝ 1996, 215.
- Ο ίδιος, Το εργατικό ατύχημα, ΔΕΝ 2003, 65.
- Ρούσσος Κ., Αστική ευθύνη εξ Εργατικών Ατυχημάτων, ΧρΙΔ 2005, 865.
- Σαραφόπουλος Ν., Εργατικά ατυχήματα: Ικανά και αναγκαία στοιχεία, ΕΕργΔ 2009, 873.
- Σιδέρης Δ., Παραγραφή αξιώσεων από άκυρη σύμβαση εργασίας, ΔΕΝ, 2005, 737.
- Τάσιος Θ./Βιντζηλαίου Ε., Συμβολή στη μελέτη των εργατικών ατυχημάτων στον τομέα κατασκευών του πολιτικού μηχανικού, ΕΕργΔ 1979, 489.
- Τραυλός-Τζανετάτος Δ., Προβληματισμοί για τις συνέπειες της απεργίας στην έννομη θέση των απεργών, ΕΕργΔ 1994, 132.
- Χατζοπούλου Ι., Εργατικά ατυχήματα, Έννοια – πρόληψη – αποζημίωση σε περίπτωση επέλευσης αυτών, Αρμ 2004, 1131.
- Ψηλός Γ., Ο σεισμός ως αιτία εργατικού ή εξωεργατικού ατυχήματος, ΔΕΝ 1999, 1245.
- Ψυχομάνης Σπ., Περί διατηρήσεως του γενικού προνομίου από παροχή εξαρτημένης εργασίας επί πτωχεύσεως και εκτός ορίων της ΚΠολΔ 975 περ. 3, ΔΕΕ 2006, 991.

Ξενόγλωσση

- Green J., Risk and misfortune : a social construction of accidents, 1961.
- Karasek R./Theorel T., Healthy work : stress productivity and the reconstruction of working life, 1990.
- Noon M./Blyton P., The realities of work, 1997.
- Whincup M., Modern employment law : a guide to job security and safety at work, 1980³.
- Wright F., Law of health and safety at work, 1997.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ**Αρείου Πάγου****ΟΛΑΠ**

Ολ ΑΠ 9/2007, ΕΕργΔ 2007, 1349
Ολ ΑΠ 15/2006, ΕλλΔνη 2006, 1324
Ολ ΑΠ 28/2005, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
Ολ ΑΠ 21/2000, ΔΕΝ 2001, 569
Ολ ΑΠ 26/1995, ΕΕργΔ1996, 459
Ολ ΑΠ 1287/1986, ΕΕργΔ 1987, 73
Ολ ΑΠ 1117/1986, ΝοΒ 1987, 891
Ολ ΑΠ 1267/1976, ΝοΒ 1976, 895

ΑΠ (Πολιτικό Τμήμα)

ΑΠ 81/2013, ΝοΒ 2013, 1274
ΑΠ 1776/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 1158/2012, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 1023/2012, ΝοΒ 2013, 429
ΑΠ 1022/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 1021/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 998/2012, ΝοΒ 2013, 157
ΑΠ 876/2012, Αρμ. 2012, 1534
ΑΠ 875/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 838/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 379/2012, ΝοΒ 2012, 1796
ΑΠ 259/2012, ΝοΒ 2012, 1782
ΑΠ 115/2012, ΝοΒ 2012, 1213
ΑΠ 114/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 11/2012, ΝοΒ 2012, 1233
ΑΠ 1840/2011, ΝοΒ 2012, 1225
ΑΠ 1116/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 937/2011, ΝοΒ 2012, 127
ΑΠ 814/2011, ΕΕργΔ 2012, 158
ΑΠ 775/2011, ΝοΒ 2012, 330
ΑΠ 727/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

ΑΠ 599/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 433/2011, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 261/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 260/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 52/2011, ΕΛΛΔνη 2011, 1613
ΑΠ 855/2010, ΝοΒ 2010, 2483
ΑΠ 547/2010, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 545/2010, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 561/2009, ΕΕργΔ 2010, 822
ΑΠ 280/2009, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 58/2009, ΕΕργΔ 2009, 897
ΑΠ 1719/2008, ΕΕργΔ 2009, 906
ΑΠ 1085/2008, ΝοΒ 2008, 2680
ΑΠ 804/2008, ΝοΒ 2008, 2454
ΑΠ 792/2008, ΕΕργΔ 2009, 359
ΑΠ 242/2008, ΝοΒ 2009, 595
ΑΠ 2165/2007, ΕΕργΔ 2008, 1391
ΑΠ 2014/2007, ΕΕργΔ 2007, 370
ΑΠ 1869/2007, ΝοΒ 2008, 962
ΑΠ 1132/2007, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 1122/2007, ΔΕΕ 2007, 1009
ΑΠ 1047/2007, ΝοΒ 2007, 2438
ΑΠ 1045/2007, ΕΕργΔ 2008, 470
ΑΠ 963/2007, ΕΕργΔ 2007, 1306
ΑΠ 479/2007, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 131/2007, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 73/2007, ΝοΒ 2007, 1149
ΑΠ 69/2007, ΝοΒ 2007, 1175
ΑΠ 1697/2006, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 1481/2006, ΔΕΝ 2007, 1195
ΑΠ 777/2006, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 691/2006, ΕΕργΔ 2006, 1151
ΑΠ 159/2006, Αρμ 2006, 1590
ΑΠ 154/2006, ΝοΒ 2006, 1100
ΑΠ 1605/2005, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 1600/2005, ΝοΒ 2006, 305

ΑΠ 860/2005, ΔΕΝ 2005, 1658
ΑΠ 835/2005, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 541/2005, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 455/2005, ΔΕΝ 2005, 1495
ΑΠ 184/2005, ΕλλΔνη 2006, 488
ΑΠ 1530/2004, ΕλλΔνη 2005, 788
ΑΠ 1438/2004, ΕΕργΔ 2005, 1213
ΑΠ 1335/2004, ΕλλΔνη 2005, 1444
ΑΠ 289/2004, ΝοΒ 2005, 284
ΑΠ 288/2004, ΔΕΝ 2005, 1145
ΑΠ 1616/2003, ΕΕργΔ 2004, 623
ΑΠ 1235/2003, ΕλλΔνη 2005, 439
ΑΠ 1222/2003, ΔΕΝ 2004, 710
ΑΠ 1102/2003, ΕλλΔνη 2005, 140
ΑΠ 911/2003, ΕλλΔνη 2004, 1606
ΑΠ 408/2003, ΔΕΕ 2003, 1257
ΑΠ 106/2003, ΕλλΔνη 2003, 970
ΑΠ 60/2003, ΝοΒ 2003, 1627
ΑΠ 4/2003, ΝοΒ 2003, 1398
ΑΠ 1652/2002, ΕλλΔνη 2003, 1562
ΑΠ 494/2002, Δ. 2003, 507
ΑΠ 388/2002, Δ. 2003, 94
ΑΠ 50/2002, ΕλλΔνη 2002, 701
ΑΠ 1784/2001, ΕλλΔνη 2002, 1353
ΑΠ 1760/2001, ΕλλΔνη 2002, 1350
ΑΠ 1653/2001, ΕλλΔνη 2002, 1031
ΑΠ 1502/2001, ΕΕργΔ 2003, 801
ΑΠ 1357/2001, ΕΕργΔ 2003, 787
ΑΠ 1093/2001, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 944/2001, ΕλλΔνη 2001, 922
ΑΠ 541/2001, ΕΕργΔ 2002, 1029
ΑΠ 1687/2000, ΕΕργΔ 2002, 1307
ΑΠ 1472/2000, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 1316/2000, ΕλλΔνη 2002, 413
ΑΠ 633/2000, ΝοΒ 2001, 1141
ΑΠ 485/2000, ΕΕργΔ 2001, 712

ΑΠ 440/2000, ΕλλΔνη 2000, 1628
ΑΠ 337/2000, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 1667/1999, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 1575/1999, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 1564/1999, ΕΕργΔ 2000, 1132
ΑΠ 496/1999, ΕλλΔνη 2000, 65
ΑΠ 169/1999, ΕΕργΔ 2000, 497
ΑΠ 87/1999, ΕΕργΔ 2001, 755
ΑΠ 1230/1998, ΕλλΔνη 2000, 103
ΑΠ 185/1998, ΝοΒ 1999, 601
ΑΠ 1720/1997, ΕΕργΔ 1999, 135
ΑΠ 1471/1997, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 528/1997, ΔΕΝ 2000, 501
ΑΠ 600/1996, ΕΕργΔ 1997, 945
ΑΠ 1586/1995, ΕΕργΔ 1997, 469
ΑΠ 1468/1995, ΔΕΝ 1996, 238
ΑΠ 250/1995, ΕΕργΔ 1996, 25
ΑΠ 1149/1994, ΕλλΔνη 1996, 656
ΑΠ 1185/1993, ΕλλΔνη 1995, 360
ΑΠ 1139/1993, ΕΕργΔ 1995, 328
ΑΠ 1029/1993, ΔΕΝ 1996, 240
ΑΠ 329/1992, ΕλλΔνη 1994, 1326
ΑΠ 782/1991, ΕΕργΔ 1993, 603
ΑΠ 668/1991, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 526/1991, ΕλλΔνη 1993, 565
ΑΠ 275/1991, ΕΕργΔ 1993, 163
ΑΠ 71/1991, ΕΕργΔ 1992, 808
ΑΠ 1823/1990, ΕΕργΔ 1991, 794
ΑΠ 1732/1990, ΕΕργΔ 1991, 692
ΑΠ 914/1990, ΕΕργΔ 1991, 318
ΑΠ 717/1990, ΔΕΝ 1991, 1150
ΑΠ 109/1990, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 1048/1989, ΔΕΝ 1990, 1017
ΑΠ 270/1988, ΕΕργΔ 1989, 381
ΑΠ 1107/1987, ΕΕργΔ 1988, 305
ΑΠ 1038/1987, ΕΕργΔ 1988, 772

ΑΠ 226/1987, ΔΕΝ 1988, 301
ΑΠ 2101/1986, ΝοΒ 1987, 1239
ΑΠ 1404/1986, ΔΕΝ 1988, 301
ΑΠ 307/1986, ΕΕργΔ 1987, 20
ΑΠ 582/1985, ΝοΒ 1986, 210
ΑΠ 1293/1984, ΕΕργΔ 1985, 694
ΑΠ 1286/1984, ΕΕργΔ 1985, 779
ΑΠ 1554/1980, ΝοΒ 1981, 883
ΑΠ 324/1980, ΕΝΔ 1980, 507
ΑΠ 300/1980, ΝοΒ 1980, 1723
ΑΠ 1398/1979, ΝοΒ 1980, 781
ΑΠ 853/1979, ΝοΒ 1980, 252
ΑΠ 650/1979, ΕΕργΔ 1980, 161
ΑΠ 580/1978, ΝοΒ 1979, 397
ΑΠ 21/1978, ΝοΒ 1978, 1340
ΑΠ 192/1976, ΝοΒ 1976, 716
ΑΠ 727/1964, ΝοΒ 1965, 557
ΑΠ 205/1964, ΔΕΝ 1965, 758

ΑΠ (Ποινικό Τμήμα)

ΑΠ 549/2013, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 400/2013, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 261/2013, Αρμ 2013, 1515
ΑΠ 70/2013, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 50/2013, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 10/2013, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 1048/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 913/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 648/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 467/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 352/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 296/2012, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΠ 140/2012, ΠοινΔικ 2012, 204
ΑΠ 30/2012, ΝοΒ 2012, 1811
ΑΠ 1304/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
ΑΠ 1222/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

ΑΠ 676/2011, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
 ΑΠ 658/2011, ΠοινΧρ 2012, 266
 ΑΠ 475/2011, ΠοινΔικ 2011, 1181
 ΑΠ 165/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
 ΑΠ 1473/2010, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
 ΑΠ 1197/2010, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
 ΑΠ 509/2010, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
 ΑΠ 1683/2009, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
 ΑΠ 1634/2009, Αρμ 2009, 1569
 ΑΠ 408/2009, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
 ΑΠ 123/2009, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
 ΑΠ 1414/2008, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
 ΑΠ 627/2008, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
 ΑΠ 128/2008, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
 ΑΠ 1263/2007, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
 ΑΠ 1213/2007, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
 ΑΠ 1378/2006, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
 ΑΠ 801/2006, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
 ΑΠ 1341/2005, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
 ΑΠ 1980/2004, ΠοινΔικ 2005, 365
 ΑΠ 1327/2003, ΠοινΔικ 2004, 104
 ΑΠ 108/2000, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
 ΑΠ 269/1996, ΠοινΧρ 1996, 1648
 ΑΠ 1700/1995, ΠοινΧρ 1996, 1069
 ΑΠ 653/1995, ΠοινΧρ 1995, 960
 ΑΠ 636/1993, ΠοινΧρ 1993, 412
 ΑΠ 14/1990, ΠοινΧρ 1990, 934
 ΑΠ 1122/1988, ΠοινΧρ 1989, 80
 ΑΠ 307/1986, ΠοινΧρ 1986, 586
 ΑΠ 1820/1983, ΠοινΧρ 1984, 606

Συμβουλίου της Επικρατείας

ΣτΕ 267/2013, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
 ΣτΕ 1673/2003, Διδικ 2005, 153
 ΣτΕ 3833/2001, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
 ΣτΕ 4197/2000, ΕΑΕΔ 2002, 505

ΣΤΕ 659/1993, ΕΕργΔ 1994, 478
 ΣΤΕ 3280/1992, ΕΕργΔ 1994, 477
 ΣΤΕ 2574/1992, ΔΕΝ 1993, 662
 ΣΤΕ 3219/1990, ΔΕΝ 1992, 358
 ΣΤΕ 3216/1990, ΔΕΝ 1991, 1079
 ΣΤΕ 5106/1988, ΔΕΝ 1988, 1124
 ΣΤΕ 4149/1988, ΕΕργΔ 1990, 366
 ΣΤΕ 3665/1988, ΔΕΝ 1989, 807
 ΣΤΕ 1915/1988, ΔΕΝ 1988, 1122
 ΣΤΕ 227/1987, ΔΕΝ 1987, 1124
 ΣΤΕ 4697/1983, Δελτίο Νομολογίας 1984, 1
 ΣΤΕ 844/1969, ΔΕΝ 1970, 100
 ΣΤΕ 1264/1960, ΕΔΚΑ 1960, 345

Εφετείου

ΕφΑθ

ΕφΑθ 6858/2006, ΕλλΔνη 2007, 270
 ΕφΑθ 5675/2005, ΕλλΔνη 2007, 566
 ΕφΑθ 7910/2004, ΕλλΔνη 2005, 865
 ΕφΑθ 3684/2001, ΕλλΔνη 2006, 286
 ΕφΑθ 7777/2000, ΕλλΔνη 2002, 1476
 ΕφΑθ 1758/2000, ΕλλΔνη 2000, 818
 ΕφΑθ 5095/1999, ΕλλΔνη 1999, 1602
 ΕφΑθ 4957/1998, ΕλλΔνη 2000, 513
 ΕφΑθ 10867/1997, ΕΕργΔ 1999, 666
 ΕφΑθ 11116/1996, ΕλλΔνη 1999, 396
 ΕφΑθ 9623/1995, ΕλλΔνη 1996, 1412
 ΕφΑθ 3553/1994, ΕΕργΔ 1996, 273
 ΕφΑθ 1/1994, ΝοΒ 1994, 1007
 ΕφΑθ 1757/1992, ΕλλΔνη 1993, 1489
 ΕφΑθ 105/1992, ΝοΒ 41, 503
 ΕφΑθ 11534/1991, ΕλλΔνη 1993, 178
 ΕφΑθ 6064/1990, ΕλλΔνη 1991, 571
 ΕφΑθ 2718/1985, ΑρχΝ 36, 403
 ΕφΑθ 853/1981, ΕΝΔ 1983, 248

ΕφΘεσ

ΕφΘεσ 1447/2012, Αρμ 2012, 1436
 ΕφΘεσ 7/2006, Αρμ. 2006, 266
 ΕφΘεσ 1602/2005, Αρμ 2006, 1064
 ΕφΘεσ 1090/2005, Αρμ 2006, 1080
 ΕφΘεσ 111/2003, Αρμ. 2003, 1648
 ΕφΘεσ 2072/2002, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
 ΕφΘεσ 2422/2001, Αρμ 2002, 73
 ΕφΘεσ 2431/2000, Αρμ 2001, 229
 ΕφΘεσ 1321/2000, Αρμ. 2000, 971
 ΕφΘεσ 755/2000, ΑρχΝ 2002, 41
 ΕφΘεσ 432/1999, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
 ΕφΘεσ 59/1999, ΔΕΕ 1999, 423
 ΕφΘεσ 2591/1995, ΕΕργΔ 1996, 967
 ΕφΘεσ 1146/1979, Αρμ. 1980, 211

ΕφΚρ

ΕφΚρ 473/2007, ΔΕΝ 2007, 1409

ΕφΛαρ

ΕφΛαρ 603/2006, ΕΕργΔ 2007, 339
 ΕφΛαρ 51/2005, Δικογρ. 2005, 313

ΕφΝαυπλ

ΕφΝαυπλ 338/2007, ΝοΒ 2008, 1202
 ΕφΝαυπλ 456/2002, ΕΕργΔ 2003, 480

ΕφΠειρ

ΕφΠειρ 23/2013, ΕΝΔ 2013, 33
 ΕφΠειρ 367/2011, ΕΝΔ 2011, 287
 ΕφΠειρ 559/2010, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
 ΕφΠειρ 534/2010, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
 ΕφΠειρ 93/2009, ΕΝΔ 2009, 201
 ΕφΠειρ 886/2008, ΠειρΝ 2009, 342
 ΕφΠειρ 745/2008, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
 ΕφΠειρ 399/2004, ΔΕΕ 2005, 70

ΕφΠειρ 810/2003, ΔΕΕ 2004, 815
 ΕφΠειρ 718/2003, ΕΝΔ 2003, 356
 ΕφΠειρ 716/2003, ΔΕΕ 2005, 84
 ΕφΠειρ 162/2003, ΕΝΔ 2003, 104
 ΕφΠειρ 203/2002, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
 ΕφΠειρ 878/1999, ΔΕΕ 2000, 1024
 ΕφΠειρ 299/1998, ΕΝΔ 1998, 391
 ΕφΠειρ 227/1998, ΕΛΛΔ/νη, 1998, 911
 ΕφΠειρ 1292/1996, ΔΕΕ 1997, 622
 ΕφΠειρ 548/1994, ΑρχΝ 1995, 23
 ΕφΠειρ 54/1994, ΑρχΝ 1995, 23
 ΕφΠειρ 1112/1992, ΕΕργΔ 1993, 554
 ΕφΠειρ 1584/1991, ΠειρΝομ 1991, 801
 ΕφΠειρ 272/1989, ΕΝΔ 1992, 225
 ΕφΠειρ 1179/1987, ΠειρΝομ 1987, 295
 ΕφΠειρ 340/1986, ΕΕμπΔ 1988, 124
 ΕφΠειρ 1024/1985, ΕΝΔ 1986, 131
 ΕφΠειρ 51/1983, ΕΝΔ 1983, 209
 ΕφΠειρ 1468/1982, ΝοΒ 1983, 697
 ΕφΠειρ 262/1982, ΠειρΝομ 1982, 43
 ΕφΠειρ 973/1979, ΕΝΔ 1980, 156

Διοικητικού Εφετείου

ΔΕφΘεσ 316/1996, ΕΔΚΑ 1996, 691

Πρωτοδικείου

ΠΠρΠειρ

ΠΠρΠειρ 230/1996, ΕΕργΔ 1997, 39

ΜΠρΑθ

ΜΠρΑθ 130/2012, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
 ΜΠρΑθ 169/2009, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
 ΜΠρΑθ 2113/2005, ΕΠΙΔΙΚΙΑ 2006, 101
 ΜΠρΑθ 1130/2004, ΕΕργΔ 2004, 1100
 ΜΠρΑθ 45/2003, ΔΕΝ 2003, 680

ΜΠρΑθ 2016/2000, ΕΕργΔ 2001, 206
 ΜΠρΑθ 947/1991, ΕΕργΔ 1991, 780
 ΜΠρΑθ 2663/1984, ΔΕΝ 1987, 1184

ΜΠρΒερ

ΜΠρΒερ 15/2003, Αρμ 2004, 690

ΜΠρΔρ

ΜΠρΔρ 19/1998, ΑρχΝ 2000, 107

ΜΠρΘεσ

ΜΠρΘεσ 14927/2012, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
 ΜΠρΘεσ 20884/2010, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
 ΜΠρΘεσ 4628/2010, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
 ΜΠρΘεσ 29101/2002, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
 ΜΠρΘεσ 15260/1997, ΔΕΝ 1997, 1033
 ΜΠρΘεσ 17/1991, ΔΕΝ 1991, 652

ΜΠρΚιλκίς

ΜΠρΚιλκίς 80/1991, Αρμ. 1991, 579

ΜΠρΞαν

ΜΠρΞαν 259/1981, ΔΕΝ 1982, 232

ΜΠρΠειρ

ΜΠρΠειρ 5194/2005, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ
 ΜΠρΠειρ 18/2002, ΕΕργΔ 2003, 857
 ΜΠρΠειρ 42/1994, ΕΝΔ 1994, 217
 ΜΠρΠειρ 2038/1993, ΕΝΔ 1993, 446
 ΜΠρΠειρ 1690/1990, ΕΝΔ 1992, 243

ΜΠρΡοδ

ΜΠρΡοδ 7/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

ΜΠρΧαλ/κης

ΜΠρΧαλ/κης 136/2013, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

Διοικητικού Πρωτοδικείου

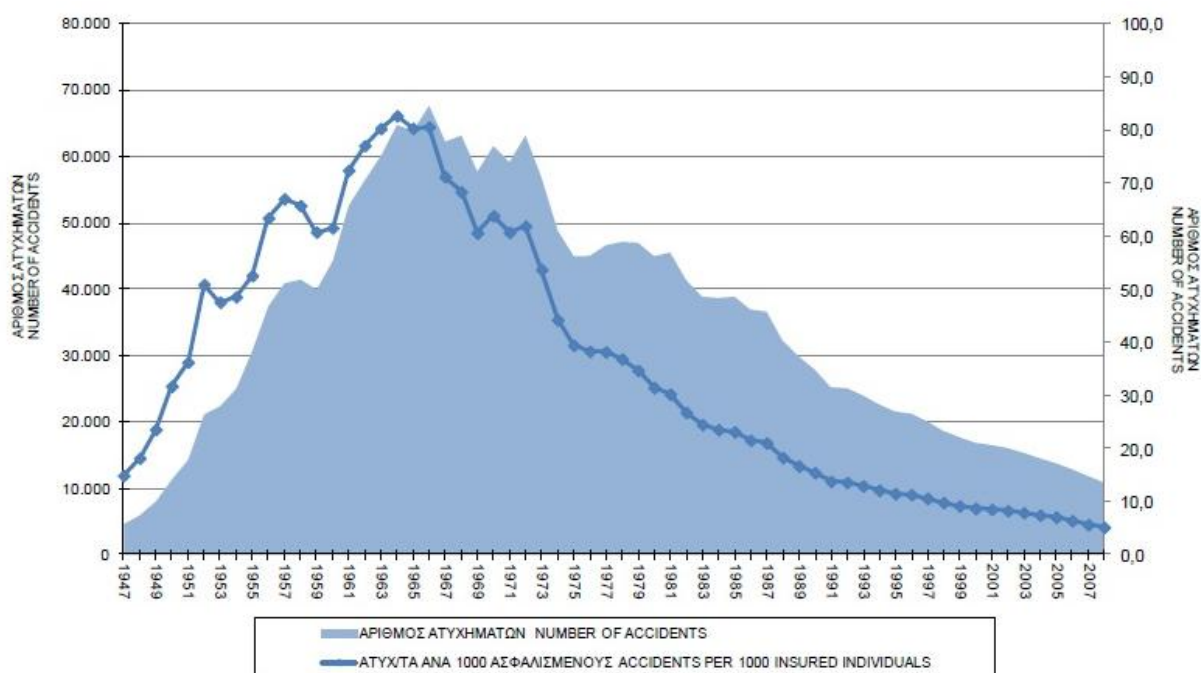
ΤρΔΠρΠειρ 3186/1990, ΕΔΚΑ 1991, 391

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

- http://www.dirittierisposte.it/Schede/Lavoro-e-pensione/Malattia-e-sicurezza-sul-lavoro/infortunio_sul_lavoro_id1110153_art.aspx
- <http://www.dsanet.gr>
- <http://www.elinyae.gr>
- <http://www.ika.gr>
- http://www.inail.it/internet_web/appmanager/internet/home
- <http://lawdb.intrasoftnet.com>
- <http://pandemos.panteion.gr>
- <http://yqieini-asfaleia.pblogs.gr>

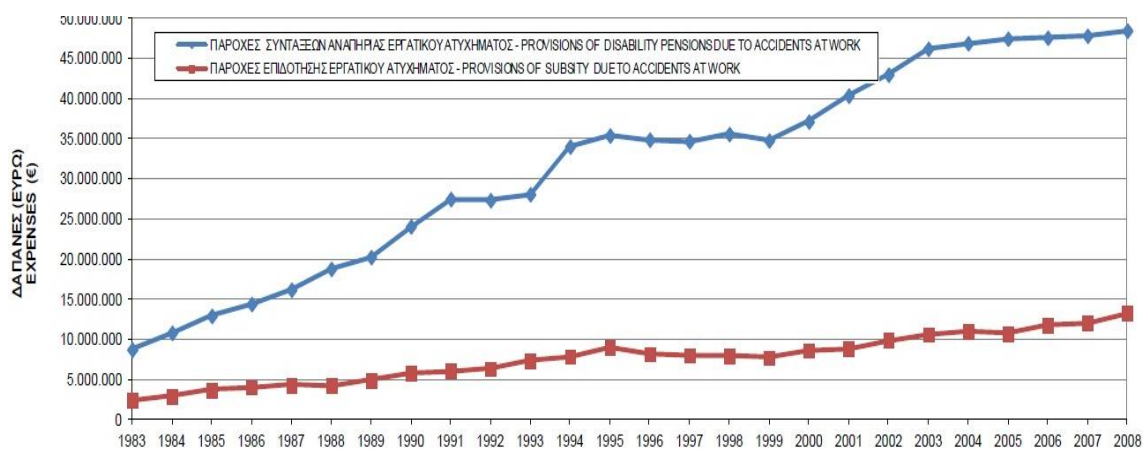
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1. Στατιστικά στοιχεία εργατικών ατυχημάτων

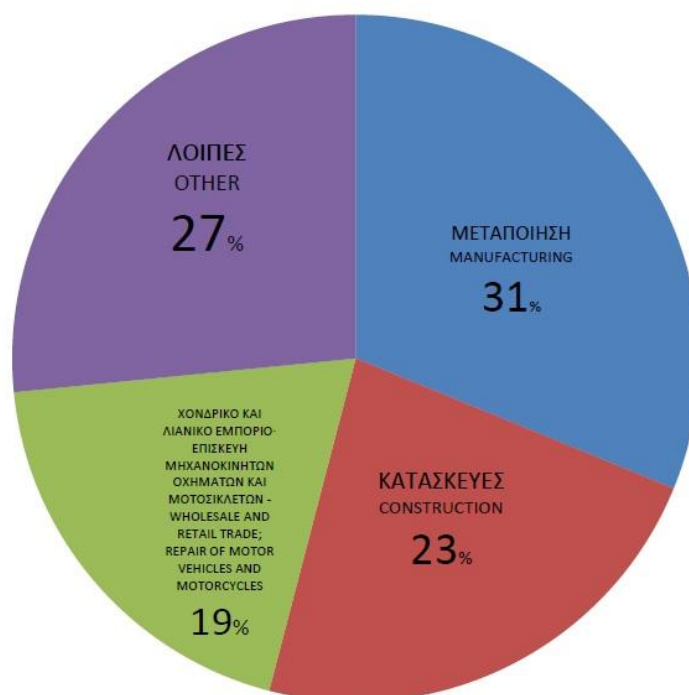
Εικόνα 1. Εξέλιξη εργατικών ατυχημάτων 1947-2008

Πηγή: Δελτίο εργατικών ατυχημάτων ΙΚΑ-ΕΤΑΜ έτους 2008, σελ. 21.

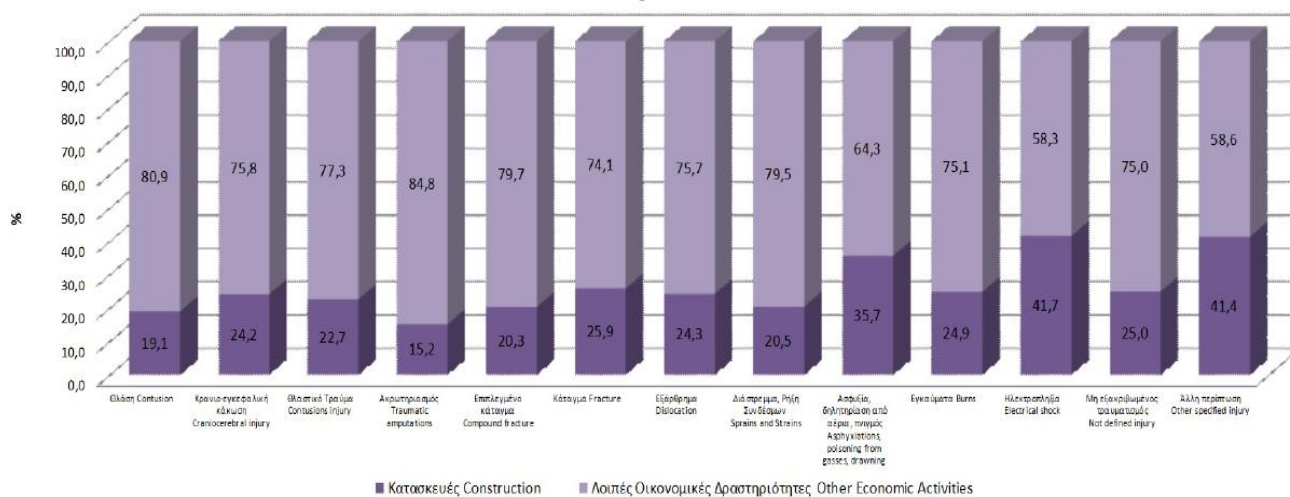
Εικόνα 2. Εξέλιξη δαπανών επιδότησης και συνταξιοδότησης

Πηγή: Δελτίο εργατικών ατυχημάτων ΙΚΑ-ΕΤΑΜ έτους 2008, σελ. 26.

Εικόνα 3. Εργατικά ατυχήματα ανά οικονομική δραστηριότητα (έτος 2008)

Πηγή: Δελτίο εργατικών ατυχημάτων ΙΚΑ- ΕΤΑΜ έτους 2008, σελ. 32.

Εικόνα 4. Κατανομή δείγματος εργατικών ατυχημάτων ανά οικονομική δραστηριότητα και είδος τραύματος (έτος 2008)

Πηγή: Δελτίο εργατικών ατυχημάτων ΙΚΑ-ΕΤΑΜ έτους 2008, σελ. 53.

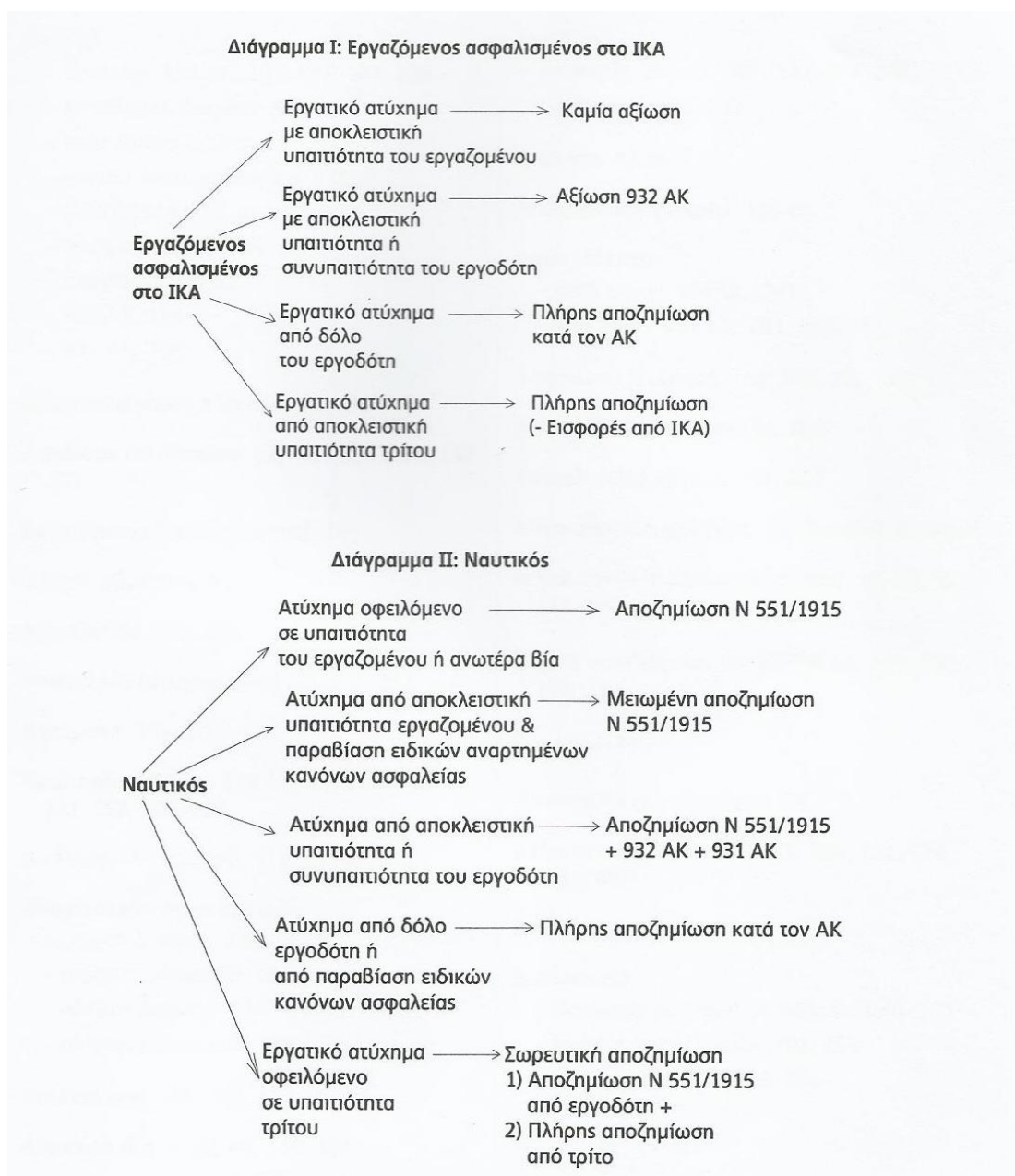
ISCO-88 (COM)	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	Θλάση Contusion	Κρανιο-εγκεφαλική κόνωση Craniocerebral injury	Θλαστικό Τραύμα Contusion injury	Ακρομυρραιοί Traumatic amputations	Επιπλεγμένο κάταγμα Compound fracture	Κάταγμα Fracture	Ασφυξία, δηλητηρίαση από αέρια, πνιγμός Asphyxiation, poisoning from gasses, drowning	Εγκαύματα Burns	Ηλεκτροπληξία Electrical shock	Μη εξορισμένος πνιγμός Not defined injury	Άλλη περίπτωση Other case	ΣΥΝΟΛΟ TOTAL	%	OCCUPATION
22	Βιολόγοι, Ιατροί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα						1			1			2	2,4	Life science and health professionals
24	Λογιστές και άλλα στελέχη επιχειρήσεων, νομικοί, πρόσωπα που ασκούν επιστημονικά, καλλιτεχνικά και συναφή επαγγέλματα	1	1										2	2,4	Other professionals
34	Πωλητές, Χρηματιστές, κτηματομεσίστες, απασχολούμενοι στην εξυπηρέτηση επιχειρήσεων και ασκούντες συναφή επαγγέλματα						1						1	1,2	Other associate professionals
41	Υπάλληλοι γραφείου						2						2	2,4	Office clerks
42	Υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών		1										1	1,2	Customer service clerks
51	Παροχή προσωπικών υπηρεσιών και προστασίας		1				1	1				1	4	4,8	Personal and protective service workers
61	Εδικοκμμένοι αγροεργάτες, αλιεργάτες, κτηνοτρόφοι, πτηνοτρόφοι, δασοκόμοι, υλοτόμοι, επαγγελματίες κυνηγοί		1										1	1,2	Skilled agricultural and fishery workers
71	Μεταλλωρύχοι, λατόμοι, τεχνίτες ανέγερσης και αποπεράτωσης κτιρίων και άλλων δομικών έργων	3	14				4		1	3			25	30,1	Extraction and building trade workers
72	Χύτες, συγκολλητές, ελασματοουργοί, τεχνίτες δομικών κατασκευών, σιδηρουργοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα, μηχανικοί, εφαρμοστές ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού	2	2				2	4	4				14	16,9	Metal, machinery and related trades workers
73	Εργασίες ακριβείας, χαρτοτέχνες τυπογράφοι και συναφή		2										2	2,4	Precision, handicraft, printing and related trade workers
74	Τεχνίτες τροφίμων, ξύλου, υφαντουργίας, ειδών ενδύσεως και ασκούντες συναφή επαγγέλματα		1				1						2	2,4	Other craft and related trades workers
81	Χαριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων		1	1						1			3	3,6	Stationery-plant and related operators
82	Χαριστές μηχανημάτων - συναρμολογητές									1			1	1,2	Machine operators and assemblers
83	Οδηγοί και χαριστές κινητού εξοπλισμού	1	5		1		1					2	10	12,0	Drivers and mobile-plant operators
91	Πλανόδιοι πωλητές, οικιακοί βοηθοί		1	1	1	1	2						5	6,0	Sales and services elementary occupations
93	Αναδόκμοι εργάτες ορυχείων, κατασκευών μεταποίησης και μεταφορών	1	4				2				1		8	9,6	Labourers in mining, construction, manufacturing and transport
ΣΥΝΟΛΟ		8	34	2	1	1	17	5	5	6	1	3	83	100,0	TOTAL
%		9,6	41,0	2,4	1,2	1,2	20,5	6,0	6,0	7,2	1,2	3,6	100,0		%

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ: Αναφέρονται μόνο οι κωδικοί για τους οποίους υπάρχουν περιπτώσεις ατυχημάτων. NB: Only codes where accidents occurred are included.

Εικόνα 5. Θανατηφόρα εργατικά ατυχήματα ανά επάγγελμα και είδος τραύματος (έτος 2008)

Πηγή: Δελτίο εργατικών ατυχημάτων ΙΚΑ-ΕΤΑΜ έτους 2008, σελ. 87.

Παράρτημα 2. Σχηματική απεικόνιση των αξιώσεων του εργαζομένου

Πηγή: Μικρούδης Γ. Το εργατικό ατύχημα κατά το ουσιαστικό και δικονομικό δίκαιο, 2012, σελ. 289.